

ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม
Funeral Traditions: Commoditization in Consumerism

ธรรมพร สุขมี
Thammaporn Sukmee

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม
Funeral Traditions: Commoditization in Consumerism

ธรรมพร สุขมี
Thammaporn Sukmee

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์   ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม
ผู้เขียน   นางสาวธรรมพร สุขมี
สาขาวิชา   พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์)

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปรากฏ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....
(นางสาวธรรมพร สุขมี)
นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสาวธรรมพร สุขมี)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์   ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม
ผู้เขียน   นางสาวธรรมพร สุขมี
สาขาวิชา   พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา   2558

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตของประเพณีงานศพก่อนและในกระแสบริโภคนิยมและกระบวนการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 22 คน ประกอบด้วยผู้ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเพณีงานศพ การจัดงานศพ การประกอบพิธีกรรม ความเชื่อ กลุ่มผู้ทำธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ รวมไปถึงผู้จัดงานศพและผู้เข้าร่วมงานศพ ด้วยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ถอดรหัส ตีความและสร้างข้อสรุป นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า พลวัตประเพณีงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม (ประมาณ พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2542) ผู้คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมจัดงานศพที่บ้านและนำศพไปเผายังเชิงตะกอนที่วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) งานศพในอดีตเน้นความสัมพันธ์ของคนในอำเภอเมืองสงขลาในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ครั้นเมื่อมีการสร้างเมรุเผาศพโดยใช้ถ่าน ณ วัดหัวป้อมนอก ขึ้นเป็นแห่งแรกของอำเภอเมืองสงขลา ทำให้ผู้คนค่อยๆ เปลี่ยนมาเป็นการจัดประเพณีงานศพที่วัด ส่วนพลวัตงานศพในกระแสบริโภคนิยม (พ.ศ. 2542 - พ.ศ. 2558) ความนิยมจัดประเพณีงานศพที่วัดมีมากขึ้นเมื่อมีการสร้างเมรุแบบปลอดมลพิษ ณ วัดแหลมทรายและวัดสระเกศ ที่ให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลาที่สัมพันธ์กับพิธีกรรมและในเรื่องของวัตถุประสงค์เพื่อแสดงออกถึงสถานะภาพทางสังคมอันนำมาสู่การประกอบสร้างกระบวนการกลายเป็นสินค้าในลักษณะสุขคติพาณิชย์ ได้แก่ การจัดดอกไม้หน้าศพ การจัดเลี้ยงอาหาร การทำโลงศพ ที่สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของเจ้าภาพให้ได้รับความสะดวกสบาย รวดเร็วและหรูหรา ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนเมืองในท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม

Thesis Title Funeral Traditions: Commoditization in Consumerism
Author Miss Thammaporn Sukmee
Major Program Human and Social Development
Acaemic Year 2015

ABSTRACT

This research aims to examine the dynamics of the funeral tradition before and during the period of consumerism, and commoditization using qualitative research methods. Data were collected from in-depth interviews with 22 informants consisting of those who could provide information about the history of the traditional funeral, arrangements, funeral rites, and beliefs, and groups doing business with funerals, funeral hosts, and funeral attendants. Data were also gathered through participant and non-participant observations. The data were classified, deciphered, interpreted, concluded, and presented using analytical description.

The research found that the dynamics of the funeral before the period of consumerism (approximately during 1916-1999) involved the fact that people in Mueang Songkhla District held funerals at home and cremations at Hua Pom Nok Temple (Tha Thang Temple). The emphasis was on relationships among people in Mueang Songkhla District who mutually helped each other. However, after the first charcoal-burning crematorium of Mueang Songkhla District was built at Hua Pom Nok Temple, people gradually turned to holding funerals at a temple. Regarding, the dynamics of the funeral tradition during the period of consumerism (1999-2015), more funerals have been held at temples when pollution-free crematoriums were built at Wat Laem Sai and Wat Saket. Meanings and values were given to time associated with rituals, and to materials to express social status of the host leading to the process of commoditizing the funeral tradition in commercialization of going heaven. This includes flower arrangements in front of the coffin, catering, and coffin making to meet the needs of diverse types of hosts who want conveniences, quickness and luxuries that are the urban way of life amidst social change.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความกรุณาจากท่านอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยขัดเกลา ให้ความรู้ คอยชี้แนะแนวทาง พร่ำสอน ผู้วิจัย ทั้งในเรื่องของการทำวิจัย การเขียน ตลอดจนการเอาใจใส่ทุกรายละเอียดของงาน ด้วยประสบการณ์ของท่าน ทำให้ผู้วิจัยได้ความรู้จนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้วิจัยที่สามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์มาเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.พรพันธุ์ เขมคุณาศัย ประธานกรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เก็ตถวา บุญปรากฏ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสอบวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้คำชี้แนะ แนวทาง ตลอดจนการเก็บรายละเอียดของงานวิจัย และพัฒนาเป็นงานวิจัยที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณความร่วมมือจากวัดสระเกศ วัดแหลมทราย เทศบาลนครสงขลา และกรมพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดสงขลา ที่คอยให้คำแนะนำ และข้อมูลอันมีค่าต่องานวิจัย ตลอดจนพี่ ป้า น้า อา ที่ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับงานศพที่สละเวลาในการทำงาน ให้ข้อมูลอันมีค่าแก่ผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย หากขาดความช่วยเหลือ ความปรารถนาดีจากทุกท่านงานวิจัยชิ้นนี้คงจะไม่สมบูรณ์

ขอขอบคุณบุคลากรที่ปัทม์และพีตาลที่คอยให้คำแนะนำ ช่วยเหลือผู้วิจัยในเรื่องของเอกสารทางวิชาการ และข้อปฏิบัติของนักศึกษาปริญญาโทตลอดปีการศึกษา และขอบคุณกัลยาณมิตรทั้งภาคปกติ และภาคสมทบ ที่ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สิ่งใดที่ขาดก็ช่วยกันเติม สิ่งใดที่กอดตัน ก็ช่วยกันคลายเครียด ขอขอบคุณกำลังใจที่มีให้กันเสมอมา ขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกกลุ่มที่คอยส่งกำลังใจให้ผู้วิจัย ไปถึงฝั่งฝัน

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณครอบครัว “สุขมี” ทั้งคุณพ่อ วัลลภ สุขมี ผู้ที่เป็นทั้งบิดา และรุ่นพี่พัฒนามนุษย์และสังคม ที่คอยพร่ำสอน ในเรื่องของการทำงานวิจัย ความอดทน ความขยัน และชี้แนะแนวทางในการเดินทางเส้นสายวิชาการ อีกทั้งยังมีคุณแม่ ศิริธรรม สุขมี ที่คอยให้กำลังใจ และเป็นผู้ที่ติดตามผู้วิจัยในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล สุดท้ายต้องกราบขอบคุณและไว้อาลัยแด่คุณตา ร.ต.เสถียร ปิ่นสวัสดิ์ คุณปู่ นอม และคุณย่า เที้ยว สุขมี ที่เป็นแรงบันดาลใจในการทำวิทยานิพนธ์จนผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษา ขอกราบขอบพระคุณทุกท่าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยใจที่เคารพรัก

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(5)
ABSTRACT.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
สารบัญภาพ.....	(10)
สารบัญตาราง.....	(11)
เนื้อหา	
บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
ประโยชน์ของการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
การทบทวนวรรณกรรม	8
แนวคิดบริโภคนิยม.....	8
แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า.....	15
บริบทประเพณีงานศพ.....	17
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	24
กรอบแนวคิด.....	28
วิธีดำเนินงานวิจัย	30
พื้นที่การวิจัย.....	30
ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย.....	31
การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล.....	32
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	33
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล.....	33
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
การนำเสนอวิทยานิพนธ์.....	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ผลการวิจัย.....	36
พลวัตงานศพก่อนกระแสบริโกคินิยม (ประมาณ พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2542).....	36
พลวัตงานศพในกระแสบริโกคินิยม (พ.ศ. 2542 – พ.ศ. 2558).....	53
กระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโกคินิยม.....	63
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	86
สรุปผลการวิจัย.....	86
อภิปรายผลการวิจัย.....	92
ข้อเสนอแนะ.....	94
บรรณานุกรม	96
บุคลากร	100
ภาคผนวก	102
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เรื่อง ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้า ภายใต้กระแสบริโกคินิยม.....	103
ภาคผนวก ข รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย.....	109
ภาคผนวก ค รายงานบทความประชุมวิชาการ.....	111
ภาคผนวก ง บทความตีพิมพ์ในวารสาร.....	131
ประวัติผู้วิจัย	144

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่วิจัย วัดแหลมทราย และวัดสระเกศสงขลา.....	31
2	วัดสระเกศ.....	38
3	บริเวณริมกำแพงวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ที่ตั้งเชิงตะกอนในอดีต.....	48
4	เมรุเผาศพวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง).....	49
5	เมรุเผาศพวัดสระเกศ แบบปลอดมลพิษ.....	52
6	พิธีสวดพระอภิธรรม.....	56
7	พิธีฌาปนกิจศพ.....	59
8	พิธีเก็บอัฐิ.....	60
9	การตกแต่งดอกไม้บริเวณเมรุเผาศพ.....	62
10	พวงหรีดของบุคคลสำคัญจังหวัดสงขลา.....	63
11	ศาลาตั้งศพบำเพ็ญกุศลวัดแหลมทราย.....	66
12	ศาลาตั้งศพบำเพ็ญกุศลวัดแหลมทราย.....	68
13	แผนผังพื้นที่ทางกายภาพของวัดแหลมทราย.....	69
14	แผนผังพื้นที่จัดงานศพวัดแหลมทราย.....	72
15	โลงศพแบบแหวน หรือสูงโค้ง.....	74
16	การจัดดอกไม้หน้าโลงศพ.....	77
17	การจัดดอกไม้หน้าเมรุเผาศพด้วยพุ่มโพน.....	78
18	อาหารที่จัดเลี้ยงในงานศพ.....	81
19	การจัดเลี้ยงอาหารแบบบุฟเฟ่ต์.....	82
20	เต็นท์โค้งขาว.....	83
21	แผนภาพองค์ประกอบของงานศพที่ทำให้กลายเป็นสินค้า.....	85

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางเปรียบเทียบการจัดงานศพภายใต้กระแสบริโภคนิยม.....	90

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนเหล่าล้วนเผชิญและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในมิติทางวิทยาศาสตร์ ความตายสามารถตรวจสอบได้โดยเครื่องมือแพทย์หรือการล้มเหลวของระบบของสมองกับการตายของหัวใจนั้น ร่างกายอาจตายได้ทีละส่วน (องค์ทาโลลามะ, 2556) ส่วนความตายในมิติทางศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้เพราะว่าเกิดขึ้นย่อมมีดับไปเป็นธรรมดาหรือตามสภาวะธรรมของสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอนเป็นไปตามวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ แต่ในระบบความเชื่อของแต่ละศาสนาทำให้มนุษย์มั่นใจว่าสามารถเอาชนะความตายได้ด้วยการยืนยันชีวิตในภพหน้า ส่วนการประกอบพิธีกรรมทำให้มนุษย์มีความเป็นตัวของตัวเอง ตามรูปแบบสังคมที่วิวัฒนาการปรับเปลี่ยนมายาวนานตั้งแต่เกิดจนตาย มีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อและค่านิยมที่ถือปฏิบัติกันมาของแต่ละบริบทของพื้นที่ ดังนั้นเมื่อมีคนเสียชีวิตจึงมีการประกอบพิธีกรรมในประเพณีงานศพตามระบบความเชื่อของแต่ละศาสนานั้นเอง

ในสังคมไทยเมื่อมีคนเสียชีวิตลง ในอดีตประเพณีงานศพเป็นไปอย่างเรียบง่ายคนในชุมชนต่างช่วยกันลงแรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสถานที่ การประดับตกแต่งโลงศพพิธีกรรมที่ต้องมีการสวดต่างคนต่างช่วยกันหาสิ่งของที่จำเป็นในการประกอบพิธีกรรม ถือว่าเป็นงานใหญ่สำหรับชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยกันรับผิดชอบช่วยเหลือกัน โดยจัดงานศพให้เรียบร้อยดีงามตามจารีตประเพณีของแต่ละชุมชน (พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ, 2554) โดยเฉพาะสังคมชาวพุทธในอดีตที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมงานศพจะมามาก ใครสามารถทำอะไรได้ก็จะมาช่วยกัน เช่น การจัดการศพจะมีสัปเหร่อเป็นผู้จัดการศพ งานจัดเลี้ยงแขกที่มาในงาน ใครมีอะไรก็จะนำมาช่วยภายในงาน ได้แก่ มะพร้าว ข้าวสาร และอาหารอื่นๆ เป็นต้น สำหรับงานที่ต้องใช้ฝีมือความสามารถด้านศิลปะ ได้แก่ การทำโลงศพ การประดับตกแต่งโลงศพ การจัดดอกไม้หน้าศพ ก็ต้องอาศัยผู้ที่มีศิลปะให้ความช่วยเหลือ หรือแม้แต่ในช่วงระยะเวลาฌาปนกิจศพ ไม้พืนที่สำหรับใช้เผาศพ คนในชุมชนต่างคนต่างเอามาโดยไม่คิดเป็นเงินหรือค่าจ้างแต่ประการใด จากอดีตจนมาถึงปัจจุบันการเข้ามาของกระแสบริโภคนิยม ประเพณีงานศพของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเปลี่ยนไปจากเดิมมาก แต่ละท้องถิ่นก็ยังจัดงานศพแตกต่างกันออกไปตามความนิยมและตามฐานะของเจ้าภาพ เป็นที่น่าสังเกตว่า เจ้าภาพบางรายจัดงานศพให้ใหญ่โตเป็นเหตุให้สิ้นเปลืองทรัพย์สินเงินทองมากมายเกินความจำเป็น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538) จึงส่งผลให้การจัดงานศพ ตลอดจนจนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากเดิมพิธีกรรมต่างๆ ที่ช่วยเหลือกันแบบให้เปล่าให้ยืมในวิถีชุมชนชนบทก็เริ่มเลือนหายไป เปลี่ยนมาเป็นการเช่าและจ้างเหมา หรือแม้แต่ศิลปะการ

ตกแต่งโรงศพที่ได้รับการช่วยเหลืองานฝีมือ และใช้วัสดุธรรมชาติก็เปลี่ยนเป็นวัสดุที่ทันสมัยที่ไม่ใช่ธรรมชาติ และต้องใช้เงินทุนมากขึ้นในการจัดงานศพ

สำหรับประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ เกี่ยวกับงานศพของคนภาคใต้นั้นเมื่อมีคนตายกรณีที่ตั้งงานศพที่บ้านสิ่งแรกที่เราจะต้องปฏิบัติคือการอาบน้ำศพตามธรรมเนียมประเพณี เพื่อแสดงให้เห็นถึงคนตายได้รับความดูแลเอาใจใส่ชำระสิ่งสกปรก แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ แต่อย่างไรก็ตามมีวิธีปฏิบัติที่เหมือนกันๆ ในการอาบน้ำศพ คือการดอย จะเป็นลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากงานศพภาคอื่นๆ โดยจะนำเอาสมุนไพรต่างๆ มาตำรวมกันและทาตัวศพหลังจากอาบน้ำศพแล้วจึงจัดแจงใส่เสื้อผ้าให้กลับหน้ากลับหลัง ถือว่าเป็นเคล็ดไม่ให้ผู้ตายกลับบ้านถูก หลังจากนั้นหามศพลงบรรจุในโลงศพ โดยวางให้ศพนอนหงาย ลักษณะคล้ายคนพนมมือไหว้ ใช้ด้ายดิบพันนิ้วมือเพื่อให้อยู่ติดกันไม่หลุด นำดอกไม้ธูปเทียนใส่รวมไว้ด้วยเพราะเชื่อว่าเป็นการให้คนตายไปไหว้พระอิศวรบนสวรรค์ หลังจากนั้นนำศพไปวัดเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนในปัจจุบันนี้นั้นมักนิยมตั้งงานศพที่วัดเพื่อความสะดวกของเจ้าภาพและผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ โดยมีการจัดสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืนจนกว่าจะถึงวันเผาศพ และมีการจัดเลี้ยงอาหารสำหรับแขกที่มาเข้าร่วมพิธี เพื่อเป็นการตอบแทน ครั้นถึงวันสุดท้ายของการจัดตั้งพิธีศพจะมีการทำพิธีฌาปนกิจศพ โดยมีการสวดบังสุกุล และนำศพขึ้นเมรุ เพื่อทำพิธีเผาศพต่อไป พิธีกรรมในแต่ละขั้นตอนก็จะแทรกไปด้วยความเชื่อ และคติสอนใจถึงคนที่ยังมีชีวิตอยู่เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจในการใช้ชีวิตของพุทธศาสนิกชน (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544)

จากบริบทประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับงานศพดังที่เป็นมาในอดีตจนกระทั่งปัจจุบันได้ปรากฏความเปลี่ยนแปลงอันสืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 11 ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบดั้งเดิมมาเป็นการดำรงชีวิตภายใต้กระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่สัมพันธ์กับระบบตลาด การบริโภคสินค้ารวมถึงผลผลิตต่างๆ โดยอยู่ภายใต้กลไกของระบบทุนนิยม อันเป็นระบบที่สืบต่อจากระบบศักดินา ทั้งนี้ระบบทุนนิยมได้พัฒนาการผลิตให้ถึงระดับการผลิตให้เป็นสินค้าและเป็นการผลิตของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ใช้เครื่องจักรกลและแรงงานอิสระ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2546) การผลิตในรูปแบบใหม่นี้ก่อให้เกิดการขยายตัวของสินค้าและบริการมากขึ้นสิ่งสำคัญของระบบทุนนิยม คือ การสะสมทุนจากการผลิตสินค้าและการค้าขายสินค้า (ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ, 2548) ด้วยการค้าและอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ทำให้ระบบตลาดและการแลกเปลี่ยนกลายเป็นแก่นสาระของสังคม วัตถุถูกแปรสภาพกลายเป็นสินค้าเพื่อนำไปแลกเปลี่ยน นอกจากวัตถุจะมีคุณค่าตามประโยชน์ใช้สอยแล้วยังถูกกำหนดคุณค่าด้วยราคา เพื่อใช้แลกเปลี่ยนตามหลักการแบ่งงานกันทำทุกสิ่งทุกอย่างจึงถูกแปรสภาพกลายเป็นสินค้า (อริคม โกมลวิทยาธร, 2538) ในลักษณะเช่นนี้ผลผลิตต่างๆ ของระบบทุนนิยมจึงมีอิทธิพลอย่างมากทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม โดยเฉพาะวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ ค่านิยมและพฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์ ทำให้สินค้าซึ่ง

หมายรวมถึงวัฒนธรรมได้ถูกแปรสภาพให้กลายเป็นสินค้าและบริการที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมไทยและรวมถึงประเพณีงานศพในภาคใต้

ประกอบกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อมนุษย์ สิ่งที่ได้สัมผัสเป็นรูปธรรมคือ วัตถุ ความเจริญของเทคโนโลยี การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนองต่อความต้องการที่ดูเหมือนไร้ขีดจำกัด ทำให้กลืนกินวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ฝังงอกโดยไม่รู้ตัว มนุษย์ในสังคมบริโภคนิยมทุกวันนี้ใช้การบริโภควัตถุเพื่อแสดงตัวตนของตัวเองออกมาเพื่อที่จะวางตัวเองไว้ในตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดในสังคม โดยจะแสดงออกถึงรสนิยมและคติชีวิตส่วนตัว หรือแสดงออกถึงความต้องการให้คนอื่นมีปฏิสัมพันธ์กับตัวเองในรูปแบบใด ทั้งนี้เป็นการคาดเดาไว้แล้วว่าตนเองจะสามารถเชื่อมโยงกับคนอื่นในสังคมได้อย่างไร (ธง อุดมผล, 2542) ปัจจุบันพบเห็นได้ว่าแม้กระทั่งพิธีกรรมความตายของมนุษย์ ก่อนจะสิ้นชีวิตได้มีการสังเวยครอบครัว ญาติสนิท มิตรสหาย หรือคนใกล้ชิด ถึงงานศพของคนที่สามารถออกแบบได้ตามที่ชื่นชอบ หรือจัดงานศพให้เหมาะสมกับฐานะทางสังคมของตนเอง เพราะสังคมไทยเชื่อว่าการปฏิบัติตามความประสงค์ของผู้ตายถือเป็นหนึ่งในการทดแทนบุญคุณ จึงปฏิบัติสืบทอดต่อกันมารวมถึงบรรดางานศพที่มักเป็นงานที่มีเวลาเตรียมตัวน้อยที่สุดในบรรดางานต่างๆ ทางศาสนา เนื่องจากยากที่จะบอกกล่าวถึงญาติสนิท มิตรสหายล่วงหน้า ดังนั้นจึงมักทำตามรูปแบบที่นิยมกัน ซึ่งขั้นตอนและกระบวนการจัดงานศพของศาสนาพุทธนั้นประกอบไปด้วยวิธีที่ซับซ้อนและหลายขั้นตอนบวกกับสภาพปัจจุบันที่ผู้คนตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยม มีลักษณะนิสัยนิยมชมชอบความสะดวกสบายรวดเร็ว หรุษราและสำเร็จรูป จึงก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพขึ้นมามากมาย อาทิเช่น ร้านขายโลงศพ ร้านขายดอกไม้ บริการเช่าเต็นท์ โต๊ะอาหาร อาหารจัดเลี้ยงและเครื่องเสียง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้การจัดงานศพในปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนรูปแบบมาเป็นการให้บริการอย่างหนึ่ง จากอดีตที่เจ้าภาพงานศพต้องจัดการงานศพด้วยตัวเองทุกขั้นตอน รวมไปถึงการจัดหาอุปกรณ์สำหรับงานศพ แต่ในสังคมไทยปัจจุบันเจ้าภาพสามารถเดินไปยังร้านค้าบริการที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพได้อย่างสะดวกสบายด้วยตนเอง หรือมีการมาเสนอขายบริการจัดงานศพทันทีที่เจ้าภาพเข้ามาติดต่อกับทางวัด (ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ, 2548) ส่วนประเพณีงานศพของภาคใต้ในปัจจุบันก็เช่นเดียวกันเต็มไปด้วยพิธีกรรมและขั้นตอนต่างๆ ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก (ภัสร์นวี ศรีสุวรรณ, 2557) และมีแนวโน้มของการจัดงานศพที่สอดคล้องกับกระแสบริโภคนิยมจึงส่งผลให้งานศพในกระแสบริโภคนิยมกลายเป็นสินค้า โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่สามารถทำให้งานศพออกมาในรูปแบบที่ดี และเหมาะสมกับสถานภาพทางสังคมของเจ้าภาพงานศพหรือผู้ตาย เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

พื้นที่จังหวัดสงขลาในปัจจุบันเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของ 14 จังหวัดในภาคใต้ ซึ่งในอดีตมีความสำคัญในฐานะเป็นศูนย์กลางการปกครองในพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง และในปัจจุบันดำรงฐานะศูนย์กลางธุรกิจภาคใต้ตอนล่าง มีสถาบันการศึกษา ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับ

การศึกษาของเด็กและเยาวชนและมีสถานที่ราชการเกิดขึ้นมากมายเพื่อรองรับการบริหารรัฐกิจ จึงทำให้ประชากรอพยพเข้ามาอาศัยในจังหวัดเป็นจำนวนมาก เพื่อประกอบอาชีพในสถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจ ภาคเอกชนและเป็นแรงงานรับจ้าง อีกทั้งยังมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เพราะมีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งทางด้านธรรมชาติ ป่าเขา ชายทะเล หาดทรายและโบราณสถาน รวมทั้งยังมีการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนภาคใต้ประกอบกับรัฐบาลได้กำหนดให้จังหวัดสงขลาเป็นเมืองหลักในการพัฒนาเพื่อเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ ของจังหวัดภาคใต้ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) โดยกำหนดแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ แผนลงทุนจังหวัด แนวทางการพัฒนากระทรวงหลักและแนวทางทางในการพัฒนาจังหวัด (ศรีสมร ศรีเบญจพลางกูร, 2544) จึงทำให้จังหวัดสงขลาดำรงฐานะเป็นศูนย์กลางของภาคใต้ตอนล่างและเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการสังกัดกระทรวงต่างๆ ทั้งการปกครองและหน่วยงานกระทรวงอื่นๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในเชิงการปกครอง อีกทั้งยังมีหน่วยงานสนับสนุนการบริหารราชการแผ่นดินจากกระทรวงต่างๆ ที่ตั้งหน่วยย่อยระดับภูมิภาคหรือระดับจังหวัดขึ้นในจังหวัดสงขลา ตลอดจนรัฐวิสาหกิจสำคัญหลายหน่วยเนื่องจากเคยมีความสำคัญทางการปกครองของภาคใต้ ปัจจุบันจังหวัดสงขลายังคงความเป็นเมืองศูนย์กลางเศรษฐกิจ การค้า บริการและการเงินระหว่างประเทศ การคมนาคมขนส่งภูมิภาค การท่องเที่ยว ด้านอุตสาหกรรมภูมิภาค ศูนย์กลางการวิจัยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และศูนย์กลางการปกครองที่สำคัญของภาคใต้ตอนล่าง (คณะฝ่ายประมวลผลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนานจากอดีตสู่ปัจจุบัน ยังผลให้จังหวัดสงขลาเป็นแหล่งรวมประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนวัฒนธรรมต่างๆ ก่อเกิดเป็นวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะประเพณีงานศพที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตและยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบันโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนและเป็นที่พักทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดสงขลาโดยตลอด ดังปรากฏว่านับแต่อดีตดั้งเดิมพื้นที่ในเขตตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีวัดเป็นจำนวนมากถึง 18 วัด (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา, 2556) ย่อมแสดงให้เห็นว่าชุมชนในอดีตประชาชนในเมืองสงขลาที่มีความสัมพันธ์กับวัดอย่างใกล้ชิด เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ครั้นล่วงมาถึงปัจจุบันวัดยังคงดำรงหน้าที่ในหลายๆ บทบาทให้กับคนในชุมชน หนึ่งในบทบาทนั้นคือการประกอบพิธีกรรมศพที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน การจัดงานศพในปัจจุบันของอำเภอเมืองสงขลา ยังคงพิธีกรรมรูปแบบที่สืบทอดต่อกันมา โดยมีร้านค้าเข้ามาให้บริการ และอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพ เพื่อการจัดประเพณีงานศพอย่างสมเกียรติ สมฐานะ เพียงแค่มีเงินทุนที่ใช้ในการแลกเปลี่ยน จึงทำให้คุณค่าในอดีตของการจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลาเลือนลางหายไป

เมื่อมีคนเสียชีวิตจะลดขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมการอาบน้ำศพโดยมอบหมายให้เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลเป็นผู้ทำแทน จากนั้นเคลื่อนย้ายศพไปสู่วัดเพื่อทำพิธีรดน้ำศพให้แก่ญาติสนิท

คนใกล้ชิด ก่อนที่จะทำพิธีนำศพใส่โลงและทำพิธีสวดพระอภิธรรมศพในวันถัดไปตามที่เจ้าภาพต้องการ การจัดงานศพในสงขลานั้นจะมีการเลี้ยงต้อนรับแขกที่มาเข้าร่วมไว้อาลัยแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งการเลี้ยงต้อนรับจะเป็นการเลี้ยงอาหารแบบทั่วไปและแบบบุฟเฟต์ซึ่งเป็นที่นิยมในจังหวัดสงขลา อีกทั้งยังมีอาหารว่างคอยบริการตลอดการเข้าร่วมงานศพ เมื่อถึงวันสุดท้ายการฌาปนกิจศพจะมีการทำพิธีกรรมตามหลักศาสนาและเชิญบุคคลสำคัญทางการเมือง ญาติผู้ใหญ่หรือพระผู้ใหญ่มาประกอบพิธีถวายผ้าบังสุกุล จากนั้นนำศพขึ้นเมรุเพื่อทำพิธีเผาศพตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีของชำร่วยแจกเป็นที่ระลึกให้กับผู้ที่มาเข้าร่วมงานวันฌาปนกิจศพอีกด้วย เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจหรือระลึกถึงผู้ที่เสียชีวิต งานศพถูกให้คุณค่าและความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน โดยประเพณีดั้งเดิมยังคงอยู่ควบคู่ไปกับสินค้าและบริการที่เข้ามาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับมนุษย์ในยุคปัจจุบัน โดยใช้เงินเป็นตัวซื้อหาสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเจ้าภาพงานศพ (Appadurai, 1989) จะเห็นได้ว่าปัจจุบันรูปแบบการจัดงานศพในจังหวัดสงขลาเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากกระแสบริโภคนิยมซึ่งนำมาสู่ธุรกิจบริการที่เข้ามามีส่วนร่วมในงานศพ จึงทำให้งานศพกลายเป็นสินค้าในปัจจุบัน

จากปรากฏการณ์ดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าประเพณีงานศพเป็นหนึ่งในหลายๆ ประเพณีที่ได้รับผลกระทบจากกระแสบริโภคนิยม ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่า พลวัตของงานศพในพื้นที่จังหวัดสงขลา ก่อนกระแสบริโภคนิยมเป็นอย่างไร และงานศพในกระแสบริโภคนิยมได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าได้อย่างไร โดยเลือกศึกษาพื้นที่งานศพของวัดสระเกษ และวัดแหลมทราย ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นกรณีศึกษา เพราะเห็นว่าการจัดงานศพดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้สะท้อนให้เห็นถึงกระแสบริโภคนิยม มีรูปแบบการจัดงานศพที่แตกต่างกันออกไปจากอดีต โดยเน้นในด้านของความสะดวกสบาย รวดเร็ว หรุหรา และการจัดงานศพที่บ่งบอกถึงสถานะภาพทางสังคมของเจ้าภาพหรือผู้ตาย ทำให้ผู้วิจัยตระหนักถึงความสัมพันธ์ของผู้คนในงานศพในอดีตที่เปลี่ยนแปลงไป และเพราะเหตุใดงานศพจึงกลายเป็นสินค้าเพื่อให้ธุรกิจร้านค้าบริการงานศพเข้ามารับใช้พิธีกรรมงานศพมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นที่กล่าวไว้ข้างต้นเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคมในแง่ของการสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่า องค์กรความรู้เรื่องประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยมในปัจจุบันของจังหวัดสงขลา และสิ่งที่ทำให้ประเพณีงานศพกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม อีกทั้งยังเป็นองค์ความรู้ให้แก่ผู้คนที่สนใจจะศึกษาเรื่องงานศพ

คำถามการวิจัย

1. พลวัตของประเพณีงานศพก่อนและในกระแสบริโณคนิยมในจังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร
2. กระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพภายใต้กระแสบริโณคนิยมเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตของประเพณีงานศพก่อนและในกระแสบริโณคนิยม
2. เพื่อศึกษากระบวนการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในกระแสบริโณคนิยม

ประโยชน์ของการวิจัย

เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่า องค์กรความรู้เรื่องรูปแบบการจัดงานศพในกระแสบริโณคนิยมในปัจจุบันของจังหวัดสงขลา และสิ่งประกอบสร้างที่ทำงานศพให้กลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโณคนิยมเพื่อเป็นแบบอย่างและองค์ความรู้ให้แก่วัดต่างๆ หรือประชาชนทั่วไป ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดงานศพภายในตำบลบ่อหย่าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อีกทั้งยังเป็นแนวทางให้กับ หน่วยงานและองค์กรภาครัฐ เพื่ออนุรักษ์คุณค่าประเพณีงานศพของประชาชนในจังหวัดสงขลา

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาถึงพลวัตของประเพณีงานศพก่อนและในกระแสบริโณคนิยม โดยศึกษาถึงการนิยามความหมายและการให้คุณค่าของประเพณีงานศพในอดีต (พ.ศ.2442-พ.ศ.2542) และเมื่อกระแสบริโณคนิยมเข้ามาประเพณีงานศพในอดีตได้เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเปลี่ยนในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นปีที่เห็นถึงกระบวนการการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพจากการสร้างเมรุเผาศพแบบไร้มลพิษขึ้นภายในอำเภอเมืองสงขลาจึงทำให้เกิดสิ่งประกอบสร้างที่ทำให้ประเพณีงานศพกลายมาเป็นสินค้าในรูปของการให้บริการแก่ผู้จัดงานศพ โดยศึกษากลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดงานศพ และร้านค้าผู้ให้บริการเกี่ยวข้องกับงานศพ

ขอบเขตด้านพื้นที่

โดยเหตุที่ ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลาเป็นศูนย์กลางการปกครองของภาคใต้ตอนล่าง และด้วยลักษณะของความเป็นเมืองจึงเป็นศูนย์รวมของประชาชน ข้าราชการตั้งแต่ชั้นผู้ใหญ่ จนถึงบุคคลธรรมดา อีกทั้งยังประกอบไปด้วยโรงพยาบาลประจำจังหวัด เมื่อมีคนเสียชีวิตจึงมักจะมีนิคมตั้งงานศพภายในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ในการศึกษาจำนวน 2 วัด คือ วัดสระเกษ และวัดแหลมทราย ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลาจังหวัดสงขลาโดยที่วัดทั้ง 2 แห่ง เป็นวัดที่ผู้คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมตั้งงานศพและยังมีการใช้เมรุเผาศพเพื่อประกอบพิธีกรรมนับแต่อดีตมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งจะทำให้เห็นถึงพัฒนาการความเปลี่ยนแปลงของการจัดงานศพอย่างต่อเนื่องและชัดเจน

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยศึกษาช่วงเวลาพลวัตของประเพณีงานศพก่อนการเข้ามาของกระแสบริโศคนิยม จนถึงจุดเปลี่ยนของการสร้างเมรุเพื่อประกอบพิธีกรรมเผาศพ ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558) เพราะเป็นช่วงที่เห็นพลวัตของกระบวนการกลายเป็นสินค้าทั้งสองวัดที่ผู้วิจัยศึกษาได้มีการเปลี่ยนเตาเผาศพจากการเผาด้วยถ่านเป็นเตาเผาด้วยน้ำมัน ซึ่งช่วยลดมลพิษและร่นระยะเวลาในการเผาศพ เพื่อความสะดวก รวดเร็วในยุคปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประเพณีงานศพ หมายถึง รูปแบบ กระบวนการ พิธีกรรมการจัดงานศพในตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ภายใต้กระแสบริโศคนิยม

กระบวนการกลายเป็นสินค้า หมายถึง การจัดงานศพในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ที่ให้คุณค่าและความหมายของการประกอบสร้างให้ประเพณีงานศพได้กลายเป็นสินค้า ในรูปแบบของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ อาทิเช่น ร้านจัดดอกไม้ เต้นท์ เครื่องเสียง รับจ้างทำอาหารเลี้ยงภายในงานศพ เป็นต้น

กระแสบริโศคนิยม หมายถึง ประเพณีการจัดงานศพในรูปแบบของการบริการ โดยการอำนวยความสะดวกต่างๆ ภายในงานศพตามความต้องการของเจ้าภาพที่มีลักษณะ ทันสมัย สะดวกรวดเร็ว และสำเร็จรูป ในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาเรื่อง ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยมในจังหวัดสงขลา เป็นการศึกษาเรื่องราวการจัดงานศพในจังหวัดสงขลาที่กลายเป็นสินค้าในกระแสบริโภคนิยม โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาจำแนกเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาประกอบด้วยเนื้อหาสาระ ดังนี้

1. แนวคิดบริโภคนิยม
2. แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า
3. บริบทประเพณีงานศพ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิด

แนวคิดบริโภคนิยม

ประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยม ล้วนปฏิบัติถูกต้องตามพิธีกรรมของศาสนาพุทธที่ประกอบไปด้วยค่านิยมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ส่งผลให้การจัดประเพณีงานศพเป็นไปอย่างสะดวกสบาย รวดเร็วและหรูหรา โดยแบ่งออกเป็นประเด็นดังนี้

1. ความหมายและความเป็นมา

ปรากฏการณ์ในยุคปัจจุบันที่เรียกว่า บริโภคนิยม (Consumerism) เป็นผลผลิตที่เกิดจากทุนนิยมสมัยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มนุษย์มีการบริโภคมมากขึ้น เพราะมนุษย์ทุกคนอยู่ในฐานะผู้บริโภคย่อมมีความต้องการ เพื่อรักษาการขยายตัวและดำรงอยู่ของวิถีการผลิตของตน และเพื่อให้ได้รับการตอบสนองต่อความต้องการในชีวิต ทำให้กลายเป็นการบริโภคเพื่อแสวงหาความพึงพอใจผ่านวัตถุในรูปแบบของสินค้าและบริการ (ยวดี ช่วยกิจ, 2551) ความหมายของบริโภคนิยมจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้อุดมการณ์เศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) โดยมีเป้าหมายของการผลิตเพื่อขายสินค้าให้กับผู้คนในสังคมและในขณะเดียวกันพยายามขายให้ได้กำไรมากที่สุด ดังนั้นจึงทำให้ระบบทุนนิยมต้องอาศัยกลไกทางอุตสาหกรรมที่สามารถผลิตสินค้าได้ครั้งละมากๆ และรวดเร็ว (Mass product) ปัญหาที่ตามมา คือ ปริมาณของอุปทานล้นเกิน (oversupply) สิ่งนี้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนำมาแก้ปัญหาคือ ยุทธศาสตร์การตลาดและการโฆษณาของบริษัทข้ามชาติในโลกที่สาม ส่งผลให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมขึ้นเพราะบริษัทข้ามชาติเป็นผู้กำหนดว่าจะผลิตอะไร และ

กระตุ้นให้เกิดความต้องการบริโภคสินค้านั้นๆ ทั้งในโลกที่หนึ่งและโลกที่สาม (พระขวัญเมือง สุหะ, 2546)

บริโภคนิยม (Consumption) เป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากวิธีการผลิตของทุนนิยมสมัยใหม่โดยมีวัตถุประสงค์ให้มนุษย์ต้องการบริโภคมมากขึ้น ส่วนมนุษย์ที่อยู่ในฐานะผู้บริโภคมย่อมมีความต้องการเพื่อรักษาการขยายตัวและการดำรงอยู่ของวิธีการผลิตของตน ได้ทำการตอบสนองต่อความต้องการในปริมาณของชีวิตมนุษย์ให้เป็นการบริโภคเพื่อแสวงหาความพึงพอใจผ่านวัตถุในรูปแบบของการบริการและสินค้า เนื่องจากกรอบแนวคิดเรื่องของการบริโภคนิยมมีความหมายที่กว้างขวาง ดังนั้นการศึกษาและการทำความเข้าใจพฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์ในสังคมบริโภคนิยมนั้น ต้องอาศัยมิติของการศึกษาที่หลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นกว่าการทำความเข้าใจการบริโภคเฉพาะภายในบริบททางเศรษฐศาสตร์ เพราะกิจกรรมการบริโภคในปัจจุบันไม่ใช่เป็นการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย หรือความต้องการที่มีเหตุผลบนความเข้าใจของทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility) หรือทฤษฎีความพึงพอใจ (Pleasure theory) เท่านั้น หากแต่จะต้องขยายความสนใจออกไปสู่การตอบสนองต่อความต้องการด้านอื่นๆ ของผู้บริโภคที่สลับซับซ้อนกว่าความเข้าใจบนพื้นฐานในมิติต่างๆ การเข้ามามีบทบาทของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ทำให้พรมแดนการแบ่งประเภทหรือระบบคุณค่าที่แตกต่างกันเริ่มจางลงและสูญหายไปโดยที่กระบวนการทำให้ทุกอย่างกลายมาเป็นสินค้าที่แลกเปลี่ยนกันได้ (Commodization) ที่เป็นพลังของระบบทุนนิยมและเศรษฐกิจแบบเงินตราที่ผลักดันให้ระบบคุณค่าหมดความหลากหลาย (ยศ สันตสมบัติ, 2537)

หากกล่าวในบริบทที่เกิดปรากฏการณ์ทางสังคม บริโภคนิยมหมายถึง แบบแผนการบริโภคที่ได้รับอิทธิพลมาจากอุดมการณ์ทุนนิยมที่ทำให้มีการบริโภคมมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเป็นการเผาผลาญทรัพยากรทั้งหมดเพื่อส่งเสริมธุรกิจ มุ่งแสวงหาแต่ผลกำไรและมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวัตถุนิยมและความเจริญเติบโต (ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์, 2543) ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและเข้มข้นในหลายประเทศในโลก เป็นสิ่งที่ผู้คนสามารถรับรู้ และเข้าใจกันได้ไม่ยากนัก เช่น การขยายตัวทางเศรษฐกิจประเทศ และระบบตลาด การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า การเติบโตของระบบสื่อสารคมนาคมที่ทันสมัย การวางเครือข่ายข้อมูลข่าวสารครอบคลุมทั่วทุกมุมโลก ความคาดหวัง ความอยากได้ของผู้คนในสถานที่ต่างๆ ภาพลักษณ์รูปแบบที่สะดวกสบายและทันสมัยที่แทรกซึมเข้าไปเกือบทุกซอกทุกมุมของชุมชนที่ห่างไกล การอพยพย้ายถิ่นฐานรวมถึงการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่หลั่งไหลสัญจรไปยังประเทศต่างๆ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายและซับซ้อน การปรากฏของสินค้าไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ ได้ทำให้รูปแบบการบริโภคและความนิยมชมชอบในสินค้าจากประเทศอุตสาหกรรม กลายเป็นปรากฏการณ์ระดับโลกที่เรียกว่า “วัฒนธรรมบริโภค”

(Consumer Culture) ได้รับความสนใจ และมีผลกระทบเกี่ยวกับวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์ที่ขยายตัว และมีความเข้มข้นทุกขณะ ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ได้มีการขยายพื้นที่ตัวเมืองออกสู่นอกเมือง และการพัฒนาประเทศจากเกษตรกรรมสู่การให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น จากครอบครัวที่มีขนาดใหญ่มาสู่ครอบครัวเดี่ยว จากการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า มีการแข่งขันทางการค้า ทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยม และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมรวมถึงวัฒนธรรมไทย (ยูอิ นากามูระ, 2539 อ้างถึงใน กาญจนา รัตนพันธ์, 2552) นัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีการขยายวัฒนธรรมบริโภคนิยมไปยังกลุ่มคนทุกชนชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตทางความเป็นอยู่ของไทยให้มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นอย่างเช่น การดำเนินชีวิตที่สมัยก่อนคนในสังคมมีวิถีชีวิตที่มีความเอื้อเพื่อเอื้อแก่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความผูกพันกันเสมือนเครือญาติ แปรเปลี่ยนเป็นการดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคล ต่างคนต่างอยู่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการช่วยเหลือที่หวังผลตอบแทน มากกว่าการช่วยเหลือโดยที่ไม่หวังผลสิ่งใด รวมถึงการคนในสังคมมีชีวิตที่เร่งรีบมากขึ้น ทำให้การจัดงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเกิดเป็นรูปแบบสำเร็จรูป เช่น การจัดงานเกี่ยวกับงานศพ การจัดงานเกี่ยวกับงานมงคล เป็นต้น

ปรากฏการณ์บริโภคนิยมนี้ยังทำให้เกิดสำนึกใหม่ของผู้คนที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ คือ “จิตสำนึกแห่งการบริโภค” โดยเน้นให้ความสำคัญกับความพึงพอใจของผู้คนที่ได้มาจากการบริโภค ความสุขของมนุษย์ถูกทำให้เหลือเพียงแค่ความรื่นรมย์ที่ได้จากการบริโภควัตถุ ถึงแม้ว่าทุกคนในสังคมมีโอกาสในการบริโภคไม่เท่ากัน และการตอบสนองต่อการบริโภคอาจจะไม่เพียงพอเท่ากับความต้องการ แต่การบริโภคได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทุกคน ได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชน และการโฆษณาช่วยผลักดันให้ผู้คนเกิดความต้องการในการบริโภคอย่างไม่สิ้นสุด (กาญจนา รัตนพันธ์, 2552)

Baudrillard (1975) ได้มีแนวความคิดเกี่ยวกับการบริโภคนิยมสมัยใหม่ (New Consumerism) เห็นว่า ในเศรษฐศาสตร์แบบเดิมนั้น ไม่สามารถอธิบายเรื่องการบริโภคในสังคมปัจจุบันได้อย่างเพียงพอ สังคมปัจจุบันได้แปรเปลี่ยนเป็นสังคมแห่งการบริโภค จึงมีความคิดเห็นว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับวัตถุและการบริโภคในสังคมปัจจุบัน ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่าด้วยเรื่องของอรรถประโยชน์ (utility) หรือทฤษฎีแห่งความพึงพอใจ (pleasure) โดยทั่วไป แต่น่าจะวางอยู่บนรากฐานของการสร้างคุณค่าและความหมายของวัตถุที่ถูกสร้างขึ้นในสังคม ซึ่งตั้งอยู่บนตรรกะแห่งความแตกต่าง (difference) และเป็นเงื่อนไขที่ทำให้มนุษย์ก้าวเข้าสู่การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งสร้างความหมายให้แก่มนุษย์คือ การบริโภคอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนอกจากนั้น Baudrillard เชื่อว่า แนวคิดเรื่องการบริโภค (consumption) สินค้าและบริการเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของมนุษย์ และความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคนั้น ได้ถูกกำหนดหรือสร้างขึ้นมาจากระบบทุน

นิยม ภายใต้ภาพของการตอบสนอง ความต้องการ การสร้างความพึงพอใจ บนภาพลวงตาของการแสวงหาความสุข (Hedonistic Illusion) ดังนั้นความต้องการจึงเป็นเพียงวาทกรรมของระบบทุนนิยมที่ซึ่งทำให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ในขณะที่ไม่ได้มีความต้องการอย่างแท้จริงของมนุษย์ ความต้องการเกิดขึ้นเพราะระบบทุนนิยมสร้างให้มีขึ้นมา เพื่อเปลี่ยนสภาพมนุษย์ให้อยู่ในสถานะของผู้บริโภคเพื่อรักษาวิธีการผลิตแบบทุนนิยมให้แผ่ขยายออกไป

สุริชัย หวันแก้ว (2540) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมการบริโภคว่าเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักในสังคมสมัยใหม่ปัจจุบันซึ่งใช้วิธีการเน้นผ่านการตลาด การบริโภคสินค้าและบริการ ดังนั้นการบริโภคจึงเป็นลักษณะประการหนึ่ง (Modernity) ในทุกสังคมทั่วโลก ซึ่งสามารถตั้งข้อสังเกตในเชิงสังคมวิทยาวัฒนธรรม (Sociology of culture) ดังนี้

1. การหล่อหลอมรสนิยมและการสร้างความต้องการนั้นมีความพยายามและมีการดำเนินโดยผู้ผลิตสินค้าซึ่งเป็นผู้ที่ได้กำไร โดยในบางครั้งมีการอาศัยความเข้าใจต่อภาวะจิตวิทยาของความต้องการในหมู่ชนชั้นกลาง ที่ต้องการให้หมู่ชนชั้นกลางตอบสนองด้วยสินค้าที่สมมุติขึ้น เช่น ในกรณีของการบริโภคของชนชั้นกลาง ซึ่งในบางครั้งการบริโภคไม่ได้เน้นที่ประโยชน์ใช้สอยของสิ่งของนั้นๆ แต่เพื่อแสดงให้เห็นถึงรสนิยมในการบริโภคสินค้าชนิดนั้น

2. กระบวนการผลิตมุ่งตอบสนองความต้องการเฉพาะอย่างที่การโฆษณากระตุ้นขึ้นโดยเสมือนว่าเปิดช่องทางให้มีความหลากหลายเป็นตัวเองหรือปัจเจกภาพมากขึ้นในกระบวนการเลือกซื้อ เลือกหาสินค้านั้นๆ ด้วย โดยนัยนี้จึงกล่าวได้ว่า การบริโภคสินค้าเกี่ยวข้องถึงการสร้างความเป็นตัวตนด้วย เพราะถ้าผู้บริโภคอยากให้ตัวเองมีภาพลักษณ์ (Self-identity) ของตนอยู่ที่สินค้านั้นๆ ด้วย และถ้าผู้บริโภคอยากให้ตัวเองมีภาพลักษณ์ (Image) ใดๆ ก็จะใช้บริโภคสินค้านั้นๆ

3. บ่อยครั้งเราจะสังเกตเห็นการบริโภคเป็นเรื่องของการใช้สินค้าเฉพาะอย่าง เช่น สูบบุหรี่ ต้มเหล้า เป็นต้น ในสังคมสมัยใหม่ระยะหลังเราจะเห็นความต้องการ และความพยายามของผู้คนที่บริโภคทั้งชุดคล้ายกับ “อยากมีรสนิยมแบบชนชั้นมีระดับ” หมายถึง ความต้องการจะมีวิถีชีวิต (Lifestyle) อยากครอบครองสิ่งต่างๆ ครบถ้วน ต้องการมีวิถีชีวิตแบบการมีรสนิยมครบถ้วนเหมือนวิถีชีวิตของชนชั้นที่ตัวเองอยากก้าวไปถึงลักษณะวัฒนธรรมการบริโภคเช่นนี้ อาจเรียกว่า “การบริโภคไลฟ์สไตล์” (The consumption of lifestyle)

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2538 อ้างถึงใน กาญจนา รัตนพันธ์, 2552) กล่าวว่า บริโภคนิยม คือ ความสามารถในการสร้างภาพลักษณ์โดยการโฆษณาชวนเชื่อให้ใครๆ เห็นว่าต้องมีสิ่งนี้ได้มากเท่าไร บริษัทต่างๆ ก็มุ่งงบประมาณในการโฆษณาชวนเชื่อมาก และสามารถสร้างให้คนเชื่อว่าถ้าได้บริโภคสิ่งของนั้นแล้วจะทำให้พบกับความสุขได้ นัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าคนในสังคมย่อมต้องการความเท่าเทียมไม่ว่าไปในด้านใดของสังคม แต่ในอีกด้านหนึ่งสื่อก็พยายามสร้างความแตกต่าง

ให้กับคนในสังคมเกิดการเปรียบเทียบ สร้างค่านิยมให้เกิดการแบ่งแยกชนชั้นของคนในสังคมขึ้น ซึ่งถือได้ว่าสื่อที่ล้อมรอบในสังคมมีส่วนสำคัญสร้างวัฒนธรรมการบริโภค ให้ทุกคนมีวัฒนธรรมที่เหมือนกันหมด แต่ในทางกลับกันในอีกมิติหนึ่งที่สื่อไม่ได้ล้อมรอบอยู่ในชีวิตประจำวันก็ย่อมส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคอีกรูปแบบหนึ่ง ดังเช่น งานของอัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล (2545) ที่ศึกษาเรื่อง การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบริโภคในชุมชนพบว่า แบบแผนการบริโภคในชีวิตประจำวัน การบริโภคเพื่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมก่อนยุคพัฒนา พบว่ามีแบบแผนที่พึงพาธรรมชาติเป็นหลัก การติดต่อสัมพันธ์กับชาวบ้านเพื่อการดำรงชีพการรวมกลุ่มการไปหาของป่า การพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมแรงร่วมใจ สิ่งของที่ใช้ก็เป็นสิ่งที่หาได้ในหมู่บ้าน เป็นความจำเป็นเพื่อการดำรงชีพ นับดังกล่าวแสดงอย่างชัดเจนว่า ภายใต้ระบบโครงสร้างทางสังคมในยุคสมัยก่อนมีการเน้นดำรงชีวิตมากกว่าเรื่องอื่น แสดงให้เห็นถึงมุมมองการใช้ชีวิตที่แตกต่างทั้งด้านระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่แฝงอยู่ในระบบสังคมแนวทางการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่นั้นจะเห็นได้ว่า มีการเสนอมุมมองที่บ่งบอกถึงการศึกษเพื่อการพัฒนาที่ต้องการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในทุกๆ ด้าน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมจากการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า มีการแข่งขันทางการค้า ทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมและการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมไทย

กล่าวได้ว่าความหมายและความเป็นมาของบริโภคนิยมจากหลายทัศนะที่กล่าวมาข้างต้น บริโภคนิยมมีความเป็นมาจากระบบทุนนิยมสมัยใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์มีความต้องการบริโภคที่มากขึ้น เพื่อรักษาการดำรงอยู่ของวิธีการผลิตของระบบทุนนิยม ที่สามารถผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของมนุษย์โดยผ่านตัววัตถุและสินค้าที่เราสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในปัจจุบัน บริโภคนิยมเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับวัตถุนิยมและความเจริญเติบโต จึงทำให้ปรากฏการณ์บริโภคนิยมค่อยๆ แทรกซึมเข้าไปทุกภาคส่วนของสังคม จึงส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคม จากสังคมที่ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน กลายเป็นสังคมแบบปัจเจกบุคคล ต่างคนต่างอยู่ การช่วยเหลือกันกลายเป็นการช่วยเหลือกันเพื่อหวังผลตอบแทน เสมือนประเพณีงานศพในปัจจุบันเป็นการจัดงานศพเพื่อรำลึกถึงบุคคลที่เสียชีวิต การจัดงานศพจึงเป็นสิ่งที่บุคคลที่รู้จักกับผู้ตายเข้าร่วมเพื่อรำลึกถึงผู้ตาย ในปัจจุบันเป็นเพียงการเข้าร่วมในส่วนของงานศพ มิใช่การร่วมแรงร่วมใจช่วยเหลืองานศพดังในอดีต เพราะปัจจุบันประเพณีงานศพได้มีธุรกิจที่ให้บริการด้านต่างๆ แก่งานศพตามค่านิยมของยุคปัจจุบัน บุคคลที่เข้าร่วมงานจึงกลายเป็นแค่ส่วนหนึ่งของการเข้าร่วมงานศพ

2. ลักษณะวิถีชีวิตของคนในสังคมบริโภคนิยม

สังคมบริโภคนิยม จึงเป็นลักษณะทางสังคมที่ทำให้พฤติกรรมผู้บริโภคของผู้บริโภคที่ดำรงอยู่บนพื้นฐานของความต้องการที่ไม่จำกัด จากการตอบสนองของความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายภาพเพื่อการดำรงชีวิต (physical needs) พัฒนาเป็นการตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ (psychologically based needs) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความพอใจสูงสุด (maximization utility) ซึ่งเกิดจากแรงผลักดันภายในตัวของผู้บริโภคเองและไม่ขึ้นกับปัจจัยภายนอก ทำให้ผู้บริโภคมีสถานะเป็นปัจเจกบุคคล ในการตัดสินใจเลือกทำการบริโภคสินค้าและบริการด้วยตนเอง เป็นการบริโภคที่ทำให้ผู้บริโภครู้สึกว่าได้มีโอกาสแสดงถึงความเป็นตนเองหรืออัตลักษณ์ (identity) ของตนเองผ่านการบริโภค เพื่อแสวงหาและความพึงพอใจ โดยเชื่อว่า การบริโภคในปริมาณที่มากขึ้นจะก่อให้เกิดความสุขมากขึ้น และเป็นหนทางที่จะปกป้องความคับข้องใจ อีกทั้งทำให้ภาพของปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่เลือนรางไป ทั้งที่ความเป็นจริงนั้น มนุษย์ยังไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากปัญหาต่างๆ ได้ (นพพร จันทรนาชู, 2544) นอกจากนี้พระไพศาล วิสาโล (2554) ให้ความหมายของบริโภคนิยมไว้ 4 ความหมายคือ หนึ่ง ค่านิยมหรือแบบแผนที่ผู้คนส่วนใหญ่บริโภคหรือแสวงหาที่ตนเองไม่ได้ผลิต หมายถึง ค่านิยมที่ต้องการเป็นผู้บริโภคเต็มตัว สอง บริโภคนิยม คือ ค่านิยมใฝ่เสพมากกว่าใฝ่ผลิตหรืออยากได้มากกว่าอยากทำ กล่าวคือ ความนิยมที่จะเป็นเพียงแต่ผู้ใช้มากกว่าผู้ผลิตบริโภคนิยม สาม ค่านิยมที่ใช้เงินเพื่อบรรลุนิยามความต้องการแทนที่จะลงมือลงแรง อันนี้สืบเนื่องจากความหมายประการที่สอง คือ อยากได้แต่ไม่อยากทำ วิธีหนึ่งที่ไม่ต้องลงแรงทำ คือ ยอมใช้เงินซื้อเอาหรือใช้เป็นทางลัด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การที่เป็นผู้บริโภคโดยไม่ยอมใช้แรงงานในการผลิตขอเป็นผู้บริโภคมากกว่าผู้ผลิต ซึ่งค่านิยมแบบนี้ทำให้เกิดทัศนคติที่คิดใช้เงินแก้ปัญหาทุกอย่าง เห็นเงินเป็นทางลัดในการบรรลุนิยามความต้องการ เป็นค่านิยมที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่ดีงาม และความคิด ความเชื่อที่ว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค จึงทำให้เกิดความโลภในการสะสม เพื่อที่จะทำให้มีความสุขอยู่ตลอดเวลา สี่ บริโภคนิยมคือ ความคิดความเชื่อที่ว่าความสุขอยู่ที่การบริโภค แต่ความสุขแบบบริโภคนิยมที่มีความหมายลึกลงไป ไม่ได้หมายถึงความสุขทางกายหรือทางประสาทสัมผัสทั้งห้าเท่านั้น ตรงนี้คือจุดต่างระหว่างบริโภคนิยมกับวัตถุนิยม

พระไพศาล วิสาโล (2552) ได้กล่าวถึงบริโภคนิยมในแง่ของพุทธศาสนา ว่า บริโภคนิยมเป็นอุดมการณ์ที่ทรงพลังอย่างยิ่งในโลกปัจจุบัน โดยมีความสามารถที่แทรกซึมไปในวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน และด้วยความสามารถที่แพร่หลายไปได้อย่างรวดเร็วทำให้เกิดความสะเทือนทางกายและปรนเปรอประสาทสัมผัสทั้งห้า เพราะมนุษย์เชื่อว่าการบริโภคจะตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจได้ โดยสร้างความมั่นคงให้แก่จิตใจมนุษย์ พระไพศาลได้แบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยมีขั้นตอนสร้างความมั่นคงให้กับจิตใจมนุษย์ในระดับแรกคือ ด้านพื้นฐานการสร้างคุณค่า สร้าง

จุดมุ่งหมาย โดยบริโศคนิยมก้าวเข้ามาทำหน้าที่ให้กับมนุษย์โดยที่มนุษย์ถือเอาเงิน และวัตถุเป็นตัวกำหนดจุดหมายของชีวิต ระดับที่ 2 ความมั่นคงของระดับจิตใจที่ลึกลงไป คือการมีตัวตนใหม่ที่พึงปรารถนาโดยมีบริโศคนิยมสามารถตอบสนองความต้องการได้ ด้วยการทำให้เชื่อว่าเราสามารถมีตัวตนใหม่ได้ โดยเลือกที่จะบริโศคให้ถูกเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ง่ายกว่าการลงทุนขัดเกลาตนเองหรือปฏิบัติธรรมตามหลักศาสนา ในส่วนของระดับที่ 3 คือความมั่นคงในจิตใจที่ลึกที่สุด คือ ความต้องการมีตัวตนที่ยั่งยืนและมั่นคง ในอดีตหรือความเชื่อเรื่องชาติหน้า หรือการไปอยู่กับพระเจ้าหลังตายไปแล้ว ดังนั้นจึงทำให้มนุษย์ไม่กลัวตายบวกกับลัทธิชาตินิยมเข้ามาทำหน้าที่แทน คือการที่ทำให้เราเชื่อว่าแม้จะตายไป แต่ตัวตนของเราก็ยังไม่ขาดสูญเพราะมีประเทศชาติมาสืบต่อตัวตนของเรา ด้วยเหตุนี้จึงยอมตายเพราะประเทศชาติ จึงเกิดการสร้างอนุสาวรีย์ให้แก่คนที่ตายเพื่อชาติ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตัวตายแต่ชื่ออยู่ แต่เมื่อความเชื่อดังกล่าวเสื่อมคลายลง บริโศคนิยมก็ได้ก้าวเข้ามาแทนที่ด้วยการเชื่อว่าตัวตนจะมั่นคงและสืบทอดต่อไปได้ เลยเอาตัวตนไปผูกติดกับวัตถุ เพราะวัตถุมีลักษณะอาการที่มั่นคงและยั่งยืน พระไพศาลได้ยกตัวอย่างวัตถุคือ คฤหาสน์และทรัพย์สินมหาศาล ก็ยังรู้สึกว่าตัวตนมั่นคงยิ่งขึ้น การที่บริโศคนิยมแพร่หลายกว้างมากขึ้น ทำให้เข้ามาแทนที่หรือตอบสนองความต้องการทางจิตวิญญาณด้วยวัตถุแทนศาสนาต่างๆ ที่เคยมีบทบาทในอดีต รวมถึงพุทธศาสนาในปัจจุบันด้วย พระไพศาลได้มองในแง่นี้คือ การเปรียบบริโศคนิยม คือศาสนาอย่างหนึ่งนั่นเอง โดยมีองค์ประกอบหลายอย่างที่คล้ายศาสนา ยกตัวอย่างเช่น มีพิธีกรรม คือ เทียวห้างสรรพสินค้าทุกวัน อาทิตย มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เสื้อผ้าที่มีลายเช่นดารา และมีประสบการณ์ทางศาสนาที่ทำให้ลืมนัดตัวตนโดยเฉพาะเมื่ออยู่ท่ามกลางฝูงชนในงานคอนเสิร์ตของนักร้องยอดนิยม อย่างไรก็ตามในที่สุดแล้วทั้งหมดก็ไม่สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้อย่างแท้จริง เป็นเพียงแค่สิ่งที่เข้ามาบำบัดความต้องการได้เพียงชั่วคราว ด้วยวิธีการที่ง่าย สะดวกสบายและถูกจริตของผู้คน เลยกลายเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจให้คนทั้งโลกหลั่งไหลมาหานี้ที่เรียกว่า บริโศคนิยม

กล่าวได้ว่าลักษณะวิถีชีวิตของคนในสังคมบริโศคนิยม คือ วัฒนธรรมกระแสหลักในสังคม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และค่านิยมของคนในสังคมโดยใช้วิธีการโฆษณาสื่อผ่านการตลาด การบริโศคสินค้าและการบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจมากกว่าการตอบสนองทางด้านร่างกาย เพื่อให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจ การบริโศคจึงไม่ใช่เพื่อบริโศคประโยชน์ใช้สอยแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นการบริโศคสัญลักษณ์ของสินค้านั้นด้วยจึงทำให้ลักษณะการดำเนินชีวิตของคนในสังคมบริโศคนิยม มีลักษณะนิสัยที่ชื่นชอบความสะดวกสบาย รวดเร็ว สำเร็จรูป หรุษราต้องการมีฐานะทางสังคมที่เกิดจากค่านิยมของสังคมตามยุคสมัย ซึ่งการบริโศคนี้สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกเพศทุกวัย ทุกสถานการณ์ รวมไปถึงประเพณีงานศพที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยในปัจจุบันที่มีการให้บริการจัดงานศพแบบสำเร็จรูปสำหรับเจ้าภาพที่มีเวลาน้อยในการจัดเตรียมงานศพ โดยมีธุรกิจการให้บริการต่างๆ เข้ามาทำให้เกิดความง่าย สะดวกสบายและครบถ้วนตามพิธีกรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่คน

ส่วนใหญ่ในสังคมมีรูปแบบประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไป บุคคลอื่นๆ ในสังคมที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลง เป็นไปในทางที่ดีขึ้นก็จะปฏิบัติตามกัน

แนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้า

กระบวนการกลายเป็นสินค้านี้มีหลากหลายทัศนะที่จะทำให้เกิดสิ่งต่างๆ รอบตัว กลายเป็นสินค้า เพื่อแลกเปลี่ยนกันได้ และสิ่งที่สามารถนำมาแลกเปลี่ยนกันได้นั้นจำเป็นต้องมีคุณค่า ในการแลกเปลี่ยนที่เป็นมาตรฐานเดียวกันความหมายของแนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้าบุคคล ทั่วไปมองว่าสินค้าเป็นวัตถุสิ่งของที่ผู้ซื้อสินค้านี้มีสิทธิครอบครอง โดยสิ่งของนั้นถูกผลิต ดำรงอยู่ และ กระจายตัวผ่านการแลกเปลี่ยนกับสินค้าหรือเงินตราภายในระบบเศรษฐกิจ โดยปกติสินค้าชิ้นหนึ่ง ประกอบไปด้วยคุณค่าอย่างน้อย 2 ประเภท คือ คุณค่าในการใช้ (use value) และคุณค่าในการ แลกเปลี่ยน (exchange value) และนอกเหนือจากนี้ยังมีคุณค่าอื่นๆ เช่น คุณค่าทางจิตใจ (sentimental value) คุณค่าทางศิลปะ (Artistic value) หรือการเป็นสิ่งหาได้ยาก (scar city) เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ, 2535)

กระบวนการกลายเป็นสินค้าตามแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองของคาล มาร์ก (Karl Marx) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในการผลิต ประกอบด้วยกิจกรรม 4 ด้านคือ การผลิต (production) การแบ่งปัน (Distribution) การแลกเปลี่ยนหมุนเวียน (exchange) และการบริโภค (consumption) กิจกรรมการผลิตทั้ง 4 ด้านนี้ ต้องอยู่ภายใต้กรอบของโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่และแต่ละยุคสมัย (อริคิม โคมลวิทยาธร, 2538)

ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางการผลิตของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ ทำให้มีผู้ผลิต จำนวนมากได้มีการผลิตที่มากมายทั้งสินค้าและบริการ ในขณะที่เดียวกันมีผู้บริโภคจำนวนมากแต่ไม่ สามารถบริโภคทั้งสินค้าและบริการได้ทั้งหมด จึงทำให้สินค้าที่ผลิตออกมาในรูปแบบเดียวกัน ความแตกต่างของสินค้าจึงตั้งอยู่บนความแตกต่างของภาพลักษณ์ (Image) ไม่ใช่ความแตกต่างใน ตัวสินค้า เหมยยังให้ผลในด้านของผู้ผลิตจึงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการทำให้กลายเป็นสินค้า (Commodification) โดยยึดหลักมูลค่ามาแลกเปลี่ยนเป็นหลัก และการผลิตจะอยู่ในลักษณะของการ ผลิตแบบจำนวนมาก (mass production) เพื่อผู้บริโภคเป็นหลัก ส่วนของผู้บริโภคนั้นมีความ ต้องการที่ไม่สิ้นสุดเพราะความต้องการได้ถูกกระตุ้นผ่านสื่อต่างๆ เพื่อให้สินค้าได้ถูกบริโภคผ่านกลไก ของการแลกเปลี่ยน (law of exchange) สินค้าดังกล่าวไม่จำเป็นต้องถูกใช้สอยใดๆ ลักษณะ ดังกล่าวคือ กระบวนการที่เรียกว่า การบูชาสินค้า (fetishism of commodity) ผู้บริโภคบริโภค สินค้ากันมากมายโดยไม่คำนึงถึงการใช้ และอาจกล่าวได้ว่าสิ่งนี้คือ อุดมการณ์หลักของสังคมบริโภค ในสังคมทุนนิยม (ปัทมวรรณ เนตรพุกกณะ, 2539)

ปัจจุบันระบบทุนนิยม เน้นการผลิตสินค้าจำนวนมากเพื่อตอบสนองความต้องการที่ถูกระตุ้น และการผลิตสินค้าเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยม เกิดขึ้นเนื่องจากนายทุนต้องการขายสินค้าในจำนวนมากให้กับคนชนชั้นกลาง โดยเริ่มจากการค่อยๆ เปลี่ยนแปลงค่านิยมในการบริโภค กลไกทางตลาด การโฆษณา นายทุนมักจะสร้างค่านิยมใหม่ๆ ให้กับคนส่วนใหญ่ของสังคม จึงทำให้ผู้คนตกเป็นผู้บริโภคในระบบทุนนิยม นายทุนจะใช้วิธีการต่างๆ เพื่อเข้าครอบงำความคิดของผู้บริโภคโดยการใช้วิธีการโฆษณา เพราะนายทุนเห็นถึงผลประโยชน์หรือกำไรจากการโฆษณา แทนที่จะขายได้ขึ้นเดียวกลับขายได้หลายชิ้น และเมื่อมีการผลิตเพิ่มมากขึ้น ราคาของสินค้าจะตกลงตามกลไกตลาด หมายถึงคนส่วนใหญ่ของสังคมผู้ซึ่งเป็นคนชนชั้นกลางที่พอจะมีกำลังหรือความสามารถในการบริโภคซึ่งสามารถซื้อหาสินค้าเหล่านั้นได้ ส่วนในด้านของผู้ผลิตสินค้าจำนวนมากที่เหมือนๆ กัน สินค้าที่เคยบริโภคในชนชั้นสูงซึ่งเป็นส่วนน้อยที่จะบริโภค มีการบริโภคได้อย่างทั่วไป ไม่จำเป็นว่าจะต้องบริโภคแต่คนชั้นสูงเท่านั้น ชนชั้นกลางเองก็จะเห็นจะเลียนแบบการบริโภคของคนชั้นสูงด้วย ดังนั้นกระบวนการกลายเป็นสินค้าที่ระบบทุนนิยมให้เป็นเครื่องมือหลักในการทำงานทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแปรสภาพกลายเป็นสินค้า แม้ว่าก่อนหน้าระบบทุนนิยมเข้ามา มีเพียงสิ่งของบางอย่างเท่านั้นที่เป็นสินค้า และบางอย่างไม่สามารถที่จะเป็นสินค้าได้ แต่ในระบบทุนนิยมสิ่งเหล่านี้ล้วนกลายเป็นสินค้า ไม่เว้นแม้แต่จิตวิญญาณของมนุษย์ (ลัดดา ประสพสมบัติ, 2545)

กระบวนการผลิตสินค้าเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมและการให้ความหมาย สินค้าไม่ได้เป็นเพียงการผลิตวัตถุเท่านั้น แต่ต้องได้รับการนิยามความหมายทางวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งของวัตถุชนิดหนึ่งด้วย วัตถุสิ่งของอาจจะเป็นสินค้าในเวลาและสถานที่หนึ่ง แต่กลับไม่ใช่สินค้าในเวลาและสถานที่อื่นๆ หรืออาจถูกนิยามความหมายแตกต่างออกไปในแต่ละบุคคล สังคม การเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างในการนิยามความหมายของสินค้า (commodities) แสดงให้เห็นถึงระบบเศรษฐกิจแบบศีลธรรมที่อยู่เบื้องหลังระบบเศรษฐกิจการตลาดและการแลกเปลี่ยนสินค้าในชีวิตประจำวัน (Kopytoff, 1988)

ในยุคปัจจุบันผลผลิตในสังคมได้ถูกแปรสภาพไปเป็นสินค้า แม้กระทั่งวัฒนธรรมที่ถูกแปรสภาพไปเป็นทั้งสินค้าและบริการจนเราสามารถมองเห็นได้ จนทำให้เห็นถึงผลประโยชน์จึงมีผู้ที่จะเห็นโอกาสเข้าทำกำไรจากสิ่งเหล่านั้น ทำให้ประเพณี วัฒนธรรมที่มนุษย์ปฏิบัติสืบทอดกันมาตามวิถีชีวิตของมนุษย์ คนในชุมชน ที่เป็นผู้ผลิตพิธีกรรมนั้น ได้กลายมาเป็นการรับใช้นายทุนหรือไม่ว่าใครก็ตามที่พยายามจะหาผลประโยชน์จากประเพณี วัฒนธรรม (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536)

ในทัศนะของ อับปาตูราย (Appadurai, 1989) กระบวนการกลายเป็นสินค้า (commoditization) หมายถึงการศึกษาชีวิตประวัติของสิ่งของ โดยมองสิ่งของในฐานะสิ่งที่สร้างวัฒนธรรมที่ถูกนิยามให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงและได้รับการจัดจำแนกหรือยกเลิการเป็นวัตถุหรือสินค้า สินค้าจึงเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั่วไป การดำรงอยู่ของสินค้าเกิดขึ้นควบคู่

ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของทั้งที่เป็นวัตถุและบริการ สินค้ามักถูกมองว่าเป็นความอยากของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งของ เป็นอิสระจากการควบคุมของศีลธรรมหรือข้อห้ามทางวัฒนธรรม ซึ่งต้องใช้เงินซื้อหา ไม่ใช่ได้จากความสัมพันธ์ทางสังคม กระบวนการกลายเป็นสินค้าจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ซับซ้อนอย่างสลับซับซ้อนขององค์ประกอบต่างๆ ทั้งเรื่องเวลา วัฒนธรรมและสังคม หากสิ่งของบางอย่างมีคุณลักษณะที่สามารถแปรผันเป็นสินค้าได้ โดยมีช่องทางการนำเสนอสินค้า และมีบริบทที่เหมาะสมต่อการซื้อขาย สิ่งของเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสินค้าได้ด้วยตนเอง

เช่นเดียวกับงานวิจัยของปัญญา เลิศสุขประเสริฐ ที่ว่าด้วยเรื่องของ กระบวนการกลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ ผลการวิจัยพบว่า การจัดงานศพในอดีตเปรียบเทียบกับการจัดงานศพในปัจจุบัน พบว่าในอดีตการจัดงานศพฝ่ายฆราวาสจะจัดด้วยตนเองเป็นหลัก ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการบริการของวัดทั้งสิ้น และอีกทั้งยังค้นพบว่ามีเชื่อที่เกี่ยวกับพิธีกรรมท้องถิ่น ตามหลักศาสนาพุทธที่สืบทอดต่อกันมา และรวมไปถึงความเชื่อเรื่องผีสง สำหรับชนชั้นสูงจะเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมจากลัทธิของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมของไทยตั้งแต่ยุคสมัยศักดินา ในอดีตการจัดงานศพอาศัยความร่วมมือของคนในครอบครัว เพื่อนฝูง และคนในชุมชนที่รู้จักกัน ทำให้จัดการงานศพได้สำเร็จลงได้โดยไม่ต้องพึ่งพาแรงงานจ้างมากนัก ในปัจจุบันพบว่าพิธีกรรมงานศพในฐานะสินค้าบริการมีจุดประสงค์เพื่อตอบสนองการบริโภคที่นิยมจัดงานศพอย่างใหญ่โตเพื่อแสดงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือครอบครัวมากกว่าให้ความสำคัญต่อคุณค่าในเชิงศาสนา

กล่าวได้ว่าแนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้าหมายถึงสิ่งของหรือวัตถุ และการบริการ ที่ประกอบไปด้วยคุณค่าในการใช้สอย และการแลกเปลี่ยน แต่ในลักษณะทางสังคม กระบวนการกลายเป็นสินค้าได้หมายถึง การมองตัววัตถุเป็นสิ่งที่สร้างวัฒนธรรม ทำให้สินค้าสามารถดำรงอยู่ได้ในวัฒนธรรมที่เกิดควบคู่ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าวัตถุและบริการ และมีความสัมพันธ์กับสังคมในเรื่องของการให้คุณค่า และค่านิยมของสินค้าและบริการ จึงทำให้วัฒนธรรมประเพณี ได้กลายมาเป็นสินค้าเพื่อรับใช้นายทุน ในด้านการบริการ ปัจจุบันพบว่าประเพณีงานศพได้กลายเป็นสินค้า และการแสดงออกทางสังคมในการจัดงานศพมากกว่าการให้ความสำคัญหรือคุณค่าของงานศพในฐานะพิธีกรรมทางศาสนา โดยมีตัววัตถุ การบริการและค่านิยมที่เข้ามาสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันที่ทำให้มนุษย์เห็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางศาสนา โดยมีการให้บริการจัดงานศพแบบครบวงจรในปัจจุบัน

บริบทประเพณีงานศพ

ชีวิตของมนุษย์ มีความเกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีมาตลอดช่วงชีวิต งานศพจึงเป็นประเพณีการตายที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนานในวงเวียนชีวิตของมนุษย์ ตั้งแต่

แรกเกิด แก่ เจ็บ ตาย และเป็นหนึ่งในพิธีสำคัญของชีวิตมนุษย์ เมื่อสิ้นลมหายใจจำเป็นต้องมีพิธีกรรมศพ เพื่อทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และได้เรียนรู้บทเรียนชีวิตของการมีอยู่และดับไป เสฐียรโกเศศ (2531) ได้กล่าวถึงประเพณีการตายไว้อย่างละเอียด คือ

ตอนที่ 1 เหตุที่ต้องทำศพ เหตุของการตาย วิญญาณเจตภูต ผี เช่นไร พิธีฝังคน พิธีสตี แบ่งเขตที่ทำศพความ จำเป็นที่ต้องทำศพ จาริตประเพณี

ตอนที่ 2 พิธีทำศพ ต่ออายุ บอกหนทาง เฝ้าผี เรื่องแมว อาบน้ำศพ แต่งตัวศพ นุ่งผ้าศพ ตำหมากใส่ปากศพ เงินใส่ปากศพ ปิดหน้าศพ กรวยดอกไม้ธูปเทียน การมัดศพ เบิกโลง ตั้งศพ แदनของคนที่ตายไปตามไฟหน้าศพ พระสวด เช่นศพ นางร้องไห้ ทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน พวงหรีดไว้ทุกข์

ตอนที่ 3 เผาศพ ปลงศพ เผาฝังตามสิทธิพิธีไม่ได้ยกศพออกจากเรือน ศพออกทางประตูเรือนไม่ได้ ชักฟาก 3 ชัก ประตูปลา ตีหม้อน้ำและหม้อไฟนำศพ ชัดข้าวสาร หามศพ โปรงข้าวตอก ชักศพ แย่งศพ ทางสี่แพร่ง หาที่ปลงศพ เผาศพ ชักผ้ามหาบังสุกุล คว่ำศพ เผาเวียน 3 รอบ เอาโลงกระแทกเชิงตะกอน ทิ้งเบี้ยให้ตากลียายกลา ต่อยมะพร้าวล้างหน้าศพ รูปเทียนเผาศพ ที่เผาศพ การเผาห้ามต่อไฟเผา เอาผ้าโยนข้ามโลง ชักฟีน 3 ดุ้น กลับจากการเผา บวชหน้าศพ สวดอภิธรรมหน้าไฟ บอกเผาศพ ข้อห้ามวันเผาศพ เเดิน 3 หาบ แปรรูป เก็บอัฐิ ทำบุญ 7 วันภายหลัง

นอกจากนี้ สุเมธ เมธาวิทยกุล (2532) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมศพไว้ดังนี้ พิธีกรรมศพทำให้คนเป็นได้เห็น ได้รู้พิธีศพ ได้รับความรู้เข้าใจปรัชญาชีวิตตามหลักพุทธศาสนา มากมายที่แฝงความหมายอยู่ในพิธีกรรมบางตอน เช่น ชีวิตเหมือนดวงไฟที่จุดหน้าศพ มีการเกิดขึ้น เปลี่ยนแปลงและดับสลาย ทำให้คนเราเข้าใจธรรมชาติของชีวิต จะต้องเปลี่ยนแปลงไปไม่คงที่และตายลงในที่สุด จะได้ไม่ลุ่มหลงมัวเมาและเศร้าโศกเสียใจเมื่อชีวิตต้องมีอันเป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง พิธีกรรมศพทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนแน่นแฟ้นมั่นคงยิ่งขึ้น เพราะต่างก็ได้คบหาสมาคม ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากญาติมิตรที่มาร่วมงานศพทำให้เจ้าภาพอบอุ่นใจ ไม่ว่าจะรู้ว่าแห้วเดียวตาย รู้สึกสำนึกบุญคุณที่ญาติมิตรให้กำลังใจยามทุกข์ และเมื่อถึงคราวที่คนอื่นประสบเหตุการณ์เช่นนี้เข้าบ้าง เจ้าภาพก็ต้องตอบสนองแทนความไม่ตรีจิตในทำนองเดียวกันส่วนในด้านจิตใจ พิธีปลงศพเป็นการสนองความปรารถนาของมนุษย์ตามความเชื่อตามหลักคำสอนในศาสนา เช่น กฎแห่งกรรม คนที่ทำดีก่อนตายและตายแล้วก็มีพิธีบำเพ็ญกุศลหน้าศพ ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับ พิธีส่งดวงวิญญาณไปสวรรค์ของศาสนาอื่นที่นับถือพระเจ้า และหลังจากตายแล้วก็เข้าพิธีกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกันนี้อีก ดังนั้นพิธีปลงศพจึงทำให้มนุษย์เกิดความมั่นใจในอนาคตชีวิตของตนพิธีปลงศพ เป็นการกระทำที่ทำให้ญาติมิตรของผู้ตายคลายความเศร้าโศกความไม่สบายใจ เพราะได้แสดงความรัก ความอาลัย และความกตัญญูรู้คุณที่ตนมีต่อผู้ตาย ซึ่งเป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่สามารถ

กระทำได้ แม้กระทำได้ยิ่งกว่านี้ก็ไม่มีประโยชน์อันใดแก่ผู้ตาย จึงเป็นวิธีที่ดีที่ญาติมิตรจะพึงกระทำแก่ผู้ตาย ทำให้บรรเทาความทุกข์ลงได้บ้าง

ประชิด สุกุณะพัฒน์ และอุดม เขยกวิวงศ์ (2548) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อในความตาย และพิธีกรรมงานศพ ไว้ดังนี้ การจากไปของบุคคลในครอบครัวเป็นภาวะที่ทำให้เกิดความเศร้าโศก แต่ก็มีคนเชื่อว่า คนตายไปจะเป็นผี ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ากลัว จึงมีประเพณีเพื่อผ่อนคลายความเศร้าโศก และตัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับผี วิธีทำศพส่วนใหญ่จะต้องคล้อยตามความเชื่อทางศาสนา ซึ่งโดยทั่วไปจะมีเพียง 2 วิธี คือ การฝังและการเผา

ธนาภิต (2543) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับพิธีศพไว้ดังนี้พิธีกรรม คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มาโดยตลอด ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวันตาย เมื่อมีการตายจึงมีประเพณีเกี่ยวกับความตาย เป็นแบบแผนการปฏิบัติในการทำบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ อันได้แก่ พิธีเกี่ยวกับการทำศพ พิธีการทำบุญ ร้อยวัน พิธีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับ

ปราณี วงศ์เทศ (2534) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมงานศพในประเทศไทยโดยกล่าวถึงความตายที่ทำให้เกิดถึงความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ของคนในสังคม ตลอดถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ความรู้สึกรักของสมาชิกในสังคมและความเชื่อมโยงความเชื่อของมนุษย์กับวิญญาณของผู้ตาย โดยอาศัยพิธีกรรมเป็นสื่อติดต่อความสัมพันธ์กัน ในส่วนของพิธีกรรมศพนั้นได้กล่าวถึงหลักฐานทางโบราณคดีที่ทำให้ทราบถึงความเชื่อในเรื่องวิญญาณหลังความตายของมนุษย์ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่นการพบเปลือกหอยเครื่องเซ่นในหลุมศพ บางศพก็พบเครื่องประดับและเครื่องใช้ที่แตกต่างไปจากศพอื่น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากศพอื่น สิ่งเหล่านี้ทำให้ทราบถึงความแตกต่างในฐานะของคนตายในชุมชนนั้นด้วย นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงขั้นตอนพิธีกรรมศพในปัจจุบัน ตั้งแต่การบอกหนทางให้แก่คนป่วยใกล้ตาย พิธีอาบน้ำศพ การตั้งศพบำเพ็ญกุศลจนกระทั่งถึงพิธีเผาและพิธีเก็บเถ้ากระดูก โดยกล่าวให้เห็นถึงพิธีกรรมในรูปแบบพิธีกรรมศพของชาวบ้านและชนชั้นสูงที่มีความแตกต่างกัน

ภัสร์นวลจิ ศรีสุวรรณ (2557) ได้กล่าวเกี่ยวกับทัศนคติเกี่ยวกับความตายของสังคมหนึ่งๆ เป็นส่วนสำคัญในการกำหนดพิธีศพของสังคมนั้น การจัดการศพในสังคมไทยเกิดจากความเชื่อที่สำคัญ 3 ประการคือ คนตายมีลักษณะความเป็นอยู่และความต้องการคล้ายกับคนเป็น เพียงแต่อยู่คนละโลก จึงต้องทำพิธีเซ่นไหว้ อุทิศอาหาร สิ่งของ เครื่องใช้ ให้แก่ผู้ตายเพื่อนำไปใช้ในโลกของผู้ตาย ประการที่สอง ผู้ที่ตายไปแล้วได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นวิญญาณหรือผีที่อาจกลับมาบงกชเพราะความเป็นห่วงคนเป็นหรือยังตัดไม่ขาดจากโลก จึงอาจกลับมาก่อให้เกิดความเจ็บปวด เตือดร้อน สร้างความหวาดกลัวให้กับคนที่อยู่ข้างหลัง จึงต้องมีพิธีป้องกันหรือพิธีปิดรังควานที่อาจเกิดจากคนตาย เพื่อป้องกันผีมารบงกช ดังจะเห็นจากพิธีต่างๆ ที่ทำหลอกผีหรือให้แน่ใจว่าคนตายจะไม่กลับมาที่บ้านอีก

และประการที่สาม การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้คนตายได้รับผลประโยชน์ในโลกหน้าซึ่งเป็นผลมาจากความเคารพรักอาลัย และความระลึกถึงด้วยความกตัญญูทวนเวียน

กล่าวได้ว่าประเพณีงานศพ เป็นประเพณีสุดท้ายของช่วงชีวิตมนุษย์ ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน เมื่อสิ้นลมหายใจจะต้องมีพิธีกรรม เพื่อทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ความสำคัญของการจัดพิธีกรรมงานศพนั้น เพื่อได้รับรู้ถึงพิธีกรรม และเข้าใจปรัชญาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ประเพณีงานศพเป็นประเพณีที่ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เพราะต่างคนต่างร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เจ้าภาพที่เศร้าโศกเสียใจได้อุ่นใจเมื่อมีคนมาร่วมงาน ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในสังคม

1. พิธีกรรมงานศพในอดีต

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่า ความตายเป็นเรื่องของวิญญาณที่ละทิ้งร่างกายเดิมเพื่อไปจุติในภพใหม่หากผู้ที่ตายทำกรรมดีก็จะไปสู่ภพภูมิที่ดีหรือไปสู่สุคติภพ หากทำกรรมชั่ว วิญญาณก็จะวนเวียนไม่สามารถไปภพใดได้ ประเพณีเกี่ยวกับการตายมีพิธีกรรมและขั้นตอน ดังนี้

การสวดบังสุกุลเป็นการจำเริญอายุ เมื่อคนในบ้านป่วยหนัก ญาติจะนิมนต์พระสงฆ์ 5 รูป หรือ 7 รูป มาเจริญพระพุทธมนต์ เรียกว่า การบังสุกุลเป็น เป็นการทำบุญให้ผู้ป่วยเห็นก่อนสิ้นใจ ผู้ป่วยบางรายเมื่อทำพิธีแล้วอาจจะฟื้นไข้หรือหายเป็นปกติถือว่าเป็นการต่ออายุ หรือการจำเริญอายุ

การบอกทาง ก่อนผู้ป่วยจะสิ้นใจ ญาติจะจัดดอกไม้ธูปเทียนบรรจุภายในกรวยใบตอง โดยให้ผู้ป่วยพนมมือ หรืออาจจะนิมนต์พระสงฆ์มาหรือตั้งพระพุทธรูปไว้ใกล้ๆ แล้วคอยเตือนให้ผู้ป่วยได้ระลึกถึงพระพุทธคุณ โดยกล่าว อรหันต์ หรือ พุทโธ เพื่อจะได้ภาวณาและยึดถือเป็นพุทธานุสติ เมื่อสิ้นลมหายใจแล้วจะได้ไปสู่สุคติ

การทำพิธีต๋อย เมื่อผู้ป่วยสิ้นลมหายใจ ญาติจะจุดเทียนขี้ผึ้งหนักหนึ่งบาทมีไส้ 7 เส้นตั้งไว้ จนเทียนหมดเล่มจึงเชื่อว่าตายสนิท จากนั้นเชิญคนที่มีความรู้ด้านไสยศาสตร์หรือหมอผีมาเสกทำน้ำมนต์ขับไล่ผีสงหรือปัดรังควาน ประพรมน้ำมนต์ที่ซอกศพเพื่อป้องกันไม่ให้กลับมาหลอกหลอน เรียกว่าพิธีต๋อย มักทำให้กับคนที่ตายด้วยอุบัติเหตุ ตายท้องกลม ถูกฆ่าตาย หรือเรียกการตายในลักษณะนี้ว่า ตายโหง และมีความเชื่อว่าคนที่ตายโหงนั้นผีจะแรงมีความอาฆาตสูง การอาบน้ำศพเมื่อทำพิธีต๋อยแล้วก็จัดอาบน้ำศพ โดยเอาขมิ้นกับดินเหนียวตำให้เข้ากัน แล้วนำน้ำร้อน น้ำเย็น น้ำมะพร้าวผสมเพื่ออาบชำระศพให้สะอาด การอาบน้ำศพจะทำกันเฉพาะลูกหลานภายในเท่านั้น นอกจากการอาบน้ำศพแล้วจะไม่มีการรดน้ำศพกันอีก บางท้องถิ่นจะเอาใบมะกรูด ใบมะนาว และรากสะบ้ามาตำกับขมิ้นทาศพเป็นการดับกลิ่น และฆ่าเชื้อโรค การที่เอาขมิ้นมาผสมกับดินเหนียว

น้ำร้อน น้ำเย็นและน้ำมะพร้าว เพื่อแทนธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ส่วนการใช้รากสะบ้า ใบมะกรูด และใบมะนาวมาตำกับขมิ้นทาศพ ถือว่าเป็นปริศนาธรรม การอาบน้ำศพนั้นเพื่อแสดงถึง คนตาย ได้รับการดูแลเอาใจใส่ชำระล้างสิ่งสกปรกทั้งหมดออกจากร่างกาย (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, 2544)

การแต่งศพ เมื่ออาบน้ำศพเสร็จแล้วจะทำการยกศพขึ้นเพื่อให้นั่งเงยหน้าขึ้น ใช้ยอดกล้วยทำเป็นกรวยครอบหน้าผิงรวงหรือน้ำตาลเหลวผสมการบูรลงไปในห้องหลายๆ เพื่อป้องกันไม่ให้ศพเน่าเร็วแล้วจึงแต่งศพด้วยการหิวผมปรกลงมาทางด้านหน้า หวีที่ใช้แล้วจะหักทิ้งใส่โลง จากนั้นจึงแต่งตัวให้ศพด้วยชุดที่ผู้ตายชอบใช้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ หรือให้นุ่งผ้าขาวทำปกไว้ข้างหลัง หางกระเบนอยู่ข้างหน้า หรือไม่นุ่งโจงกระเบนก็ได้ ถ้าใช้กางเกงให้สวมกลับหน้ากลับหลัง การสวมเสื้อและกัณฑ์กระตุมก็ต้องกลับมาอยู่ข้างหลังแทนข้างหน้าเช่นกัน

การผูกศพและตราสังข์ หลังจากแต่งศพเรียบร้อยแล้วก็เอาด้ายขาวผูก กรองมือ กรองเท้า แล้วโยงไปผูกไว้ที่คอ การทำเช่นนี้มีความหมายว่า มนุษย์มีบ่วง 3 บ่วง คือ บุตร (คอ) ภรรยา (มือ) และทรัพย์ (เท้า) บ่วงทั้ง 3 นี้จะเป็นสิ่งผูกมัดคนเมื่อมีชีวิตอยู่แล้วเอาดอกไม้ธูปเทียน ซองหมาก พลุใส่ในมือผู้ตาย ซึ่งจัดให้ประสานกันประหนึ่งประนมมืออันแสดง ถึงความเป็นพุทธศาสนิกชน และมักจะเอาเหรียญเงิน หรือ เหรียญทอง ใส่ปากผู้ตาย เพราะเชื่อว่าจะได้ นำไปใช้ภพหน้า แล้วใช้ใบพลูปิดหน้าศพ จากนั้นจึงเอาผ้าขาวห่อศพให้มีมัดชิดหลายๆ ชั้น ใช้ด้ายขาวมัดตราสังข์เป็นเปลาะๆ ให้แน่นตั้งแต่หัวจรดเท้าแล้วนำไปใส่โลงให้นอนหงาย

การทำโลง โลงศพจะทำด้วยไม้ลักษณะปากผายกว้างกว่ากัน แนวต่อของไม้ที่กันโลงศพจะต้องใช้ดินเหนียวตำผสมกับใบบอนหรือใบฝรั่ง ยา (ทา) โดยตลอดเพื่อมิให้น้ำเหลืองน้ำหนองไหลออกมาข้างนอกโลง แล้วเอาปูนขาวผสมด้วยสิ่งที่ดูดีชิมง่าย เช่น ชี้อ้อย โขยไฉน จากนั้นจึงเอาไม้รอดตั้งขวางโลงไว้ 4 อัน เรียกว่า ไม้ก้านตอง หรือไม้ข้ามเล (ทะเล) ใช้ไม้ปาก 7 ซี่ วางบนไม้รอดปาก 7 ซี่ นั้นต้องถักเชือก 3 แห่ง ไปในทางเดียวกันไม่กลับไปกลับมา ซึ่งหมายถึงการข้ามพ้นแล้วจะไม่กลับไปอีก เมื่อเอาศพลงโลงเรียบร้อยแล้วก็นิมนต์พระมาสวดพระอภิธรรม 1 เที่ยง เรียกว่าการสวดหน้าศพ หรือ สวดหน้าไม้

การตั้งศพ - สวดศพ ที่ตั้งศพจะต้องมีฐานวางศพ 2-3 ชั้น ส่วนใหญ่นิยมจัดให้ศพหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก จัดโต๊ะหมู่บูชา ที่พระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรม และที่แสดงพระธรรมเทศนาอยู่ในที่อันสมควร การตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านโดยส่วนมากจะตั้งศพเป็นเวลา 3 หรือ 7 วัน ในบางท้องถิ่นหลังจากสวดแล้วอาจมีฆราวาสสวดคฤหัสถ์ ซึ่งเรียกว่าสวดมาลัยในช่วงดึกซึ่งในปัจจุบันหาได้ยากแล้ว ตลอดเวลาที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศล จะมีการตั้งอาหารข้าว น้ำให้ศพวันละ 2 เวลา บางรายมีการเคาะโลงบอกให้กิน

การประโคมงานศพ สมัยก่อนนิยมใช้วงกาหลอกันมาก แต่ปัจจุบันนิยมใช้ พิณพาทย์หรือเครื่องดุริยางค์แทน และอาจจัดให้มีหนังตะลุงหรือมโนราห์มาแสดง ส่วนกาหลอยังมีอยู่บ้างในชนบท

การเผาศพ การเลือกวันเผาศพ จะถือวันขึ้นแรมเป็นสำคัญ กล่าวคือถ้าเป็นข้างขึ้นห้ามเผาวันเลขคี่ ถ้าวันข้างแรมห้ามเผาวันเลขคู่ เช่น วันขึ้น 1 ค่ำ 3 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ แรม 4 ค่ำ เหล่านี้จะเผาศพไม่ได้ ถือว่าเป็นวันผีหามคน แต่ถ้าเป็นวันขึ้น 2 ค่ำ 4 ค่ำ 10 ค่ำ หรือวันแรม 1 ค่ำ 3 ค่ำ 5 ค่ำ วันเหล่านี้เผาได้ เรียกว่า วันคนหามผี แม้จะตรงกับวันพระ วันอาทิตย์ วันศุกร์ หรือวันใดๆ ก็ไม่ห้ามในการเผาศพ ในส่วนของการนำศพออกจากบ้านต้องทำประตูปรางคือ การนำเอาไม้สื่อนัน ทำเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าทาบไว้ที่ทางออกประตูทางออกข้างนอกที่จะนำศพออกจากประตูปรางนี้ เมื่อนำศพออกแล้วให้นำเอาประตูปรางออกทิ้งเสีย ศพที่นำออกทางประตูต้องนำไปให้ศพออกก่อน และต้องลบรอยเท้าคนหามเพื่อไม่ให้ผีกลับบ้านถูก แล้วจัดกระบวนแห่ศพ โดยมีพระภิกษุเดินนำหน้าศพ เรียกว่า พระเบิกทาง และมีการโปรยข้าวตอกไปตลอดทาง ส่วนเครื่องไทยทานสำหรับถวายพระเบิกทางมี เสื้อ หมอน มุ้ง ตะเกียง ถ้วย ชาม ผ้าไตร เป็นต้น นอกจากนี้ต้องจัดเตรียมของถวายพระนักเทศน์ พระสวดบังสุกุล มีผ้าบังสุกุล ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องขอขมาศพ หมากพลู บุหรี่ เครื่องดื่ม ของต้อนรับแขกก็ต้องเตรียมไปให้พร้อมด้วย เมื่อนำศพไปถึงป่าช้าแล้ว ก่อนเผาต้องหามศพเวียนที่เผาไปทางซ้ายมือ 3 รอบ แล้ววางโลงศพให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันตก ลูกหลานต้องนำข้าวบอก ซึ่งประกอบไปด้วย ข้าวปากหม้อ ปลาหมี่หัวมีหาง เงิน ใส่ถ้วยไปเช่นสังเวจเจ้าเปลว (เจ้าป่าช้า) ที่ชื่อว่า ตากสียายกลา แต่ชาวบ้านได้เรียกสลับกันเป็น ยายกาหลาตากาหลา เพื่อบอกว่าฝากฝังวิญญาณผู้ตาย สมัยก่อนที่เผาศพมักทำเป็นการชั่วคราว ใช้เสาปักไว้ 4 ต้น มีเพดาน เรียกว่า สามส้าง ปัจจุบันที่เผาศพทำเป็นเชิงตะกอนหรือเมรุอย่างถาวร

การดับธาตุ วันรุ่งขึ้นหลังจากเผาศพ ตอนเช้ามีลูกหลานจะไปเก็บอัฐิ รวบรวมกระดูกเข้าถ่านทำเป็นรูปคนนอนหันศีรษะไปทางทิศตะวันตกเรียกว่า ดับธาตุ รัตนน้ำอบไทย เอาผ้าขาวคลุมไว้ ทอดผ้าบังสุกุล แล้วแปรถ่านเสียใหม่ ให้หันศีรษะไปทางทิศตะวันออกเรียกว่า หลบธาตุ จากนั้นจึงเก็บกระดูกส่วนหนึ่งเพื่อนำไปเก็บไว้ในบัว (สตูบ) เพื่อไว้บังสุกุลอุทิศส่วนกุศลส่วนชีเจ้ากระดูก (อังคาร) ที่เหลือจะขุดหลุมฝัง ปัจจุบันนิยมเอาไปลอยทะเลหรือแม่น้ำลำคลอง เรียกว่า ลอยอังคาร (คณะฝ่ายประมวลผลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

กล่าวได้ว่า พิธีกรรมงานศพในอดีตมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณที่ละทิ้งร่างกายเพื่อไปสู่ภพภูมิใหม่ ผู้ที่กระทำความดีจะไปสู่สุคติภพ ส่วนที่ทำความชั่ววิญญาณจะวนเวียนไม่สามารถไปภพภูมิใดได้ จึงทำให้เกิดการทำพิธีกรรมต่างๆ ให้กับวิญญาณที่ออกจากร่างกายมนุษย์ จึงเกิดพิธีกรรมงานศพ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันได้มีการ

ลดทอนพิธีกรรมหรือลดอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมงานศพได้สูญหายไปตามกาลเวลา เพื่อความสะดวกรวดเร็วของคนในยุคปัจจุบัน

2. การจัดงานศพในปัจจุบัน

การจัดงานศพในปัจจุบัน เจ้าภาพจะได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นเพราะมีสัปเหร่อและเจ้าหน้าที่ทางวัดคอยให้บริการเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ มีเมรุเผาศพ มีศาลาตั้งศพ สวดพระอภิธรรม สถานที่บรรจุศพ สถานที่เก็บอัฐิ รวมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไว้บริการ โดยเจ้าภาพไม่ต้องลงทุน ด้วยเหตุนี้เอง เจ้าภาพจึงนิยมนำศพมาตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดมากกว่าตั้งศพที่บ้าน ประกอบกับภาวะแวดล้อมทางสังคมเปลี่ยนไป บ้านที่อยู่อาศัยเล็กลงพื้นที่จึงไม่พอที่จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลและรวมถึงการรับรองแขก ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ก็ไม่มี หรือมีครบแต่ไม่เพียงพอกับการจัดงานศพ ถ้าจะจัดหาที่สิ้นเปลืองโดยใช้เหตุ เพราะใช้งานแค่ครั้งเดียว ในขณะที่เดียวกันทางวัดมีแผนกฌาปนกิจบริการให้พร้อมทุกอย่าง นับตั้งแต่การจัดสถานที่รดน้ำศพ การจัดหาโลงศพ จัดการตราสั่งตั้งศพ เตรียมโต๊ะหมู่บูชา เตรียมเครื่องสักการะศพ นิมนต์พระสวดอภิธรรม จัดเครื่องไทยธรรม จัดดอกไม้หน้าศพ ตลอดจนติดต่อร้านขายหนังสือ ของชำร่วย และร้านค้ารับทำภัตตาหารถวายพระอาหารเช่นศพ อาหารว่างน้ำดื่มที่เลี้ยงแขกที่มาเข้าร่วมงานและดอกไม้จันทน์ที่ต้องใช้ในวันเผา เมื่อทางวัดมีบริการเพียบพร้อม ตัวเจ้าภาพก็ไม่มีเวลาจัดหาอุปกรณ์หรือเตรียมงานมากนัก จึงทำให้เจ้าภาพหันมาใช้บริการของวัดมากขึ้น เพียงเจ้าภาพเตรียมเงินให้พอจ่ายเท่านั้น ดังนั้นการที่เจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะจัดงานศพอย่างไร จะให้ใหญ่โตหรูหราเพียงใด ก็แจ้งความประสงค์ไปที่แผนกฌาปนกิจบริการของวัด ก็จะได้ตั้งใจที่เจ้าภาพต้องการ นับว่าสะดวกมากสำหรับเจ้าภาพ และถ้าเจ้าภาพไม่รู้หรือไม่เข้าใจสิ่งใด เจ้าหน้าที่ทางวัดก็จะเป็นผู้คอยแนะนำ หรือเป็นพิธีกรให้ด้วย อีกทั้งยังปฏิบัติแทนเจ้าภาพอีกหลายประการ จนเราลืมนึกไปว่านั่นคือหน้าที่ของเจ้าภาพ ในส่วนนี้เองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เสียเปรียบและเสียเงินเกินจำเป็นสำหรับการจัดงานศพ (ลักขณา ศกุนะสิงห์, 2556)

กล่าวได้ว่าพิธีกรรมในประเพณีงานศพในปัจจุบัน พิธีกรรมเกี่ยวกับศพ เป็นแบบแผนที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย เป็นการอธิษฐานกรรมระหว่างกัน เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายและขจัดความโศกเศร้าสำหรับผู้ที่มีชีวิตอยู่ พิธีกรรมเกี่ยวกับศพและขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ ตามพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อแสดงถึงการดำรงอยู่ทางสถานภาพทางสังคมของมนุษย์ในแต่ละกลุ่มทำให้ความสำคัญของพิธีกรรมศพนั้น ส่งผลต่อมนุษย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ เพื่อให้เห็นถึง การเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลง และดับสลาย เป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดทางจิตใจ ร่างกาย และศาสนา การจัดงานศพในอดีตสะท้อนให้เห็นถึงการร่วมมือร่วมแรงกันช่วยจัดงานศพ ความสัมพันธ์ของครอบครัว ญาติสนิท มิตรสหาย ส่วนใหญ่แล้วมักจะนิยมจัดงานศพที่บ้าน และเมื่อ

ถึงวันฉาปนกิจศพจึงได้เคลื่อนศพไปที่วัดเพื่อทำการฉาปนกิจศพตามประเพณี ส่วนการจัดงานศพในปัจจุบันจากการศึกษาจะเป็นงานศพที่สำเร็จรูป หน้าที่ของเจ้าภาพงานศพถูกแทนที่ด้วยธุรกิจการบริการงานศพ ที่มีทั้งรูปแบบของการจัดงานศพแบบสำเร็จรูป และแยกประเภทของธุรกิจของการบริการเช่น ร้านดอกไม้ ร้านให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียง ร้านสังฆภัณฑ์ เป็นต้น ส่วนของผู้ให้บริการเป็นทั้งบุคคลภายนอก และวัดเองที่เป็นผู้ให้บริการ ทำให้การจัดงานศพในปัจจุบันสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นตอบโจทย์ของผู้คนในสังคมเมืองได้มากยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศพ ในแต่ละพื้นที่ ทฤษฎี และกรณีศึกษาที่แตกต่างกันออกไป เพื่อนำมาเปรียบเทียบหาส่วนต่าง หรือสิ่งที่ขาดหายไป เพื่อนำมาปรับใช้กับงานวิจัยผู้วิจัยโดยแบ่งออกเป็นประเด็นดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อ พิธีกรรมประเพณีงานศพได้แก่งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

อวยชัย ตั้งเตรียมใจ (2546) กล่าวเกี่ยวกับรูปแบบการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมประเพณีงานศพของชาวไทยจีนในตำบลทรายมูล อำเภอสนักแพง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แบ่งออกดังนี้ ด้านความเชื่อ การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ได้แก่ การอาบน้ำศพ การใส่เงินปากศพ การมัดตราสังข์ การเบิกโลงศพ การตามไฟหน้าศพ การเซ่นไหว้ศพ การเคลื่อนย้ายศพ และการกลับจากการเผาศพ ด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงด้านปัจจุบันได้แก่ การปรึกษากำหนดงานศพ การปิดหน้าศพ การตั้งศพ การเผาศพ การแต่งกายไว้ทุกข์ การส่งศพ และข้อห้ามวันเผา ด้านเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันได้แก่ การแต่งตัวศพ การทำโลงศพ และการสวดศพ ด้านสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันได้แก่การเคลื่อนย้ายศพออกจากเรือน นอกจากนี้ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพิธีกรรมกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน ที่ต้องปรับเปลี่ยนไปเพื่อความคงอยู่ของชาติพันธุ์ของตน

พระบุญธรรม สุทธิกุล (2550) กล่าวเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยพิธีกรรมงานศพภายใต้ระบบทุนนิยม กรณีศึกษา: ชุมชนวัดพระธาตุหนองบัว 1 ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานศพในระบบทุนนิยม ไว้ว่า ในอดีตการจัดพิธีกรรมงานศพจะปฏิบัติตามขั้นตอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดเชื่อว่าพิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และการจัดพิธีกรรมงานศพได้อาศัยคนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อลดค่าใช้จ่าย แต่ปัจจุบันพบว่า การจัดพิธีกรรมงานศพแต่ละงานมีการใช้เงินจำนวนมากพิธีกรรมจะมีความศักดิ์สิทธิ์

และแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสถานภาพทางสังคม ทำให้ความเข้าใจในขั้นตอนของพิธีกรรม งานศพตามหลักพระพุทธศาสนาลดน้อยลง

คนคิตา พรหมสุวรรณ (2551) ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมการเกิดและการตายของชาวบ้านอำเภอนาหม่อม ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดของชาวบ้านในอำเภอนาหม่อม แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงตั้งครรภ์ ช่วงคลอด และช่วงหลังคลอด ในช่วงตั้งครรภ์ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ไสยศาสตร์ และศาสนา เป็นต้น มีการประกอบพิธีกรรมคือ พิธีกรรมการตั้งราด พิธีกรรมบัตราด และพิธีกรรมเปิดปากหรือเบิกปากเด็ก เป็นต้น ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการตายของชาวบ้านในอำเภอนาหม่อม แบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ ช่วงใกล้เสียชีวิต ช่วงทำศพและช่วงหลังเผาศพ ในช่วงทำศพชาวบ้านจะมีความเชื่อเกี่ยวกับการจุดประทัดเป็นสัญญาณให้เพื่อนบ้านทราบว่ามีการฝังศพ ความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ ความเชื่อเกี่ยวกับคนป่วยกับศพ และความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพและสวัสดิภาพ จึงมีการประกอบพิธีดับธาตุ พิธีเก็บอัฐิ และพิธีกรรมทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย

พระอธิการบุญจันทร์ อันไฮ (2553) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วนร่วมที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา ได้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมา ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบงานศพในปัจจุบันรวมถึงปัญหาการจัดงานศพในจังหวัดนครราชสีมา ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของความเชื่อพิธีกรรมและรูปแบบการจัดงานศพ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ด้านที่หนึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในการจัดงานศพ เรื่องผีบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา และยังคงมีอิทธิพลต่อชาวนครราชสีมา ในเรื่องของการทำความดี และทำให้สังคมมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้านที่สองเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดงานศพแบ่งออกเป็นสามขั้นตอน คือ พิธีกรรมก่อนตาย ตอนตาย และหลังตาย และด้านที่สามเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดงานศพ ที่ประกอบไปด้วย การจัดพิธีศพ บทสวด การเตรียมฌาปนกิจ และการปฏิบัติตนระหว่างร่วมพิธีศพการจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วนร่วมมีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ พบว่าตามทัศนคติของชาวบ้านงานศพไม่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากนักเพราะถือว่าเป็นการทำบุญ ด้านสังคม พบว่าการจัดงานศพเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา ได้ร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน และด้านวัฒนธรรม พบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับศพมีที่มาจากความเชื่อเหนือธรรมชาติ ศาสนา จารีต และประเพณีที่ชาวบ้านปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบเกี่ยวกับการจัดงานศพของแต่ละชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ (2554) กล่าวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ กรณีศึกษาบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอบึง จังหวัดพะเยา ไว้ว่าความเปลี่ยนแปลงของพิธีศพบ้านหมื่น สาเหตุมาจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดค่านิยมที่นึกถึงความสะดวกสบายมากกว่าความสามัคคี ค่านิยมของเจ้าภาพงานศพที่ต้องการความทัดเทียมกับผู้อื่น นอกจากนั้นยังมีปัจจัยภายนอกที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมต่างท้องถิ่น และกระแสของทุนนิยม จึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการจัดพิธีศพ

พระครูกันทรธรรมมาภิวัดน์ (คัมบัวลา) (2555) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมการฌาปนกิจของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ ตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยศึกษาความเชื่อของประเพณีการฌาปนกิจในพระพุทธศาสนา การประกอบพิธีกรรมการฌาปนกิจศพ และศึกษาความเปลี่ยนแปลงของพิธีฌาปนกิจศพของชาวบ้านขอนแก่นเหนือ ผลการศึกษาพบว่า ขั้นตอนพิธีการฌาปนกิจศพของชาวอีสานในอดีตละปัจจุบันมีความใกล้เคียงกัน มีบางขั้นตอนเท่านั้นที่แตกต่างกันออกไปในส่วนของชาวบ้านขอนแก่นเหนือเมื่อมีคนตาย พี่น้องจะแจ้งข่าวให้ญาติๆ และชาวบ้านได้ทราบ เพื่อที่จะมาช่วยจัดงานศพ จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลไว้ที่บ้านหรือวัดก็ได้แต่ความสะดวก หลังจากนั้น ก็อาบน้ำศพ แต่งตัวศพ พิธีต๋อยศพ บรรจุศพลงหีบศพ และจัดบำเพ็ญกุศลตามประเพณี นิยมตั้งศพบำเพ็ญกุศลใน 3 วัน เมื่อถึงวันฌาปนกิจก็เคลื่อนศพไปเผาที่เมรุในวัด ส่วนด้านความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการรับวัฒนธรรมตะวันตกและภาคกลางเข้ามา ด้านเศรษฐกิจจะส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการจัดงานศพ ด้านเทคโนโลยี เมรุเผาศพแทนกองฟอน ใช้รถยนต์แทนคนหาม เป็นต้น ด้านสังคม การช่วยเหลือในงานศพลดน้อยลง เพราะสามารถหาซื้อได้ตามตลาด ไม่ต้องร่วมมือกันทำแบบในอดีต และด้านสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อปัญหาขยะจากโพนที่ใช้ในการทำพวงหรีด ก่อให้เกิดมลพิษภาวะ

2. ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

สุเมธ ต้นสกุล (2536) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการหารายได้ของบุคคลร้านค้า และองค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพในกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ จากการศึกษาพบว่าวัดมีระบบการบริหารการให้บริการงานศพ อย่างน้อย 2 รูปแบบ คือ วัดไม่ได้กำหนดอัตราค่าบริการงานศพ วัดรูปแบบนี้จะมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารงานทั้งหมดของวัด วัดจะไม่เรียกเรื่องเก็บค่าบริการ แต่จะให้คณะเจ้าภาพถวายเงินค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้าแก่วัดตามศรัทธา ส่วนอีกรูปแบบคือวัดที่กำหนดอัตราค่าบริการงานศพ ทางวัดจะบริการเจ้าภาพที่มาจัดงานศพทุกด้านในลักษณะการจัดแบบอาชีพ พบว่าอัตราค่าบริการงานศพแบ่งได้ 2 ประเภท การดำเนินงานคือ วัดอนุญาตให้หน่วยงานราชการเข้ามาบริการงานศพแลกกับผลประโยชน์ที่วัดได้รับ และอีกประเภทคือวัดดำเนินงานให้บริการศพเอง มีพระภิกษุควบคุมดูแลและบริหาร

ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ ได้ศึกษาในบริบทของวัดเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะผู้ที่ให้บริการ โดยวิเคราะห์ในแง่ประวัติศาสตร์เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมงานไปศพไปสู่การให้บริการ ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมงานศพในฐานะที่เป็นสินค้ามีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองการบริโภคค่านิยมที่จัดงานใหญ่โตเพื่อแสดงออกถึงสถานภาพทางสังคมมากกว่าให้ความสำคัญต่อศาสนา อีกทั้งยังมีการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้งานศพมีมูลค่าการแลกเปลี่ยนสูงซึ่งเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อผู้ให้บริการมากกว่า นำไปสู่บทบาทที่ขัดแย้งของวัด ที่มีบทบาทในด้านของศาสนาที่เป็นผู้ชี้แนะพิธีกรรมเพื่อให้เกิดคุณค่าทางศาสนาต่อเจ้าภาพ กับการเป็นผู้ให้บริการพิธีกรรมงานศพที่อยู่ในเงื่อนไขความจำเป็นทางเศรษฐกิจ

3. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล (2545) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน โดยยกตัวอย่าง งานศพของคนในชุมชนหมู่บ้านหนองมะแพบแสนตอ (ชื่อสมมติ) ตำบลพรหมมณี อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก ผลการวิจัยพบว่า การพยายามแก้ไขแนวทางการบริโภคของคนในสังคมด้วยการมุ่งเน้นให้ปัจเจกบุคคลเป็นผู้เปลี่ยนค่านิยม ทศนคติ หรือพฤติกรรมในการบริโภคเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอ การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคอย่างแท้จริงนั้นต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เป็นรากฐานของการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมการบริโภค บริโภคนิยมได้ถูกสร้างขึ้นมาจากกระบวนการกระทำต่อกันทางสังคมที่นำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมและยังมีผลให้เกิดวัฒนธรรมการบริโภคในชุมชน

อารยนันท์ หนูด้วง (2546) ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนะของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มประชาชนที่มาเข้าร่วมงานศพ เป็นเพศหญิงอายุระหว่าง 31-40 ปี เป็นพนักงานบริษัทเอกชน ผู้คนที่มาร่วมงานส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายในฐานะเพื่อนบ้าน หรือเพื่อนร่วมงาน ส่วนทัศนะที่ประชาชนได้รับประโยชน์จากการมาเข้าร่วมงานศพ คือความเป็นระเบียบเรียบร้อยในเรื่องความกระชับของพิธีกรรม รองลงมาคืองานศพสามารถส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ด้านการเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเดินขึ้นไปวางดอกไม้จันทน์ ด้านส่งเสริมสติปัญญาในการช่วยเหลือส่วนรวม ตลอดถึงการใช้ชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท และด้านความประหยัด ในเรื่องของการบริการอาหาร และงานรื่นเริงอื่นๆ เป็นต้น ทัศนะของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพด้านต่างๆ พบว่า ประชาชนสามารถนำรูปแบบการปฏิรูปงานศพไปถ่ายทอดแก่บุคคลที่ตนเองรู้จัก เช่น ญาติ หรือเพื่อนร่วมงาน เป็นต้น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยค้นพบว่า งานศึกษาเกี่ยวกับงานศพส่วนใหญ่ศึกษาใน 3 ประเด็นดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงความเชื่อในการจัดงานศพการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในแต่ละบริบทพื้นที่ ที่มีสาเหตุต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น ระบบเศรษฐกิจ สังคม ค่านิยม การบริโภค และระบบทุนนิยม เป็นต้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ใช้วิธีการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพ จึงทำให้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความเป็นมาของประเพณีงานศพในแต่ละท้องถิ่นได้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันในแง่ของการศึกษาถึงประวัติศาสตร์จึงทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาในประเด็นของพลวัตของประเพณีงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงงานศพ และศึกษาถึงประเด็นของประเพณีงานศพเกี่ยวกับการให้คุณค่าและสิ่งที่ประกอบสร้างจนประเพณีงานศพได้กลายมาเป็นกระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพภายใต้กระแสบริโภคนิยมของตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยมซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษามาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการศึกษาถึงพลวัตของงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีงานศพวิเคราะห์ในประเด็นการจัดงานศพของชาวไทยพุทธในตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาและศึกษาถึงกระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมโดยอธิบายยุคสมัยของการจัดงานศพในอดีตของการจัดงานศพ ในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยต่อบัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่หนึ่งถึงการศึกษาพลวัตของงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดบริโภคนิยมของยูอิ นากามูระ เพื่อนำมาอธิบายถึงบริบทของบริโภคนิยมที่เข้ามาในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ในประเด็นของการจัดงานศพที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมจากที่เคยจัดงานศพแบบเรียบง่ายโดยให้ความสำคัญกับการประกอบสร้างที่เกิดขึ้นในการจัดงานศพที่อยู่ในกระแสบริโภคนิยมเพื่อต่อบัตถุประสงค์ในการศึกษากระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโภคนิยม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดกระบวนการกลายเป็นสินค้าของ Appadurai นำมาอธิบายในประเด็นการประกอบสร้างสิ่งต่างๆ ในพิธีกรรมงานศพให้กลายเป็นสินค้า การให้ความหมายและคุณค่าของประเพณีงานศพในการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมจัดงานศพในปัจจุบัน เช่น ร้านค้าที่ให้บริการเกี่ยวกับการจัดงานศพ คือ ร้านดอกไม้ ร้านขายโลงศพ ร้านขายสังฆภัณฑ์ ร้านให้เช่า เต็นท์ เครื่องเสียง และวัดผู้ให้บริการของด้านสถานที่ เป็นต้น โดยศึกษาถึง พื้นที่ เวลา และกิจกรรมที่เกิดขึ้นใน

งานศพ เพื่อนำไปต่อบัวตฤประสงค์ข้อที่สองที่ศึกษาถึงกระบวนการกลายเป็นสินค้าของประเพณี
งานศพภายใต้กระแสบริโภคนิยม

วิธีการดำเนินงานวิจัย

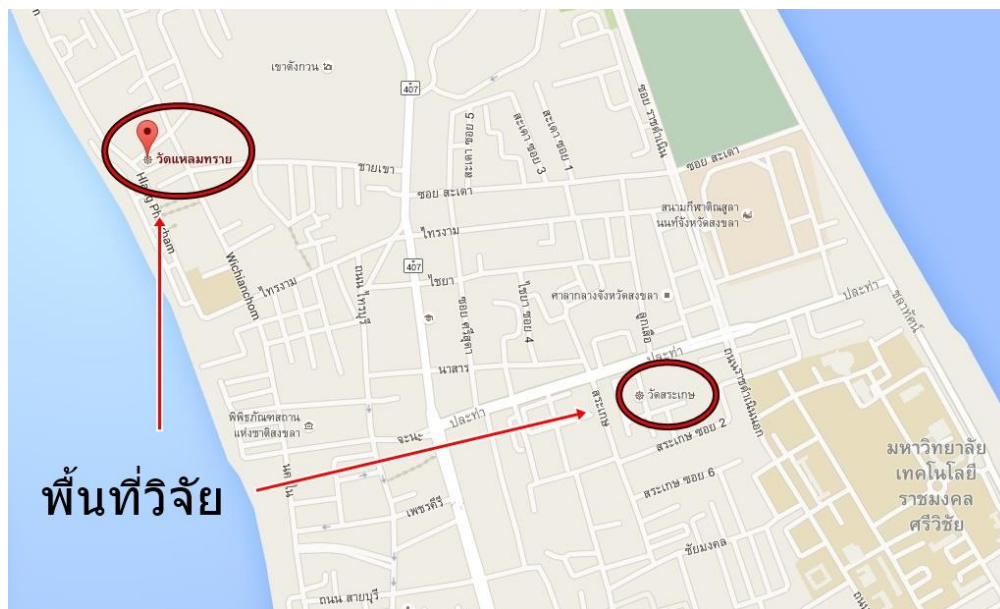
การศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative research) เน้นศึกษาเกี่ยวกับกรวิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology study) ที่เกี่ยวกับประสบการณ์หรือโลกในชีวิตประจำวัน โดยอาจเป็นประสบการณ์ในระดับสังคมหรือที่คนส่วนใหญ่เข้าใจและปฏิบัติเหมือนกัน หรืออาจเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล (ชาย โพลิตตา, 2554) โดยนักวิจัยมุ่งวิเคราะห์แบบมีจุดมุ่งหมายถึงการให้คุณค่า ความหมาย การประกอบสร้างสิ่งต่างๆ ในประเพณีงานศพ ให้กลายเป็นสินค้า และเพื่อศึกษาเรียนรู้ “ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม” โดยมีวิธีการวิจัยดังนี้

1. พื้นที่การวิจัย
2. ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย
3. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงพลวัตของงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม และกระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโภคนิยม โดยผู้วิจัยได้ศึกษาถึงการจัดงานศพในอดีตถึงปัจจุบัน จึงเลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย คือ ประเพณีงานศพที่จัดตั้งในวัดสระเกศ และวัดแหลมทราย ตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา (ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่วิจัย) โดยศึกษางานศพที่แบ่งตามสถานภาพทางสังคม เพื่อเป็นตัวอย่างในการศึกษาเปรียบเทียบในการจัดประเพณีงานศพผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงประชาชนในอำเภอเมืองสงขลาที่นิยมจัดตั้งงานศพในตัวอำเภอเมืองสงขลาเนื่องจากวัดสระเกศ และวัดแหลมทรายเป็นพื้นที่ในชุมชนเมืองสงขลาจึงมีประชาชนเข้ามาประกอบพิธีกรรมเผาศพ ด้วยอำเภอเมืองสงขลาเป็นศูนย์รวมทางการปกครองของภาคใต้ตอนล่าง และด้วยความเป็นอำเภอเมืองจึงเป็นศูนย์รวมของประชาชน อีกทั้งประชาชนในอำเภอเมืองสงขลาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จากจำนวนวัดที่เก่าแก่ และมีการตั้งเมรุเผาศพมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ผู้วิจัยจึงสนใจเลือกที่จะศึกษางานศพ โดยเฉพาะการจัดงานศพของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จนไปถึงบุคคลทั่วไป

โดยศึกษาจากปรากฏการณ์ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเฉพาะงานศพของชาวไทยพุทธ โดยผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษาเฉพาะกลุ่มคนที่เข้ามาจัดงานศพ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานศพทั้งสิ้น

ภาพที่ 1 แผนที่ตำแหน่งที่ตั้งพื้นที่วิจัย วัดแหลมทราย และวัดสระเกษ
ที่มา: ผู้วิจัยประยุกต์จากแผนที่ของ Google Maps

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูล ซึ่งมีลักษณะผู้ให้ข้อมูลดังนี้ คือ

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) คือ ผู้ที่มีความรู้ในด้านประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเพณีงานศพ และเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในเรื่องของความเป็นมาของการจัดงานศพในอำเภอเมืองสงขลา และบอกกล่าวถึงขั้นตอน พิธีกรรม และความเชื่อในงานศพทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นจำนวน 16 คน ประกอบด้วย

1.1 ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาประวัติศาสตร์ของประเพณีงานศพก่อนปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ.2559 จำนวน 2 คน เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดประเพณีงานศพในอดีตคือ พระสงฆ์ และบุคคลที่มีอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไป

1.2 กลุ่มผู้ทำธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ ได้แก่ ร้านสังฆภัณฑ์ ร้านจำหน่ายโลงศพ ผู้ให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียงร้านดอกไม้ แม่ครัวรับจ้างทำอาหารในงานศพจำนวน 7 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการกับงานศพ

1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านพิธีกรรมงานศพ และความเชื่อ คือ พระภิกษุสงฆ์ เจ้าภาพงานศพ พิธีกรงานศพ สัปเหร่อ จำนวน 7 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดงานศพในปัจจุบัน

2. ผู้ให้ข้อมูลรอง (Informants) จะเป็นผู้ให้ข้อมูลในด้านของการเข้าร่วมพิธีกรรมงานศพ จำนวน 6 คนคือ บุคคลทั่วไปที่มาเข้าร่วมงานศพโดยเลือกศึกษาจากการจัดงานศพของเจ้าภาพที่เข้ามาประกอบพิธีกรรมภายในวัดพื้นที่การวิจัย โดยผู้วิจัยใช้การสังเกตจากการประกอบสร้างภายในงานศพ ค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้นของงานศพ และบุคคลที่มาเข้าร่วมงานตลอดทั้งงานศพ เพื่อแบ่งกรณีงานศพออกตามสถานภาพทางสังคม

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ในการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดประเพณีงานศพในอดีตจนถึงปัจจุบัน และคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลรองแบบไม่เจาะจง (non Purposive Sampling) ในการสัมภาษณ์บุคคลที่มาเข้าร่วมงานศพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาเรื่องประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าในกระแสบริโภคนิยมมีการสัมภาษณ์ในประเด็นที่อาจส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและความเป็นส่วนตัวรวมถึงความรู้สึกลดทอนของผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยจึงต้องคำนึงถึงมารยาทและจรรยาบรรณของนักวิจัย

อย่างเคร่งครัดโดยเฉพาะในขั้นตอนของการเก็บข้อมูลซึ่งจะทำการพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานศพของวัดสระเกษ วัดโรงवास และวัดแหลมทราย และชุมชนในตำบลบ่อทราย โดยเน้นไปที่บุคคลที่มีความรู้ทางด้านมิติทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบันเริ่มต้นด้วยการสอบถามหรือขอคำแนะนำ จากบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีงานศพ ในตำบลบ่อทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

2. ผู้วิจัยแนะนำตัวเอง อธิบายวัตถุประสงค์ในการศึกษาและสอบถามความสมัครใจในการให้ข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูล พร้อมอธิบายให้ทราบว่า ขณะสัมภาษณ์จะขอบันทึกเสียงเพื่อความครบถ้วนและถูกต้องของข้อมูล ซึ่งบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ดังกล่าวจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ อนึ่งข้อมูลที่ได้นั้นจะถูกนำเสนอโดยให้นามสมมติทั้งหมด ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายใดๆ ต่อผู้ให้ข้อมูลทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ให้ข้อมูลด้วย ว่ายินดีหรือประสงค์จะเปิดเผยนามจริงหรือไม่

3. หากผู้ให้ข้อมูล สมัครใจหรือยินดีที่จะให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะบอกกล่าวประเด็นคำถามให้ผู้ให้ข้อมูลโดยแจ้งทางโทรศัพท์มือถือโดยตรง พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลาและสถานที่ ที่จะ

ทำการสัมภาษณ์ต่อไป โดยผู้วิจัยจะแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงระยะเวลาที่จะใช้ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งด้วยทั้งนี้อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ

4. ผู้วิจัยแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบว่า ผู้ให้ข้อมูลสามารถที่จะไม่ตอบคำถามหากคำถามนั้นมีลักษณะที่ก่อให้เกิดความอึดอัด ไม่สะดวกใจ ไม่สบายใจหรือไม่สามารถที่จะให้คำตอบได้และสามารถยุติการบันทึกเสียง ในประเด็นที่เสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบในทางลบ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์และคำถามการวิจัยเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลในประเด็นเกี่ยวกับพลวัตของประเพณีการจัดงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยมจนถึงปัจจุบันของการจัดงานศพในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ที่ได้กลายมาเป็นสินค้าในกระแสบริโภคนิยม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

ใช้แบบบันทึกการสังเกตภาคสนามในแต่ละครั้ง ในการเข้าร่วมงานศพภายในวัดสระเกศ และวัดแหลมทราย โดยนำข้อมูลที่ได้นำมาทำการบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมตามประเด็นที่ต้องการและใช้การบันทึกการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการบันทึกสภาพภูมิทัศน์ ประกอบกับการบันทึกรูปถ่าย เพื่อนำมาประกอบในการหาคำตอบของงานวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่ง ได้แก่

1. ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเพื่อเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจที่จะสามารถนำมาอธิบาย และเชื่อมโยงกับงานวิจัยนี้ ได้แก่ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กับบริบทงานศพเมืองสงขลา

2. ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้วิธีการดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลรองในประเด็นที่เกี่ยวกับงานศพตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ก่อนปี พ.ศ. 2542-2559) ในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเพณีงานศพ ในบริบทของการจัดงานศพในอดีตจนถึงปัจจุบันที่ทำให้ประเพณีงานศพกลายมาเป็นสินค้าได้ในกระแสบริโภคนิยม เพื่อให้ได้คำตอบที่ครอบคลุมตามประเด็นที่ต้องการโดยการสัมภาษณ์ในลักษณะของการเล่าเรื่องราว และสอบถามผู้ให้ข้อมูลเป็นระยะๆ ในเรื่องราวของพลวัตการจัด

ประเพณีงานศพ จนถึงขั้นตอน รูปแบบการจัดงานศพในปัจจุบัน และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลรอง ในประเด็นของการเข้าร่วมงานศพ พร้อมกับการตรวจสอบข้อมูลเป็นระยะในระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะกระทำซ้ำกลับไปกลับมาจนแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้มาสามารถเชื่อถือได้ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการถามประเด็นเดียวกับผู้ให้ข้อมูลหลายบุคคล หรือคำถามเดียวกันกับบุคคลในพื้นที่วิจัยเมื่อได้คำตอบผู้วิจัย จะนำมาแยกแยะความเหมือนและความต่าง แล้วจึงนำคำสัมภาษณ์เหล่านั้นมาสะท้อนในงานวิจัย โดยการเขียนเล่าเรื่องราวที่ผู้วิจัยได้พบในการสัมภาษณ์พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ และสะท้อนสิ่งที่พบจากการลงพื้นที่ในการในงานวิจัย

2.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการจัดงานศพในบริเวณพื้นที่วิจัย โดยผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) โดยผู้วิจัยใช้สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในระยะแรกในการเข้าไปร่วมประเพณีงานศพ โดยเป็นเพียงผู้ที่เข้าร่วมงานศพโดยอาศัยการติดตามญาติผู้ใหญ่ไปงานศพในพื้นที่วิจัย เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในภายหลังโดยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีงานศพการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยที่ผู้วิจัยเข้าไปร่วมงานศพกับกลุ่มคนที่ศึกษา มีการกระทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความรับรู้การเข้าใจถึงปรากฏการณ์ประเพณีงานศพในจังหวัดสงขลา โดยผู้วิจัยเข้าไปทำหน้าที่ในส่วนของการช่วยเหลือรื้ออาหารให้กับผู้ที่เข้าร่วมงานศพ เพื่อทำการเก็บข้อมูลและสอบถามผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตีความ ถอดรหัส และนำเสนอ โดยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยดำเนินการไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล โดยอาศัยประเด็นคำถามเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีการตรวจสอบข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และนำกรอบแนวคิดมาศึกษา แยกแยะประเภทของข้อมูล เพื่อจัดหมวดหมู่ จัดลำดับความสัมพันธ์ และลำดับความเชื่อมโยงของข้อมูล นำข้อมูลที่ได้นั้นมาตีความโดยใช้แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเข้ามาอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อให้ได้ข้อสรุปจนกว่าข้อมูลจะมีความสมบูรณ์และถูกต้องมากที่สุด

การนำเสนอวิทยานิพนธ์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาวิทยานิพนธ์ ดังนี้ คือ

บทนำนำเสนอความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา คำถามการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย ขอบเขตการวิจัย ประโยชน์ของการวิจัย และนิยามศัพท์เฉพาะ

การทบทวนวรรณกรรม โดยศึกษาถึงแนวคิดบริโภคนิยม แนวคิดกระบวนการ กลายเป็นสินค้า บริบทของประเพณีงานศพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสดงให้เห็นถึงพลวัตของ ประเพณีงานศพก่อนและในกระแสบริโภคนิยม ซึ่งส่งผลให้ประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยม กลายเป็นสินค้า

วิธีดำเนินการวิจัยอธิบายถึงวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ โดย กล่าวถึงผู้ให้ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย รายละเอียดพื้นที่ที่ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวม ข้อมูลการตรวจสอบข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเป็น 3 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 พลวัตประเพณีงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม (ประมาณ พ.ศ. 2459 - 2542) อธิบายถึงการจัดประเพณีงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม ในเรื่องของการให้ความหมายและคุณค่าของประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา และมีจุดเปลี่ยนเพื่อ เข้าสู่กระแสบริโภคนิยม คือการสร้างเมรุเผาศพ

ประเด็นที่ 2 พลวัตประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยม (พ.ศ. 2542 - 2558) อธิบายถึงการจัดประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยม อธิบายถึงการจัดประเพณีงานศพใน กระแสบริโภคนิยม ในเรื่องของการให้ความหมายและคุณค่าของประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยม

ประเด็นที่ 3 กระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโภคนิยม อธิบายถึง สิ่งที่ประกอบสร้างให้ประเพณีงานศพกลายเป็นสินค้า โดยมีธุรกิจเข้ามาให้บริการและ อำนาจความสะดวกให้กับประเพณีงานศพ

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะการวิจัย นำเสนอการสรุปผลการวิจัยพลวัต ประเพณีงานศพก่อนและในกระแสบริโภคนิยม (ประมาณ พ.ศ. 2458 - 2542) และพลวัตประเพณี งานศพในกระแสบริโภคนิยม (พ.ศ. 2542 - 2558) และกระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพใน กระแสบริโภคนิยม

ผลการวิจัย

ปัจจุบันสังคมและวิถีชีวิตของผู้คนในอำเภอเมืองสงขลาได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคม ธุรกิจ และการเป็นศูนย์กลางการปกครองของภาคใต้ตอนล่าง ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป เป็นการดำรงชีวิตแบบสังคมเมืองความผูกพันระหว่างคนเป็นกับคนตายเริ่มห่างไกลรวมไปถึงความผูกพันระหว่างผู้คน ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน วัด หรือชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองประเพณีงานศพถือเป็นประเพณีที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่จำเป็นต้องปฏิบัติให้เรียบร้อยตามจารีตประเพณี จึงทำให้ประเพณีงานศพได้รับผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของกระแสบริโภคนิยม ซึ่งประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลาได้รับผลกระทบจากกระแสสังคม ส่งผลให้การจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลาเกิดการเปลี่ยนแปลงโดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นดังนี้

1. พลวัตงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม (ประมาณ พ.ศ. 2459 -พ.ศ. 2542)
2. พลวัตงานศพในกระแสบริโภคนิยม (พ.ศ. 2542 – พ.ศ. 2558)
3. กระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโภคนิยม

พลวัตงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม(ประมาณ พ.ศ. 2459 -พ.ศ. 2542)

ประเพณีงานศพเป็นอีกหนึ่งในประเพณีชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณได้มีการสืบทอดต่อกันมา ผ่านลูกหลาน เพื่อประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต จึงถือได้ว่าประเพณีงานศพเป็นประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต ที่เรียกกันว่าประเพณีการตาย และเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนทุกคนล้วนปฏิบัติ เพราะความตายไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในทางพุทธศาสนาการจัดประเพณีงานศพเป็นการจัดขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน กับให้พุทธศาสนิกชนที่มีชีวิตอยู่ ได้ตระหนักถึงการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท มีสติรู้อยู่ตลอดเวลา โดยใช้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเป็นบทเรียนแก่พุทธศาสนิกชน ในส่วนของพุทธศาสนิกชนการจัดประเพณีงานศพ ถือเป็นการจัดงานศพเพื่อให้เกียรติแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

1. บริบทของวัดที่ใช้จัดงานศพในพื้นที่ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัด

สงขลา

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของ 14 จังหวัดภาคใต้ อำเภอเมืองสงขลาเป็นหนึ่งในเมืองที่มีความสำคัญทางด้านการเมืองการปกครอง ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางการเมืองการปกครองของภาคใต้ตอนล่าง เนื่องจากจังหวัดสงขลาเคยมีความสำคัญ

ทางการปกครองของภาคใต้ นับตั้งแต่การเป็นหัวเมืองกำกับดูแลหัวเมืองแขก 7 หัวเมืองตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ จนกระทั่งเป็นที่ตั้งศูนย์กลางการปกครองมณฑลนครศรีธรรมราชและมณฑลปักษ์ใต้

ปัจจุบันจังหวัดสงขลายังคงเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การพาณิชย์ การคมนาคมของภาคใต้ตอนล่าง จึงทำให้มีหน่วยงานทางราชการและรัฐวิสาหกิจหลากหลายหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ หน่วยงานระดับเขตหรือภาคของบางกระทรวงได้เลือกจังหวัดสงขลาเป็นที่ตั้งศูนย์การปฏิบัติงาน ที่ประกอบไปด้วย ส่วนราชการประจำจังหวัด ส่วนราชการส่วนท้องถิ่น ส่วนราชการสังกัดส่วนกลาง รัฐวิสาหกิจ และการปกครองท้องถิ่นคือ เทศบาลนครสงขลา อีกทั้งยังมีสถาบันทางการศึกษา ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อรองรับการศึกษาของเด็กและเยาวชน จึงทำให้มีสถานที่ราชการเกิดขึ้นมากมายเพื่อรองรับการบริหารของรัฐกิจ จึงทำให้ประชากรอพยพเข้ามาอาศัยภายในจังหวัดสงขลาเป็นจำนวนมาก เพื่อประกอบอาชีพในสถาบันการศึกษา ภาคธุรกิจ ภาคเอกชนและเป็นแรงงานรับจ้าง รวมทั้งยังมีการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้าชายแดนภาคใต้ ประกอบกับรัฐบาลได้กำหนดให้จังหวัดสงขลาเป็นเมืองหลักในการพัฒนาเพื่อเป็นศูนย์กลางในด้านต่างๆ ของจังหวัดในภาคใต้ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

จากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีประชากรหลั่งไหลเข้ามาในอำเภอเมืองสงขลาเพิ่มมากขึ้นวัดจึงเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของชุมชนและเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนในอำเภอเมืองสงขลา ที่มีจำนวนวัดในเขตตำบลบ่อหย่าง อำเภอเมืองสงขลา มีจำนวนวัดมากถึง 18 วัด (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา, 2556) แสดงให้เห็นถึงประชาชนในอำเภอเมืองสงขลาที่มีความสัมพันธ์กับวัดอย่างใกล้ชิด เพราะวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จนรวมไปถึงประเพณีชีวิต คือ ประเพณีงานศพที่ยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยได้ทำการเลือกศึกษาการจัดประเพณีงานศพ 2 แห่งด้วยกัน คือ วัดแหลมทราย ตั้งอยู่เลขที่ 109 ในเขตเทศบาลเมืองสงขลา ถนนแหลมทราย หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อหย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดแหลมทราย สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2356 วัดแหลมทรายได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2484 ปัจจุบันมีเจ้าอาวาสนามว่า พระครูมุณีวงศานุวัตร และวัดสระเกษ ตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนปละท่า หมู่ที่ 5 ตำบลบ่อหย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดสระเกษ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2350 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อประมาณ พ.ศ. 2460 ปัจจุบันมีเจ้าอาวาส นามว่า พระครูประภัสร์ธรรมวิธาน ซึ่งวัดแหลมทรายและวัดสระเกษนั้นเป็นวัดที่เก่าแก่และอยู่คู่คนในอำเภอเมืองสงขลา เป็นวัดที่มีเมรุเผาศพในเขตตำบลบ่อหย่างอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เนื่องด้วยสาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกวัดทั้งสองเป็นพื้นที่วิจัย เพราะในอดีตคนในอำเภอเมืองสงขลาไม่จัดตั้งเมรุเผาศพภายในกำแพงเมืองสงขลา จึงทำให้มีการสร้างเมรุขึ้นภายนอกกำแพงเมืองสงขลา คือ วัดแหลมทราย

และวัดสระเกษ เนื่องจากทั้งสองวัดได้มีการสร้างเมรุขึ้นจึงทำให้ผู้คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมจัดตั้ง ประเพณีงานศพในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาจนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เนื่องจากความ สะดวกสบายในด้านของสถานที่ การบริการในการเผาศพและประกอบไปด้วยเมรุเผาศพที่ไร้มลพิษไม่ ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านบริเวณรอบวัด

ภาพที่ 2 วัดสระเกษ

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2559

จังหวัดสงขลาเป็นหนึ่งในจังหวัดของภาคใต้ตอนล่างโดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอ เมืองสงขลาดำรงฐานะความสำคัญเป็นศูนย์กลางการปกครองนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเป็นที่ตั้ง ของหน่วยงานราชการทั้งจากส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางประกอบกิจกรรมทาง เศรษฐกิจ เป็นศูนย์รวมของชุมชนที่มีวัดอันเป็นสถานที่พึ่งทางจิตใจจำนวนมากถึง 18 วัด รวมทั้งเป็น ศูนย์กลางการศึกษา ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันทางการศึกษาระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษาใน ภาครัฐและเอกชนทำให้ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเป็นแหล่งรวมของผู้คนที่หลากหลายโดยเฉพาะ ข้าราชการระดับต่างๆ เข้ามาอยู่อาศัยในอำเภอเมืองสงขลาจำนวนมาก ครั้นเมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิต จึงได้มีการจัดประเพณีงานศพอย่างสมเกียรติ สมฐานะของผู้วายชนม์ เพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีที่ได้ สัมสมไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต ดังนั้นการประกอบประเพณีงานศพจึงเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อ วิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลานั้นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2. การให้ความหมายและคุณค่าของการจัดงานศพในอดีตอำเภอเมืองสงขลา

การจัดประเพณีงานศพเป็นการจัดขึ้นเพื่อเรียนรู้การดำรงชีวิตที่มีเกิดขึ้นและมีดับไปตามธรรมชาติสังขารของมนุษย์ ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ได้รับรู้และเข้าใจถึงปรัชญาชีวิตทางวิถีทางของพุทธศาสนา ที่แฝงอยู่ภายใต้การประกอบพิธีกรรม จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นเกิดขึ้นในระหว่างการจัดประเพณีงานศพ เพราะการคบหาสมาคม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากญาติมิตรหรือผู้ที่เข้าร่วมงานศพ ทำให้เจ้าภาพอุ่นใจและคลายความเศร้าหมอง รู้สึกสำนึกถึงบุญคุณ การให้กำลังใจในยามทุกข์เศร้าโศกเสียใจ ครั้นเมื่อถึงคราวที่คนอื่นประสบเหตุความทุกข์เช่นกัน เจ้าภาพต้องสอบสวนงมไตร่จิตเช่นเดียวกันแบ่งออกเป็นประเด็น ดังนี้

2.1 พิธีกรรมแห่งความตายกับความเชื่อในการจัดงานศพ

เริ่มแรกในอดีตย้อนไปเมื่อประมาณ 100 ปีที่แล้ว ตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2459 การจัดประเพณีงานศพเนื่องจากการจากไปของครอบครัวทำให้เกิดความเศร้าโศก จึงเกิดประเพณีงานศพเพื่อผ่อนคลายจากความเศร้า และเข้าใจถึงปรัชญาชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาที่มีความหมายแฝงอยู่ในพิธีกรรมการจัดประเพณีงานศพของผู้คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมจัดงานศพที่บ้าน โดยบำเพ็ญกุศลที่บ้านและนำศพไปเผาที่วัดที่มีเชิงตะกอน โดยมีความเชื่อว่าผู้ที่ตายแบบธรรมชาติที่ว่าด้วยการตายจากโรคร้ายไข้เจ็บ และความชราจึงจัดงานศพที่บ้านส่วนการจัดงานศพที่วัดมีความเชื่อว่าเป็นผู้ที่ตายโดยไม่เป็นไปตามกลไกทางธรรมชาติ คือการตายด้วยประสบอุบัติเหตุ ฆาตกรรม และตายท้องกลม หรือภาษาที่ชาวบ้านเรียกกันว่า ตายโหง จะไม่นิยมนำศพเข้ามาจัดงานศพที่บ้าน เพราะมีความเชื่อว่า คนที่ตายด้วยสภาวะจิตที่ไม่พร้อมในการตาย ดวงจิตวิญญาณจะไม่สงบสุข มักมีจิตที่ยังยึดติดอยู่กับครอบครัว จึงจัดงานศพที่วัด เพราะวัดคือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ในการคุ้มครองผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังคำสัมภาษณ์

“...งานศพส่วนมากเขาจะจัดที่บ้านนะ อ่อจะมีพิธีว่างานศพใครจัดที่วัดนั้นจะหมายถึงว่า ไม่ให้เข้าบ้าน ตายโหง ตายไม่ดี หมายถึงรถชน ถูกยิง ถูกแทง เขาห้ามเอาเข้าบ้าน เมื่อก่อนแบบนั้นแล ถ้าเป็นศพที่ว่าตายโหง ตายอุบัติเหตุไรนี่ คนเมื่อก่อนเขาถือว่าห้ามเข้าบ้าน...”

(แมว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2559)

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่า ความตายเป็นเรื่องของวิญญาณที่ละทิ้งร่างกายของตนเพื่อไปเกิดในภพภูมิหากทำกรรมดีจะไปสู่ภพภูมิที่ดี หากทำกรรมชั่ววิญญานจะวนเวียนไม่สามารถไปภพใดได้ จึงเกิดประเพณีงานศพที่มีพิธีกรรม และขั้นตอน ดังนี้

พิธีการบรรจุศพลงโลงศพ มัดตราสังข์ และมักจะเอาเหรียญเงินหรือเหรียญทองใส่ปากผู้ตาย เพราะมีความเชื่อว่าผู้ตายจะได้นำเหรียญที่ใส่ไว้ในปากไปใช้ในภพหน้า หลังจากนั้นนำดอกไม้ ฐูป เทียน ซองหมากพลูใส่ในมือผู้ตาย ซึ่งจัดให้มือประสานกันประหนึ่งประนมมือ ซึ่งแสดงถึงความเป็นพุทธศาสนิกชน การนำดอกไม้ ฐูป เทียน โดยมีความเชื่อว่า เป็นการนำไปสู่สวรรค์ สำหรับผู้ที่ยังไม่บรรลุนิพพาน การบรรลุนิพพานอันสูงสุดในศาสนาพุทธคือ พระนิพพาน คือ การไม่เกิด เพราะการเกิดใหม่จะทำให้พบกับ การแก่ การเจ็บ และการตาย ของวัฏจักรชีวิตมนุษย์ ดังคำสัมภาษณ์

“...เมื่อมัดตราสังข์ แล้วก็จะมีกรมอบดอกไม้รูปเทียนเมื่อตายไปแล้ว เขาก็จะให้นำดอกไม้รูปเทียนเข้าไป ถ้ายังไม่บรรลุนิพพานเขาก็จะต้องไปสู่สวรรค์ เป็นศาสนาพุทธนี้เขาจะเน้นเรื่องของให้บรรลุนิพพานก็คือพระนิพพาน จะไม่เกิดอีก ถ้าไม่เกิดก็ไม่มีแก่ไม่มีเจ็บไม่มีตาย แต่ศาสนาอื่นก็ไปพบพระเจ้าอะไรอย่างนี้ ก็ตามความเชื่อ แต่ศาสนาพุทธนี้คือไม่มีที่จะไปพบพระเจ้า เพราะสูงสุดแล้วถ้าไม่มีเกิด ก็ไม่มีแก่ ไม่มีเจ็บ ไม่มีตาย...”

(รติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559)

ในพิธีการสวดพระอภิธรรม ส่วนของการกรวดน้ำ เป็นการระลึกถึงนึกถึงผู้ตาย ซึ่งมีความเชื่อ การกรวดน้ำเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้ตายไปสู่สุคติ ไม่มากก็น้อย แต่ในหลักของพุทธศาสนา การทำบุญนั้นจะมีความเชื่อว่าผู้ใดเป็นผู้กระทำ ผู้นั้นก็จะได้รับผลบุญตอบแทน ดังคำสัมภาษณ์

“...การกรวดน้ำ ก็เป็นการเรียกว่าระลึกนึกถึงผู้ตาย เป็นความเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นการเสริมให้เขาไปสู่สุคติ ในบางที่ตามพระพุทธรูปศาสนาขึ้นอยู่กับว่าทำบุญไว้ก่อนแล้ว เราทำไว้ก่อนแล้วก็จะไปตามที่เราทำ แต่ถ้าผู้อื่นทำให้เนี่ยมันก็คงจะได้ไม่มาก คงจะได้นิดหน่อย แต่ได้ต่อผู้ที่ทำ ต่อไปลูกหลานก็จะได้บุญต่อไปที่ทำ ผู้ตายอาจจะไม่ได้ไม่แน่ แต่ก็ทำไว้ก่อน จะได้ตามที่เขาทำคือเราทำไปให้นี้ได้กับผู้ที่ทำมากกว่า...”

(รติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559)

การเลือกวันเผาศพ จะถือวันขึ้นแรมเป็นสำคัญ คือ ถ้าวันเผาเป็นข้างขึ้น ห้ามเผาวันที่เลขคี่ ถ้าวันเผาเป็นข้างแรมห้ามเผาวันเลขคู่ เช่น วันขึ้น 1 ค่ำ 3 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ แรม 4 ค่ำวันเหล่านี้จะเผาศพไม่ได้ มีความเชื่อว่าเป็นวันผีหามคน แต่ถ้าเป็นวันขึ้น 2 ค่ำ 4 ค่ำ 10 ค่ำ หรือวันแรม 1 ค่ำ 3 ค่ำ 5 ค่ำ วันเหล่านี้สามารถเผาศพได้ มีความเชื่อว่าเป็นวันคนหามผี แม้วันที่เผาศพนั้นจะตรงกับ วันพระ วันอาทิตย์ หรือวันใดๆ ก็ไม่มีการห้ามในการเผาศพ นอกจากนี้ จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัยยังพบว่า วันห้ามเผาศพ คือ วันพุธ โดยมีความเชื่อที่เล่าต่อกันมา คนตาย เมื่อตอนยังมีชีวิตอยู่เป็นหนี้เป็นสิน เมื่อตายไปแล้วเจ้าหนี้มาทวงเงินถึงงานศพ ถ้าญาติคนตายไม่จ่ายเงินให้เจ้าหนี้ จะไม่ให้เผาศพผู้ตาย และความเชื่อนี้ยังอยู่จนถึงปัจจุบัน ดังคำสัมภาษณ์

“...วันพุธไม่ใช่วันไม่ดี วันดีแต่เป็นวันที่เขานิยมกันมาแต่ครั้งโบราณกาลเดี๋ยว ไอ้เรื่องที่เขาไม่เผาวันพุธนั้นมีเหตุผลว่า คนตาย พอตายปุ๊บลงแล้วเป็นหนี้เป็นสินเขาอยู่ ครั้งโบราณนั้น เป็นหนี้เป็นสิน เจ้าหนี้มาทวงว่าศพนี้ไม่ให้เผา จ่ายเบี้ยเราเสียก่อน แล้วจึงเผาได้ ถึงรุ่งขึ้นวันพุธพรรนี้ แล รุ่งขึ้นวันพุธศพนี้ไม่ให้เผา ต้องจ่ายเบี้ยเราก่อน คิดเบี้ยเราเท่านั้นเท่านี้ทำไม่ได้ ก็เลยนิยมมาจนถึงทุกวันนี้ ว่าวันพุธไม่ให้เผาเพราะติดหนี้เขา...”

(พระโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

ความเชื่อก่อนการเผาศพในอดีต ก่อนเผาจะต้องหามศพ โดยทำการแห่โลงศพเวียนทางซ้ายรอบเมรุเผาศพชั่วคราว (เชิงตะกอน) และวางโลงศพโดยให้หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก ลูกหลานต้องนำ ข้าวบอก ซึ่งประกอบไปด้วย ข้าวปากหม้อ ปลาหมี่ห้วมีหาง และเงิน ใส่ถ้วยไปเช่นสังเวจเจ้าเปลว (เจ้าป่าช้า) ที่ชื่อว่า ตากลียายกลา เพื่อบอกถึงการฝากฝังวิญญาณของผู้ตาย เป็นความเชื่อเรื่องภูติผีวิญญาณ

การจัดประเพณีงานศพในอดีตของอำเภอเมืองสงขลา หมายถึงการส่งผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์ตามหลักปรัชญาของศาสนาพุทธ โดยนิยมจัดประเพณีงานศพที่บ้าน เนื่องจากเจ้าภาพได้ผ่อนคลายจากความเศร้าโศก และมีความเชื่อว่าการจัดงานศพที่บ้านคือผู้ที่เสียชีวิตตามอายุขัย ส่วนผู้ที่เสียชีวิตที่ไม่เป็นไปตามอายุขัย อาทิ ผู้ประสบอุบัติเหตุ ตายห้องกลม และถูกฆาตกรรม โดยจะจัดงานศพที่วัด ส่วนขั้นตอนของการจัดงานศพจะแฝงไปด้วยความเชื่อในเรื่องของภูติผีวิญญาณ และความเชื่อในเรื่องภพภูมิ ชาติหน้า รวมถึงการส่งผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์

2.2 การจัดงานศพกับปรีศนาธรรม

การจัดงานศพในอดีต หมายถึงการจัดงานศพตามครรลองครองธรรมของหลักพระพุทธศาสนาพระสงฆ์จะทำหน้าที่เป็นผู้เผยแพร่ศาสนา โดยผ่านการเทศนาสั่งสอนในงานศพให้กับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ เพราะในธรรมะของศาสนาพุทธ สอนไว้ว่า ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นความทุกข์ เมื่อความทุกข์เกิดขึ้นในครอบครัวใด พระท่านก็ทำหน้าที่ปลอบประโลมจิตใจคนในครอบครัว คือการไปเทศน์เพื่อสอนธรรมะ โดยใช้ผู้ตายเป็นสื่อกลางในการเปรียบเทียบในการเผยแพร่ทางศาสนา ในเรื่องของ บาปบุญคุณโทษ เพื่อให้ทำความเข้าใจถึงสรรพภาวะของชีวิตของการตั้งอยู่ และดับไปของสรรพสิ่ง ล้วนเป็นสังขารที่เป็นสากลโลก ความทุกข์ที่อยู่ในใจก็จะผ่อนคลาย ดังคำสัมภาษณ์

“...การที่เราจัดงานศพ มาศึกษา มาปลง มาทำความเข้าใจกับสรรพภาวะของชีวิต ชีวิตมีความเป็นจริงที่เป็นสากลของโลกที่พระพุทธเจ้าบอกก็คือ การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสรรพสิ่ง เพราะฉะนั้นบอกแล้วไงสองส่วนวิภวตชีวิตตอนเกิด และตอนตาย ฉะนั้นเรามาศึกษาตรงนี้ เราจะได้สังขารธรรมที่เป็นสากลของโลก เพื่ออะไร เพื่อไม่ให้เราประมาทในการใช้ชีวิต...”

(พระพล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2559)

พิธีกรรมในประเพณีงานศพล้วนแฝงไปด้วยปรีศนาธรรมเพื่อเตือนสติผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ขั้นตอนพิธีอาบน้ำศพ โดยนำเอาใบมะกรูด ใบมะนาว และรากสะบ้ามาตำกับมันเทศพเป็น การดับกลิ่นศพ และฆ่าเชื้อโรค การที่เอาขมิ้นมาผสมกับดินเหนียว น้ำร้อน น้ำเย็น และน้ำมะพร้าว เพื่อแทนธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ได้แฝงปรีศนาธรรม ว่าการอาบน้ำศพเพื่อได้แสดงให้เห็นถึงคนตายได้รับการดูแลเอาใจใส่ ขำระล้างสิ่งสกปรกทั้งหมดออกจากร่างกาย

พิธีรดน้ำศพ มีการคล้องพวงมาลัยที่มีมือและรดน้ำศพ การคล้องพวงมาลัยที่มีมือผู้ตายนั้นเป็นปรีศนาธรรมที่ว่า ฉันทายไม่ได้พาอะไรไป โดยการหงายมือให้ความหมายว่า เวลามาก็ไม่ได้เอาอะไรมา เวลาไปก็ไม่ได้เอาอะไรไป มีแต่บุญกุศลเท่านั้นที่นำติดตัวไป จึงเรียกได้ว่า สี่คนหามสามคนแห่ อีกหนึ่งคนนั่งอยู่ใกล้ สองคนพาไป หมายถึงปรีศนาธรรม ดังนี้

สี่คนหาม หมายถึงธาตุทั้งสี่ มนุษย์มีทั้งหมดสี่ธาตุ ถ้าธาตุใดธาตุหนึ่งไม่รับรู้หรือดับสลายไป มนุษย์ต้องตาย เพราะธาตุในร่างกายของมนุษย์ถูกผูกสมานกลมเกลียวกัน

สามคนแห่ หมายถึง พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์แห่ตัวมนุษย์ เพราะพุทธศาสนิกชนนั้นอยู่ด้วยความเคารพนับถือพระรัตนตรัย

อีกคนนั่งใกล้ หมายถึง คนตาย เพราะทุกคนล้วนต้องตาย

สองคนพาไป หมายถึง สิ่งที่น่าพาไปได้นั้นคือบุญกับบาป เพราะมนุษย์นั้นไม่ได้ทำบุญตลอดเวลา คนที่มีบุญ บุญก็จะนำพา เมื่อหมดบุญ บาปเข้ามารับหน้าที่แทน

เมื่อเสร็จพิธีรดน้ำศพจะเป็นการบรรจุศพลงโลงศพ และทำการมัดตราสังข์ เรียกได้ว่าเป็นปริศนาธรรม โดยใช้ด้ายสีขาวผูก กรองมือ กรองเท้า และโยงไปผูกไว้ที่คอ การมัดตราสังข์ 3 ที่เป็นปริศนาธรรมหมายถึง เครื่องที่ผูกมัดมนุษย์ หรือมนุษย์มีสิ่งกีดขวางการเอาใจไว้เมื่อมีชีวิตอยู่ 3 ที่ ดังนี้

คอ หมายถึง บุตร ธิดาจะเป็นสิ่งที่พันนาการมนุษย์เอาไว้จะไปไหนมาไหนก็เป็นห่วง เป็นสิ่งที่เป็นการระ ในภาษาธรรมเรียกว่า บุตุคิเว

มือ หมายถึง สามี ภรรยา เป็นเครื่องที่มัดมือมนุษย์เอาไว้ เรียกได้ว่าเป็นเครื่องพันธผูกในภาษาธรรมเรียกว่า ภริยา หตเถ

เท้า หมายถึง ทรัพย์สิน เงินทอง ที่ผู้ตายได้สร้างเอาไว้ เรียกว่าเป็นเครื่องผูกพันในภาษาธรรมเรียกว่า ธนํ ปาเท

ในคืนพิธีสวดพระอภิธรรมคืนสุดท้ายของการจัดงานศพ และวันเผา จะมีการเทศนา 1 กัณฑ์ เพื่อที่จะได้เข้าใจในหลักธรรมที่พระสวดไปก็ดี เป็นการขยายธรรมะเพื่อที่จะผู้ที่มาร่วมพิธีได้ทั้งบุญและกุศล การได้บุญเกิดจากการฟังธรรมะแล้วเกิดความสุขใจ เย็นใจ และได้ความสงบใจ ได้กุศลก็คือได้ปัญญา ให้เกิดความเข้าใจว่า ผู้คนที่มางานศพได้ซื้อคิด ปริศนาธรรมเพื่อจะได้ไม่ประมาทในชีวิต มีสติได้หลักธรรมทำให้เป็นผู้ที่มีปัญญาขึ้น โดยให้คนตายเป็นครู เพื่อเตือนสติในเรื่องของการตาย คนนี้ตายแล้ว ต่อไปมนุษย์เราเมื่อถึงเวลาที่ต้องตาย ควรบำเพ็ญความดี ละเว้นความชั่ว เพื่อจะได้นำบุญที่ได้สั่งสมมาไว้ใช้ในภพภูมิหน้า ดังคำ สัมภาษณ์

“...เทศน์หนึ่งกัณฑ์ เพื่อจะต้องการอบรมประชาชนนั้น ให้รู้หลัก ให้รู้การเป็นอยู่มั่ง แล้วก็คนตายให้เป็นครูได้ชื่อว่า คนนี้ครู แล้วหาพระมาเทศน์ให้เตือนสติเจ้าภาพกับคนที่มาในงานศพว่า วันนี้คนนี้ตายแล้ว เราก็ตายเหมือนกับคนนี้ เราควรบำเพ็ญความดี ทำดี อย่าเบียดเบียนกัน อย่ารบราฆ่าฟันกัน ให้อยู่เย็นเป็นสุขทำบุญอย่างเดียว ไม่ให้ทำบาป เพราะต้องการจะเตือนสติ...”

(พระโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

เมื่อเสร็จสิ้นการเทศนา การทำพิธีสวดพระอภิธรรมคืนสุดท้ายของการจัดงานศพ มักจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวด เป็นจำนวน 8 องค์ เพราะคำว่า 8 หมายถึง หลักธรรม มรรค 8 ที่ว่าด้วยเรื่องของ หนทางแก่การดับทุกข์ หรือ การดำเนินชีวิตทางสายกลาง เพื่อสร้างหนทางให้คนตายไปสู่สุคติ ในคืนสุดท้ายบวกรวมพระนักเทศน์ 1 องค์ ซึ่งรวมทั้งหมด 9 องค์ เรียกว่า โลกุตระธรรม 9 ประการ ประกอบไปด้วยหลักธรรมดังนี้ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 หมายถึง หนทางแห่งการปฏิบัติ ในการดำเนินตามสายกลาง เพื่อส่งส่วนบุญ ส่วนกุศลให้คนตายไปสู่สุคติ ในภพภูมิหน้า ดังคำสัมภาษณ์

“...คืนนั้นมักจะให้สวดแปดองค์ คืนสุดท้ายนั้นจะให้สวดแปดองค์ คำว่าแปดนั้น คือ มรรค 8 ตั้งแต่สัมมมาธิติ มีความเห็นชอบ ความดำริชอบ การงานชอบอะไรเนี่ย เพราะเหตุใดต้องแปดองค์ เพื่อต้องการสร้างหนทางให้คนตายไปสู่สุคติ แล้วบวกกับอีกองค์หนึ่ง พระนักเทศน์ พอไปรวมกันเข้าก็เป็นเก้าองค์ เรียกว่าโลกุตระธรรม 9 ประการ เป็นธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนา ธรรมะเป็นข้อปฏิบัติหนทางให้เราปฏิบัติ เป็นมัจฉิมาปฏิปทานดำเนินตามสายกลาง เพื่อจะได้ส่งส่วนบุญส่วนกุศลให้คนตายไปสู่สุคติ ในสัมปรายภพภูมิ...”

(พระโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

การจัดประเพณีงานศพในอดีตของอำเภอเมืองสงขลา เป็นการจัดงานศพตามหลักธรรมของศาสนาพุทธที่ว่าด้วยการใช้ชีวิตไม่ประมาท การกระทำของมนุษย์ส่งผลต่อบุญและบาปที่จะเกิดในภพภูมิหน้า เพื่อให้เข้าใจถึงชีวิตที่มีเกิด และยอมมีดับไป ตามวัฏจักรของชีวิตมนุษย์ในแต่ละพิธีกรรมงานศพจะแฝงไปด้วยปริศนาธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอน ที่สอนให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิต หนทางแก่การดับทุกข์ และการเดินทางสายกลางตามหลักศาสนาพุทธ

2.3 การจัดงานศพ: คนเป็นตอบแทนคนตาย

การจัดงานศพในอดีต หมายถึงการแสดงออกถึงความกตัญญู ความรักและอาลัยถึงการจากไปของผู้ตาย ญาติมิตร หรือคนในครอบครัว จึงจัดงานศพเพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณให้กับผู้ตาย ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว ญาติ มิตรสหาย หรือลูกศิษย์ อาจารย์ ที่มีคุณงามความดี มีบุญคุณต่อกัน เมื่อเสียชีวิตไป ทำให้คนที่อยู่ภายหลัง ได้ระลึกถึงคุณงามความดีที่ผู้ตายได้สร้างไว้ จึงจัดงานศพให้เหมาะสมกับผู้ตาย ดังคำสัมภาษณ์

“...สมมติว่าพระอาจารย์ตายอย่างเนี้ย ลูกศิษย์ของพระอาจารย์เคารพ พระอาจารย์มาก เพราะฉะนั้นคนที่เคารพมาก อะไรก็ตามที่เพื่อเป็นการนำมาบูชาคนที่เราเคารพและรัก ต่อให้หมดกระเป๋าค้นก็ยอม...”

(พระพล, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2559)

ในอดีตการจัดงานศพ เมื่อมีคนเสียชีวิตในหมู่บ้าน หรือในชุมชน คนในชุมชนทราบข่าวจากการ “บอกปาก” หรือการบอกกล่าวกันปากต่อปากว่ามีคนในหมู่บ้านเสียชีวิต ทุกคนในหมู่บ้านต่างแห่กันไปช่วยจัดงานศพ โดยนำสิ่งของ หรือวัตถุดิบในการทำอาหาร ที่สามารถช่วยงานศพได้นำไปคนละไม้คนละมือเพื่อช่วยจัดงานศพเป็นการตอบแทนผู้ตาย ดังคำสัมภาษณ์

“...เวลามีคนเสียชีวิตในหมู่บ้านเขาก็ไปช่วยกันเองแหละ ไม่ต้องบอก แต่ว่าก็ขึ้นอยู่กับ เหมือนบ้านใครมีหยาวกกล้วยก็เอาไปทำแกงให้เขากินกัน ไม่ต้องเสียตังแบบสมัยนี้ อยู่กันแบบพี่น้อง แถวบ้านนี้แหละ ไม่เหมือนหว่างนี่อะไรก็เป็นเงินเป็นทองไปหมด (หมด)...”

(เขี้ยว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2558)

งานศพที่มีผู้เข้าร่วมงานศพเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นคนสำคัญทางราชการ นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจ มิตรสหาย และคณะญาติพี่น้อง แสดงให้เห็นผู้ตายมีคุณงามความดีทางด้านสังคม หรือการทำคุณูปการให้กับสังคม จนเป็นที่จดจำในวงสังคม หรือในกรณีที่ผู้ตายก่อนเสียชีวิตไม่ได้มีการไปร่วมงานศพของคนในแวดวงสังคมเดียวกัน เมื่อเสียชีวิตจะไม่มีผู้คนมาร่วมงานศพเช่นเดียวกัน การเข้าร่วมงานศพถือเป็นการตอบแทนคุณงามความดีของผู้ตาย แม้ตัวตายแต่ยังคงดำรงชื่อเสียงไว้ ดังคำสัมภาษณ์

“...ส่วนมากก็มีทุกระดับ มีนักการเมืองท้องถิ่น มีข้าราชการ มีนักธุรกิจ แล้วก็มีคณะญาติพี่น้อง มีหลายระดับอยู่ที่ผู้เสียชีวิตจะมีชื่อเสียงขนาดไหน ถ้าผู้ที่เสียชีวิตมีชื่อเสียงคนก็จะมาร่วมงานเยอะ แต่ว่าอยู่ที่ผู้ที่เสียชีวิตไปร่วมงานคนอื่นด้วยมัย แต่ถ้าผู้เสียชีวิตไม่เคยไปงานศพอื่นก็สะท้อนคนที่ไม่ได้มา เป็นการแจ้งข่าว...”

(รติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559)

การจัดงานศพ เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู ความรัก และอาลัย ต่อผู้เสียชีวิตไปแล้ว เจ้าภาพจึงจะจัดงานศพ ซึ่งเป็นงานสุดท้ายของชีวิตผู้ตายเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ หรือการระลึกถึงคุณงามความดีที่ผู้ตายได้สั่งสมมาตลอดชีวิต ผ่านการช่วยเหลือ แบ่งปันสิ่งของ หรือวัตถุบูชา ในการจัดงานศพ อีกทั้งยังตอบแทนคุณงามความดีในการเป็นผู้เข้าร่วมงานศพ

2.4 ความสัมพันธ์ในงานศพ: การช่วยเหลือในหมู่เครือญาติ

ในส่วนของจัดงานศพ การทำพิธีศพที่บ้านหรือเรียกว่าการสวดพระอภิธรรมในอดีตใช้ระยะเวลาจัดงานศพที่บ้านจำนวนอย่างน้อย 7 วัน ถึง 10 วัน เนื่องจากการติดต่อสื่อสาร และการเดินทางที่ยากลำบาก จึงทำให้การจัดงานศพมีระยะเวลานานเพื่อรอลูกหลานญาติพี่น้องหรือคนสนิทที่อยู่ต่างถิ่นนั้นได้เดินทางมาเคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายในส่วนของงานเลี้ยงอาหารรับรองผู้ที่เข้าร่วมงานศพจะเป็นเพียงการเลี้ยงน้ำชา กาแฟ หรือเพียงแค่น้ำดื่ม เมื่อครบกำหนดการตั้งศพบำเพ็ญกุศลแล้วนั้นจะนำศพไปเผายังวัดที่มีเชิงตะกอน (เมรุชั่วคราว) ที่ตั้งอยู่บริเวณริมกำแพงวัดหัวป้อมนอก หรือวัดท่าทางตามที่ชาวบ้านเรียกกัน ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในอำเภอเมืองสงขลาที่มีเชิงตะกอน (เมรุชั่วคราว) สำหรับเผาศพ โดยใช้ไม้ปักเป็น 4 มุม แล้วนำไม้พินใส่ขวางระหว่างไม้ 4 มุม และนำตัวโลงศพไปตั้งบนเชิงตะกอน โดยมีสัปเหร่อเป็นผู้ทำหน้าที่เผาศพ โดยนำโลงศพขึ้นรถยนต์เพื่อแห่ศพไปเผาที่วัด ในกรณีไม่มีรถยนต์ลากไปจะใช้รถลากแห่ศพไปยังวัดเนื่องจากบ้านอยู่ใกล้กับวัด ดังนั้นเหล่าญาติมิตรจึงช่วยกันลากจูงรถลากแห่ศพไปยังวัดเพื่อทำพิธีฌาปนกิจ ดังคำสัมภาษณ์

“...เมื่อก่อนนั้นเขาจะไม่ค่อยไปวัด คนทำที่บ้าน เวลาไปเผาไม่มีรถลากไปแล คนจูงกันไปเพราะบ้านมันไม่ใกล้วัด...”

(แมว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2559)

เมื่อมีการสร้างเมรุขึ้นในวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) การจัดงานศพภายในวัดทางเจ้าภาพ และครอบครัว ญาติ พี่ น้องของผู้ตายจะช่วยกันจัดงานศพ อาหารที่เลี้ยงรับรองผู้ที่มาเข้าร่วมงานล้วนทำกันเองทั้งสิ้น บ้านใคร มีวัตถุดิบอะไรก็นำมาช่วยเหลือในงานแบ่งปันซึ่งกันและกัน ดังคำสัมภาษณ์

“...แต่ก่อนเต็นท์ไม่มี ก็อยู่กันอย่างนั้นแล เขาจัดกันในศาลาปรุงอาหารกันเอง กับข้าวทำกันเองส่วนใหญ่ เขามาทำกันเองแต่ก่อน แม่ครัวก็ทำกันเอง ลูกหลานหุงข้าว หุงปลา หุงกับไม้พิน เสริฟอาหารทำกันเองหมด ช่วยๆ กัน...”

(พระสนอง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าในอดีตการจัดเตรียมงานศพ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดงานศพเพื่อรองรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพเพื่อแสดงความไว้อาลัย จะเป็นไปอย่างเรียบง่าย เพราะต่างคนต่างสรรหาวัตถุดิบ หรืออุปกรณ์มาช่วยงานศพ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมั่นคง เพราะผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพต่างคบหาสมาคม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเนื่องจากญาติมิตรที่เข้ามาช่วยเหลืองานศพ ยังส่งผลให้เจ้าภาพได้รับความอบอุ่นใจ ไม่ว่าจะเหนื่อยและโดดเดี่ยว และทำให้เจ้าภาพเกิดความรู้สึกสำนึกบุญคุณที่มีญาติมิตรคอยให้กำลังใจยามทุกข์ เมื่อถึงคราวที่ผู้อื่นประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกัน เจ้าภาพต้องตอบแทนด้วยความไม่ตรีจิตในทำนองเดียวกัน

2.5 เมรุเผาศพกับการปรับเปลี่ยนเข้าสู่สังคมเมือง

เมรุ หมายถึงชื่อภูเขากลางจักรวาล มียอดเป็นที่ตั้งแห่งเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระอินทร์อาศัยอยู่ในส่วนของกษัตริย์จะให้เป็นเรือนโถง เครื่องยอดหรือมณฑปครอบที่เผาศพ เรียกว่า พระเมรุ ต่อมาผู้คนเรียกที่เผาศพทั่วไปที่มีทั้งยอดและไม่มียอดว่า เมรุ เป็นสถานที่เผาศพเพื่อส่งผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ในอดีตอำเภอเมืองสงขลา สถานที่เผาศพของคนในอำเภอเมืองสงขลา จะนำศพไปเผายังเขตนอกกำแพงเมืองสงขลา คือวัดที่มีเชิงตะกอน (เมรุชั่วคราว) ที่ตั้งอยู่บริเวณริมกำแพงวัดหัวป้อมนอก หรือวัดท่าทางตามที่ชาวบ้านเรียกกัน ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกในอำเภอเมืองสงขลา ที่มีเชิงตะกอน (เมรุชั่วคราว) สำหรับเผาศพ โดยใช้ไม้ปักเป็น 4 มุม แล้วนำไม้พินใส่ขวางระหว่างไม้ 4 มุม และนำตัวโลงศพไปตั้งบนเชิงตะกอน เพื่อทำพิธีฌาปนกิจศพ

ภาพที่ 3 บริเวณริมกำแพงวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ที่ตั้งเชิงตะกอนในอดีต
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2558

จากการเผาศพด้วยเชิงตะกอน ต่อมาในยุคของ นายประโชติ เอกอรรุ
นายกเทศมนตรีเมืองสงขลา (ดำรงตำแหน่งช่วงปี พ.ศ. 2521-2538) ได้มีการอนุมัติสร้างเมรุเผาศพ
ขึ้นที่วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) เป็นแห่งแรกของจังหวัดสงขลา โดยใช้ถ่านในการเผา ดังคำสัมภาษณ์

“...ต่อมาเปลี่ยนจากเชิงตะกอนเป็นเมรุ ยุคนั้นคือทันสมัยที่สุดแล้ว ที่
นี้ก็เปลี่ยนจากไม้ฟืนมาเป็นถ่าน เผาที่นี่หมดเลยทั้งสงขลา เพราะที่นี่เป็น
ที่แรกของสงขลา เทศบาลเป็นคนดูแล นั่นนายประโชติ ยุคนายประโชติ
...”

(พระสนอง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

เมื่อมีการสร้างเมรุเผาศพ ที่ใช้ถ่านเผาศพ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากการ
นำศพมาเผาที่เชิงตะกอนเป็นการนำศพมาเผาที่เมรุมากขึ้นโดยมีธรรมเนียมประเพณี คือ การเวียน
รอบเมรุเผาศพ โดยการนำรถแห่ศพเวียนทางด้านซ้ายของเมรุจนครบ 3 รอบ แล้วนำศพยกขึ้นเมรุเพื่อ
ทำพิธีฌาปนกิจ เนื่องจากชาวบ้านในอำเภอเมืองสงขลาได้จัดงานศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว
แล้ว ในระยะเวลาต่อมาเมื่อมีการสร้างเมรุเผาศพ ชาวบ้านในอำเภอเมืองสงขลาได้รับเริ่มเข้ามาจัดงาน

ศพภายในวัด ทางวัดจึงสร้างศาลาขึ้นมาเพื่อรองรับการจัดงานศพของชาวบ้าน จำนวนกว่า 6 ศาลา และสามารถรับรองการจัดตั้งงานศพ 4-5 งานศพ ต่อหนึ่งคืน

ภาพที่ 4 เมรุเผาศพวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง)
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2558

เมื่อระยะเวลาผ่านไปทางวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ได้มีการสร้างเมรุเผาศพ ในระยะแรกผู้คนในอำเภอเมืองสงขลายังคงจัดงานศพที่บ้านและนำมาเผาที่วัดเช่นเดิม เมื่อมีการสร้างเมรุ ทางวัดได้ริเริ่มสร้างศาลาพักศพเพื่อรองรับการจัดงานศพ จึงทำให้เกิดการจัดงานศพขึ้นในวัด เนื่องจากที่วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) เป็นวัดที่มีเมรุเป็นแห่งแรกของอำเภอเมืองสงขลา ผู้คนต่างแห่แหนมาจัดงานศพในวัดเป็นจำนวนมาก โดยจัดงานศพเป็นจำนวนมากถึง 4-5 งานศพต่อหนึ่งคืน จึงทำให้วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ได้มีการสร้างศาลาเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับงานศพทั้งหมด 6 ศาลา

เมื่อผู้คนในอำเภอเมืองสงขลาย้ายมาจัดงานศพในวัด ในด้านของสถานที่ทางวัดมีเพียงศาลาให้กับเจ้าภาพเพื่อจัดงานศพ เจ้าภาพจึงจะต้องดำเนินการจัดงานศพด้วยตนเองภายในเครือญาติ และเพื่อนพ้องสำหรับการช่วยจัดงานศพ จึงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของผู้คนที่แน่นแฟ้น เมื่อถึงขั้นตอนของพิธีกรรม พระจะเป็นผู้ทำพิธีให้กับงานศพ พิธีกรรมแรก คือ การอาบน้ำศพ และรดน้ำศพได้จัดขึ้นภายในศาลา จะมีการคล้องพวงมาลัยที่มีมือและรดน้ำศพ การคล้องพวงมาลัยที่มีผู้ตายนั้นมีความเชื่อและปริศนาธรรมที่ว่า ฉันทายไม่ได้พาอะไรไป โดยการหงายมือเพื่อแสดงให้เห็น เวลาาก็ไม่ได้เอาอะไรมา เวลาไปก็ไม่ได้เอาอะไรไป มีแต่บุญกุศลเท่านั้นที่นำติดตัวไป

เมื่อเสร็จพิธีรดน้ำศพจะเป็นการบรรจุศพลงโลงศพ และทำการมัดตราสังข์ เมื่อมัดตราสังข์เสร็จแล้ว จะมีการนำดอกไม้ ธูป เทียน ใส่ยังมือของผู้ตาย เชื่อว่าให้ผู้ตายได้นำดอกไม้ธูปเทียนนี้ไปสู่สวรรค์ หลังจากนั้นก็บรรจุหีบศพ ยกขึ้นตั้งที่ประดิษฐานในอดีตกล่าวว่ ประเพณีไทยในการอาบน้ำศพ หากเป็นผู้ที่เคารพนับถือถึงแก่กรรม ผู้น้อยหรือผู้ใหญ่ที่สนิทสนมกันควรไปอาบน้ำศพและขอขมาศพ ไม่ว่าจะเป็นที่บ้าน ที่วัด หรือโรงพยาบาลควรเป็นเรื่องภายในวงญาติ หรือผู้ที่ใกล้ชิดผู้ตายเท่านั้น

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2540 วัดในเขตอำเภอเมืองสงขลาได้มีการริเริ่มสร้างเมรุเผาศพขึ้นภายในวัด จึงทำให้การจัดงานศพภายในวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ลดน้อยลง เพราะชาวบ้านในอำเภอเมืองสงขลาได้ทยอยออกไปจัดงานศพในเขตวัดที่มีเมรุ คือวัดแหลมทราย วัดสระเกศ และวัดโรงวาส จึงทำให้การจัดงานศพภายในวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ลดน้อยลงไปจนถึงปัจจุบันที่ไม่มีการจัดงานศพภายในวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ดังคำสัมภาษณ์

“...เพิ่งหายไปได้ไม่นาน ถอยหลังไป 20 30 ปี มันเริ่มจางพอเพื่อนเริ่มสร้างมันก็ค่อยๆ ลดไป คนก็แบ่งๆ ไปมันจะหมดช่วงเนี่ย 20 ปีให้หลังนี้หมดไปเลย คนไม่ค่อยมาเผากันแล้ว จนถึงทุกวันนี้มีน้อย เดือนหนึ่งบางครั้ง บางครั้งก็ไม่มีเลย...”

(พระสนอง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

จากยุคสมัยที่วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) มีเมรุเป็นแห่งแรกของจังหวัดสงขลา จัดตั้งโดยเทศบาลนครสงขลา และใช้เมรุเผาศพแบบถ้ำนาราวประมาณ 50 ปี จากยุคที่วัดเคยรุ่งเรืองในเรื่องของการจัดประเพณีงานศพ ก็ค่อยๆ เลือนหายไป เนื่องด้วยการกลายเป็นเมืองของอำเภอเมืองสงขลาทำให้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น มีวัดที่อยู่ภายในเขตเทศบาลนครสงขลาได้ริเริ่มมีการสร้างเมรุเผาศพขึ้นมา เป็นจำนวน 3 วัด คือ วัดแหลมทราย วัดสระเกศ และวัดโรงวาส จึงทำให้ผู้คนที่อยู่ในบริเวณอำเภอเมืองสงขลาได้กระจายไปจัดงานศพ ตามวัดที่มีเมรุเผาศพ จึงทำให้ปัจจุบันเมรุแห่งแรกของอำเภอเมืองสงขลาได้ร้างลาการเผาศพมาเป็นระยะเวลายาวนาน เนื่องจากวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ไม่ได้มีการพัฒนาเมรุเผาศพ จากชนิดเตาเผาถ้ำ เป็นเตาเผาแบบไร้มลพิษ จึงทำให้ชาวบ้านบริเวณอำเภอเมืองสงขลาจัดงานศพลดน้อยลง ตั้งแต่ประมาณปีพ.ศ. 2529 จนกระทั่งถึงปัจจุบันที่ไม่มีการจัดงานศพขึ้นในวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ปัจจุบันส่วนของเมรุเผาศพวัดหัวป้อมนอกยังมีผู้คนในอำเภอเมืองสงขลาใช้บริการเมรุเผาศพ ประมาณเดือนละหนึ่งครั้งในการเผาศพหรือไม่มีการเผาศพเลยในแต่ละเดือน ในส่วนของการนำศพมาเผา คือศพไม่มีญาติ ศพยากไร้ที่มีเงินไม่เพียงพอต่อการจัดงานศพ ทางวัดจะไม่ดำเนินการเก็บเงินในส่วนของการเผาศพ หรือ

ผู้ที่มีกำลังทรัพย์น้อยแต่ต้องการทำศพตามพิธีกรรม จะมีค่าใช้จ่ายในส่วนของค่าถ่านที่ใช้การเผาศพ ประมาณ 1,000 บาท ดังคำสัมภาษณ์

“...เมรุที่นี้ยังเผาอยู่ คือเผาศพคนไม่มีญาติ คนลำบาก คนไม่มีกะตั้ง มาเผาฟรี เพราะใช้ถ่าน ทุกวันนี้เผาเดือนครึ่งสองครั้งพอ คือเผาคนลำบาก คนไม่มีญาติ ศพพม่า ศพที่ลอยน้ำมา ไปเผาที่อื่นมีค่าใช้จ่าย เขาไม่มีก็มาขออาศัยเผาที่นี่...”

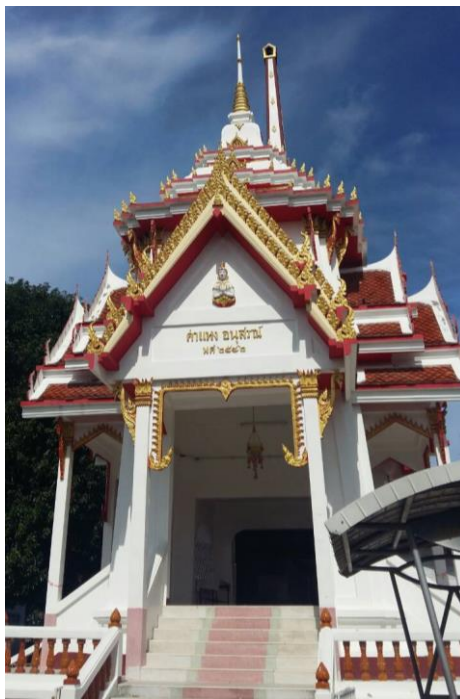
(พระสนอง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559)

ในระยะเวลาต่อมาวัดในบริเวณอำเภอเมืองสงขลาได้มีการพัฒนา โดยได้ริเริ่มสร้างเมรุเผาศพเป็นวัดที่สองคือ วัดแหลมทราย โดยได้สร้างเมรุเผาศพชนิดเตาถ่านเช่นเดียวกับวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) เมื่อปีพ.ศ. 2527 โดยทางวัดเป็นผู้จัดสร้างเมรุขึ้นมาด้วยตัวเอง เมรุของวัดแหลมทรายในสมัยนั้น มีเตาเผาศพ 1 เตา โดยใช้ถ่านในการเผาศพ ในอดีตเมรุเผาศพวัดแหลมทรายมีปล่องควันไฟที่สูงที่สุด ไว้สำหรับการปล่อยควันเพื่อไม่ให้กลิ่นควันรบกวนชาวบ้าน บริเวณวัดดังกล่าว

“...พอดีว่าขึ้นด้านบนกับลงด้านล่างเท่ากันเลย สูงกว่าเพื่อนเลยนะ เมรุวัดแหลมทราย เหตุผลเขาว่าเขาส่งสูงเมื่อก่อนนั้น เวลาควันมันขึ้น มันดีขึ้นบนไง มันจะได้ไม่ตีลงข้างล่างเพราะว่าบางทีเขาร้องเรียนด้วยอะไรแบบนี้...”

(พระพาส, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

จากนั้นปีพ.ศ. 2542 ทางวัดสระเกศเป็นวัดที่สามในการก่อตั้งเมรุเผาศพแบบปลอดมลพิษเป็นที่แรก และในระยะเวลาต่อมา ประมาณปีพ.ศ. 2545 ทางวัดแหลมทรายได้ทำการตัดปล่องควันไฟของเมรุ พร้อมกับพัฒนาเมรุเผาศพโดยเปลี่ยนจากการเผาถ่านเป็นเตาเผาศพแบบไร้มลพิษ โดยใช้น้ำมันโซล่าในการเผาศพ หลังจากเปลี่ยนเตาเผาศพเป็นแบบไร้มลพิษทำให้เพิ่มการเผาศพภายในหนึ่งวัน ได้สองศพ โดยทางวัดจะเลือกเวลาเผาศพในช่วงเวลา 13.30 น. และ 15.30 น. หรือ 14.00 น. และ 16.00 น. การเผาในแต่ละเตานั้นต้องห่างกันเตาละ 30 นาที เพื่อไม่ให้เตาร้อนพร้อมกัน เพื่อเป็นการประหยัดเวลา และสะดวกมากยิ่งขึ้นในการเผาศพในแต่ละวัน

ภาพที่ 5 เมรุเผาศพวัดสระเกศ แบบปลอดมลพิษ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2558

แสดงให้เห็นถึงการจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ได้ริเริ่มจากการเผาศพแบบเชิงตะกอนหรือที่เรียกกันว่าเมรุเผาศพชั่วคราว โดยใช้ไม้พินในการเผาศพเชิงตะกอนจะจัดตั้งอยู่บริเวณริมวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมจัดตั้งงานศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านและนำศพมาเผาที่วัด ต่อมาในยุคของนายกเทศมนตรีเมืองสงขลา นายประโชติ เอกอรุ ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดยให้การสนับสนุนให้สร้างเมรุเผาศพที่วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) เป็นแห่งแรกของอำเภอเมืองสงขลา จึงทำให้เมรุเผาศพที่วัดหัวป้อมนอกเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือการย้ายการจัดตั้งงานศพที่บ้านมายังวัด เมื่ออำเภอเมืองได้มีการพัฒนาต่อเนื่องทำให้มีประชากรหลังไหลเข้ามาอาศัย วัดที่อยู่ภายในบริเวณอำเภอเมืองสงขลาได้มีการพัฒนาสร้างเมรุเผาศพ จึงทำให้ผู้คนในอำเภอเมืองสงขลาทยอยไปจัดตั้งงานศพตามวัดมากยิ่งขึ้น ในอดีตนั้นการสร้างเมรุในระยะแรกเป็นเมรุที่ใช้ถ่านเผาศพ และมีจำนวน 1 เตา ปัจจุบันทางวัดที่มีเมรุได้ทำการปรับเปลี่ยนเมรุเผาศพแบบปลอดมลพิษ เนื่องจากในอดีตการเผาศพแต่ละครั้งโดยใช้ถ่าน จะทำให้มีควันมาก ซึ่งควันเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อชาวบ้านบริเวณวัด จึงได้เปลี่ยนมาเป็นเมรุเผาศพแบบปลอดมลพิษ โดยใช้น้ำมันเผาศพแทนและเปลี่ยนเป็น 2 เตา เพื่อให้สามารถเผาศพได้มากขึ้นและช่วยประหยัดเวลาให้กับเจ้าภาพและผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพการพัฒนาเมรุเผาศพและการสร้างศาลาเพื่อรองรับงานศพได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยมเพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของความเป็นเมืองที่

มีความเจริญเติบโต จึงส่งผลให้เกิดธุรกิจที่เข้ามาช่วยเหลือความสะดวกสบายในการจัดงานศพเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

พลวัตงานศพในกระแสบริโคนิยม (พ.ศ. 2542 - พ.ศ. 2558)

1. การให้ความหมายและคุณค่าของการจัดงานศพในปัจจุบันของอำเภอเมือง

สงขลา

การจัดตั้งงานศพในปัจจุบันในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้คนในอำเภอเมืองสงขลา นิยมจัดตั้งงานศพในเขตเทศบาลนครสงขลา ซึ่งวัดที่เป็นที่นิยมตั้งงานศพนั้นคือ วัดสระเกศ วัดแหลมทราย และวัดโรงवास เพราะทั้ง 3 วัด เป็นวัดที่มีเมรุในการเผาศพ ซึ่งสะดวกในการจัดตั้งงานศพของผู้คนในอำเภอเมืองสงขลา นอกจากนั้นผู้วิจัยยังค้นพบอีกว่า นอกจาก 3 วัดที่มีเมรุเผาศพแล้วผู้คนในสงขลา นิยมจัดตั้งงานศพภายในวัดที่อยู่บริเวณใกล้กับที่อยู่อาศัยเพื่อความสะดวกสบายในการจัดงานศพ และสามารถนำศพไปเผาได้ที่วัดที่มีเมรุ

การจัดงานศพในปัจจุบันของผู้คนในอำเภอเมืองสงขลา พบว่า ผู้ที่มาจัดงานศพมีตั้งแต่บุคคลธรรมดาทั่วไป จนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่แหวะเวียนกันมาจัดงานศพในวัดที่มีเมรุในตำบลบ่อหย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จึงทำให้พื้นที่วัดที่ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาจึงเป็นที่นิยมจัดตั้งงานศพของผู้คนในอำเภอเมืองสงขลา การที่ผู้คนจะเข้ามาจัดงานศพในวัดได้นั้น จะต้องมีการติดต่อกับทางวัดเพื่อจองศาลาในการจัดงานศพ ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนแรกของการจัดงานศพ โดยญาติผู้ตายตกลงกันภายในครอบครัวในเรื่องของการตั้งศพที่วัดไหน เมื่อเห็นพ้องต้องกันจึงไปติดต่อวัดเพื่อจองศาลาที่เป็นสถานที่ในการจัดตั้งงานศพ ทางวัดก็จะดำเนินการจองศาลาให้กับเจ้าภาพ และทำการตกลงกับเจ้าภาพถึงเรื่องข้อตกลงในการจัดตั้งงานศพ ซึ่งทางวัดแหลมทรายจะมีเอกสารประกอบการจัดตั้งงานศพ อุปกรณ์ที่เจ้าภาพต้องเตรียมในการประกอบพิธีกรรม พร้อมทั้งระบุช่วงเวลาในการเผาศพ รวมไปถึงกฎระเบียบที่ต้องห้ามในการจัดงานศพ คือ ห้ามดื่มสุรา และของมีเมาทุกชนิดในวัด และชี้แจงค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพให้เจ้าภาพทราบก่อนการจัดงานศพภายในวัด ในส่วนของวัดสระเกศก็เช่นกันต้องมีการเข้ามาติดต่อจัดงานศพโดยตรงผ่านเจ้าอาวาส เพื่อจองศาลา และแจกแจงรายละเอียดในการจัดงานศพให้เจ้าภาพทราบ

“...ครั้งแรกก็เข้ามาติดต่อวัดก่อนแลฮ้า (แหละ) ติดต่อแล้วก็พาศพมา
แลจ้งหะถ้าตรงกับวันพุธ ก็ไปวันหัสเสี่ย เก็บไว้ที่โรงบาลก่อนสักคืน...”

(พระโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่า ความเชื่อในการนำศพเข้าวัดเพื่อทำพิธีรดน้ำศพและพิธีฌาปนกิจศพนั้นไม่เป็นที่ยึดถือของชาวสงขลาเพราะถือว่าเป็นวันอวมงคล จากการบอกกล่าวของพระโต มีความเชื่อว่า ตั้งแต่สมัยโบราณเมื่อมีคนเสียชีวิตลง คนตายมีหนี้สินติดตัวเมื่อถึงวันเผาเจ้าหนี้มาทวงเงินของผู้ตาย ถ้าไม่จ่ายเงิน จะไม่ให้เผาศพ ต้องจ่ายเงินเสียก่อนแล้วจึงจะเผาศพได้ ซึ่งวันที่จะเผาศพนั้นตรงกับวันพุธ จึงเป็นความเชื่อ ต่อๆ กันมาว่าวันพุธไม่ให้เผาเพราะติดหนี้เขาไว้ จึงนิยมกันมาถึงปัจจุบัน

การจัดประเพณีงานศพปัจจุบันภายในวัดแหลมทราย และวัดสระเกศ โดยทั่วไปผู้ที่เข้ามาจัดงานศพเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปจนถึงบุคคลธรรมดา จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดแหลมทรายและวัดสระเกศได้บอกกล่าวแก่ผู้วิจัยว่า สถิติการตั้งงานศพภายในวัดประมาณ 10-15 ศพต่อเดือน ด้วยเหตุผลที่คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมจัดตั้งงานศพภายใน 2 วัด เนื่องจากมีการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพตั้งแต่มาติดต่อขอจัดงานศพภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ ที่สามารถรองรับงานศพของบุคคลสำคัญในอำเภอเมืองสงขลา อุปกรณ์สำหรับการประกอบพิธีกรรม การบริการ ค่าใช้จ่ายตลอดการจัดงานศพ จนถึงพิธีดับธาตุซึ่งกฎกติกาจะกำหนดชัดเจนให้กับผู้ที่จัดงานศพ ได้เข้าใจและถูกต้องตามหลักศาสนาและปฏิบัติตามกฎของวัด ซึ่งนับว่าแตกต่างจากอดีตที่จัดงานศพที่บ้าน มีการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และจัดงานศพด้วยตนเอง โดยในสังคมเมืองปัจจุบัน เน้นความสะดวกสบายในการจัดงานศพ ที่เจ้าภาพใช้เงินซึ่งเป็นตัวกลางในการซื้อบริการจัดงานศพ

1.1 การให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลา

พิธีกรรมกับเวลาในปัจจุบันการกำหนดเวลาในการประกอบพิธีกรรมเพื่อความสะดวก ความเป็นแบบแผน ระเบียบเรียบร้อยในการจัดงานศพ และถูกต้องตามพิธีกรรม ความเชื่อในการจัดงานศพผ่านคำบอกเล่าของชาวอำเภอเมืองสงขลา มีขั้นตอนดังนี้ เมื่อเจ้าภาพเข้ามาติดต่อวัดทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ที่คอยให้คำแนะนำขั้นตอนพิธีกรรมให้กับเจ้าภาพทราบว่าเป็นอย่างไร เจ้าหน้าที่คือ พิธีกร และสัปเหร่อ พิธีกรรมแรกเริ่มสำหรับงานศพ คือ พิธีรดน้ำศพ

ในส่วนขั้นตอนพิธีรดน้ำศพจะเป็นช่วงเวลา 13.00 - 14.00 น. เพื่อให้เจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ และดอกไม้สำหรับพิธีรดน้ำศพ และการบรรจุโลงให้เรียบร้อยพร้อมทั้งรอผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีรดน้ำศพจึงจะเริ่มพิธีการเมื่อเจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ครบถ้วนแล้ว ในส่วนของพิธีการ พิธีกรจะทำหน้าที่เชิญประธานในพิธี จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย หลังจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ปะพรมน้ำพระพุทธมนต์ โดยเป็นพระสงฆ์หรือประธานสงฆ์ เชิญประธานในพิธีอีกครั้งในการคล้องมาลัยที่มือผู้ตาย หลังจากนั้นประธานในพิธีทำการรดน้ำศพ และเชิญผู้ที่มาเข้าร่วมรดน้ำศพ

ตามลำดับ เมื่อเสร็จพิธีรดน้ำศพ จากนั้นคือพิธีบรรจุศพลงหีบศพ การมัดตราสังข์ และนำดอกไม้มาประดับหน้าโลงศพเป็นการเสร็จพิธีรดน้ำศพ และการมัดตราสังข์ เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อในการทำพิธี ผู้วิจัยพบว่า ทางวัดแหลมทรายไม่มีการมัดตราสังข์ เพียงแค่ให้ศพยกมือไหว้ประธาน เพื่อต่อสายสัญญาณ และไม่นิยมท่อน้ำขาว เนื่องจากในอดีตการท่อน้ำและมัดให้แน่น หมายถึงสมัยก่อนไม่มียาฉีดศพ หรือป้องกันน้ำเหลือง คนที่ตายแล้วแขน ขา จะกางออก แต่ในปัจจุบันมีโลงศพแอร์ มีพอร์มาลินฉีดศพ จึงไม่จำเป็นต้องมัดศพ ดังคำสัมภาษณ์

“...ลูกเคยเห็นใช้ไหมเวลาที่เขาท่อน้ำแล้วมัดแน่นๆ อะ หมายถึงว่าสมัยก่อนเขาไม่มียาฉีด น้ำเหลือง เวลาศพมันกาง ที่ว่าเขามัดศพให้แน่นคือเวลาศพมันกางแขนขาออกหมด แต่เดี๋ยวนี้มีโลงแอร์ มีฉีดยามันไม่จำเป็นต้องมัดแล้ว ลูกเคยไปงานศพกรุงเทพฯใหม่ เขาให้นอนเฉยๆ เลยผ่าขาก็ไม่ร้อง ผูกเขาก็ไม่ผูก ก็คือประเพณีแต่ละวัดไม่เหมือนกัน แต่ละภาคก็ไม่เหมือนกัน...”

(เทห์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559)

ปัจจุบันการอาบน้ำศพ หรือการรดน้ำศพสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องงานศพ เพียงแต่นำน้ำอบรดที่มือศพเท่านั้น ทางเจ้าภาพจะจัดเตรียมน้ำอบไว้ให้เรียบร้อย และผู้ที่มาเป็นแขกจะกล่าวคำขอขมาศพ ปัจจุบันได้โยกย้ายการทำพิธีกรรมการอาบน้ำศพ ให้โรงพยาบาลเป็นผู้จัดการรับผิดชอบในการทำพิธีชำระล้างร่างกาย แต่งตัวให้แก่ศพและแต่งหน้าศพ ในส่วนของทางวัดทำหน้าที่เพียงแค่พิธีรดน้ำศพตามลำดับ ถือเป็นภาระลดขั้นตอนและระยะเวลาให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องงานศพ ได้ขอขมาลาโทษและอธิษฐานให้กับผู้ตาย

ในอดีตการที่ผู้คนที่เข้าร่วมงานศพใช้เวลาในการพบปะพูดคุย และช่วยเหลือเจ้าภาพในงานศพแต่ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าการร่นระยะเวลา และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมที่จำเป็นต้องทำภายในวัดคือ พิธีรดน้ำศพ และโยกย้ายพิธีอาบน้ำศพให้ทางโรงพยาบาลเป็นผู้ทำหน้าที่ในการชำระล้างร่างกายของผู้ตาย และมีการกำหนดระยะเวลาแน่นอนให้กับผู้ที่จะมาเข้าร่วมพิธีรดน้ำศพในวันแรกที่เสียชีวิต เนื่องจากวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเมืองมีภารกิจ หรือภาระที่ต้องทำงานแข่งกับเวลา ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านของพิธีกรรมด้วยเช่นกัน

พิธีสวดพระอภิธรรม เป็นการสาธยายธรรมโดยทำหน้าที่สูงสุดเรียกว่า อภิธรรม หรือธรรมะสูงสุดที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโปรดพระพุทธมารดา จึงนำพระอภิธรรมมาสวดช่วงเวลาสวดพระอภิธรรมในอำเภอเมืองสงขลา จะเป็นช่วงเวลา 19.00-20.00 น. เป็นช่วงเวลาที่ผู้คนที่เข้าร่วมงานศพได้มีโอกาสฟังธรรมหลังจากรับประทานอาหาร โดยจะสวดก็เพียงก็ตามแต่เจ้าภาพจะ

ประสงค์ 1 เติงประกอบไปด้วย พระสงฆ์ 4 องค์ ซึ่งหมายถึง ธาตุ 4 ธาตุ เพราะคนมี 4 ธาตุ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ดังคำสัมภาษณ์

“...สวดคีนหนึ่ง สองเตียงมั่ง สามเตียงมั่ง เตียงหนึ่งต้องมีสี่องค์ ทำไม สวดสี่องค์ เพราะธาตุของคนมันมีสี่ธาตุมันรวมกันสี่ เขาแยกไปคนสักคน ส่วนกัน ธาตุน้ำก็ไปธาตุน้ำ ธาตุดินก็ธาตุดิน ธาตุไฟก็ไปธาตุไฟ ธาตุลมก็ไปธาตุลม ไปตามธาตุ...”

(พระโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

ส่วนคีนสุดท้ายมักจะให้พระมาสวด 8 องค์ นั้นแฝงถึงปริศนาธรรม คำว่า 8 นั้นหมายถึงมรรค 8 เพื่อต้องการสร้างหนทางให้คนตายไปสู่สุคติ เพิ่มอีก 1 องค์ คือ พระนักเทศน์ที่อยู่ ณ จุดเดียวกับพระที่สวด เมื่อรวมเข้ากันแล้ว เท่ากับ 9 องค์ เรียกว่า โลกุตระธรรม 9 ประการ ที่ประกอบไปด้วย มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 อันเป็นธรรมสูงสุดในพระพุทธศาสนา ธรรมะเป็นข้อปฏิบัติหนทางให้มนุษย์ปฏิบัติ เพื่อเป็นมัจฉิมาปฏิปทานดำเนินตามสายกลาง เพื่อที่จะได้ส่งบุญกุศลให้คนตายไปสู่สุคติในสัมปรายภพภูมิ

ภาพที่ 6 พิธีสวดพระอภิธรรม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2559

พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินการ ก่อนจะเริ่มพิธีการพิธีกรจะถามถึงเจ้าภาพ และเจ้าภาพร่วม ในการสวดพระอภิธรรมในแต่ละคีน ส่วนเจ้างาน หรือเจ้าภาพงานศพ จะเป็น

เจ้าภาพหลัก เพื่อเชิญเจ้าภาพจตุรปู เทียน บูชาพระรัตนตรัย และจุดเทียนหน้าตู้พระอภิธรรมโดย อาจจะเป็นเจ้าภาพร่วมเป็นผู้จุดเทียน ส่วนหน้าโลงศพจะเป็นลูก หลาน เพื่อเป็นตัวแทนจตุรปูหน้า โลงศพ เป็นธรรมเนียมเพื่อบอกให้ทราบถึง การเข้าสู่พิธีกรรมทางศาสนา ให้ผู้ตายได้ฟังธรรม หลังจาก จตุรปู เทียน เป็นที่เรียบร้อย พิธีกรจะทำหน้าที่กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อาราธนาศีลห้า เพื่อผู้เข้ามาเข้าร่วมพิธีจะได้มีความบริสุทธิ์หรือเป็นมนุษย์ เมื่อรับศีลเสร็จ พระสงฆ์จะเป็นผู้สาธยายธรรมเพื่อสวดพระอภิธรรม และจะมีการเทศน์ แต่เป็นที่นิยมเทศน์ 1 กัณฑ์ ในคืนสุดท้ายของการจัดงานศพ ในส่วนของการเทศน์ในงานศพนั้นเพื่อเป็นการขยายธรรมมะ ให้ผู้ ที่เข้ามาเข้าร่วมพิธีนั้นได้ทั้งบุญและกุศล ได้บุญ คือ เกิดจากการฟังธรรมมะและความสบายใจ เย็นใจ และความสงบใจ ได้กุศล คือ การได้ปัญญา ทำให้เกิดความเข้าใจสำหรับผู้เข้าร่วมงานศพว่าได้ข้อคิด ได้ปริศนาธรรมอะไรบ้าง เพื่อจะได้ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต มีสติ ได้หลักธรรมกลับไป จะได้เป็นผู้ที่ ปัญญา ดังคำสัมภาษณ์

“...พระมาเทศน์เพื่อเตือนสติเจ้าภาพ คนที่มาในงานศพว่า วันนี้นักนี้ ตายแล้ว เราก็ตายเหมือนคนนี้ เราควรบำเพ็ญความดี ทำดี อย่า เบียดเบียนกัน อย่ารบราฆ่าฟันกันแบบนี้ ให้อยู่เย็นเป็นสุข ทำบุญอย่าง เดียว ไม่ให้ทำบาป เพราะต้องการเตือนสติ...”

(พระโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

เมื่อเสร็จจากการเทศน์แล้ว จะมีการถวายทานทำบุญ ปัจจุบันนิยม ถวายเป็นจตุปัจจัย เรียกว่า กปิยภัณฑ์ ถือว่าเป็นสิ่งที่สะดวกสำหรับพระสงฆ์ในการนำไปใช้ เมื่อถวาย จตุปัจจัยเสร็จแล้ว สุดท้ายคือ การกรวดน้ำ เพื่อระลึกถึงผู้ตาย โดยมีความเชื่อว่าการกรวดน้ำ เป็นการ เสริมบุญให้ผู้ตายไปสู่สุคติ แต่กระนั้นในทางพุทธศาสนาขึ้นอยู่กับการทำบุญไว้ก่อนตายของผู้ตาย ซึ่งหมายถึงผู้ใดทำบุญย่อมได้กับตัวเอง จากนั้นกล่าวคำแผ่เมตตาและลาพระ เป็นอันเสร็จพิธีของการ สวดพระอภิธรรมในส่วนของเชิญพระสงฆ์มาสวดบำเพ็ญกุศลในแต่ละคืน ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ ต้องการสวดเป็นจำนวนเพียงเท่าไร ในอดีตนั้นการเชิญพระสงฆ์สวด เป็นจำนวน 3 เพียง พระสงฆ์ จะสวดมนต์ครั้งละ 1 เพียง ทำให้ใช้ระยะเวลายาวนานในการประกอบพิธี ปัจจุบันการสวด 3 เพียงคือ การให้พระสงฆ์มาพร้อมเพรียงกันในงานศพตามจำนวนเพียง และสวดมนต์เพื่อทำพิธีกรรมพร้อมกันทั้ง 12 รูป ในระยะเวลาอันรวดเร็ว ในแต่ละคืนของการทำพิธีบำเพ็ญกุศลจะต้องมีเจ้าภาพและเจ้าภาพ ร่วม ซึ่งจะเป็นบุคคลทางการเมืองท้องถิ่น หรือตัวแทนบริษัทที่ทำงานของผู้ตายตายหรือเพื่อนพ้อง เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายโดยการสวดหนึ่งคืนอาจจะมีเจ้าภาพหลายๆ รายมารวมกัน เพื่อเป็น การประหยัดเวลา และทำให้งานดูคึกคักเนื่องจากมีผู้เข้าร่วมงานศพในจำนวนมาก

พิธีฌาปนกิจศพ พิธีจะเริ่มต้นในช่วงเวลา 12.00 น. เพื่อถวายเพลหรือภัตตาหารแก่พระสงฆ์ เมื่อถึงเวลา 13.00 น. นิมนต์พระสงฆ์มาสวด เรียกว่า สวดมาติกาบังสุกุล พิธีกรจะเป็นผู้ดำเนินรายการ พิธีกรจะเริ่มด้วยการเชิญประธาน หรือตัวแทนญาติในการจุดธูป เทียน บูชาพระ และเชิญจุดธูปหน้าโลงศพ หลังจากนั้นกล่าวคำบูชาพระ อาราธนาศีล อาราธนาธรรม พระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล ถวายจตุปัจจัย กรวดน้ำ แล้วลาพระเป็นอันเสร็จพิธี หลังจากนั้นจะเป็นพิธีการประชุมเพลิงหรือการวางดอกไม้จันทน์ภายในศาลา จากนั้นจึงนำโลงศพยกขึ้นตั้งบนเมรุก่อน แล้วทำพิธีทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรจะทำหน้าที่อ่านรายนามผู้แทนทอดผ้าบังสุกุล จนถึงคนก่อนสุดท้าย ก็จะทำให้ญาติหรือตัวแทนในการอ่านประวัติผู้วายชนม์ เมื่ออ่านจบพิธีกรจะให้ผู้ที่เข้าร่วมงานศพ ร่วมไว้อาลัย โดยการยืนสงบนิ่ง 1 นาที และทำการเชิญประธานเพื่อทอดผ้าไตรบังสุกุลผืนสุดท้าย พระสงฆ์จะวางดอกไม้จันทน์เป็นลำดับแรก ตามด้วยคณะแขกผู้มาร่วมพิธี และญาติวางดอกไม้จันทน์จนหมด และทำพิธีขอขมาศพ ว่าด้วยการประมาท พลาดปลั่ง ทั้งด้วยกาย วาจา หรือน้ำใจ ก็ขอให้โศกกรรมแก่ผู้ตาย เมื่อเสร็จแล้วทำพิธีเผาศพ โดยเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ หน้าที่ของสัปเหร่อนั้นนอกจากจะทำหน้าที่เผาศพแล้ว ถ้าในกรณีที่ผู้ตายมีคู่ครอง คู่สมรส จะทำพิธีการหย่าหน้าโลงให้ กรณีผู้เสียชีวิตตายจากกัน โดยนำหมากคำเดียวมาตัดที่โลงศพก่อนการเผาศพ ตัดเพื่อให้หย่าขาดจากกัน ต่างคนต่างอยู่ คนตายก็อยู่ในส่วนของคนตาย คนเป็นก็อยู่ในส่วนของคนเป็น คือ โลกมนุษย์ในปัจจุบัน ดังคำสัมภาษณ์

“...เป็นความเชื่อเขา เขาจะบอกเลยว่าให้ลุงทำหย่าให้ด้วย คือ คนหนุ่มๆ สาวๆ เขากลับใจ เขาจะหาแฟนใหม่แล้วเขาจะมารังควาน...”

(เทห์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559)

ช่วงเวลาของการเผาศพจะเป็นช่วงเวลา 13.30 น. กับ 15.30 น. ในส่วนของความเชื่อวันห้ามเผา นั้น ชาวอำเภอเมืองสงขลาไม่นิยมในการเผาวันพุธ วันศุกร์ และวันอาทิตย์ เชื่อว่าเป็นวันผีเผาคน ส่วนวันศุกร์จะเชื่อว่าเป็นการเผาความสุข ผู้วิจัยพบว่า วันศุกร์และวันอาทิตย์ได้มีการเผาศพ เพราะจำนวนของคนที่ตายมีมากขึ้นทำให้เผาไม่ทัน และวันอาทิตย์เป็นวันหยุด จึงทำให้มีผู้คนเข้ามาร่วมพิธีเผาศพกันมากขึ้น

ภาพที่ 7 พิธีฌาปนกิจศพ

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2559

ช่วงระยะเวลาในวันฌาปนกิจศพจะเห็นได้ว่าแบ่งวันและเวลาออกอย่างชัดเจน เพื่อความสะดวกของผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพในอำเภอเมืองสงขลานิยมทำพิธีฌาปนกิจศพในช่วงเวลา 13.30 กับ 15.50 น. อีกทั้งยังมีกำหนดการทำพิธีฌาปนกิจศพในวันต้องห้ามตามความเชื่อในอดีต อย่างวันศุกร์ และวันอาทิตย์ เพื่อสะดวกต่อการเข้าร่วมพิธีกรรมเผาศพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นวันหยุดสุดสัปดาห์ ของชาวอำเภอเมืองสงขลา

พิธีดับธาตุ ทำพิธีหลังจากการเผาในวันรุ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นในช่วงเวลา 7.00 น.ในพิธีจะประกอบไปด้วยพระสงฆ์ 4 องค์ และสัปเหร่อ สัปเหร่อจะทำหน้าที่นำอัฐิออกมาจากเตาเผา และนำมาเทลงใส่ผ้าดิบขาว เพื่อรวบรวมอัฐิและจัดแต่งเป็นรูปคนนอน โดยให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันออก หลังจากนั้นให้ลูกหลานนำน้ำอบประพรมลงบนอัฐิ และนำ รูป เทียน มาปักที่อัฐิเพื่อทำพิธี จากนั้นพระสงฆ์ 4 รูป ประกอบพิธีบังสุกุลเป็น กีบกองเกล้ากระดูก 3 จบ จากนั้นเปลี่ยนทิศถาดเหล็กสำหรับรองกระดูก โดยหันศีรษะไปทางทิศตะวันตก และกล่าวพิธีบังสุกุลตาย รอบกองเกล้ากระดูกอีก 3 จบ เสร็จแล้วทางเจ้าภาพสามารถเก็บเกล้ากระดูกใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ นำไปประกอบพิธีทำบุญ ตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตายต่อไปพระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธีทางศาสนาในการสวดบังสุกุลเป็น และตาย จึงสามารถนำอัฐิเก็บลงใส่โกศที่เตรียมไว้ และนำไปบรรจุลงในบัว ส่วนอัฐิที่เหลือจากจากเก็บใส่โกศผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษาพบว่า อัฐิที่เหลือจะห่อด้วยผ้าขาวเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อในการจัดการ ตามที่เจ้าภาพต้องการ ผู้วิจัยพบว่าอัฐิที่เหลือจะนำไปฝัง หรือลอยอังคาร ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ ถ้านำไปฝังจะเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อ โดยจะนำไปฝังใต้ต้นไม้ใหญ่ภายในวัด ดังคำสัมภาษณ์

“...ส่วนที่ฝังคือลุงจัดการให้ในวัด ถ้าวัดอนุญาต ต้องวัดอนุญาตไม่ใช่ฝังตามอำเภอใจ ไม่ได้ ฝังตรงนั้น ชุ่มประตูด้านหน้าวัดใต้ต้นไม้ที่มีรอยพระพุทธรูปอยู่ ...”

(เทห์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559)

ภาพที่ 8 พิธีเก็บอัฐิ

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 12 เมษายน 2559

นอกจากนั้นส่วนใหญ่ชาวบ้านในอำเภอเมืองสงขลาจะนิยมนำไปลอยอังคาร ซึ่งการลอยอังคาร คือการนำเศษขี้เถ้าที่เหลือไปลอยทะเล ซึ่งมีความเชื่ออยู่ 2 ลักษณะ เชื่อว่าการนำเศษขี้เถ้าไปลอยอังคารนั้นทำให้วิญญาณคนที่เสียชีวิตมีความหนาว ทำให้วิญญาณไม่ไปสู่สุคติ และการนำเศษเถ้าอัฐิไปลอยทะเล เชื่อว่าทะเลจะนำพาไปสู่แม่น้ำคงคาเพื่อไปสู่สรวงสวรรค์ คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมไปลอยอังคาร ที่บริเวณสะพานติณสูลานนท์ และที่ห้วยพญานาคที่อยู่บริเวณทะเลสาบสงขลา เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วจะนำโกศ บรรจุเข้าบัวบรรพบุรุษตามวัดต่างๆ ที่บรรพบุรุษอยู่ในส่วนของการตั้งบัวในวัดพื้นที่ศึกษาพบว่า ด้วยความที่เป็นวัดในเมืองจึงทำให้พื้นที่วัดมีอยู่อย่างจำกัด จึงไม่อนุญาตให้ญาติโยมวางบัวภายในเขตบริเวณวัด อย่างเช่นวัดแหลมทรายจะอนุญาตให้ญาติโยมตั้งเฉพาะโกศไว้ที่โรงธรรม เมื่อถึงเวลาทำบุญขึ้นปีใหม่ เดือนห้า หรือเดือนสิบ ญาติจะกลับมาทำบุญให้กับบรรพบุรุษ ส่วนวัดสระเกศนั้นทางเจ้าอาวาสไม่อนุญาตให้ตั้งบัวภายในเขตวัด แต่ทางวัดจะอนุญาตให้ญาติโยมสามารถนำโกศไปใส่ไว้ในพระพุทธรูปองค์พระสาวกที่สร้างไว้ในเจดีย์ ซึ่งมีพระพุทธรูปพระสาวกอยู่ประมาณ 80 องค์ ญาติโยมสามารถนำโกศมาใส่ได้ แต่มีกำหนดไว้ว่า ห้ามเขียนคำว่า “อุทิศให้” เพราะจะทำให้พระสาวกไม่มีราคา อนุญาตให้เพียงแค่เขียนป้ายชื่อผู้ตายไว้ตรง

แทนพระ แต่การที่จะนำโกศมาไว้ในวัดได้ต้องเสียค่าวางโกศ ประมาณ 30,000-50,000 บาท เพื่อเป็นค่าบำรุงวัด

พบว่าขั้นตอนพิธีกรรมการเก็บอัฐินั้นประชาชนในจังหวัดสงขลานิยมนำขี้เถ้าและเศษอัฐินั้นห่อผ้าและนำไปลอยน้ำหรือเรียกว่า การลอยอังคาร การลอยอังคารเจ้าภาพที่มีฐานะทางการเงินจะนิยมเหมาเรือเพื่อออกไปลอยอังคารในทะเล ส่วนคนที่ไม่ค่อยมีฐานะ ก็จะลอยอังคารตรงท่าเรือ แพ หรือเจ้าภาพจ้างมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ราคาอยู่ที่ประมาณ 100-200 บาท เพื่อนำอัฐิไปลอยอังคารแทนเจ้าภาพงานศพ

การให้คุณค่าและความหมายกับเวลา จะเห็นได้ว่าเวลาเข้ามาให้ความหมายและคุณค่าพิธีกรรม เป็นสิ่งที่เกิดคู่กันในการประกอบพิธีกรรมในปัจจุบัน เพื่อกำหนดเวลาให้งานศพมีความเป็นระเบียบแบบแผน และสะดวกรวดเร็วแก่ผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพและเจ้าภาพ

1.2 การให้ความหมายและคุณค่ากับวัตถุ

การจัดงานศพในปัจจุบันประกอบไปด้วยวัตถุเพื่อเติมแต่งงานศพให้ครบถ้วนสมบูรณ์ สวยงาม และสมเกียรติผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพวัตถุที่เข้ามาเพื่อเป็นสิ่งประกอบของงานศพคือ ดอกไม้ การจัดดอกไม้บริเวณหน้าโลงศพ ถือว่าเป็นหน้าเป็นตาให้กับงานศพ เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเอาใจใส่ของเจ้าภาพงานศพ เพราะสิ่งแรกๆที่ผู้เข้าร่วมงานศพต้องมาเคารพศพ และพบเจอจะเป็นบริเวณแรกคือหน้าโลงศพ ปัจจุบันพบเห็นได้ว่าการจัดดอกไม้เป็นเครื่องประดับหลักของงานศพ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของหน้าโลงศพ และวันฌาปนกิจศพ จะมีดอกไม้ประดับบริเวณเมรุเผาศพเพื่อแสดงให้เห็นถึงการส่งผู้ตายไปสู่สวรรค์ในช่วงเวลาสุดท้ายของชีวิต อีกทั้งการจัดดอกไม้ยังบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพ งานศพของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จะพบว่าบริเวณศาลาจะมีการตกแต่งดอกไม้ทั่วทั้งงานจนกระทั่งวันสุดท้าย

ภาพที่ 9 การตกแต่งดอกไม้บริเวณเมรุเผาศพ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559

โดยในอดีตการวางพวงหรีดหมายถึงการไว้อาลัยและระลึกถึง หรือไว้ทุกข์ให้กับผู้ตายโดยมีความเชื่อว่า พุทธสวรรค์จะนำวิญญาณของคนตายไป การให้พวงหรีดก็ถือเป็น การแสดงความเคารพต่อพุทธสวรรค์ด้วย ปัจจุบันพวงหรีดหมายถึง ตัวแทนผู้เข้าร่วมงานศพที่ใช้แสดง ความเคารพและอาลัยในกรณีผู้ที่ไม่สามารถมาเข้าร่วมงานศพตามวันเวลาที่กำหนดจัดงานศพ พวงหรีดเป็นอีกเครื่องประดับหนึ่ง ที่เป็นส่วนสำคัญในงานศพ ในการเป็นตัวแทนของบุคคล หรือ หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตายหรือญาติผู้ตาย เพื่อเป็นการให้เกียรติในกรณีที่ไม่ ได้เข้าร่วมงานศพในวันและเวลาที่จัดงาน อีกทั้งพวงหรีดบ่งบอกถึงการแสดงความไว้อาลัยให้แก่ ผู้ตาย และสถานภาพของผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ โดยการนำป้ายชื่อแนบติดกับพวงหรีดเพื่อบ่งบอกถึง สถานะ หน่วยงาน องค์กร และบุคคลสำคัญทางการเมือง เช่น พวงหรีดของนักการเมืองท้องถิ่น ที่มีการส่งร้านดอกไม้ เพื่อจัดส่งให้กับงานศพในเขตการปกครองของตน เป็นการแสดงถึงฐานะเสียงและให้ ความสำคัญกับประชาชน อีกนัยยะหนึ่งเป็นการส่งผลทางการเมืองของผู้ที่มอบพวงหรีดให้กับเจ้าภาพ หรือพวงหรีดของบุคคลสำคัญระดับจังหวัดเพื่อแสดงให้เห็นถึงงานศพที่จัดเป็นงานศพที่มีเกียรติ หรือ เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในอำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

การจัดงานศพในปัจจุบันของอำเภอเมืองสงขลาเป็นการให้คุณค่าและ ความหมายขององค์ประกอบในงานศพ จะเริ่มต้นตั้งแต่วันรดน้ำศพ จนถึงวันฌาปนกิจมีการนำดอกไม้ มาประดับเมรุเป็นการให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์ และบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือ เจ้าภาพงานศพแล้วแต่มีความตั้งใจให้งานศพที่เกิดขึ้นอย่างสมเกียรติมากที่สุดแก่ผู้ตายในช่วง ระยะเวลาสุดท้ายของชีวิต

ภาพที่ 10 พวงหรีดของบุคคลสำคัญจังหวัดสงขลา
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559

กระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโภคนิยม

เมื่ออย่างเท่าเข้าไปในงานศพเราจะพบกับความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นตรงหน้ากับการเข้าร่วมงานศพเพื่อแสดงความเสียใจและให้กำลังใจกับเจ้าภาพงานศพ ถึงผู้วายชนม์ที่จากไปโดยทิ้งคุณงามความดีที่สะสมมาไว้เบื้องหลัง เพื่อให้คนที่อยู่เบื้องหลังได้ระลึกถึงแม้ร่างกายจะสูญสลาย ภาพที่เห็นคือบรรยากาศงานศพที่เตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ที่มีการจัดอยู่อย่างเพียบพร้อมอยู่หน้าโลงศพ โลงศพที่มีสีสันทันพร้อมไฟประดับ เพื่อต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ ในการไหว้เคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย อีกทั้งบริเวณงานศพยังมีอาหารเตรียมพร้อมรับรองผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพเพื่อเป็นการขอบคุณผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ และในวันสุดท้ายของการจัดงานศพคือวันฌาปนกิจ จะมีพิธีกรคอยบอกกล่าวถึงพิธีกรรมสุดท้ายของชีวิต โดยจะนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์เพื่อสวดส่งท้ายให้กับผู้ตาย และเทศนาสั่งสอนคตินิยม เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้กับผู้ที่มาร่วมงานศพ ในการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท ดำรงชีวิตอยู่บนความมีสติตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ทุกคน พิธีกรจะนำทุกคนสู่พิธีการต่อไปคือการนำโลงศพไปไว้ที่หน้าเมรุ ให้ครอบครัวและญาติได้ส่งศพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้ายรวมถึงผู้คนที่มาร่วมงานศพได้ไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้ายโดยการวางดอกไม้จันทน์หน้าศพ หลังจากเสร็จพิธีผู้ที่มาร่วมงานศพจะได้รับของที่ระลึกงานศพ เพื่อแสดงความขอบคุณที่มาร่วมไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้ายของช่วงชีวิตผู้ตาย จากที่กล่าวมาพบเห็นได้ว่าทุกขั้นตอน พิธีกรรม มีการเตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดีเพื่อต้อนรับแขกที่เข้ามาร่วมงาน ขั้นตอนระหว่างการจัดงานนั้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว สะดวกสบาย ถูกต้องตามพิธีกรรม และถูกใจเจ้าภาพหรือตามคำสั่งเสียของผู้ตาย

ในระยะเวลาอันสั้นเพียงไม่กี่วันของการจัดประเพณีงานศพ การที่จะจัดงานศพแบบเพียบพร้อมทุกอย่างได้นั้น ถ้าหากย้อนไปในอดีตต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ สละสิ่งของ เงินทอง สละแรงกาย แรงใจ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ทว่าในสภาพปัจจุบันการจัดงานศพให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเกิดจาก ธุรกิจร้านค้าที่ให้บริการและคอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเริ่มเกิดขึ้นในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลาเมื่อ พ.ศ. 2542 ที่เริ่มมีร้านค้าและบริการต่างๆ ททยอยเข้ามาให้บริการแก่งานศพ ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการทำมาหากินของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้วัดและในตัวอำเภอเมืองสงขลา นับได้ว่าเป็นภาพที่สะท้อนถึงการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพที่เกิดขึ้นภายในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1 การประกอบสร้างพื้นที่ทางกายภาพให้เป็นธุรกิจ

การจัดประเพณีงานศพของอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เริ่มต้นขึ้นเมื่อมีการสร้างเมรุเผาศพขึ้นมา จึงทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมืองสงขลาได้ทยอยเข้ามาจัดงานศพภายในวัด ในอดีตวัดเป็นเพียงสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมงานศพ รวมถึงพิธีกรรมทางศาสนาอื่นๆ เมื่อมีการสร้างเมรุ จึงทำให้ผู้คนเข้ามาจัดงานศพที่วัด

1.1 การทำให้ศาลาที่ตั้งงานศพกลายเป็นสินค้า

ศาลาในอดีตเป็นเพียงที่พักพิงสำหรับจัดตั้งงานศพโดยเจ้าภาพจะดูแลตัวเอง จัดการงานศพด้วยตนเองทางวัดเพียงแค่มียี่เพื่ที่ตั้งงานศพ แต่ในปัจจุบันทางวัดได้มีการสร้างศาลาเพิ่มเติม เพื่อรองรับงานศพที่มีมากขึ้นในแต่ละวัน เนื่องจากมีความสะดวกในเรื่องของการจัดงานศพ การเผาศพ สถานที่ รวมไปถึงอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในงานศพ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพงานศพ ดังคำสัมภาษณ์

“...คนเริ่มทยอยเข้ามาตั้งวัดเพราะว่าสะดวกหลายอย่าง มีศาลาให้ มีเครื่องใช้ทุกอย่าง ถ้วย ถัง กะละมัง โคมอะไรอย่างนี้ครบไม่ต้องยืมจากบ้านมาวัด ไม่ต้องยืมจากวัดไปบ้าน ไม่ต้องขนไปขนมาเอาศพมาไว้อย่างเดียว...”

(พระพาส, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

เมื่อมีเมรุเข้ามา ทำให้ชาวบ้านในอำเภอเมืองสงขลาได้เข้ามาจัดตั้งงานศพที่วัดเป็นจำนวนมาก เนื่องจากที่วัดมีความพร้อมด้านสถานที่และอุปกรณ์ จึงทำให้วัดต้องมีการขยายเพิ่มเติมศาลาเพื่อรองรับงานศพที่มีจำนวนมากขึ้นในแต่ละเดือน อย่างเช่นวัดแหลมทรายดั้งเดิมมีศาลาเพียง 1 หลัง คือ ศาลาสังฆภัทที ในปีพ.ศ. 2428 และได้มีการสร้างศาลาเพิ่มเติม ภายในปีพ.ศ. 2533 จำนวนทั้งหมด 3 ศาลา จนมีศาลาทั้งหมด 4 ศาลา ในปัจจุบัน เพื่อให้เพียงพอต่อการจัดงานศพที่เพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยค้นพบว่า 1 เดือน มีศพเข้ามาที่วัดแหลมทรายเป็นจำนวน 10-15 ศพ เป็นสถิตกลางของวัดที่จัดทำขึ้น ดังคำสัมภาษณ์

“...ครั้งแรกมีศาลาเดียว ศาลาสังฆภัทที เมื่อประมาณปี 2428
เมื่อก่อนไว้ศาลานิรมัย เพราะศาลานี้เพิ่งมาสร้างปี 32 33 (ปีพ.ศ. 2532-
2533) หรอก ศาลาวัดนี้มีชื่อหมด ตอนนี้ที่ใช้ได้จริงนั้น 4 ศาลา เดือนหนึ่ง
ก็ประมาณ 10 กว่าศพ รววก 15 ศพ ประมาณกลางๆ ที่นี้จะทำสถิตไว้
ว่าเข้าวันไหนเผาวันไหน...”

(พระพาส, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

การติดต่อนำศพมาจัดตั้งบำเพ็ญกุศลภายในวัดนั้นทางวัดจะมีระเบียบการติดต่อให้แก่เจ้าภาพเพื่อเตรียมตัวและเตรียมงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้ การที่เจ้าภาพจะนำศพมาบำเพ็ญกุศลนั้น ให้นำใบมรณะบัตร และใบอนุญาตเผาศพนำมามอบให้แก่เจ้าอาวาส หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายก่อนวันเผาศพ ในส่วนของสถานที่ทางวัดได้มีการจัดเตรียม และทำความสะอาด ศาลาตั้งศพ เมรุเผาศพ โดยคิดค่าใช้จ่าย เป็นทั้งการบริจาคให้แก่วัดตามแรงศรัทธาของเจ้าภาพงานศพ โดยรวมไปถึงค่าใช้จ่ายทั้งน้ำและไฟ ที่ใช้ในงานศพ สำหรับบางวัดจะกำหนดค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพไว้อย่างละเอียดเพื่อความสะดวกให้แก่เจ้าภาพ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น ค่าพิธีกร ค่าสัปเหร่อ ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าน้ำมันเผาศพ เพื่อนำเงินในส่วนของการจัดงานศพมาใช้จ่ายในการบำรุงวัดและเมรุเผาศพ ดังคำสัมภาษณ์

“...ทางวัดมีบริการเจ้าศาลา ประจำศาลาทุกศาลาทำพิธีกรรมให้ ทำ
น้ำมันดีให้ ค่าพิธีกรเก็บคืนละสามร้อยคนเผาศพให้คนละพัน ยังไว้จ่าย
ค่าน้ำ ค่าไฟ วันละพัน เอามาบำรุงเมรุมั่ง เมรุมันอึ้งเอา ค่าน้ำมันเผา
ศพ ศพละสามพันทุกศพ ศพนอกก็เหมือนกัน...”

(พระโต , สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

ในส่วนของวัดแหลมทรายการจัดเตรียมสถานที่สำหรับจัดงานศพนั้น ปัจจุบันมีศาลาที่สามารถรองรับการจัดงานศพได้ถึง 4 ศาลา ได้แก่ ศาลาสังฆภัทที ศาลาสรณัง ศาลา หน้อยอนุสรณ์ และศาลาได้อาคาร 3 ชั้น ภายในหนึ่งเดือนสามารถรองรับศพได้ประมาณ 15 ศพ จึงทำให้ผู้คนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเมืองสงขลานิยมมาจัดตั้งงานศพที่วัดแหลมทราย ด้วยการอำนวยความสะดวกในด้านของสถานที่ให้กับเจ้าภาพ มีศาลา เพื่อตั้งศพบำเพ็ญกุศล ประกอบไปด้วย โต๊ะ เก้าอี้ ซึ่งมีให้พร้อมสำหรับใช้งาน ส่วนของค่าใช้จ่ายในการใช้สถานที่ ทางวัดจะไม่เก็บค่าบริการ แต่เป็นในรูปแบบของการบริจาค ตามแรงศรัทธาของเจ้าภาพ ยกเว้นค่าน้ำมันเผาศพที่จำเป็นต้องจ่าย ศพละ 3,000 บาท ดังคำสัมภาษณ์

“...แล้วแต่บริจาคมาเลย แล้วแต่จะให้ ไม่มีนะค่าศาลาเท่านี้ ไม่มีว่า มาแยกระดับที่วัดนา ไม่มีที่แยกระดับคนรวยไว้ศาลานี้คนจนไว้ศาลานี้ ใครมาถึงก่อนได้ก่อน ถึงแม้ว่าศาลาใหญ่คนจนมากให้ตั้ง วัดไม่ได้มัน อะไร...”

(พระพาส, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

ภาพที่ 11 ศาลาตั้งศพบำเพ็ญกุศลวัดแหลมทราย
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558

“...ทางวัดบริการมีเจ้าศาลาประจำศาลาทุกศาลา ทำพิธีกรรมให้ ทำ น้ำมนต์ และจัดดอกไม้ จัดอะไร จัดพวงมาลัยมาใส่มือในขั้นตอนแรก...”

(พระโต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นการเข้ามาติดต่อกับวัดเพื่อจองศาลาเพื่อตั้งศพบำเพ็ญกุศลนั้นพบว่าวัดสระเกศ ได้มีเจ้าหน้าที่คอยบริการให้แก่เจ้าภาพ เรียกว่า เจ้าหน้าที่ประจำศาลา เป็นผู้ที่ได้รับผิดชอบเรื่องพิธีกรรมงานศพให้กับเจ้าภาพ คอยให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพ รวมไปถึงหน้าที่หลักสำคัญ คือ พิธีกรในงานศพซึ่งเป็นบุคคลที่จะดูแลเรื่องพิธีกรรมงานศพตั้งแต่วันแรกของการรดน้ำศพตลอดจนวันฌาปนกิจศพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสะดวกสบายในการจัดประเพณีงานศพในปัจจุบันได้อย่างถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนาที่ทางวัดได้อำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพโดยมีค่าใช้จ่ายเพื่อตอบแทนการทำหน้าที่ของทางวัดสระเกศ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น ค่าศาลา คี้นละ 300 บาท ค่าน้ำมันเผาศพ 3,000 บาท ต่อศพ ค่าน้ำ ค่าไฟ 1,000 บาท ต่องานศพ ทางวัดได้เก็บค่าบริการงานศพ เนื่องด้วยทางวัดมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายภายในวัด และค่าบำรุงเมรุเผาศพ

อุปกรณ์เป็นอีกหนึ่งสิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องใช้ในงานศพ ซึ่งทางวัดมีจัดเตรียมให้ และในส่วนของเจ้าภาพที่ต้องจัดหาอุปกรณ์ด้วยตนเอง ในส่วนของวัดจะมีการอำนวยความสะดวกในเรื่องของการให้ยืมหรือให้เช่าข้าวของเครื่องใช้สำหรับใช้ภายในงานศพ คือ จานข้าว ซ้อน ส้อม หม้อหุงข้าว และอุปกรณ์เครื่องครัวต่างๆ สำหรับใช้ภายในงานให้แก่เจ้าภาพ และอุปกรณ์ในส่วนของพิธีกรรมที่จำเป็นต้องใช้ ทางวัดจะมีระเบียบการในเรื่องของการเตรียมอุปกรณ์สำหรับทำพิธีกรรมให้แก่เจ้าภาพ เพื่อให้เจ้าภาพได้จัดหาด้วยตนเอง อาทิ เช่น ดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าขาว ผ้าไตร เป็นต้น ในกรณีที่เจ้าภาพจัดหาอุปกรณ์ไม่ได้ หรือไม่สะดวกในการจัดหาอุปกรณ์ทางวัดก็จะคอยให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพดังคำสัมภาษณ์

“...ทางวัดก็อำนวยความสะดวกในเรื่องของสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ ที่มีอยู่
จาน ถ้วย ชาม ของใช้ที่มีอยู่ก็จะอำนวยความสะดวกให้...”

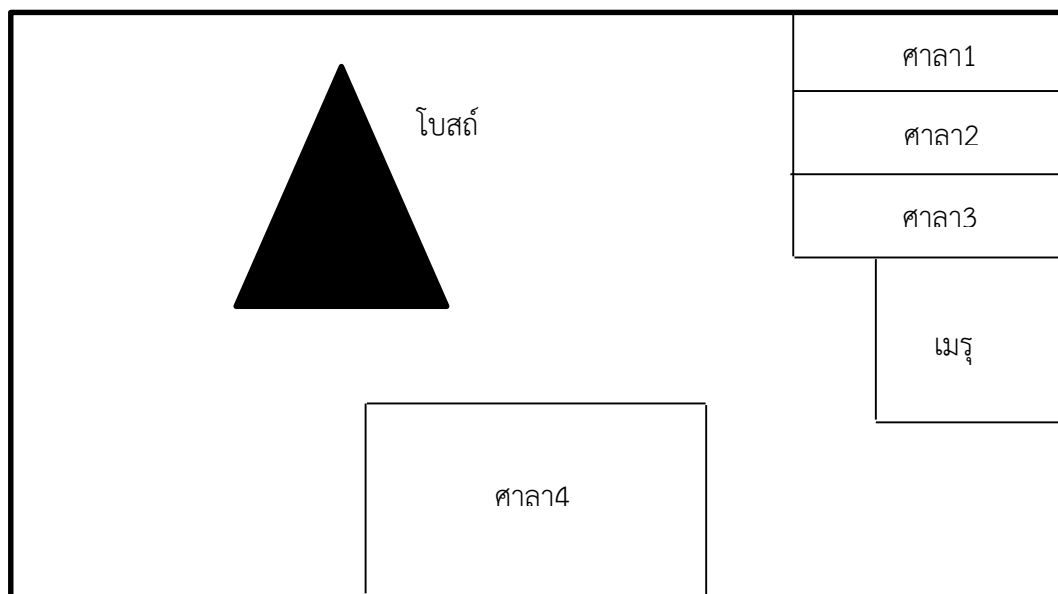
(รติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559)

ภาพที่ 12 ศาลาตั้งศพบำเพ็ญกุศลวัดแหลมทราย
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2559

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัดเป็นอีกหนึ่งช่องทางสำหรับการให้บริการแก่ผู้จัดงานศพ โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมสถานที่ไม่ว่าจะเป็นศาลาตั้งศพ โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับนั่งไหว้พระในศาลา อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นแก่งานศพ และคอยชี้แนะแนวทางในเรื่องของพิธีกรรม การเตรียมอุปกรณ์ และคำแนะนำหรือคอยประสานงานร้านค้าที่ให้บริการแก่เจ้าภาพจนถึงวันสุดท้ายของการจัดประเพณีงานศพ ถือว่าในปัจจุบันสะดวกสบายมากยิ่งขึ้นในการจัดงานศพ อีกทั้งยังพ่วงหรือแถมค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพเพื่อแลกกับความสะดวกสบายและประโยชน์ที่ได้รับทั้งที่เป็นในรูปแบบของการบริจาคตามแรงศรัทธา หรือการกำหนดค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ที่จำเป็นต้องจ่ายให้กับวัด จะเห็นได้ว่าวัดมีการพัฒนา การให้บริการแก่ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ มีการสร้างศาลาเพื่อรองรับงานศพ สร้างห้องน้ำเพื่อบริการประชาชน และเจ้าหน้าที่ที่คอยดูแลให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพงานศพ เพราะเงินทุนหลักที่ทำให้วัดมีการพัฒนามาจากการจัดงานศพ

ภาพที่ 13 แผนผังพื้นที่ทางกายภาพของวัดแหลมทราย
ที่มา: วาดโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2559

จากอดีตศาลาวัดเป็นเพียงที่พักพิงสำหรับตั้งงานศพให้แก่ประชาชน ตั้งแต่มีการสร้างเมรุเผาศพ ทางวัดได้มีการสร้างศาลาเพิ่มเติมเพื่อรองรับการจัดตั้งงานศพในปัจจุบัน ที่มีการจัดงานศพเพิ่มมากขึ้น และได้มีการบริการ อำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพในเรื่องของศาลาที่จัดงานศพ มีการจองศาลา และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้กับวัด ทั้งในรูปแบบของการบริจาค และการกำหนดราคาให้สำหรับผู้เข้ามาจัดงานศพภายในวัดเนื่องจากวัดมีความจำเป็นต้องรับผิดชอบในการเสียค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในวัด

2. การทำพื้นที่จิตวิญญาณให้เป็นพื้นที่ธุรกิจ

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันวัดถือเป็นสถานที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางของประชาชนในอำเภอเมืองสงขลา วัดจึงมีความเหมาะสมสำหรับจัดงานศพ ปัจจุบันเมื่อมีคนเสียชีวิตจึงมักนิยมจัดงานศพที่วัด ในปัจจุบันส่วนของทางวัด พระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ในส่วนของสถานที่ และเจ้าหน้าที่พิธีกรรม ซึ่งได้แก่ พิธีกร และสัปเหร่อมีการชี้แนะแนวทางในการประกอบพิธีกรรมทางด้านศาสนา เพื่อให้เจ้าภาพได้เข้าใจถึงขั้นตอนพิธีกรรม และอำนวยความสะดวกสบายแก่เจ้าภาพที่เข้ามาจัดงานศพภายในวัดเพื่อจัดงานศพให้สำเร็จดังความตั้งใจของพุทธศาสนิกชน ดังคำสัมภาษณ์

“...สมมติว่าญาติใครตายก็มาจงพระ พระก็จะบอกว่าศาลาว่าง ไม่
ว่าง ถามเขา ตั้งกี่วัน เผาวันไหน รดน้ำศพตีเท่าไร? ต้องถามหมด บอก
หมดว่าทำอะไรบ้าง แนะนำเขา บางคนเขามาตั้งศพ เขาไม่เคยรู้ว่าเป็น
ยังไงบ้าง เราเป็นพระเราต้องแนะนำเขา...”

(พระพาส, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558)

ในส่วนของด้านพิธีกรรมในแต่ละวัดจะมีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในด้าน
พิธีกรรมคือ พระสงฆ์ พิธีกร และสัปเหร่อ ซึ่งเป็นผู้ที่คอยชี้แนะขั้นตอนการจัดงานศพให้กับเจ้าภาพ
และอุปกรณ์ที่ต้องเตรียมในการประกอบพิธีกรรมตั้งแต่วันแรกที่จัดงานศพจนถึงวันสุดท้าย อะไร
ที่ขาดเหลือในงานศพเจ้าภาพสามารถบอกกล่าวถึงเจ้าหน้าที่ได้ดังคำสัมภาษณ์

“...ถึงส่วนที่ทางเจ้างานหาไม่ได้ เช่นว่า ไม่มีที่จะติดต่อแม่ครัว ถ้าเจ้า
งานบอกไม่มีให้ช่วยหาให้หน่อย ก็จะติดต่อแม่ครัวให้มาคุยกับเจ้างานเอง
ก็จะอำนวยความสะดวก ถ้าจะปรึกษาอะไร ถ้างานนี้ไม่รู้จะเอาร้าน
ดอกไม้ที่ไหนดี พิธีกรช่วยแนะนำหน่อยร้านดอกไม้ที่ไหนดี ลองโทรมา
ร้านนี้นะคุยกับเขาก่อน ให้เข้าใจทั้งสองฝ่ายราคาเท่านี้ เราจะซื้อได้ ได้
ไหม ถ้าไม่ได้ก็ร้านอื่นแทน ที่วัดก็ได้ผู้คุม...”

(รติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559)

บทบาทหน้าที่ของพิธีกร ก่อนการจัดงานศพพิธีกรเป็นผู้ที่คอยอำนวยความสะดวก
สะดวกให้แก่เจ้าภาพในเรื่องของการให้คำปรึกษาในการจัดงานศพ อีกทั้งยังให้คำแนะนำเกี่ยวกับ
พิธีการ คือพิธีรดน้ำศพ การสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืน จนกระทั่งถึงวันฌาปนกิจ ปัจจุบันพิธีกรมี
บทบาทมากขึ้นในงานศพ พิธีกรถือเป็นส่วนหนึ่งของงานศพ โดยทำหน้าที่เตรียมงานและ
บอกกล่าวขั้นตอนพิธีกรรมงานศพให้กับเจ้าภาพ มีหน้าที่เตรียมอุปกรณ์สำหรับใช้ในงานศพ
เกี่ยวกับพิธีกรรม โดยเตรียมโต๊ะหมู่บูชา ตู้พระอภิธรรม แจกันดอกไม้ ธูป เทียน ระหว่างการ
ดำเนินงานศพ ในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรม พิธีกรได้มีการทำหน้าที่ควบคู่ไปกับพระสงฆ์ และ
สัปเหร่อในวันพิธีรดน้ำศพ ในส่วนของการมัตตราสังข์และการยกโลงตั้งบนฐานโลงซึ่งเป็นหน้าที่ของ
สัปเหร่อ

“...ถ้ามีศพมา เขาก็จะบอกว่าวันนี้ศพตั้งศาลา 3 ลุงก็จะมาเปิดประตู แล้วก็ปูผ้าให้เขาปักธูป ปักเทียน ถ้าเขาว่า สมมติว่าสัก 3 โมง มีไรมั่ง เราก็จะบอกว่าเอาดอกบัวมา เอาพวงมาลัยใส่มือมาอะไรอย่างนี้ แล้วก็ขึ้นรดน้ำศพ จากนั้นเสร็จก็เอาศพใส่โลงแล้วก็ยกวางบนฐานโลง แล้วก็ในระหว่างที่รดน้ำ เราก็จะประกาศว่าคืนนี้มีการสวดอภิธรรม 1 เตียง เวลา 19 นาฬิกา 30 นาที...”

(ยุค, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2558)

คำสัมภาษณ์ข้างต้นเป็นหน้าที่ของพิธีกร หรือเจ้าหน้าที่ประจำศาลาตั้งศพ บำเพ็ญกุศล โดยรับหน้าที่เป็นผู้ดูแลตั้งแต่เจ้าภาพนำศพเข้ามาเพื่อสวดพระอภิธรรม จนถึงขั้นตอนสุดท้าย คือการเก็บอัฐิ ส่วนพิธีกรรมการเผาศพจะส่งมอบหน้าที่ให้สัปเหร่อดูแลแทนในส่วนของ การเผาศพพิธีกรจะเป็นคนดูแลทั้งด้านพิธีกรรม พิธีกร ภายในงานศพทั้งสิ้น

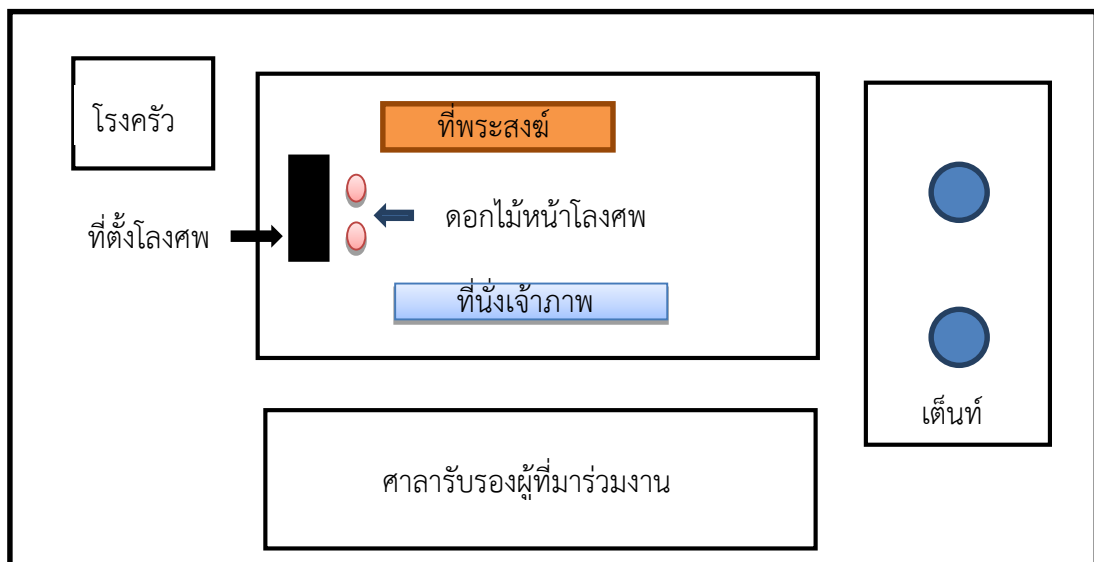
ในส่วนของพิธีวันฌาปนกิจศพหน้าที่หลักคือพิธีกรและพระผู้ทำพิธี การกำหนดการเผาศพคือตั้งแต่เวลาเที่ยงเป็นต้นไป จะเริ่มพิธีประมาณ 13.00 น. – 15.00 น. เป็นต้นไป เนื่องจากในวัดมีการตั้งงานศพหลายงาน จึงมีการลดหลั่นเวลาลงไป ในวันฌาปนกิจ 2 ศพภายใน 1 วัน ในส่วนของขั้นตอนของพิธีกรรมจะมีพิธีกรเป็นผู้ดำเนินการ พระสงฆ์และสามเณรจะสวดมาติกาพร้อมเพรียงที่ศาลาบำเพ็ญกุศล ตัวแทนเจ้าภาพจุดธูป เทียน หน้าโต๊ะหมุ่มบูชา จากนั้นคณะเจ้าภาพและแขกผู้มีเกียรติ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยตามพิธีกรทำหน้าที่เป็นผู้นำในการกล่าวคำอาราธนาศีล (ขอศีล) และสมาทานศีล (รับศีล) พระสงฆ์องค์แสดงธรรมจึงเริ่มแสดงพระธรรมเทศนา จากนั้นเป็นพิธีทอดและชักผ้าบังสุกุล ทางพิธีกรประกาศเรียนเชิญแขกผู้มีเกียรติได้เป็นตัวแทนในการทอดผ้าบังสุกุล ต้องเป็นข้าราชการหรือนักการเมืองท้องถิ่นบ่งบอกถึงสถานะทางสังคมของผู้จัดงานศพ ดังคำสัมภาษณ์

“ส่วนมากก็มีทุกระดับ มีนักการเมืองท้องถิ่น มีข้าราชการ มีนักธุรกิจ แล้วก็ก็มีคณะญาติพี่น้อง มีหลายระดับอยู่ที่ผู้เสียชีวิตจะมีชื่อเสียงขนาดไหน ถ้าผู้ที่เสียชีวิตมีชื่อเสียงคนก็จะมาร่วมงานเยอะ แต่ว่าอยู่ที่ผู้ที่เสียชีวิตไปร่วมงานคนอื่นด้วยไหม แต่ถ้าผู้เสียชีวิตไม่เคยไปงานศพอื่นก็สะท้อนคนที่ไม่ได้มา”

(รัต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2559)

หลังจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ได้ทำการพิจารณาชักผ้าบังสุกุลลำดับต่อไป มีการอ่านประวัติผู้วายชนม์ให้แขกผู้มีเกียรติมาร่วมงานได้ทราบ ต่อด้วยการยื่นไว้อาลัยแก่ผู้ตาย ลำดับถัดไปให้

แขกที่มาร่วมงานเข้าแถววางดอกไม้จันทน์หน้าหีบศพ นิยมนำโดยพระสงฆ์ที่มีอาวุโสแล้วตามด้วยแขกที่มาในงาน เป็นการแสดงไว้อาลัย ขณะที่เจ้าภาพคอยยืนกล่าวคำขอบคุณและมอบของที่ระลึกแก่แขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานศพแทนคำขอบคุณ เมื่อเสร็จขั้นตอนของการวางดอกไม้จันทน์หน้าศพแล้ว จะมีการหว่านกำพริกเป็นการโปรยทานเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ ขั้นตอนสุดท้ายพิธีกรจะทำหน้าที่กล่าวขอบคุณผู้ที่เข้าร่วมงานศพแทนเจ้าภาพ เพราะเนื่องจากเจ้าภาพบางงานศพ พุดไม่เก่ง จึงมอบให้พิธีกรทำหน้าที่ตรงนี้แทนเจ้าภาพหลังจากนั้นพิธีกรจึงส่งมอบหน้าที่ต่อให้สัปเหร่อในการเผาศพ จนถึงวันรุ่งขึ้นที่เก็บอัฐิ บทบาทหน้าที่หลังจากดำเนินงานเสร็จสิ้นพิธีการงานศพแล้วนั้น พิธีกรมีหน้าที่ช่วยกันดูแลศาลาที่ตนรับผิดชอบ ตรวจสอบอุปกรณ์ ความสะอาด และความเรียบร้อยภายในงานศพ เพื่อจัดเตรียมสถานที่ให้พร้อมสำหรับงานศพงานต่อไป

ภาพที่ 14 แผนผังพื้นที่จัดงานศพวัดแหลมทราย
ที่มา: วาดโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2559

วัดเป็นเพียงพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่ผู้คนต่างล้นเข้ามาทำกิจกรรม คือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ในปัจจุบันการจัดงานศพภายในวัด ทำให้วัดกลายเป็นสินค้า โดยมีการให้บริการ คำแนะนำ ความสะดวกสบายแก่เจ้าภาพผู้จัดงานศพ โดยรวมในเรื่องของพิธีกรรม พิธีการในงานศพโดยมี พิธีกรเป็นบุคคลหลักในการรับผิดชอบหน้าที่ในการดูแลงานศพ พระสงฆ์ และสัปเหร่อเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรม

3. การประกอบสร้างสุขคติพาณิชย์

ปัจจุบันมีร้านค้าบริการมากมายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการแก่งานศพ เพราะถือว่างานศพเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเพิ่มรายได้ให้กับร้านค้า ผู้วิจัยพบว่าร้านค้าที่ให้บริการแก่งานศพ ประกอบไปด้วย ร้านขายโลงศพ ร้านดอกไม้ แม่ครัวรับจ้างทำอาหาร และร้านค้าอื่นๆ โดยมีช่องทางการให้บริการจากหน้าร้าน การโฆษณาตามศาลาวัด หรือการบอกปากต่อปากของเจ้าภาพงานศพของผู้ที่เคยใช้บริการมาก่อน ผลการวิจัยค้นพบว่า ร้านค้าต่างๆ ที่ให้บริการแก่งานศพ มีการให้บริการเป็นแพ็คเกจ หรือการรับจ้างเหมาเฉพาะวันและตลอดช่วงการจัดงานศพ อยู่ที่มีการตกลงของเจ้าภาพและร้านค้า ตามราคาและผลงานที่เจ้าภาพต้องการ เพราะงานศพเป็นงานที่มีการเตรียมตัวน้อย จึงทำให้เกิดธุรกิจเข้ามาเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับการจัดงานศพ ที่พร้อมไปด้วยการบริการอย่างสะดวกรวดเร็ว และถูกต้องตามหลักศาสนา

3.1 ร้านขายโลงศพ

ในส่วนของร้านขายโลงศพในอำเภอเมืองสงขลานั้นพบร้านที่ให้บริการเกี่ยวกับโลงศพนั้นมีเพียงร้านเดียวในอำเภอเมืองที่คอยให้บริการรับ ส่ง โลงศพให้กับลูกค้าตลอด 24 ชั่วโมง อีกทั้งยังมีบริการโลงศพบริจาคสำหรับศพไร้ญาติ หรือผู้ที่ไม่มีเงินซื้อโลงศพ สามารถรับได้ตลอด 24 ชั่วโมงเช่นกัน ส่วนของโลงศพสำหรับบริจาคนั้นทางร้านได้ทำการผลิตขึ้นมาเอง ในส่วนของโลงศพที่ร้าน ทางร้านได้ซื้อมาจากร้านโลงศพในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นอกจากนั้นทางร้านยังมีบริการส่งโลงศพถึงวัด เพื่อความสะดวกแก่เจ้าภาพ ตามคำสัมภาษณ์

“...เขาก็มาสั่ง เราก็ไปส่งให้ที่วัด ถ้ามวัดไหนๆ เราก็เอาไปส่งให้...”

(สิทธิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559)

โลงศพที่ผู้วิจัยพบในร้านขายโลงศพเป็นลักษณะโลงนอน รูปแบบของโลงศพที่พบมีด้วยกัน 3 แบบ ได้แก่ แบบแหวน (ภาษาถิ่นภาคใต้) หรือสูงโค้ง คือรูปแบบเฉพาะของชาวใต้ แบบสูงตรงและแบบทรงต่ำรูปแบบโลงศพที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับจำนวนเงินของเจ้าภาพ ราคาโลงศพเริ่มต้นประมาณลูกละ 5,500– 9,500 บาท แล้วแต่ความสูงหรือความใหญ่ของโลงศพ พร้อมกับลวดลายและสีสันท่างๆ ที่มีทั้งสีเงิน สีทอง สีขาว หรือ 3 สี ให้ลูกค้าได้เลือกสรร และมีอุปกรณ์เสริมคือผ้าดิบและหมอนให้แก่เจ้าภาพ เพื่อเพิ่มความสะดวก และประหยัดเวลาในวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

ภาพที่ 15 โลงศพแบบแหวน หรือสูงโค้ง
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559

ศิลปะบนโลงศพกับความหมายที่เปลี่ยนไปพบว่าลวดลายศิลปะที่พบบนโลงศพ เป็นการใช้ลวดลายแบบสำเร็จรูป ไม่ใช่การแกะสลักแบบในอดีต ลวดลายที่พบ คือลายเทพพนมและนางฟ้าสำหรับติดบริเวณตรงกลางโลงศพ เป็นการผลิตตัวเทพพนมที่สำเร็จรูปพร้อมติดที่ตัวโลงมีทั้งสีเงิน และสีทองให้ลูกค้าได้เลือก สติ๊กเกอร์ลายเส้นสำหรับติดโลงศพเป็นลายไทยพื้นฐาน และลายสติ๊กเกอร์สีต่างๆ ไว้สำหรับเล่นลวดลายที่สกรีนแบบสำเร็จรูปพร้อมติดที่โลงศพ และมีหลากหลายสี เช่น สีเงิน สีทอง สีขาว หรือ 3 สี ให้ลูกค้าได้เลือกสรร บรรทัด มีไว้สำหรับติดขอบล่างของโลงศพ มี 2 สี คือ สีขาวเงิน และขาวทอง สนมแหลม จะติดขอบในถัดจากบรรทัด มี 2 สีด้วยกันเหมือนกับบรรทัด เมฆและจันทร์จะติดชั้นกลางระหว่าง ลายเทพพนมหรือนางฟ้า แล้วแต่ลูกค้าจะเลือกว่าจะติดเมฆหรือจันทร์ และมุมใช้สำหรับติดมุมโลงศพเพื่อความสวยงาม

สังเกตได้ว่าในปัจจุบัน ลวดลายศิลปะบนโลงศพไม่ได้เปลี่ยนไปมาก ยังคงใช้ ลายไทยแบบดั้งเดิม แต่เปลี่ยนแปลงด้านการผลิตโดยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต จากการแกะลายโดยใช้กระดาษ เปลี่ยนมาเป็นการใช้พลาสติกปั๊มขนาดแบบสำเร็จรูป เพื่อสะดวกในการติดลายนอกจากนี้มีการนำผ้าลูกไม้มาประดับตกแต่งโลงศพเพื่อให้มีสีสันมากขึ้น บางร้านมีหมอนและผ้าดิบสำหรับห่อศพ บริการให้พร้อมสำหรับลูกค้า ส่วนใหญ่ลูกค้าจะมาสั่งโลงศพ และเลือกแบบด้วยตัวเอง หรือบางคนรู้วันตายล่วงหน้าจะสั่งไว้ก่อนเสียชีวิต ตามความต้องการของตนเองและให้ญาติมารับโลงศพ ระยะเวลาในการทำโลงศพแต่ละลูก ประมาณ 1-3 วัน ในกรณีที่ลูกค้าสั่งล่วงหน้า โลงมีความชำรุดหรือเสีย ทางร้านมีบริการเปลี่ยนโลงลูกใหม่กับลูกค้า ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...โลงที่ร้านอยู่ได้สามเดือน เพราะ เมื่อโดนแอร์ (ความชื้น) จะทำให้
โลงเปื่อย ทางเราจะมีการเปลี่ยนโลงใหม่ให้ กรณีลูกค้าที่สั่งล่วงหน้า...”

(เมตตา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2558)

นอกจากนั้นแล้วผู้วิจัยยังพบว่ายอด ที่ใช้สำหรับตั้งบนโลงศพที่เป็นอีก
ส่วนองค์ประกอบหลักของโลงศพมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ที่ยังคงใช้จนถึงปัจจุบันสำหรับผู้ตายที่สูงอายุ
มีความเชื่อว่าโลงศพต้องมียอดนัยความหมายตามศาสนาพุทธคือ เชื่อว่าโลงต้องมีแกน 3 แกนของ
จักรวาลประกอบไปด้วย เขาสัตบริภัณฑ์ เขาพระสุเมรุ และ เขาไกรลาส ซึ่งทั้ง 3 แกนนี้สอดคล้องกับ
หลักศาสนาพุทธคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...เชื่อว่าโลงต้องมียอด โลงต้องมีแกน 3 อัน จักรวาลประกอบด้วย
เขาพระสุเมรุ (แกนกลาง) เขาสัตบริภัณฑ์ เขาไกรลาส ถึงตรงกับศาสนา
พุทธ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา...”

(อรุณ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2558)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการ
ตกแต่งโลงศพที่เชื่อมโยงกับจักรวาลและศาสนาพุทธนอกจากนั้นการลงพื้นที่ภาคสนามยังพบอีกว่า
ทางวัดได้มีบริการด้านโลงศพให้แก่เจ้าภาพ โดยมีโลงศพแบบธรรมดา หรือแบบมาตรฐาน พร้อมทั้ง
ฐานโลงแอร์ ที่เตรียมไว้สำหรับเจ้าภาพที่มีกำลังทรัพย์น้อย หรือศพที่ไร้ญาติ ทางวัดก็จะให้บริการตรง
นี้ให้ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...โลงศพของเราก็คือ สแตนดาร์ดเอาไว้มัน ก็คือใส่โลงแอร์ธรรมดา
แต่ใครจะเอาโลง 4 ยอด 5 ยอด ก็ไปหาเอาข้างนอก เพราะวัดไม่มี
บริการตรงนี้ให้ เรามีความเป็นกลางๆ เอาไว้ให้ทุกคนบริโภคได้แต่คนที่
สามารถหาได้ดีกว่าก็ไปหามา...”

(พระพลกฤต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2558)

การเปลี่ยนแปลงของศิลปะโลงศพนั้น ได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและ
ค่านิยมของคนไทยในยุคสมัยปัจจุบัน วิธีการทำโลงก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยปัจจุบัน โลงศพได้พัฒนา
มาจนถึงในยุคปัจจุบันที่ต้องแข่งกับเวลา ความสะดวกสบาย และเงิน เป็นสิ่งสำคัญ โลงศพก็
เช่นเดียวกัน ยังมีลวดลาย สี สัน หรือยิ่งใหญ่ จะแสดงให้เห็นถึงความมีฐานะของบุคคล หรือครอบครัว

นอกจากนั้นปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตโรงศพ เพื่อให้ง่ายต่อความต้องการของลูกค้า ที่สังเกตได้คือการติดลวดลายในปัจจุบัน ใช้ลายสกรีนลงบนสติกเกอร์และนำไปติดลงบนตัวโลงนั้นสามารถทำได้รวดเร็วกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก ทำให้ในปัจจุบันโรงศพจึงมีลวดลายที่สวยงามมากขึ้น ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของคนทำโรงศพ ทำให้โรงศพมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นไปตามลวดลายที่ตกแต่งบนโลงศพ นอกจากนี้การบริการโรงศพแล้วแต่ความต้องการของลูกค้า ว่าอยากจะได้โรงศพขนาดใหญ่ กี่สี ทางร้านจะผลิตตั้งไว้ให้ลูกค้า สามารถเลือกได้เลยในเวลาที่ต้องการ ทำให้โรงศพในปัจจุบันตอบสนองลูกค้าได้อย่างชัดเจนตามที่ลูกค้าต้องการ

3.2 การจัดดอกไม้ในงานศพ: การสะท้อนสถานะทางสังคม

การจัดดอกไม้ในงานอวมงคลหรืองานศพหมายถึง การลดความเศร้าโศกเสียใจกับญาติของผู้ตาย ปัจจุบันการจัดดอกไม้ในงานศพเป็นเพียงเพื่อความสวยงาม และบ่งบอกถึงสถานภาพของเจ้าภาพจึง ทำให้ดอกไม้ที่จัดขึ้นในงานศพเป็นบริการของร้านดอกไม้ ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า นอกจากการจัดดอกไม้หน้าโลงศพแล้ว ยังมีบริการเสริมคือ การรับออกแบบการจัดวางดอกไม้ให้กับลูกค้า หรือออกแบบให้ตามที่ลูกค้าต้องการ หรือมีรูปแบบมาให้ร้านดอกไม้และราคาที่กำหนดไว้ ร้านค้าจะทำการช่วยออกแบบให้คล้ายคลึงกับที่เจ้าภาพต้องการ โดยอยู่ในงบประมาณที่พอเหมาะพอควรตามที่ลูกค้ากำหนด นอกจากนั้นงานใหญ่ หรืองานข้าราชการชั้นสูง นอกจากจะรับจัดดอกไม้หน้าโลงศพแล้วยังมีการบริการจัดตกแต่งสถานที่งานศพให้ดูสวยงาม เช่น การตกแต่งศาลาด้วยผ้า การปูพรมหน้าโลงศพ ทำความสะอาดศาลา รวมไปถึงวันสุดท้าย ที่มีการตกแต่งดอกไม้ตั้งแต่หน้างานศพจนกระทั่งถึงบริเวณเมรุเผาศพ ด้วยดอกไม้ ผ้า และของตกแต่งต่างๆ ตามราคาที่เจ้าภาพกำหนดมา อีกทั้งยังมีบริการระหว่างวันจัดตั้งงานศพ โดยการบริการดูแลดอกไม้ทุก 3 วัน ก่อนถึงวันฌาปนกิจ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า นอกจากร้านดอกไม้ยังมีบริการเหล่านี้ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังค้นพบว่าบางร้านดอกไม้มีบริการจัดงานศพเป็นแพ็คเกจ หรือเหมารวมในส่วนของการจัดดอกไม้ พวงหรีดดอกไม้จันทน์ ของชำร่วย และเรือเช่าคอยบริการ สำหรับเจ้าภาพที่นำอัฐิไปลอยอังคารยังบริเวณทะเลสาบสงขลา ทั้งหมดนี้จะรวมอยู่ในแพ็คเกจเดียวโดยมีร้านดอกไม้เป็นผู้ดูแลและติดต่อประสานงานให้ หรือเรียกว่า ออแกไนส์ เนื่องจากการที่เจ้าภาพไว้วางใจร้านดอกไม้ให้เป็นผู้ดูแลงานศพ ดังคำสัมภาษณ์

“...งานหลักแสน เราต้องดูแลทุกวันเริ่มต้นตั้งแต่ตกแต่งศาลา ประดับ
ผ้าอาคาร ดูแลเรื่องดอกไม้จันทร์ ผ้าไตร ดูแลเรื่องเรือสำหรับลอยอังคาร
พาลูกค้าไปลอยอังคารให้เสร็จสรรพเรียบร้อย...”

(ไก่อ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559)

ภาพที่ 16 การจัดดอกไม้หน้าโลงศพ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 29 กุมภาพันธ์ 2559

การตกแต่งดอกไม้ในงานศพถือเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบหลักในงานศพ ในปัจจุบันการตกแต่งดอกไม้หน้าโลงศพมีหลากหลายรูปแบบให้เจ้าภาพงานศพหรือลูกค้าได้เลือกสรร หรือออกแบบได้ด้วยตนเอง แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ การจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลงศพ และการจัดแบบสวน ในส่วนของการจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลงศพเป็นที่นิยมของงานศพทั่วไปราคาสำหรับดอกไม้ตั้งหน้าโลงศพ ชั้นละ 500 บาท จะจัดตั้งดอกไม้หน้าศพตั้งแต่ 4-6 กอขึ้นไปสำหรับบริเวณหน้าโลงศพ ในส่วนของการจัดดอกไม้หน้าโลงศพแบบสวน จะเป็นที่นิยมในงานศพสำหรับเจ้าภาพที่มีฐานะ จะจัดวางดอกไม้เป็นแนวยาวหน้าบริเวณโลงศพ อีกทั้งยังสามารถให้ทางร้านออกแบบให้ทั้งงานศพ รวมถึงในตัวของบริเวณงานศพภายนอกศาลาตั้งศพอีกด้วย ราคาเริ่มต้นที่ 5,000 บาทเป็นต้นไป แล้วแต่ลูกค้าต้องการ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...ที่ร้านจะมีหลากหลายแบบให้เลือก แล้วแต่ว่าลูกค้าต้องการแบบไหน แบบตั้งวางหรือแบบดีไซน์ แล้วแต่ราคาของร้านในแต่ละแบบ และงบของลูกค้า เราก็จะเปิดให้เขาดูว่าในเรท (ราคา) เท่านั้นได้อะไรบ้าง...”

(วรรณณี สัมภาษณ์เมื่อ 5 มกราคม 2558)

อีกทั้งยังพบว่านอกจากการจัดตกแต่งดอกไม้หน้าโรงศพแล้ว ยังมีเครื่องประดับตกแต่งเสริมให้กับดอกไม้หน้าโรงศพคือพุ่มขาว พุ่มดอกบานไม่รู้โรย นกยูง ลายกนก โดยใช้โฟมแกะเป็นลวดลายตามที่กล่าว ส่วนเรื่องราคาจะไล่ระดับ ตั้งแต่ 5,000 บาทจนถึงหลักแสน ตามที่ลูกค้าต้องการ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...ที่นี้ไอเครื่องประดับตกแต่งอะ มันก็มีเยอะมาก เดี่ยวนี้ที่เขาทำออกมา ก็คือพุ่มๆ มันจะเป็นพุ่มขาวๆ หรือพุ่มดอกบานไม่รู้โรย แล้วก็จะมีเป็นพวกนกยูง ลายกนก พวกนี้แกะเป็นโฟม เป็นอะไรนี่เยอะมาก สงขลาจะเล่นตัวนี้เยอะมากพวกเครื่องประดับ...”

(สิน, สัมภาษณ์เมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2558)

ภาพที่ 17 การจัดดอกไม้หน้าเมรุเผาศพด้วยพุ่มโฟม

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 20 กุมภาพันธ์ 2559

เจ้าภาพงานศพจะเข้ามาติดต่อที่ร้านขายดอกไม้เอง หรือไม่ก็มีคนที่รับช่วงต่อในวัดเป็นคนทำหน้าที่ดำเนินการให้เจ้าภาพที่ร้านขายดอกไม้ เป็นร้านขายส่งดอกไม้จึงมีดอกไม้

เตรียมพร้อมตลอดเวลา สำหรับลูกค้างานศพ ที่ต้องการในเวลาเร่งด่วน เพื่อให้ทันพิธีรดน้ำศพ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...งานศพส่วนใหญ่จะรดน้ำป้าย เราก็จะถามเขาว่าพระสวดกี่โมง ก็จะตอบเขาไปว่าตั้งก่อนพระสวดเพราะทางร้านจะได้มีเวลาประมาณ 2-4 ชั่วโมง งานมันจะออกมาดี บางทีก็เสร็จก่อน พอใกล้ถึงเวลาก็จะยกไปที่งาน เพื่อให้สะดวกเขาและสะดวกเราด้วย...”

(วรรณทณี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2558)

นอกจากนี้งานศพในปัจจุบันเจ้าภาพเริ่มนิยมดอกไม้ประดิษฐ์ในการจัดตั้งหน้าโลงศพโดยทางร้านจะจัดดอกไม้ประดิษฐ์ผสมกับดอกไม้สด ดอกไม้จะสามารถอยู่ได้ประมาณ 7 วัน ในกรณีที่เจ้าภาพจัดงานศพ 7 วันหรืองานพระราชทานเพลิงศพ นิยมใช้ดอกไม้ประดิษฐ์ผสมกับดอกไม้สดเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนดอกไม้ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...ในงานศพยังเป็นดอกไม้สด ดอกไม้ประดิษฐ์ก็มี ถ้าดอกไม้ประดิษฐ์มันจะมี(ดอกไม้)สดผสมกับประดิษฐ์จะสวยมาก แล้วมันก็จะอยู่ได้ประมาณ 7 วัน แต่งานที่จัดรอนานที่สุดคืองานพระราชทานเพลิงศพ ต้องอยู่ประมาณนั้นแหละ 7 วัน ที่นี้ดอกไม้ต้องเสริมของประดิษฐ์ให้ไง...”

(สิน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2558)

งานศพให้ความสำคัญกับการตกแต่งดอกไม้หน้าโลงศพ รวมไปถึงการตกแต่งดอกไม้บริเวณงานศพ พวงหรีด และเมรุเผาศพอีกด้วย การตกแต่งดอกไม้ในงานศพในปัจจุบันถือว่าเป็นราคาที่สูงตามระดับความต้องการของลูกค้า อีกทั้งทางร้านจัดดอกไม้ยังมีบริการที่ครบวงจรทั้งดอกไม้หน้าโลงศพ โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะรับแขก การจัดสวนบริเวณงานศพ และบริเวณรอบๆ เมรุเผาศพสำหรับวันสุดท้ายในการฌาปนกิจศพ อีกทั้งยังมีการให้บริการดูแลดอกไม้ให้ตลอดการจัดงานศพตามที่ลูกค้าต้องการ

ในปัจจุบันพบว่า การจัดดอกไม้ในงานศพ มีให้เลือกหลากหลายรูปแบบ คือการจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลงศพและบริเวณเมรุเผาศพ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็นตามราคา โดยมีราคาตั้งแต่ 5,000 บาท จนไปถึงหลักแสนแล้วแต่ความต้องการของเจ้าภาพ เพราะปัจจุบันในงานศพภายในเขตเมืองสงขลาจะมีลูกเล่นเป็นเครื่องประดับตกแต่งที่เสริมเข้ามามากกว่า

การจัดประดับตกแต่งเฉพาะดอกไม้ เช่น การใช้พุ่มขาวหรือพุ่มดอกบานไม่รู้โรย ลายนกยูง ลายกระหนกที่แกะลายโดยใช้โฟมเป็นวัสดุ ส่วนการจัดดอกไม้แบบสวน และพวงหรีดก็จะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แบบผ้า ดอกไม้สดและดอกไม้ประดิษฐ์ ราคาอยู่ที่ประมาณ 500-1,000 บาท และดอกไม้ถวายพระ ราคาจะแตกต่างกันออกไปตามความต้องการของเจ้าภาพร้านดอกไม้จะเตรียมพร้อมตลอดเวลาสำหรับลูกค้างานศพที่ต้องการในเวลาเร่งด่วนเพื่อให้ทันพิธีรดน้ำศพและสำหรับพวงหรีดทางร้านดอกไม้จะมีการจัดพวงหรีดดอกไม้เตรียมเอาไว้ในแต่ละวันสำหรับลูกค้าที่ต้องการเร่งด่วนจะมีบริการส่งพวงหรีดถึงวัดภายในเขตเมืองสงขลาและนอกสถานที่สำหรับพวงหรีดจำนวนมากจะคิดค่าบริการเพิ่มเติมสำหรับนอกสถานที่ จะเห็นได้ว่าร้านดอกไม้มีการเตรียมความพร้อมเสมอสำหรับการบริการดอกไม้เพื่อความสะดวกรวดเร็วแก่เจ้าภาพตั้งคำสัมภาษณ์

“...ให้เขามาสั่งแล้วบอกวัดเราก็ไปจัดให้เลยที่วัด เจ้าภาพไม่ต้องทำอะไรไม่ต้องมาชน ไม่ต้องอะไร วันกลับเราก็ไปเก็บของกลับมา ถ้าเหมือนเขาไว้ 7 วันเนี่ย ทุกวันเราจะต้องไปดูความเรียบร้อยไปฉีดน้ำ ถ้าดอกไหนเหี่ยว ให้ไปเอาดอกที่เหี่ยวออกมาแล้วไปเสริม คืออย่าให้มันเหี่ยวคาหน้างาน เพราะว่าแขกเวลาไป เขาก็จะไปนั่งดูที่หน้าศพตรงนั้น มันเป็นไฮไลท์ของงานเลย งานศพเราต้องดูแลเยอะมาก...”

(สิน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2558)

ในส่วนของสถานที่การจัดงานศพทางร้านดอกไม้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในอีกแง่มุมหนึ่ง นอกจากการจัดดอกไม้หน้าโลงศพแล้ว ยังมีบริการเสริมเพิ่มเติมเข้ามาคือการช่วยออกแบบตกแต่งสถานที่จัดงานศพ คือศาลาวัดให้มีความสวยงาม เช่น การตกแต่งศาลา เมรุเผาศพ ด้วยผ้าสีชาวดำ การปูพรมหน้าโลงศพ รวมไปถึงผ้าคลุมเก้าอี้ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึง ความใส่ใจในการบริการ ความสะดวกสบายให้กับเจ้าภาพในทุกส่วนของการจัดงานศพ

3.3 การจัดเลี้ยงอาหารในงานศพ

การจัดเลี้ยงอาหารในงานศพ เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดต่อกันมาต้องจัดเลี้ยงทุกวัน เพื่อเป็นการขอบคุณแขกผู้มีเกียรติที่เสียสละเวลาเพื่อมาเข้าร่วมงานศพ ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพที่ต้องจัดอาหารรับรองให้แก่ผู้มาเข้าร่วมงานศพ โดยมีร้านสำหรับบริการอาหารที่เลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าแม่ครัว แม่ครัวจะมีหน้าที่รับผิดชอบทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาเข้าร่วมงานในแต่ละคืน ส่วนอาหารเจ้าภาพสามารถเลือกกับข้าวที่จะเสิร์ฟใน

งานศพได้ตามต้องการ ส่วนค่าใช้จ่ายจะคิดเป็นราคาเหมาในแต่ละวัน ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า การจัดงานศพในเขตอำเภอเมืองสงขลา อาหารที่นิยมเลี้ยงส่วนใหญ่จะเลี้ยงอาหารแบบธรรมดา คือ แกงหม้อ และแบบบุฟเฟ่ต์ ตามที่เจ้าภาพต้องการ การเลี้ยงอาหารแบบบุฟเฟ่ต์นั้นได้มีการริเริ่มแนวคิดนี้จากอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เพื่อให้การจัดประเพณีงานศพในปัจจุบันมีความสะดวกสบายและช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในงานศพ และเริ่มเป็นที่แพร่หลายในจังหวัดสงขลา ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา หรือในปี.ศ. 2549 ที่นิยมเลี้ยงอาหารบุฟเฟ่ต์ภายในอำเภอเมืองสงขลา นอกจากการบริการด้านอาหารที่เลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพแล้ว ทางแม่ครัวจะมีผู้ช่วยในการทำอาหาร ประมาณ 5-6 คน ทั้งเป็นผู้ช่วยในการหุงข้าวและล้างจาน อาหารที่นิยมทำเพื่อรับรองผู้ที่มาเข้าร่วมงานประกอบไปด้วย แกงส้ม แกงคั่ว ไตปลา คั่วหมู หมูย่อง หมูผัดหวาน ต้มจืด น้ำพริกและอื่นๆ ตามที่เจ้าภาพต้องการ ส่วนราคาในการจัดจ้างแม่ครัวและทีมงาน จะคิดราคาเหมารวมต่อวัน ประมาณ 3,500 - 4,000 บาท ต่อวัน

ภาพที่ 18 อาหารที่จัดเลี้ยงในงานศพ
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 23 มีนาคม 2559

“...ไปทุกงาน เรตราคายุที่ 3,500 บาทต่อวัน ต่องาน รวมค่าแรง ค่าคนล้างจาน ลูกน้อง 6 คนต่องาน ก็จะมีคนหุงข้าว คนล้างจาน คนหั่นผัก ลูกมือแม่ครัวเคยรับงานมากที่สุด วันละ 4,000 แล้วแต่เจ้าภาพ แยกมาก แยกน้อยไปทุกวัดเฉพาะภายในเมือง มีรับงานข้างนอกบ้าง บางทีก็ไประโนด รับทำกับข้าวทั้งแบบธรรมดา และบุฟเฟ่ต์...”

(รวย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2559)

ภาพที่ 19 การจัดเลี้ยงอาหารแบบบุฟเฟต์
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 26 กุมภาพันธ์ 2559

เจ้าของร้านค้าธุรกิจที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพ ที่เป็นหลักในการจัดงานศพภายในเขตตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ทำให้เห็นถึงการให้บริการที่สะดวกสบายแก่งานศพ โดยเริ่มให้บริการตั้งแต่มีการเริ่มเข้ามาของเมรุเผาศพประมาณภายในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ทำให้เกิดธุรกิจร้านค้าต่างๆ มากมาย เข้ามามีบทบาทกับงานศพจนถึงปัจจุบัน ที่สะดวกรวดเร็วในการบริการที่เทียบพร้อมให้กับเจ้าภาพ

3.4 ธุรกิจบริการให้เช่าอุปกรณ์

เมื่อมีผู้เสียชีวิตญาติจะนำศพไปประกอบพิธีกรรมที่วัดใกล้ที่อยู่อาศัย เพื่อความสะดวกในการจัดงานศพ พบว่างานศพทั่วไปจะมีการตั้งเต็นท์สำหรับรองรับผู้ที่มาเข้าร่วมในงานศพ สถานที่ในการจัดงานศพประกอบไปด้วย ศาลาวัด เต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับไว้รองรับผู้ที่มาเข้าร่วมในงานศพ การบริการที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ คือการบริการเกี่ยวกับการให้เช่าเต็นท์ ทางเจ้าภาพจะได้รับอุปกรณ์ทั้งหมด คือ เต็นท์ จะมีให้เจ้าภาพสามารถเลือกได้แบบเต็นท์เขียวธรรมดา ซึ่งบ่งบอกถึงการจัดงานศพขนาดกลาง และเต็นท์แบบโค้งขาว ซึ่งบ่งบอกถึงการจัดงานศพขนาดใหญ่ ราคาประมาณ 1,500-2,000 บาท ตลอดการจัดงานศพให้กับเจ้าภาพ อีกทั้งบางวัดยังมีบริการให้เช่าและยืมเกี่ยวกับภาชนะสำหรับใส่อาหารให้กับเจ้าภาพ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่ให้เป็นเพียงการทำบุญค่าน้ำค่าไฟ แทนค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ

ภาพที่ 20 เต็นท์โค้งขาว

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 23 มีนาคม 2559

จากผลการศึกษาข้างต้นพบว่า มีธุรกิจที่เข้ามาให้บริการเกี่ยวกับงานศพในอำเภอเมืองสงขลา เนื่องจากการจัดงานศพนั้นมีขั้นตอน พิธีกรรมที่มีความละเอียดอ่อน ธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพจึงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเจ้าภาพผู้จัดงาน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระในการจัดงานที่ถูกต้องตามประเพณีงานศพ โดยธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพนั้นเริ่มจากการขอช่วย จนกลายมาเป็นการทำธุรกิจเต็มตัว โดยมีช่องทางในการให้บริการจากคนรู้จัก การบอกปากต่อปาก และการโฆษณาตามศาลาวัด อีกทั้งยังมีการให้บริการแบบแพ็คเกจ การจ้างเหมาเฉพาะวัน หรือตลอดการจัดงานศพ ขึ้นอยู่กับการตกลงกับเจ้าภาพและธุรกิจที่เกี่ยวกับการจัดงานศพ คุณภาพของงานศพจะขึ้นอยู่กับราคาที่เจ้าภาพจ่าย

การจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นว่าการจัดประเพณีงานศพนั้นล้วนใช้เงินตราเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน เพื่อความสะดวกสบาย รวดเร็ว เพราะงานศพนั้นเป็นงานที่มีเวลาเตรียมตัวน้อยที่สุดในการจัดงาน เพื่อให้งานศพออกมาสมบูรณ์ที่สุด จึงมีองค์ประกอบเหล่านี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งที่ยกย่องให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ อย่างถูกต้องตามหลักศาสนา ช่วยแบ่งเบาภาระให้แก่เจ้าภาพ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เข้ามาในช่วงของการสร้างเมรุเผาศพแบบปลอดมลพิษในอำเภอเมืองสงขลา จึงทำให้ผู้คนทยอยเข้ามาจัดงานศพในวัดสระเกษและวัดแหลมทราย เมื่อมีการจัดงานศพมากขึ้นทางวัดย่อมมีการพัฒนาวัด เพื่อรองรับการจัดงานศพให้แก่ญาติโยม โดยมีการจัดระบบ ระเบียบ ในส่วนของวัดเพื่อรองรับและอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพในด้านของสถานที่ อุปกรณ์ และผู้ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนพิธีกรรมในการจัดงานศพ ส่วนของธุรกิจที่เข้ามามีบทบาทในการจัดงานศพ แรกเริ่มจากการไว้วางใจให้

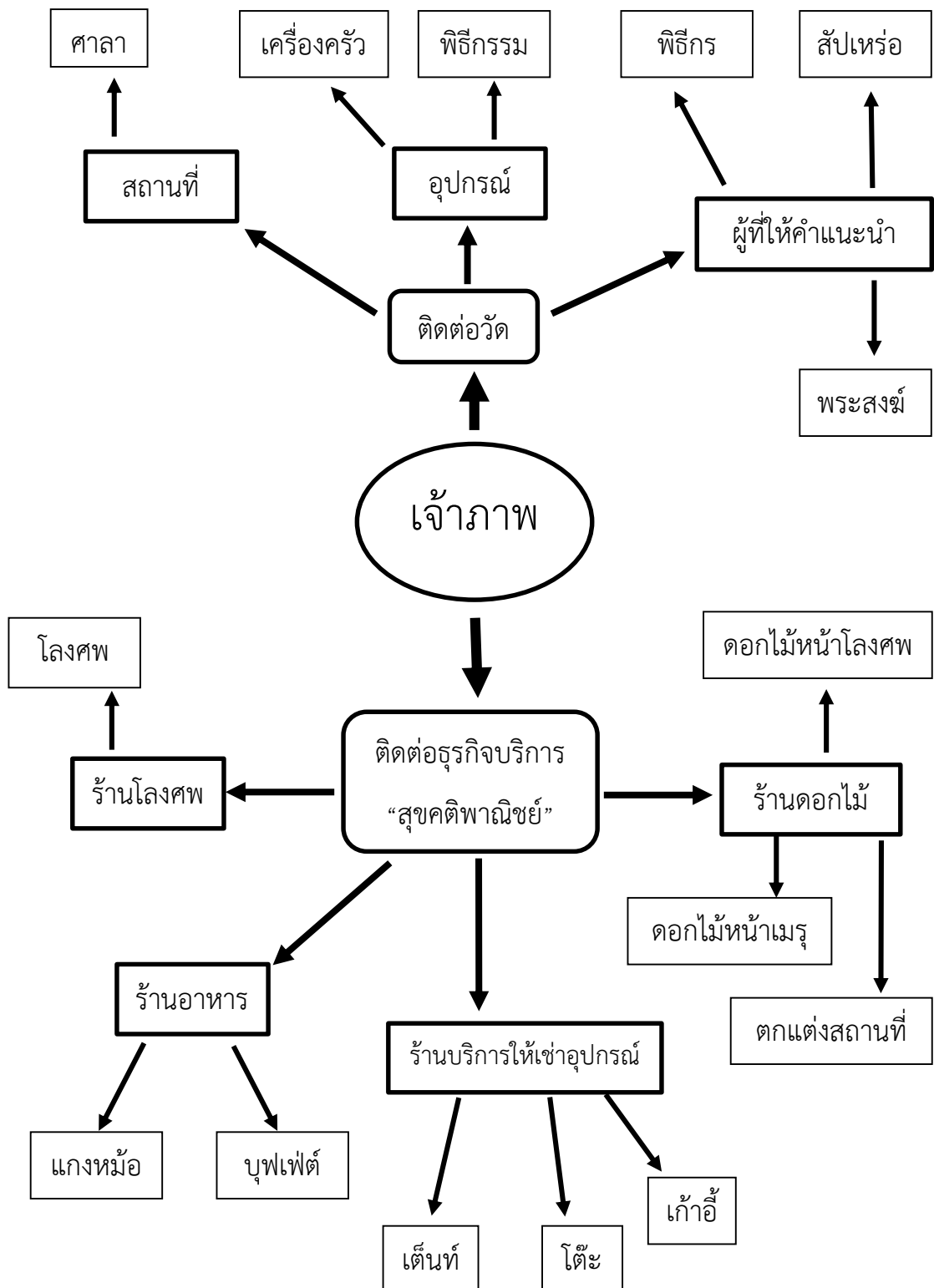
รับผิดชอบช่วยเหลือในส่วนที่ตนถนัดในการช่วยงานศพ ระยะเวลาต่อมาได้ผันตัวหันมาทำเป็นอาชีพหลัก จึงทำให้เกิดธุรกิจที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพ ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพ โดยแบ่งเป็นธุรกิจหลักที่พบในงานศพอำเภอเมืองสงขลา คือ ร้านโลงศพ ร้านดอกไม้ ร้านอาหาร และร้านที่ให้บริการเกี่ยวกับสถานที่ โดยมีการกำหนดราคาที่เหมาะสม และคุณภาพสินค้าตามเรทราคาที่เหมาะสม สามารถมีกำลังจ่าย พร้อมทั้งบริการตลอด 24 ชั่วโมง เพื่อให้การจัดงานศพมีคุณค่าเหมาะสมตามสถานภาพของเจ้าภาพหรือผู้ตายมากที่สุด ดังแผนภาพองค์ประกอบของงานศพที่ทำให้กลายเป็นสินค้า

ขั้นตอนการจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองจังหวัดสงขลา โดยเริ่มจากเจ้าภาพเข้ามาติดต่อทางวัดเพื่อจัดตั้งงานศพ ทางวัดจะมีระเบียบกฎเกณฑ์ ในการจัดงานศพภายในวัดให้กับเจ้าภาพทราบโดยรวมพร้อมทั้งให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพในเรื่องของ อุปกรณ์ที่เจ้าภาพต้องเตรียม พิธีกรรมในแต่ละวันต้องดำเนินการอย่างไรบ้าง โดยทางวัดจะมีเจ้าหน้าที่ดูแลเรื่องการจัดงานศพภายในวัด คือ พระสงฆ์ พิธีกร และสัปเหร่อ เป็นทั้งเจ้าหน้าที่ดูแลงานศพและการประกอบพิธีกรรม

เมื่อเจ้าภาพติดต่อทางวัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว พิธีแรกคือพิธีรดน้ำศพทางวัด จะกำหนดเวลาในการรดน้ำศพเจ้าภาพต้องเตรียมโลงศพ โดยติดต่อร้านโลงศพเพื่อนำผู้ตายใส่โลงศพ และติดต่อร้านดอกไม้ในการจัดดอกไม้เพื่อทำพิธีรดน้ำศพ รวมไปถึงการจัดดอกไม้หน้าโลงศพ หน้าเมรุเผาศพในวันฌาปนกิจ และตกแต่งศาลาให้ดูสะอาดสวยงาม ในส่วนของอาหารที่ใช้รับรองผู้ที่เข้าร่วมงาน เจ้าภาพจะต้องติดต่อร้านบริการสำหรับอาหาร หรือแม่ครัว ในการทำอาหารในงานศพ ส่วนของแม่ครัวจะมีทีมงานในการทำอาหาร หุงข้าว และล้างจาน ศาลาที่ทางวัดจัดให้อาจจะไม่เพียงพอต่อผู้ที่เข้าร่วมงานศพเจ้าภาพจึงจำเป็นต้องติดต่อร้านบริการด้านสถานที่ เพื่อตั้งเต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ และพัดลม อาจจะไปจนถึงชุดเครื่องเสียงเพื่อเปิดเพลงประกอบในงานศพ เพื่อรองรับผู้ที่มาร่วมงานอย่างเพียงพอ

จะเห็นได้ว่าการจัดงานศพในปัจจุบันของอำเภอเมืองสงขลาล้วนประกอบไปด้วยสิ่งที่อำนวยความสะดวกสบายให้กับเจ้าภาพ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของวัดที่มีการบริการทั้งด้านสถานที่ และการประกอบพิธีกรรมที่คอยอำนวยความสะดวกและคำแนะนำให้กับเจ้าภาพ อีกทั้งยังมีส่วนของธุรกิจที่เข้ามาอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพคือ ร้านโลงศพ ร้านดอกไม้ ร้านบริการด้านอาหาร และร้านบริการสถานที่ ที่มีการบริการให้กับเจ้าภาพตามที่เจ้าภาพต้องการ หรือเป็นรูปแบบแพ็คเกจจากร้าน เพียงเจ้าภาพเข้าไปติดต่อและตกลงราคา หรืองบประมาณในการจัดงานศพทางธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพจะจัดสรรให้ตามที่เจ้าภาพต้องการตามราคาที่เหมาะสม เพื่อให้งานศพ งานสุดท้ายของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วสมบูรณ์และสมเกียรติมากที่สุด

ภาพที่ 21 แผนภาพองค์ประกอบของงานศพที่ทำให้กลายเป็นสินค้า
ที่มา: วาดโดยผู้วิจัย 27 มิถุนายน 2559

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องวิจัยเรื่องประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตของประเพณีงานศพก่อนและในกระแสบริโภคนิยม กระบวนการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยม ผู้วิจัยใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในลักษณะการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลรอง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมงานศพ และผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนในงานศพ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป ข้อเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการศึกษาได้เป็นประเด็นดังต่อไปนี้

1. พลวัตงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยม (ประมาณ พ.ศ. 2459 - พ.ศ. 2542)

จังหวัดสงขลาเป็นหนึ่งในจังหวัดของภาคใต้ตอนล่างโดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาดำรงฐานะสำคัญเป็นศูนย์กลางการปกครองนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการทั้งจากส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นศูนย์รวมของชุมชนที่มีวัดอันเป็นสถานที่พึ่งทางจิตใจจำนวนมากถึง 18 วัด รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการศึกษา ในภาครัฐและเอกชนทำให้ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเป็นแหล่งรวมของผู้คนที่หลากหลายโดยเฉพาะข้าราชการระดับต่างๆ เข้ามาอยู่อาศัยในอำเภอเมืองสงขลาจำนวนมาก ครั้นเมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิต จึงได้มีการจัดประเพณีงานศพอย่างสมเกียรติ สมฐานะของผู้วายชนม์ เพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีที่ได้สั่งสมไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต

การจัดประเพณีงานศพในอดีตมีการให้ความหมายและคุณค่า ในเรื่องของพิธีกรรมแห่งความตายกับความเชื่อในสังคม หมายถึงการส่งผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์ตามหลักปรัชญาของศาสนาพุทธ คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมจัดประเพณีงานศพที่บ้าน เนื่องจากเจ้าภาพได้ผ่อนคลายจากความเศร้าโศก มีความเชื่อว่าการจัดงานศพที่บ้านคือผู้ที่เสียชีวิตตามธรรมชาติ ส่วนผู้ที่เสียชีวิตที่ไม่เป็นไปตามวัฏจักรของชีวิต อาทิ ผู้ประสบอุบัติเหตุ ตายท้องกลม และฆาตกรรม จัดงานศพที่วัด ขั้นตอนของการจัดงานศพจะแฝงไปด้วยความเชื่อในเรื่องของภูตผีวิญญาน และความเชื่อในเรื่องภพภูมิหน้า และการส่งผู้ตายไปสู่สรวงสวรรค์ การจัดงานศพตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นการจัดงานศพตามหลักธรรมของศาสนาพุทธที่ว่าด้วยการใช้ชีวิตไม่ประมาท การกระทำของมนุษย์ส่งผลต่อบุญและบาป

ที่จะเกิดในภพภูมิหน้า เพื่อให้เข้าใจถึงชีวิตที่มีเกิด และมีดับ ตามวัฏจักรของชีวิตมนุษย์ ในแต่ละพิธีกรรมงานศพจะแฝงไปด้วยปริศนาธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมคำสอน ที่สอนให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจถึงความเป็นจริงของชีวิต หนทางแก้การดับทุกข์ และการเดินทางสายกลางตามหลักศาสนาพุทธ นอกจากนี้ การจัดงานศพเป็นการตอบแทนคนตาย เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู ความรัก และอาลัย ต่อผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว เจ้าภาพจึงจะจัดงานศพ ซึ่งเป็นงานสุดท้ายของชีวิตผู้ตายเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณ หรือการระลึกถึงคุณงามความดีที่ผู้ตายได้สั่งสมมาตลอดชีวิต ผ่านการช่วยเหลือ แบ่งปัน สิ่งของ หรือวัตถุติด ในการจัดงานศพ อีกทั้งยังตอบแทนคุณงามความดีในการเป็นผู้เข้าร่วมงานศพอีกด้วย

การจัดงานศพในอดีต ทำให้เกิดความสัมพันธ์กันในหมู่เครือญาติ ในเรื่องของการจัดเตรียมงานศพ อุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดงานศพเพื่อรองรับผู้ที่เข้ามาร่วมงานศพเพื่อแสดงความไว้อาลัย จะเป็นไปอย่างเรียบง่าย เพราะต่างคนต่างสรรหาวัตถุติด หรืออุปกรณ์มาช่วยงานศพ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมั่นคง เพราะผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพต่างคบหาสมาคม ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเนื่องจากญาติมิตรที่เข้ามาช่วยเหลืองานศพ ยังส่งผลให้เจ้าภาพได้รับความอบอุ่นใจ ไม่ว่าจะอุ่นใจและโดดเดี่ยว และทำให้เจ้าภาพเกิดความรู้สึกสำนึกบุญคุณที่มีญาติมิตรคอยให้กำลังใจยามทุกข์ เมื่อถึงคราวที่ผู้อื่นประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกัน เจ้าภาพต้องตอบแทนด้วยความไมตรีจิตในทำนองเดียวกัน

เมรุเผาศพกับการปรับเปลี่ยนเข้าสู่สังคมเมือง แสดงให้เห็นถึงการจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลา ได้ริเริ่มจากการเผาศพแบบเชิงตะกอนหรือที่เรียกกันว่าเมรุเผาศพชั่วคราว โดยใช้ไม้พินในการเผาศพเชิงตะกอนตั้งอยู่บริเวณริมวัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) ต่อมาในยุคของนายกเทศมนตรีเมืองสงขลา นายประโชติ เอกอรุ ได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ โดยให้การสนับสนุนให้สร้างเมรุเผาศพที่วัดหัวป้อมนอก (วัดท่าทาง) เป็นแห่งแรกของอำเภอเมืองสงขลา จึงทำให้เมรุเผาศพที่วัดหัวป้อมนอกเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือการย้ายการจัดงานศพที่บ้านมายังวัด เมื่ออำเภอเมืองสงขลาได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้มีประชากรหลังไหลเข้ามาอาศัยเป็นจำนวนมาก วัดที่อยู่ภายในบริเวณอำเภอเมืองสงขลาได้มีการพัฒนาสร้างเมรุเผาศพ จึงทำให้ผู้คนในอำเภอเมืองสงขลาทยอยไปจัดตั้งงานศพตามวัดมากยิ่งขึ้น การสร้างเมรุในระยะแรกเป็นเมรุที่ใช้ถ่านเผาศพ และมีจำนวน 1 เตา ปัจจุบันทางวัดได้ทำการปรับเปลี่ยนเมรุเผาศพแบบปลอดมลพิษ เนื่องจากการเผาศพแต่ละครั้งโดยใช้ถ่าน จะทำให้มีควันมากซึ่งควันเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อชาวบ้านบริเวณวัด จึงได้เปลี่ยนมาเป็นเมรุเผาศพแบบปลอดมลพิษ โดยใช้น้ำมันเผาศพแทนและเปลี่ยนเป็น 2 เตา เพื่อให้สามารถเผาศพได้มากขึ้นและช่วยประหยัดเวลาให้กับเจ้าภาพและผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ ได้มีการพัฒนาเมรุเผาศพและการสร้างศาลาเพื่อรองรับงานศพได้เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสบริโภคนิยม

เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการของความเป็นเมืองที่มีความเจริญเติบโต จึงส่งผลให้เกิดธุรกิจที่เข้ามาช่วยเหลือความสะดวกสบายในการจัดงานศพเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

2. พลวัตงานศพในกระแสบริโภคนิยม (พ.ศ. 2542 - พ.ศ. 2558)

การจัดประเพณีงานศพปัจจุบันภายในวัดแหลมทราย และวัดสระเกศโดยทั่วไปผู้ที่เข้ามาจัดงานศพเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปจนถึงบุคคลธรรมดา สถิติการตั้งงานศพภายในวัดประมาณ 10-15 ศพต่อเดือน ด้วยเหตุผลที่คนในอำเภอเมืองสงขลานิยมจัดตั้งงานศพภายใน 2 วัด เนื่องจากมีการอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพตั้งแต่มาติดต่อขอจัดงานศพภายในวัด ไม่ว่าจะเป็นในด้านของสถานที่ที่สามารถรองรับงานศพของบุคคลสำคัญในอำเภอเมืองสงขลา อุปกรณ์สำหรับการประกอบพิธีกรรม การบริการ ค่าใช้จ่ายตลอดการจัดงานศพ จนถึงพิธีดับธาตุซึ่งกฎกติกากำหนดชัดเจนให้กับผู้ที่จัดงานศพ ได้เข้าใจและถูกต้องตามหลักศาสนาและปฏิบัติตามกฎของวัด ซึ่งนับว่าแตกต่างจากอดีตที่จัดงานศพที่บ้าน มีการได้รับความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และจัดงานศพด้วยตนเอง โดยในสังคมเมืองปัจจุบัน เน้นความสะดวกสบายในการจัดงานศพ ที่เจ้าภาพใช้เงินซึ่งเป็นตัวกลางในการซื้อบริการจัดงานศพ

การจัดงานศพในปัจจุบันจึงได้ให้ความหมายและคุณค่าในเรื่องของเวลา จะเห็นได้ว่าเวลาเข้ามาให้ความหมายและคุณค่าพิธีกรรม เป็นสิ่งที่เกิดคู่กันในการประกอบพิธีกรรมในปัจจุบันเพื่อกำหนดเวลาให้งานศพมีความเป็นระเบียบแบบแผน และสะดวกรวดเร็วแก่ผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพและเจ้าภาพ และให้ความหมายและคุณค่ากับวัตถุ ในสิ่งที่เป็นองค์ประกอบในงานศพ จะเริ่มต้นตั้งแต่วันรดน้ำศพ จนถึงวันฌาปนกิจมีการนำดอกไม้มาประดับเมรุเป็นการให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์ และบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมของผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพล้วนแล้วแต่มีความตั้งใจให้งานศพที่เกิดขึ้นอย่างสมเกียรติมากที่สุดแก่ผู้ตายในช่วงระยะเวลาสุดท้ายของชีวิต

3. กระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโภคนิยม

การจัดงานศพในกระแสบริโภคนิยมมีการประกอบสร้างพื้นที่ทางกายภาพให้เป็นธุรกิจ โดยการทำให้ศาลาที่ตั้งงานศพกลายเป็นสินค้า จากอดีตศาลาวัดเป็นเพียงที่พักพิงสำหรับตั้งงานศพให้แก่ประชาชน ตั้งแต่มีการสร้างเมรุเผาศพ ทางวัดได้มีการสร้างศาลาเพิ่มเติมเพื่อรองรับการจัดตั้งงานศพในปัจจุบัน ที่มีการจัดงานศพเพิ่มมากขึ้น และได้มีการบริการ อำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพในเรื่องของศาลาที่ตั้งงานศพ มีการจองศาลา และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้กับวัด ทั้งในรูปแบบของการบริจาค และการกำหนดราคาให้สำหรับผู้ที่เข้ามาจัดงานศพภายในวัดเนื่องจากวัดมีความ

จำเป็นต้องรับผิดชอบในการเสียค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในวัด อีกทั้งยังเป็นการทำพื้นที่จิตวิญญาณให้เป็นธุรกิจ วัดเป็นเพียงพื้นที่ทางจิตวิญญาณที่ผู้คนต่างล้นเข้ามาทำกิจกรรม คือการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา แต่ในปัจจุบันการจัดงานศพภายในวัด ทำให้วัดกลายเป็นสินค้า โดยมีการให้บริการ คำแนะนำ ความสะดวกสบายแก่เจ้าภาพผู้จัดงานศพ โดยรวมในเรื่องของพิธีกรรม พิธีการในงานศพโดยมี พิธีกรเป็นบุคคลหลักในการรับผิดชอบหน้าที่ในการดูแลงานศพ พระสงฆ์ และสัปเหร่อเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรม

ในส่วนของธุรกิจที่เข้ามาประกอบสร้างงานศพให้เป็นสุขคติพาณิชย์ ในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงศิลปะโลงศพนั้น ได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและค่านิยมของคนไทยในยุคสมัยปัจจุบัน วิธีการทำโลงก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยปัจจุบัน โลงศพได้พัฒนาจนถึงในยุคปัจจุบันที่ต้องแข่งกับเวลา ความสะดวกสบาย และเงิน เป็นสิ่งสำคัญ โลงศพก็เช่นเดียวกัน ยังมีลวดลาย สี สัน หรือยิ่งใหญ่ จะแสดงให้เห็นถึงฐานะของบุคคล หรือครอบครัว นอกจากนั้นได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตโลงศพ เพื่อให้ง่ายต่อความต้องการของลูกค้า ที่สังเกตได้คือการติดลวดลายในปัจจุบัน ใช้ลายสกรีนลงบนสติ๊กเกอร์และนำไปติดลงบนตัวโลงนั้นสามารถทำได้รวดเร็วกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก ทำให้ในปัจจุบันโลงศพจึงมีลวดลายที่สวยงามมากขึ้น ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของคนทำโลงศพ ทำให้โลงศพมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นไปตามลวดลายที่ตกแต่งบนโลงศพ นอกจากนั้นการบริการโลงศพแล้วแต่ความต้องการของลูกค้า ว่าอยากจะได้โลงศพขนาดไหน กี่สี ทางร้านจะผลิตตั้งไว้ให้ลูกค้าสามารถเลือกได้เลยในเวลาที่ต้องการ ทำให้โลงศพตอบสนองลูกค้าได้อย่างชัดเจนตามที่ลูกค้าต้องการการจัดดอกไม้ในงานศพเป็นการสะท้อนสถานะทางสังคม การจัดดอกไม้ในงานศพถือว่าเป็นหน้าเป็นตาให้กับงานศพ ปัจจุบันการจัดดอกไม้ในงานศพมีทางเลือกในการจัดแบบกอ และแบบสวน โดยมีการใช้ของตกแต่งเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับงานศพ อีกทั้งยังมีการบริการตกแต่งศาลา และการจัดดอกไม้หน้าเมรุเผาศพให้ในวันฌาปนกิจ โดยเจ้าภาพตั้งงบในการจัดงานศพ ทางร้านรับจัดดอกไม้ในงานศพจะออกแบบให้เจ้าภาพและบริการอย่างรวดเร็วให้ทันพิธีกรรม ยิ่งงานศพดอกไม้เยอะและจัดดอกไม้ดูดีมีความหรูหรา เพื่อบ่งบอกถึงสถานะทางสังคมของเจ้าภาพและผู้ตาย ธุรกิจบริการด้านสถานที่ ที่เข้ามาเพื่อรองรับสำหรับการจัดงานศพที่ใหญ่โต โดยจะมีเต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ และพัดลมให้บริการ ธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพจึงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือเจ้าภาพผู้จัดงาน เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระในการจัดงานที่ถูกต้องตามประเพณีงานศพ โดยธุรกิจที่เกี่ยวกับงานศพนั้นเริ่มจากการขอช่วย จนกลายมาเป็นการทำธุรกิจเต็มตัว โดยมีช่องทางในการให้บริการจากคนรู้จัก การบอกปากต่อปาก และการโฆษณาตามศาลาวัด อีกทั้งยังมีการให้บริการแบบแพ็คเกจ การจ้างเหมาเฉพาะวัน หรือตลอดการจัดงานศพ ขึ้นอยู่กับการตกลงกับเจ้าภาพและธุรกิจที่เกี่ยวกับการจัดงานศพ คุณภาพของงานศพจะขึ้นอยู่กับราคาที่เจ้าภาพจ่าย

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบการจัดงานศพภายใต้กระแสบริโภคนิยม

ตารางเปรียบเทียบการจัดงานศพภายใต้กระแสบริโภคนิยม ว่าสิ่งใดยังคงอยู่ หายไป เปลี่ยนแปลง และสิ่งที่เพิ่มเข้ามาในการจัดประเพณีงานศพงานศพ โดยแบ่งออกเป็น ด้านสถานที่ในการจัดงานศพ พิธีกรรม และการประกอบสร้างสุขคติพหุวัฒนธรรม

สิ่งที่ยังคงอยู่	สิ่งที่หายไป	สิ่งที่เปลี่ยนแปลง	สิ่งที่เพิ่มเข้ามา
สถานที่			
เมรุเผาศพ - แบบเตาถ่าน - ใ้ถ่าน	-	- แบบปลอดมลพิษ - ใช้น้ำมันโซล่า	-
ศาลา - ไม่เก็บเงินค่าสถานที่	-	- เก็บเงินค่าสถานที่	- การทำความสะอาด - จำนวนศาลาที่เพิ่มขึ้น - ความเป็นระเบียบเรียบร้อย
การจัดงานศพ - บ้าน - วัด	-	-	-
พิธีกรรม			
ระยะเวลาในการจัดงานศพ - 7-10 วัน	-	- 3-5 วัน	-
พิธีอาบน้ำศพ -	การอาบน้ำศพที่บ้าน	- โรงพยาบาลเป็นผู้ประกอบพิธี	-
พิธีรดน้ำศพ - การมัดตราสังข์ - วัด	-	- ไม่มัดมัดตราสังข์ - ช่วงเวลารดน้ำศพ 13.00-14.00 น.	-
พิธีสวดพระอภิธรรม - ช่วงเวลา 19.00 - 20.00 น.	- สวดศพจำนวน 4 เติง ครั้งละ 1 เติง	- สวดศพ 4 เติง รวมกัน ครั้งเดียว	-

สิ่งที่ยังคงอยู่	สิ่งที่หายไป	สิ่งที่เปลี่ยนแปลง	สิ่งที่เพิ่มเข้ามา
พิธีมาปนกิจ - นำศพจากบ้านมาเผา ที่วัด	- การเวียนรอบเมรุ 3 รอบ	- ระยะเวลาในการเผา 2 ช่วง 13.30 กับ 15.30	- รถบริการบรรทุกและ แห่ศพของเทศบาล นครสงขลา
พิธีดับธาตุ - เก็บอัฐิใส่โกศ นำไป ไว้ในบัว	-	- การเก็บโกศในองค์ พระ	- การเช่าเรือลอยอังคาร
การประกอบสร้างสุขคติพินัย			
ร้านโลงศพ - โลงศพแบบธรรมดา	-	- สีสนของโลงศพ - โลงศพติดแอร์	- การตกแต่งผ้าลูกไม้ หมอน และผ้าแพร
ร้านอาหาร - จัดหาวัตถุดิบและ ปรุงกินเอง	-	- จ้างทำอาหาร แบบบุฟเฟต์	-
ร้านดอกไม้ - การจัดดอกไม้หน้า โลงศพ - ดอกไม้สด	-	- การจัดดอกไม้หน้าโลง ศพ แบบสวน - การจัดดอกไม้หน้าเมรุ - ดอกไม้ประดิษฐ์	- การจัดดอกไม้ด้วยของ ตกแต่ง - การตกแต่งศาลา - การตกแต่งบริเวณเมรุ เผาศพ
การขายของบริเวณ งานศพ -	-	-	- พ่อค้า แม่ค้าเข้ามา ขายของตามงานศพ
มหรสพ - การบรรเลงเพลงไทย เดิม - การแสดงหนังตะลุง มโนราห์	-	- การเปิดเพลงตามสมัย นิยม	-

อภิปรายผลการวิจัย

ประเพณีงานศพไทยพุทธในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากยิ่งขึ้น ทำให้การจัดงานศพไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากคนใกล้ชิดสนิทสนมได้ดังเดิม การจัดงานศพที่บ้านจึงกลายเป็นความยุ่งยากของคนในสังคมสมัยใหม่ สอดคล้องกับปัญหา เลิศสุขประเสริฐ (2548) เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลง การจัดงานศพไม่สามารถพึ่งพาคนใกล้ชิดได้ดังเดิม การหาคนมาช่วยจัดงานศพที่บ้านทำได้ยากขึ้น แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับงานศพ ความสะดวกสบายและการประหยัดเวลาในการจัดงานศพเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมสมัยใหม่มากกว่า จึงทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของประเพณีงานศพในปัจจุบันที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเข้ามาในชีวิต เพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตของคนสมัยใหม่ คือความสะดวก รวดเร็ว และสามารถเลือกออกแบบรูปแบบประเพณีงานศพได้ตามความประสงค์ของเจ้าภาพงานศพหรือการสั่งเสียของผู้วายชนม์แบบสำเร็จรูป ซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเพราะกระแสบริโภคนิยมที่เข้ามามีบทบาทในอำเภอเมืองสงขลา ในปี พ.ศ. 2542 วัดในเขตอำเภอเมืองสงขลาเริ่มมีการก่อตั้งเมรุเผาศพแบบไร้มลพิษ ทำให้ผู้คนที่อยู่บริเวณรอบวัดหรือในเขตเมืองสงขลาเริ่มเข้ามาจัดงานศพภายในวัดที่มีเมรุมากขึ้น เนื่องจากมีความสะดวกสบายไม่ต้องเดินทางจากบ้านนำศพมาเผาที่วัดอีกต่อไป ปัจจุบันยังการจัดประเพณีงานศพนั้น ยิ่งจัดยิ่งใหญ่เท่าไรถือเป็นการแสดงออกทางฐานะของคณะเจ้าภาพหรือผู้ตาย เพื่อการแข่งขัน ความมีหน้ามีตาในสังคม ส่งผลให้คนในสังคมได้รับวัฒนธรรมที่เป็นสังคมบริโภคนิยม การจัดงานศพในปัจจุบันทำให้เกิดค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ในการใช้จ่ายเงินเพื่อแลกกับความความสะดวกสบาย ง่ายสำเร็จรูปในการจัดงานศพ โดยให้ความหมายงานศพเป็นการแสดงออกทางสังคม ค่านิยมที่ชั่ววัดความหรูหรา มากกว่าความหมายของการสูญเสียและโศกเศร้าของญาติมิตร อีกทั้งยังลดขั้นตอนของพิธีกรรมตามแบบศาสนาพุทธในปัจจุบัน

การจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลาอาจเรียกได้ว่า “สุขคติพาณิชย์” เป็นการจัดการงานศพแบบครบวงจรสำหรับเขตเมืองสงขลา อาจจะไม่เต็มรูปแบบมากนักภายในธุรกิจเดียว โดยมีการทำธุรกิจ จัดงาน จ้างเหมา เช่า และการบริการ แต่แยกออกเป็นการบริการในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของทางวัดเป็นสถานที่สำคัญในการจัดประเพณีงานศพ ที่เป็นในเรื่องของสถานที่ พิธีกรรม และอุปกรณ์ต่างๆ ในงานศพทั้งที่เป็นสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการจัดงานศพ จนกระทั่งรวมไปถึงเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพคือพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการติดต่อเรื่องสถานที่การจัดตั้งงานศพ และพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีงานศพ อีกทั้งยังมีพิธีกรที่คอยให้คำแนะนำขั้นตอนการจัดงานศพ การเตรียมอุปกรณ์ในการจัดงานศพ และสัปเหร่อ ที่คอยจัดการเกี่ยวกับเรื่องของการเผาศพในด้านพิธีกรรม ในส่วนของค่าใช้จ่ายจะพบว่าทาง

วัดมีทั้งกำหนดค่าบริการสถานที่ ค่าน้ำมันเผาศพ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอุปกรณ์ในการทำอาหาร และรวมไปถึงแรงศรัทธาสำหรับการบริจาคให้กับวัดในการจัดงานศพงานศพในฐานะที่เป็นสินค้ามีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองการบริโภคค่านิยมที่จัดงานใหญ่โตเพื่อแสดงออกถึงสถานภาพทางสังคมมากกว่าให้ความสำคัญต่อศาสนาอีกทั้งยังมีการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้งานศพมีมูลค่าการแลกเปลี่ยนสูงซึ่งเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อผู้ให้บริการ วัดจึงมีบทบาทในด้านของศาสนาที่เป็นผู้ชี้แนะพิธีกรรมเพื่อให้เกิดคุณค่าทางศาสนาต่อเจ้าภาพกับการเป็นผู้ให้บริการพิธีกรรมงานศพที่อยู่ในเงื่อนไขความจำเป็นทางเศรษฐกิจ (ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ, 2548) ในส่วนของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพ แบ่งออกเป็นร้านโลงศพ ร้านดอกไม้ และแม่ครัวทำอาหารในงานศพ และอื่นๆ พบว่าการเปลี่ยนแปลงศิลปะการตกแต่งโลงศพในปัจจุบัน ลวดลายบนโลงศพเป็นลายไทยพื้นฐานแบบดั้งเดิม โดยผลิตลวดลายจากพลาสติก และการสกรีนลวดลายลงบนสติ๊กเกอร์เพื่อให้ง่ายต่อการติดลวดลายบนโลงศพ โดยการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการประดิษฐ์ เพื่อลดระยะเวลาในการตกแต่งและผลิตโลงศพในปัจจุบัน สอดคล้องกับ วสันต์ ภูเกิดพิมพ์ (2550) ว่าโลงศพยังมีการตกแต่งลวดลายต่างๆ เพื่อให้โลงศพมีความสวยงามมากขึ้น เช่น การตกแต่งลายเทพพนม นางฟ้า กนกลายไทย เมฆหรือจันทร์ที่ขึ้นเป็นลายนูนต่ำ และการตกแต่งด้วยกระดาษทอง กระดาษเงินหรือกระดาษสีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาเอาพรมสีต่างๆ และผ้าลูกไม้มาใช้ในการประดับตกแต่งขอบโลงอีกด้วย ลูกค้าสามารถเลือกสรรโลงศพได้ตามความต้องการ เพื่อตอบสนองความต้องการของการบริโภคของสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ จึงทำให้ธุรกิจร้านค้าที่เข้ามาให้บริการงานศพเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานศพกลายเป็นสินค้า เพราะธุรกิจร้านค้าเข้ามามีบทบาท ทำให้งานศพในปัจจุบันดำเนินไปอย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เพราะในแต่ละกระบวนการต่างล้วนใช้เงินที่เป็นปัจจัยสำคัญ ในการดำเนินการของรูปแบบธุรกิจที่ใช้เงินตรา ประเพณีงานศพถูกทำให้กลายเป็นสินค้า จากการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมไทยปัจจุบันที่ได้เข้าสู่ยุคบริโภคนิยม ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยใหม่ และค่านิยมเพื่อตอบสนองรูปแบบวิถีชีวิตของคนในยุคบริโภคนิยมที่นิยม ที่มีการดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคลการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการช่วยเหลือที่มีการหวังผลตอบแทน มากกว่าการช่วยเหลือโดยที่ไม่หวังผลสิ่งใด รวมถึงการที่คนในสังคมมีชีวิตที่เร่งรีบมากขึ้นทำให้การจัดงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเกิดขึ้นในรูปแบบของการจัดทำเป็นรูปแบบสำเร็จรูปเช่นการจัดงานเกี่ยวกับงานศพการจัดงานเกี่ยวกับงานมงคลเป็นต้น (กาญจนา รัตนพันธ์, 2552) จึงทำให้การจัดงานศพในปัจจุบันมีความสะดวกสบาย รวดเร็ว และหรูหรา เพื่อการจัดงานศพให้สมเกียรติให้กับผู้ตาย หรือเจ้าภาพงานศพในสังคมปัจจุบันพิธีกรรมงานศพได้เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ที่มีการจัดจ้าง การทำธุรกิจ และให้บริการภายในงานศพอย่างครบวงจร เพื่อความสะดวกสบายของเจ้าภาพงานศพ สอดคล้องกับแนวคิด Yuiakamura (1996 อ้างถึงใน กาญจนา รัตนพันธ์, 2552) ที่กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดสังคมบริโภคนิยมไว้ว่าสังคมปัจจุบัน แปรเปลี่ยนเป็นการดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคล ต่างคน

ต่างอยู่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการช่วยเหลือที่มีการหวังผลตอบแทน มากกว่าการช่วยเหลือ โดยที่ไม่หวังผลสิ่งใด รวมถึงการที่คนในสังคมมีชีวิตที่เร่ร่อนมากขึ้น ทำให้การจัดงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเกิดขึ้นในรูปแบบของการจัดทำเป็นรูปแบบสำเร็จรูป จึงทำให้การจัดประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีการให้คุณค่าและความหมายที่เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา ซึ่งในปัจจุบันความสัมพันธ์ได้จากการใช้ตัวเงินในการซื้อหา จึงทำให้ประเพณีงานศพที่ยังดำรงอยู่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนของสินค้า วัตถุ และการบริการ ที่มีการซ้อนทับกันในเรื่องขององค์ประกอบของ เวลา วัฒนธรรม และสังคม เมื่อมีช่องทางการนำเสนอสินค้า และมีบริบทที่เหมาะสมสำหรับการซื้อขาย อย่างสุจริตพาณิชย์ที่เข้ามาอำนวยความสะดวกในงานศพสิ่งของเหล่านั้นก็จะกลายเป็นสินค้าได้ด้วยตนเอง (Appadurai, 1989)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การวิจัยนี้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพลวัตของงานศพก่อนกระแสบริโภคนิยมในตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมในบริเวณนี้ ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภาครัฐและเอกชน สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและพัฒนาท้องถิ่นต่อไป ทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการกลายเป็นสินค้าของงานศพในกระแสบริโภคนิยม ผู้คนในตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สามารถนำไปปรับใช้และพัฒนาให้เหมาะสม โดยสอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อันนำไปสู่การจัดประเพณีงานศพได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมของพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของผู้คนในงานศพที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย รวมไปถึงการศึกษาการจัดงานศพของคนที่มีกำลังทรัพย์น้อยหรือไม่เพียงพอสำหรับการจัดงานศพ ในบริบทของชุมชนเมือง

2. ควรมีการสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยการจัดงานศพ ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของจังหวัดอื่นๆ ที่มีบริบทพื้นที่ ที่แตกต่างกันต่อไป เพื่อจะได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของจังหวัดอื่นๆ หรือตอบรับกับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา รัตนพันธ์. (2552). *ชุมชนชาวนาทำมกลางกระแสนะบรีโภคณียม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.(2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะและภูมิปัญญา จังหวัดสงขลา*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
- คนศิตา พรหมสุวรรณ. (2551). *ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้าน อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่5). กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์กรชุมชน)
- ชาย โปธิสิตา. (2554). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- จง อุดมผล. (2552). *ภาพสะท้อนสังคมบริโภคณียม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, เพชรบุรี.
- ธนาภิต. (2543). *ประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: พีรามิด.
- นพพร จันทรนาชู. (2544). *สังคมบริโภคณียม: ปัญหา ทฤษฎี และทางออก*. *มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*. 19 (1), 18-26
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2536). *ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ประชิด สุกณะพัฒน์. (2546). *วัฒนธรรมพื้นบ้านและประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- ประทุม ชุ่มเพ็งพันธ์. (2544). *วิถีชีวิตชาวใต้ ประเพณีและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก จัดพิมพ์
- ปราณี วงษ์เทศ. (2534). *พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการตายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2543) *เศรษฐศาสตร์แนวมนุษยนิยม*. *วารสารเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์*, 3, 251-274.
- ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ. (2548). *กระบวนการกลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ปัทมวรรณ เนตรพุกกณะ. (2539). *การวิเคราะห์ที่อยู่อาศัยในเชิงเศรษฐกิจสังคมโดยการใช้สื่อ*.
วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐกิจและสังคมการสื่อสารทางภาษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระขวัญเมือง สุหะ. (2546). *พุทธศาสนากับลัทธิบริโภคนิยม*. ศึกษาเปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์แนว
พุทธกับ เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิตสาขา
ศาสนาเปรียบเทียบ,มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระครูกันตธรรมาภิวัดน์ (คุ้มบัวลา). (2555). *การศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการมาปนกิจของ
ชาวบ้าน ขอนแก่นเหนือตำบลขอนแก่น อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย.
- พระบุญธรรม สุทธิกุล. (2550). *เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยพิธีกรรมงานศพภายใต้ระบบทุนนิยม*
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี.
- พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ. (2554). *ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ กรณีศึกษา
บ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอปง จังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณ์ราชวิทยาลัย, พะเยา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). *ศาสนาประจำใจ*. กรุงเทพฯ: โปสต์ พับลิชชิ่ง
- พระไพศาล วิสาโล. (2554). *ธรรมะเพื่อการใช้ชีวิตที่สมดุล*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น
- พระอธิการบุญจันทร์ อันไฮ. (2553). *ความเชื่อ พิธีกรรม และรูปแบบการจัดงานศพโดยชุมชนมีส่วน
ร่วมที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- ภัสร์วจิ ศรีสุวรรณ. (2557). *ฉลาดทำศพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา
- ยศ สันตสมบัติ. (2535). *แม่หญิงสี่ชายตัว : ชุมชนและการคาประเพณีในสังคมไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนพัฒนาท้องถิ่น
- ยุวดี ช่วยกิจ. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางการตลาดของฟิลลิป คอตเลอร์ กับลัทธิ
บริโภคนิยม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ลักษณ์ ศกุนะสิงห์. (2556). *ความเชื่อและประเพณี : เกิด แต่งงาน ตาย*. กรุงเทพฯ : พราวเพรส
- ลัดดา ประสพสมบัติ. (2545). *การบริโภคสินค้าเงินผ่อนและการโต้ตอบของผู้บริโภคสินค้าในชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท จังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศรีสมร ศรีเบญจพลากร. (2544). *ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา*. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *ประเพณีการจัดงานศพแนวประหยัด*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา. (2556). *วัดจังหวัดสงขลา*. ค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2558, จาก: <http://www.m-culture.go.th/songkhla>
- สุเมธ ต้นสกุล. (2536). *พฤติกรรมกรรมการหารายได้ของบุคคล ร้านค้า และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรภาษาไทย, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. (2532). *สังกัปพิธีกรรม*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สุริชัย หวันแก้ว. (2543). *กระบวนการทำให้เป็นชายขอบ*. ในเอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติสาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 1 วันที่ 15-16 ธันวาคม 2543. จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เสถียรโกเศศ. (2531). *ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตการตาย*. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- องค์ทะไลลามะ. (2556). *การหลับ การฝัน และการตาย*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา
- อติคม โกมลวิทยธร. (2538). *ทฤษฎีว่าด้วยการศึกษาเรื่องสังคมบริโภคนิยม*. ในสิริพร สมบูรณ์บุรณะ (บรรณาธิการ), *วัฒนธรรมบริโภคแนวคิดและการวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.
- อวยชัย ตั้งเตรียมใจ. (2546). *การศึกษาพิธีกรรมประเพณีงานศพ ของชาวไทยจีน ตำบลทรายมูล อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาไทยคดี ศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, สมุทรปราการ.
- อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล. (2545). *การเกิดขึ้นของวัฒนธรรมบริโภคในชุมชน*. วิทยานิพนธ์ การศึกษาดุขฎิบัณฑิต วิทยานิพนธ์สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, นครนายก.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อารยนันท์ หนูด้วง. (2546). *ทัศนะของประชาชนต่อกระบวนการสร้างระบบการเรียนรู้การปฏิรูป
พิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพของวัดรังสฤษฎ์ อำเภอบางบาล จังหวัดนนทบุรี.*

วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Appadurai, Arjun. (1986). *Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspectives.*
Cambridge: Cambridge University Press

Baudrillard J. (1975) *The Mirror of The Product.* Translated by Mark Poster. St. Louis :
Teros.

Kopytoff, Igor. (1986). *The Cultural Biography of Thing: Commoditization as Process.*
New York: University of Cambridge.

บุคลากรกรม

- กุ่ม (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านไวเนิล ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมือง สงขลา จังหวัดสงขลา, 29 กุมภาพันธ์ 2559.
- ไก่ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านดอกไม้ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 29 กุมภาพันธ์ 2559.
- เขียว (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดสระเกศ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 18 ธันวาคม กุมภาพันธ์ 2559.
- ต่าย (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ถนนนางงาม ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 25 กุมภาพันธ์ 2559.
- เทห์ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดแหลมทราย ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 29 กุมภาพันธ์ 2559.
- นคร (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, เทศบาลนครสงขลา ตำบล
บ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 29 กุมภาพันธ์ 2559.
- พงศ์ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดสระเกศ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 16 กุมภาพันธ์ 2559.
- พระโต (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดสระเกศ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 11 ตุลาคม 2558.
- พระพล (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดสระเกศ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 29 กุมภาพันธ์ 2559.
- พระพาส (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดแหลมทราย ตำบล
บ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 11 ตุลาคม 2558.
- พระสนอง (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวป้อมนอก ตำบล
บ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 29 ตุลาคม 2558.
- เมตตา (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านขายโลงศพ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 5 มกราคม 2559.
- แมว (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ถนนนางงาม ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 25 กุมภาพันธ์ 2559.
- ยูร (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดสระเกศ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมือง สงขลา จังหวัดสงขลา, 13 ตุลาคม 2558.

- รวย (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านขายข้าวแกง ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 17 กุมภาพันธ์ 2559.
- รัตติ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดแหลมทราย ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 19 กุมภาพันธ์ 2559.
- วรรณทนี (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านดอกไม้ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 5 มกราคม 2559.
- สันต์ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, เทศบาลนครสงขลา ตำบล
บ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 29 กุมภาพันธ์ 2559.
- สิทธิ์ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านขายโลงศพ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 16 กุมภาพันธ์ 2559.
- สิน (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านดอกไม้ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 6 กุมภาพันธ์ 2559.
- อรุณ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, ร้านขายโลงศพ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 6 มกราคม 2559.
- อารมณ (นามสมมติ) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ธรรมพร สุขมี เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดสระเกศ ตำบลบ่อทราย
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา, 25 กุมภาพันธ์ 2559.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์เรื่อง

ประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม

แบบสัมภาษณ์ชุด ก.

สำหรับผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ เจ้าภาพงานศพ พระสงฆ์ สัปเหร่อ พิธีกร
และกลุ่มผู้ทำธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ
เรื่องประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
สถานที่สัมภาษณ์ .....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-นามสกุล (นามสมมติ) .....
2. อายุ.....ปี

ส่วนที่ 2 แนวคำถามหลัก

1. การจัดงานศพในอดีตเป็นอย่างไร
  - 1.1 กระบวนการ (ขั้นตอน) /พิธีกรรมการจัดงานศพเป็นอย่างไร
  - 1.2 ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการให้ความร่วมมือในลักษณะไหนและอย่างไร
  - 1.3 ผู้เข้าร่วมงานศพเป็นใคร เพราะเหตุใด
  - 1.4 มีระยะเวลาการจัดงานศพกี่วัน และทำการฃาปนกิจศพเมื่อไหร่ มีความเชื่ออย่างไร เพราะอะไร
2. การจัดงานศพในปัจจุบันเป็นอย่างไร
  - 2.1 มีขั้นตอนการจัดงานศพอย่างไร แตกต่างจากอดีตหรือไม่อย่างไร ในช่วงเวลาใด
  - 2.2 การจัดงานศพในรูปแบบปัจจุบันเปลี่ยนแปลงในเรื่องอะไรบ้าง
  - 2.3 ชุมชนเข้ามามีบทบาทในลักษณะไหน อย่างไร
  - 2.4 กระบวนการ/ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมงานศพในปัจจุบันแตกต่างจากอดีตหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 3 แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านพิธีกรรมงานศพ และความเชื่อ

1. การจัดงานศพมีความเป็นมาอย่างไร
2. การจัดงานศพมีความสำคัญอย่างไร
3. ทางวัดมีบริการอะไรบ้าง ให้กับเจ้าภาพงานศพ
4. การติดป้ายโฆษณา เข้ามาช่วงเวลาไหนและมีความสัมพันธ์กับงานศพอย่างไร
5. ขั้นตอนเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดประเพณีงานศพ
  - 5.1 บุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดงานศพมีใครบ้าง

5.2 สถานที่สำหรับจัดงานศพเป็นอย่างไร

- มีความเชื่ออย่างไร
- การจัดเตรียมสถานที่ของวัดให้แก่เจ้าภาพ มีอะไรบ้าง
- การติดต่อวัดเพื่อจัดงานศพ ต้องมีหลักฐานอะไรบ้าง
- มีศาลากี่หลัง ต้องจองคิวอย่างไร
- ทางวัดสามารถรองรับงานศพได้กี่งานต่อระยะเวลา 1 เดือน

5.3 วัตถุประสงค์ของที่ใช้ในพิธีกรรมมีอะไรบ้าง และมีความเชื่ออย่างไร

5.4 ช่วงเวลาที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมีอะไรบ้าง และมีความเชื่ออย่างไร

5.5 การจัดการศพ มีขั้นตอนพิธีกรรมอย่างไร ในแต่ละขั้นตอนมีความเชื่ออย่างไร

5.6 การสวดอธิษฐานหน้าศพประจำคืนมีขั้นตอนอย่างไร

- องค์กรประกอบการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสวดศพ เปลี่ยนไปไหมจากอดีต

5.7 การเคลื่อนศพไปยังฌาปนสถาน มีขั้นตอนอย่างไร เพราะอะไร

5.8 การเก็บอัฐิ มีขั้นตอนพิธีกรรมอย่างไร

- ในแต่ละขั้นตอนมีความเชื่ออย่างไรบ้าง

ส่วนที่ 4 แนวคำถามสำหรับเจ้าภาพงานศพ

1. เมื่อมีคนเสียชีวิตเจ้าภาพติดต่อทางวัดอย่างไร
2. ทางวัดมีบริการอะไรบ้าง สำหรับเจ้าภาพ
3. เจ้าภาพมีความรู้เรื่องการจัดงานศพมากน้อยแค่ไหน
  - 3.1 ถ้าเจ้าภาพไม่มีความรู้เรื่องการจัดงานศพ บุคคลใดบ้างสามารถแนะนำขั้นตอนพิธีกรรมให้กับเจ้าภาพ
4. เพราะเหตุใดถึงเลือกวัดนี้เพื่อจัดงานศพ
5. การจัดงานศพครั้งนี้เจ้าภาพออกแบบงานศพด้วยตนเอง หรือเป็นคำสั่งเสียของผู้ตายเพราะอะไร
6. ค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพ เป็นอย่างไร
  - 6.1 ค่าใช้จ่ายส่วนของวัด (ค่าน้ำ-ไฟ ค่าถวายปัจจัย และอื่นๆ)
  - 6.2 ค่าใช้จ่ายในส่วนของธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ ประกอบด้วยอะไรบ้าง
  - 6.3 ในกรณีเงินทุนไม่พอในการจัดงานศพท่านจะทำอย่างไร
7. การติดต่อธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ เจ้าภาพติดต่อด้วยตนเอง หรือทางร้านค้าเข้ามาเสนอขายบริการเป็นอย่างไร
  - 7.1 ในกรณีไม่เข้าร่วมงานศพด้วยตนเอง มีการใส่ซอง ส่งพวงหรีด หรือ อื่นๆ
8. ผู้คนที่มาร่วมงานศพช่วงเวลาไหน เพราะอะไร

9. เพราะเหตุใดจึงต้องเชิญแขกผู้ใหญ่ หรือคนที่มีฐานะทางสังคมมาเป็นเจ้าภาพงานศพในการสวดอภิธรรมในคืนสุดท้าย หรือวันฌาปนกิจ
10. ท่านคิดว่าการเข้ามาของธุรกิจเกี่ยวกับงานศพในปัจจุบันส่งผลกระทบต่ออย่างไรบ้างต่องานศพ

ส่วนที่ 5 แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้ทำธุรกิจเกี่ยวกับงานศพ

1. เปิดธุรกิจเริ่มแรกตั้งแต่ปีพ.ศ.อะไร
2. อาชีพเดิมทำอะไร ทำไมถึงมาทำงานด้านนี้
3. ทางร้านจำหน่ายอุปกรณ์ หรือให้บริการอะไรบ้างเกี่ยวกับงานศพ
4. การโฆษณาของทางร้าน โฆษณาช่องทางไหนบ้าง
5. ทางร้านเริ่มให้บริการเกี่ยวกับงานศพช่วงเวลาไหน

ร้านสังฆภัณฑ์

1. อุปกรณ์สำหรับงานศพ มีอะไรบ้าง เพราะอะไร
2. เหยี่ยวไปรยทาน มีกี่แบบ กี่สี คนนิยมสีอะไรบ้าง ส่วนใหญ่จะสั่งทำไหว้ตรงไหน
3. ดอกไม้จันทน์ มีกี่แบบ กี่สี คนนิยมแบบไหน เพราะอะไร ราคาเท่าไร

ร้านอาหาร

1. อาหารสำหรับเลี้ยงในงานศพ
  - 1.1 มีกี่แบบ (ทั่วไป/บุฟเฟต์)
  - 1.2 อาหารในงานศพต้องมีกี่อย่าง ประกอบด้วยอะไรบ้าง
  - 1.3 เจ้าภาพนิยมสั่งทำแกงอะไรบ้าง กับข้าวจำนวนเท่าไร
  - 1.4 ราคาเหมาทั้งงาน ต่อวัน ต่อมื้อ ราคาเท่าไร
  - 1.5 นอกจากรับทำอาหารแล้วรวมถึงของว่างในงานศพด้วยไหม อาหารว่างสั่งจากไหน จัดอย่างไร ราคาเท่าไร
  - 1.6 อุปกรณ์ในการทำอาหารหาจากไหน
  - 1.7 วัตถุประสงค์ในการทำอาหารเจ้าภาพจ่ายในราคาเหมาหรือแยกจ่าย
2. บริการล้างจาน
  - 2.1 เหมาทั้งงาน ต่อวัน ต่อมื้อ ราคาเท่าไร

ร้านจำหน่ายโลงศพ

1. โลงศพ
  - 1.1 โลงศพมีกี่แบบ กี่สี และมีสวดตายอะไรบ้าง
  - 1.2 เจ้าภาพนิยมโลงศพแบบไหนมากที่สุด เพราะเหตุใด
  - 1.3. นอกจากโลงศพแล้วทางร้านมีบริการเสริมอะไรบ้างให้กับเจ้าภาพ เช่น ไปรับศพจากโรงพยาบาล และอุปกรณ์มัตตราสังข์ เป็นต้น

1.4 มีการส่งโลงศพล่วงหน้าก่อนตายหรือเปล่า

ผู้ให้บริการเต็นท์ โต๊ะ เครื่องเสียง

1. เต็นท์ โต๊ะและเครื่องเสียง
  - 1.1 เต็นท์มีกี่แบบ ราคาเท่าไร
  - 1.2 โต๊ะ นับเป็นจำนวนโต๊ะ ราคาเท่าไร
  - 1.3 เครื่องเสียง เหมาะเป็นวัน หรือระยะเวลาที่จัดงานศพ ราคาเท่าไร

ร้านดอกไม้

1. ดอกไม้หน้าโลงศพ
  - 1.1 ดอกไม้หน้าโลงศพมีกี่รูปแบบ
  - 1.2 ราคาต่อวันสำหรับดอกไม้ และตลอดทั้งงาน
  - 1.3 ทางร้านมีบริการออกแบบให้สำหรับลูกค้าหรือเปล่า
2. พวงหรีด
  - 2.1 พวงหรีดมีกี่แบบ อะไรบ้าง
  - 2.2 นอกจากพวงหรีดดอกไม้แล้ว มีพวงหรีดชนิดอื่นอีกไหม

ร้านไวน์ล

1. ไวน์ลเพื่อติดป้ายบอกพิธีการ
  - 1.1 ขนาดมาตรฐานสำหรับป้ายไวน์ล
  - 1.2 ราคาเท่าไร
  - 1.3 ทางร้านมีบริการออกแบบป้ายไวน์ลไหม เพราะอะไร

ผู้สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ชุด ข.

สำหรับผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาประวัติศาสตร์ของประเพณีงานศพ
เรื่องประเพณีงานศพ: กระบวนการกลายเป็นสินค้าภายใต้กระแสบริโภคนิยม

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
สถานที่สัมภาษณ์ .....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-นามสกุล (นามสมมติ) .....
2. อายุ.....ปี

ส่วนที่ 2 แนวคำถามหลัก

1. ความเป็นมาของการจัดงานศพ
  - 1.1 จัดงานศพเพื่ออะไร เพราะอะไร
  - 1.2 มีความเชื่ออย่างไรกับการจัดงานศพ
2. ขั้นตอนเกี่ยวกับการจัดประเพณีงานศพ
  - 2.2 ในอดีตเมื่อมีคนเสียชีวิตจัดงานศพที่ไหน (บ้าน/วัด)
  - 2.3 ต้องเตรียมตัวหรือเตรียมสิ่งของอะไรบ้างสำหรับจัดงานศพ
  - 2.4 มีการบอกกล่าวถึงงานศพอย่างไร เมื่อมีคนเสียชีวิต
  - 2.5 ญาติ เพื่อน หรือคนในชุมชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการจัดงานศพอย่างไร
  - 2.6 (ถ้ามี) ช่วยเหลืองานศพในด้านใดบ้าง
  - 2.7 อุปกรณ์หรือสิ่งของสำหรับจัดงานศพ ประกอบด้วยอะไรบ้าง
3. ขั้นตอนเกี่ยวกับพิธีกรรมการจัดประเพณีงานศพ
  - 3.1 เมื่อมีคนเสียชีวิตต้องมีการประกอบพิธีกรรมอะไรบ้าง
  - 3.2 ในอดีตเมื่อมีคนเสียชีวิตจะนำศพไปเผาที่ไหน
4. งานศพในสงขลาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ปีพ.ศ.ไหน เปลี่ยนอย่างไร
5. มีขั้นตอนการจัดงานศพอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เป็นอย่างไร
6. ท่านคิดว่างานศพในปัจจุบันเป็นอย่างไร
7. ท่านทราบข่าวงานศพจากอะไร (ป้ายไววนิล/social network/โทรศัพท์/การบอกปาก)
8. สิ่งที่ท่านต้องทำเมื่อเข้าร่วมงานศพ

ผู้สัมภาษณ์.....

ภาคผนวก ข.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. ร.ศ. ดร. ปัญญา เทพสิงห์ สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2. ผ.ศ. ดร. มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ
3. ผ.ศ. ดร. เกียรติวา บัญไพภากร สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาคผนวก ค.
รายงานบทความประชุมวิชาการ

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับจากผู้ตีพิมพ์และประชุมวิชาการ

1. การประชุมวิชาการ การนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 14 ในหัวข้อ “การพัฒนางานวิจัย บนฐานแนวคิดใหม่ เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน” ระหว่างวันที่ 7-8 พฤษภาคม 2558 ณ ศูนย์ประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต เรื่องการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโลงศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโลศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่

Construction of identity through coffins in modern Thai Buddhist society

ธรรมพร สุขมี¹ เก็ดถวา บุญปรากฏ²

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนมานุษยและสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่/

โทรศัพท์ 0810943009 อีเมล sukmee.th@gmail.com

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่/

โทรศัพท์ 0862971458 อีเมล kettawa@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโลศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าการประกอบสร้างโลศพในสังคมไทยพุทธให้ความสำคัญกับการตกแต่งโลศพอย่างสวยงามและมีความหมาย ตามระดับชนชั้นและฐานะ สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับความตาย มีการตกแต่งสีล้นให้กับโลศพ นิยมลายไทยแบบเดิมแต่เปลี่ยนวิธีการตกแต่งโดยใช้สติ๊กเกอร์ลายไทย และลวดลายเทพที่เป็นพลาสติกสำเร็จรูป การตั้งยอดบนโลศพผู้ตายที่สูงอายุยังคงอนุรักษ์เพื่อความหมาย โลศพมีทั้งแบบสำเร็จรูปและสั่งทำ สำหรับการจัดวางดอกไม้หน้าโลศพมีทั้งแบบกอผสม และแบบจัดสวน นอกจากนี้พบว่าโลศพสมัยใหม่ทำเชิงธุรกิจมีการรับเหมาให้บริการตั้งแต่ทำโลศพ จัดดอกไม้ จนถึงพวงหรีด โดยมีรูปแบบหลากหลายตามความต้องการของลูกค้า

คำสำคัญ: การประกอบสร้างอัตลักษณ์โลศพ, งานศพ, โลศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่

Abstract

The purpose of this research article was to explore the construction of identities through coffins in modern Thai Buddhist society. The data of this qualitative research was collected from related documents and the field through non-participatory observations, and in-depth interviews with 10 key informants. The data was categorized, interpreted, concluded, and presented through analytical description. The study found that that in the construction of coffins in Thai Buddhist society, importance is given to decoration to make coffins beautiful and to indicate economic status. This reflects the relationship between art and death. The decoration of the coffin is colorful while traditional Thai patterns remained popular. However, modern methods such as stickers and readymade plastic gods. Furthermore, decorations on the top of coffins for the elderly remained in conservative styles to preserve meanings. Regarding flower arrangement for decoration in front of the coffin, funeral hosts could choose either mixed stems of flowers or flowers arranged in the garden style. In modern society, funerals can be held by contracting contractors to do it from coffin making, flower arrangement to wreath making. These services are available in various styles to meet customers' needs.

Keyword: construction of identity through coffins, funeral, coffins in modern Thai Buddhist society

1. บทนำ

เมื่อนุชย์เสียชีวิตลง งานศพถือว่าเป็นงานใหญ่สำหรับชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยกันรับผิดชอบช่วยเหลือกัน โดยจัดงานศพให้เรียบร้อยดังตามจารีตประเพณีของแต่ละชุมชน (พิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑฺโฒ, 2554) โดยเฉพาะชุมชนในอดีตของชาวไทยพุทธ การมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมงานศพจะมีมาก ใครสามารถหาอะไรได้ก็จะมาช่วยกัน เช่น การจัดการศพจะมีสัปเหร่อเป็นผู้จัดการศพ งานจัดเลี้ยงแขกที่มาในงาน ใครมีอะไรก็จะนำมาช่วยภายในงาน สำหรับงานที่ต้องใช้ฝีมือความสามารถด้านศิลปะ ได้แก่ การทำโลงศพ การประดับตกแต่งโลงศพ การจัดดอกไม้หน้าศพ ก็ต้องอาศัยผู้มีศิลปะให้ความช่วยเหลือ หรือแม้แต่ในช่วงระยะเวลาฅาปนกิจศพ ไม้พินที่สำหรับใช้เผาศพ คนในชุมชนต่างคนต่างเอามาโดยไม่คิดเป็นเงินหรือค่าจ้างแต่ประการใด จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เข้าสู่ยุคทุนนิยม และบริโภคนิยม ทำให้มนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจมากขึ้น

งานศพในปัจจุบันหรือสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ในแต่ละท้องถิ่นยังจัดงานศพที่แตกต่างกันออกไปตามความนิยม หรือตามฐานะของเจ้าภาพ เพื่อเน้นความสะดวกรวดเร็ว ให้แก่ผู้จัดงานศพ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2538) งานศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่มีลักษณะของธุรกิจในการครอบคลุมการจัดงานศพที่เน้นความใหญ่โตของงาน เพื่อแสดงสถานภาพและชนชั้นอย่างหนึ่งในสังคม (ปราณี วงษ์เทศ, 2534) งานศพในปัจจุบันจึงสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดงานศพและได้มีอิทธิพลแพร่หลายไปทั่วทุกจังหวัด ในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

ในอดีตเชื่อว่า โลงศพสร้างขึ้นเพื่อป้องกันคนตายออกมาหลอกหลอนคนเป็น ปัจจุบันโลงศพเป็นเพียงอุปกรณ์สำหรับบรรจุศพ เพื่อเก็บรักษาศพไว้สำหรับการทำพิธีตามศาสนา ในส่วนของการตกแต่งโลงศพในอดีตนั้นมักนิยมใช้กระดาษเงินหรือกระดาษทองในการฉลุลวดลายกนกโดยช่างฝีมือ ต่อมาได้มีการพัฒนาการตกแต่งโลงศพด้วยลวดลายต่างๆ เพื่อให้มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มจากการติดด้วยรูปเทพพนม นางฟ้า กนกลายไทย ที่ปั้นด้วยพลาสติกเป็นลายปูนปั้น และการนำแผ่นสติ๊กเกอร์ลวดลายต่างๆ มาตกแต่ง หลากหลายสี เพื่อทำให้เกิดมูลค่าตามค่านิยมของชาวไทยพุทธในปัจจุบัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นว่า ศิลปะโลงศพในงานศพของสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีความน่าสนใจ ศิลปะโลงศพรวมถึงการตกแต่งโลงศพและการตกแต่งดอกไม้บริเวณโลงศพ ที่เป็นสิ่งพื้นฐานหรือองค์ประกอบหลักของงานศพ ไม่ว่าจะบุคคลใดก็ตามที่เข้าร่วมงานศพจะต้องมาเคารพศพก่อนเป็นอันดับแรก และอันดับต่อไปคือการสวดบำเพ็ญกุศล ถือได้ว่าที่ตั้งโลงศพนั้นเป็นองค์ประกอบหลักของงานศพ เจ้าภาพจึงจะต้องเลือกสรรโลงศพและดอกไม้หน้าโลงศพเพื่อให้เหมาะสมกับงานศพ ผู้วิจัยจึงเกิดคำถามว่าศิลปะโลงศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่เป็นอย่างไรมีการประกอบสร้างอัตลักษณ์อย่างไรที่สะท้อนปรากฏการณ์การจัดงานศพในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์โลงศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ ในแง่การตกแต่งเชิงศิลปะ เชิงชนชั้น และเชิงธุรกิจ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิชาการชิ้นนี้ศึกษาโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม ผู้วิจัยเลือกพื้นที่งานศพจังหวัดสงขลาที่มีความแตกต่างและหลากหลายของสังคมเมือง โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) ในการลงพื้นที่งานศพเพื่อสังเกตการประกอบสร้างอัตลักษณ์โลศพ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 คน ได้แก่ ร้านค้าผู้ให้บริการงานศพ จำนวน 2 คน คนทำโลศพ จำนวน 2 คน สัปเหร่อหรือพระผู้ทำพิธีกรรม จำนวน 2 คน คนขายโลศพจำนวน 2 คน ร้านจัดดอกไม้จำนวน 2 คน และเจ้าภาพงานศพ จำนวน 2 คน โดยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ ด้านเวลา ด้านสถานที่ และด้านบุคคล โดยใช้แบบสัมภาษณ์เดียวกันในการสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีเชิงพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive content analysis)

4. ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ในยุคนี้อาจพบว่าบ้านหลังสุดท้ายของชีวิตหรือโลศพ ที่ได้ถูกนำมาตกแต่งเพิ่มเติมอย่างประณีตบรรจง รวมไปถึงการตกแต่งดอกไม้หน้าโลศพที่มีความหลากหลาย จนมีคุณค่าไม่ต่างกับงานศิลปะทั่วไปจนกลายเป็นอัตลักษณ์ และพบว่าในปัจจุบันนี้การจัดงานศพมีความสะดวกรวดเร็วในการจัดงาน เพื่อให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า (เจ้าภาพงานศพ) ในสังคมสมัยใหม่ ศิลปะในงานศพในนี้ผู้วิจัยได้ให้ความหมายถึงการตกแต่งโลศพรวมไปถึงดอกไม้บริเวณหน้าโลศพซึ่งทั้งสองอย่างเป็นอีกส่วนสำคัญของงานศพและเป็นหน้าเป็นตาของงานศพ เมื่อญาติสนิท มิตรสหาย หรือผู้ที่เข้าร่วมงานศพ ทุกคนจำเป็นต้องให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วถือเป็นการแสดงความเสียใจต่อผู้ตาย ผู้วิจัยจึงแบ่งผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น คือ การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโลศพในการสังคมไทย และการตกแต่งดอกไม้หน้าโลศพในฐานะการประกอบสร้างอัตลักษณ์

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโลศพในสังคมไทย

การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโลศพ คือโลศพที่มีการตกแต่งลวดลายที่มีอัตลักษณ์เฉพาะสังคมไทย ในสังคมไทยปัจจุบันพบว่าบ้านหลังสุดท้ายของชีวิตหรือโลศพ ได้ถูกนำมาตกแต่งเพิ่มเติมอย่างประณีตบรรจง จนมีคุณค่าไม่ต่างกับงานศิลปะทั่วไป และพบว่าการผลิตโลศพในปัจจุบันนี้นั้นรวดเร็ว เพื่อให้ทันต่อความต้องการของลูกค้า โลศพที่พบได้ตามร้านขายโลศพทั่วไปเป็นโลศพอน รูปแบบของโลศพในปัจจุบันมีด้วยกัน 3 แบบ ได้แก่ แบบแนวหรือสูงโค้ง สูงตรง ทรงต่ำ รูปทรงที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพทางการเงินของลูกค้า ราคาที่ศพเริ่มต้นประมาณลูกละ 5,500 – 9,500 บาท แล้วแต่ความสูงหรือใหญ่ของโลศพ พร้อมกับลวดลายและสีต่าง ๆ หรือลูกเล่นในการตกแต่งโลศพ ส่วนลวดลายศิลปะที่พบบนโลศพ พบว่าเป็นการใช้ลวดลายแบบสำเร็จรูป ไม่ใช่การแกะสลักแบบในอดีต ลวดลายที่พบ คือ ลายเทพพนมและนางฟ้า สำหรับติดบริเวณตรงกลางโลศพ เป็นการผลิตตัวเทพพนมที่สำเร็จรูปพร้อมติดที่ตัวโลศพ มีทั้งสีเงิน และสีทองให้ลูกค้าได้เลือก สติ๊กเกอร์ลายเส้น สำหรับติดโลศพเป็น

ลายไทยพื้นฐาน และลายสติกเกอร์สีต่าง ๆ ไว้สำหรับเล่นลวดลายที่สกรีนแบบสำเร็จรูปพร้อมติดที่โลงศพ และมีหลากหลายสี เช่น สีเงิน สีทอง สีขาว หรือ 3 สี ให้ลูกค้าได้เลือกสรร บรรทัด มีไว้สำหรับติดขอบล่างของโลงศพ มี 2 สี คือสีขาวเงิน และขาวทอง สนมแหลม จะติดขอบในถัดจากบรรทัด มี 2 สีด้วยกันเหมือนกับบรรทัด เมฆและจันทร์ จะติดชั้นกลางระหว่าง ลายเทพพนมหรือนางฟ้า แล้วแต่ลูกค้าจะเลือกว่าจะติดเมฆหรือจันทร์ และมุม ใช้สำหรับติดมุมโลงศพเพื่อความสวยงาม

สังเกตได้ว่าในปัจจุบัน ลวดลายศิลปะบนโลงศพไม่ได้เปลี่ยนไปมากยังคงใช้ ลายไทยแบบดั้งเดิม แต่เปลี่ยนแปลงด้านการผลิตโดยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิต จากการแกะลายโดยใช้กระดาษ เปลี่ยนมาเป็นการใช้พลาสติคปั่นนูนต่ำแบบสำเร็จรูป เพื่อสะดวกในการติดลาย นอกจากนั้นมีการนำผ้าลูกไม้มาประดับตกแต่งโลงศพเพื่อให้มีสีนวลมากขึ้น บางร้านมีหมอนและผ้าดิบสำหรับห่อศพ บริการให้พร้อมสำหรับลูกค้า ส่วนใหญ่ลูกค้าจะมาสั่งโลงศพและเลือกแบบด้วยตัวเอง หรือบางคนรู้วันตายล่วงหน้าจะสั่งไว้ก่อนเสียชีวิต ตามความต้องการของตนเองและให้ญาติมารับโลงศพ ระยะเวลาในการทำโลงศพแต่ละลูก ประมาณ 1-3 วัน ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...โลงที่ร้านอยู่ได้สามเดือน เพราะ เมื่อโดนแอร์ (ความชื้น) จะทำให้โลงเปียก
 ทางเราจะมีการเปลี่ยนโลงใหม่ให้ กรณีลูกค้าที่สั่งล่วงหน้า...”

(เมตตา ชูศรี, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2558)

นอกจากนั้นแล้วผู้วิจัยยังพบว่าผู้ที่ใช้สำหรับตั้งบนโลงศพที่เป็นอีกส่วนองค์ประกอบหลักของโลงศพมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ที่ยังคงใช้จนถึงปัจจุบันสำหรับผู้ตายที่สูงอายุ มีความเชื่อว่าโลงศพต้องมียอดนัยความหมายตามศาสนาพุทธคือ เชื่อว่าโลงต้องมีแกน 3 แกนของจักรวาลประกอบไปด้วย เขาสัตบริภัณฑ์ เขาพระสุเมรุ และเขาไกรลาส ซึ่งทั้ง 3 แกนนี้สอดคล้องกับหลักศาสนาพุทธคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...เชื่อว่าโลงต้องมียอด โลกต้องมีแกน 3 อัน จักรวาลประกอบด้วย เขาพระ
 สุเมรุ (แกนกลาง) เขาสัตบริภัณฑ์ เขาไกรลาส ถึงตรงกับศาสนาพุทธ อนิจจัง ทุกขัง
 อนัตตา...”

(อรุณ แก้วสัตยา, สัมภาษณ์ 6 มกราคม 2558)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับการตกแต่งโลงศพที่เชื่อมโยงกับจักรวาลและศาสนาพุทธ นอกจากนั้นการลงพื้นที่ภาคสนามยังพบว่าทางวัดได้มีบริการด้านโลงศพให้แก่เจ้าภาพ โดยมีโลงศพแบบธรรมดา หรือแบบมาตรฐาน พร้อมทั้งฐานโลงแอร์ ที่เตรียมไว้สำหรับเจ้าภาพที่มีกำลังทรัพย์น้อย หรือศพที่ไร้ญาติ ทางวัดก็จะให้บริการตรงนี้ให้ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...โลศพของเราคือ สแตนดาร์ดเอาไว้ ก็คือโลศงแอร์ธรรมดา แต่ใครจะเอา
 โลศง 4 ยอด 5 ยอด ก็ไปหาเอาข้างนอก เพราะวัดไม่มีบริการตรงนี้ให้ เรามีความเป็น
 กลางๆ เอาไว้ให้ทุกคนบริโภคได้แต่คนที่สามารถหาได้ดีกว่าก็ไปหามา...”

(พระปลัดพลฤต กลยานธโม, สัมภาษณ์ 5 กุมภาพันธ์ 2558)

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของศิลปะโลศพนัน ได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและค่านิยมของคนไทยในยุค
 สมัยปัจจุบัน วิธีการทำโลศงก็ได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัยปัจจุบัน โลศงได้พัฒนามาจนถึงในยุคปัจจุบันที่ต้องแข่งกับ
 เวลา ความสะดวกสบาย และเงิน เป็นสิ่งสำคัญ โลศงก็เช่นเดียวกัน ยังมีลวดลาย สี สัน หรือยิ่งใหญ่
 จะแสดงให้เห็นถึงความมีฐานะของบุคคล หรือครอบครัว นอกจากนี้ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตโลศง
 เพื่อให้จ่ายต่อความต้องการของลูกค้า ที่สังเกตได้คือการตัดลวดลายในปัจจุบัน ใช้ลายสกรีนลงบนสติ๊กเกอร์และ
 นำไปติดลงบนตัวโลศงนั้นสามารถทำได้รวดเร็วกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก ทำให้ในปัจจุบันโลศงจึงมีลวดลายที่
 สวยงามมากขึ้น ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของคนทำโลศง ทำให้โลศงมีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นไปตามลวดลายที่
 ตกแต่งบนโลศง นอกจากนี้การบริการโลศงแล้วแต่ความต้องการของลูกค้า ว่าอยากจะได้โลศงขนาดไหน ก็สี
 ทางร้านจะผลิตตั้งไว้ให้ลูกค้า สามารถเลือกได้เลยในเวลานั้น ทำให้โลศงในปัจจุบันตอบสนองลูกค้าได้อย่างชัดเจน
 ตามที่ลูกค้าต้องการ

การตกแต่งดอกไม้หน้าโลศงในฐานะการประกอบสร้างอัตลักษณ์

การตกแต่งดอกไม้ในงานศพถือเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบหลักในงานศพ ในปัจจุบันการตกแต่งดอกไม้หน้า
 โลศงมีหลากหลายรูปแบบให้เจ้าภาพงานศพหรือลูกค้าได้เลือกสรร หรือออกแบบได้ด้วยตนเอง แบ่งออกเป็น 2
 แบบคือ การจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลศง และการจัดแบบสวน ในส่วนของการจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลศงเป็นที่
 นิยมของงานศพทั่วไป ราคาสำหรับดอกไม้ตั้งหน้าโลศง ขึ้นละ 500 บาท จะจัดตั้งดอกไม้หน้าศพตั้งแต่ 4-6 กอขึ้นไป
 สำหรับบริเวณหน้าโลศง ในส่วนของการจัดดอกไม้หน้าโลศงแบบสวน จะเป็นที่นิยมในงานศพสำหรับเจ้าภาพ
 ที่มีฐานะ จะจัดวางดอกไม้เป็นแนวยาวหน้าบริเวณโลศง อีกทั้งยังสามารถให้ทางร้านออกแบบให้ทั้งงานศพ รวมถึง
 ในตัวของบริเวณงานศพภายนอกศาลาตั้งศพอีกด้วย ราคาเริ่มต้นที่ 5,000 บาทเป็นต้นไป แล้วแต่ลูกค้าต้องการ ดัง
 คำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...ที่ร้านจะมีหลากหลายแบบให้เลือก แล้วแต่ว่าลูกค้าต้องการแบบไหน แบบตั้ง
 วางหรือแบบศิโรจน์ แล้วแต่ราคาของร้านในแต่ละแบบ และงบประมาณของลูกค้า เราก็จะเปิดให้
 เขาดูว่าในเรท (ราคา) เท่านั้นได้อะไรบ้าง...”

(วรรณพณี คำดี, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2558)

อีกทั้งยังพบว่านอกจากการจัดตกแต่งดอกไม้หน้าโลศพแล้ว ยังมีเครื่องประดับตกแต่งเสริมให้กับดอกไม้หน้าโลศพ คือพุ่มขาว พุ่มดอกบานไม่รู้โรย นกยูง ลายกนก โดยใช้โฟมแกะเป็นลวดลายตามที่กล่าว ส่วนเรื่องราคาจะไล่ระดับ ตั้งแต่ 5,000 บาทจนถึงหลักแสน ตามที่ลูกค้าต้องการ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...ที่นี่ยี่ห้อเครื่องประดับตกแต่งอะ มันก็มีเยอะมาก เดี่ยวนี่ที่เขาทำออกมา ก็คือ ฟีนๆ มันจะเป็นพุ่มขาวๆ หรือพุ่มดอกบานไม่รู้โรย แล้วก็จะมีเป็นพวกนกยูง ลายกนก พวกนี้แกะเป็นโฟม เป็นอะไรนี่เยอะมาก สงขลาจะเล่นตัวนี้เยอะมากพวกเครื่องประดับ...”

(แสนสิน ตียะวัฒน์, สัมภาษณ์ 6 กุมภาพันธ์ 2558)

เจ้าภาพงานศพจะเข้ามาติดต่อที่ร้านขายดอกไม้เอง หรือไม่มีคนที่รับช่วงต่อในวัดเป็นคนทำหน้าที่ดำเนินการให้เจ้าภาพที่ร้านขายดอกไม้ เป็นร้านขายส่งดอกไม้จึงมีดอกไม้เตรียมพร้อมตลอดเวลา สำหรับลูกค้างานศพที่ต้องการในเวลาเร่งด่วน เพื่อให้ทันพิธีรดน้ำศพ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...งานศพส่วนใหญ่จะรดน้ำป้าย เราก็จะถามเขาว่าพระสวดกี่โมง ที่จะตอบเขาไปว่าตั้งก่อนพระสวดเพราะทางร้านจะได้มีเวลาประมาณ ๒-๔ ชั่วโมง งานมันจะออกมาดี บางทีก็เสร็จก่อน พอใกล้ถึงเวลาที่จะยกไปทำงาน เพื่อให้สะดวกเขาและสะดวกเราด้วย...”

(วรรณณี คำดี, สัมภาษณ์ 5 มกราคม 2558)

นอกจากนี้งานศพในปัจจุบันเจ้าภาพเริ่มนิยมดอกไม้ประดิษฐ์ในการจัดตั้งหน้าโลศพ โดยทางร้านจะจัดดอกไม้ประดิษฐ์ผสมกับดอกไม้สด ดอกไม้จะสามารถอยู่ได้ประมาณ 7 วัน ในกรณีที่เจ้าภาพจัดงานศพ 7 วันหรืองานพระราชทานเพลิงศพ นิยมใช้ดอกไม้ประดิษฐ์ผสมกับดอกไม้สดเพื่อลดค่าใช้จ่ายในการเปลี่ยนดอกไม้ ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

“...ในงานศพยังเป็นดอกไม้สด ดอกไม้ประดิษฐ์ก็มี ถ้าดอกไม้ประดิษฐ์มันจะมี (ดอกไม้)สดผสมกับประดิษฐ์จะสวยมาก แล้วมันก็จะอยู่ได้ประมาณ 7 วัน แต่งานที่จัดรอนานที่สุดคืองานพระราชทานเพลิงศพ ต้องอยู่ประมาณนั้นแหละ 7 วัน ที่นี้ดอกไม้ต้องเสริมของประดิษฐ์ให้...”

(แสนสิน ตียะวัฒน์, สัมภาษณ์ 6 กุมภาพันธ์ 2558)

สรุปได้ว่างานศพในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการตกแต่งดอกไม้หน้าโลงศพ รวมไปถึงการตกแต่งดอกไม้บริเวณงานศพ พวงหรีด และเมรุเผาศพอีกด้วย การตกแต่งดอกไม้ในงานศพในปัจจุบันถือว่าเป็นราคาที่สูงตามระดับความต้องการของลูกค้า อีกทั้งทางร้านจัดดอกไม้ยังมีบริการที่ครบวงจร ทั้งดอกไม้หน้าโลงศพ โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะรับแขก การจัดสวนบริเวณงานศพ และบริเวณรอบๆ เมรุเผาศพสำหรับวันสุดท้ายในการฌาปนกิจศพ อีกทั้งยังมีการให้บริการดูแลดอกไม้ให้ตลอดการจัดงานศพตามที่ลูกค้าต้องการ

อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่างานศพในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงศิลปะการตกแต่งโลงศพในปัจจุบัน พบว่าลวดลายบนโลงศพเป็นลายไทยพื้นฐานแบบดั้งเดิม โดยผลิตลวดลายจากพลาสติก และการสกรีนลวดลายลงบนสติ๊กเกอร์ เพื่อให้ง่ายต่อการติดลวดลายบนโลงศพ โดยการนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการประดิษฐ์เพื่อลดระยะเวลาในการตกแต่งและผลิตโลงศพในปัจจุบัน สอดคล้องกับ สิบพงศ์ ธรรมชาติ (2543 อ้างถึงใน วสันต์ ภูเกิดพิมพ์, 2550) ว่าโลงศพยังมีการตกแต่งลวดลายต่าง ๆ เพื่อให้โลงศพมีความสวยงามมากขึ้น เช่น การตกแต่งลายเทพพนม นางฟ้า กนกลายไทย เมฆหรือจันทร์ที่ป็นเป็นลายนูนต่ำ และการตกแต่งด้วยกระดาษทอง กระดาษเงินหรือกระดาษสีต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาเอาพรหมสีต่าง ๆ และผ้าลูกไม้มาใช้ในการประดับตกแต่งขอบโลงอีกด้วย ลูกค้าสามารถเลือกสรรโลงศพได้ตามความต้องการ เพื่อตอบสนองความต้องการของการบริโภคของสังคมไทยพุทธสมัยใหม่อีกด้วย นอกจากนี้ส่วนเฉพาของตัวโลงศพแล้วยังมีการตกแต่งดอกไม้หน้าโลงศพเป็นส่วนประกอบให้กับโลงศพในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น แบบกอมผสม แบบมีเครื่องประดับตกแต่ง และแบบสวน เป็นต้น เพื่อให้ลูกค้าได้เลือกสรรทั้งในส่วนของดอกไม้สดและดอกไม้ประดิษฐ์สำหรับใช้ในงานศพ อีกทั้งยังครอบคลุมไปถึงดอกไม้จันทน์ และการตกแต่งดอกไม้หน้าเมรุเผาศพในวันฌาปนกิจ รวมไปถึงการให้บริการของร้านดอกไม้ที่สะดวกรวดเร็ว ที่ให้การดูแลดอกไม้ระหว่างวันงาน ในการจัดตกแต่งตามที่ลูกค้าต้องการ

ในสังคมปัจจุบันพิธีกรรมงานศพได้เปลี่ยนแปลงไปตามสังคมไทยพุทธสมัยใหม่ที่มีการจัดจ้าง การทำธุรกิจ และให้บริการภายในงานศพอย่างครบวงจร เพื่อความสะดวกสบายของเจ้าภาพงานศพ สอดคล้องกับแนวคิด Yui nakamura (1996 อ้างถึงใน กาญจนา รัตนพันธ์, 2552) ที่กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดสังคมบริโภคนิยมไว้ว่าสังคมปัจจุบัน แปรเปลี่ยนเป็นการดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคล ต่างคนต่างอยู่ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการช่วยเหลือที่มีการหวังผลตอบแทน มากกว่าการช่วยเหลือโดยไม่หวังผลสิ่งใด รวมถึงการที่คนในสังคมมีชีวิตที่เร่งรีบมากขึ้น ทำให้การจัดงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเกิดขึ้นในรูปแบบของการจัดทำเป็นรูปแบบสำเร็จรูป เช่น การจัดงานเกี่ยวกับงานศพ เป็นต้น หรือที่เรียกว่า สุขคติพาณิชย์

5. ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษารูปแบบพิธีกรรมงานศพที่สมควรจัดในท้องถิ่นต่างๆ ตามคติทางพระพุทธศาสนาและคติความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่น เพื่อกำหนดรูปแบบที่สมควรตามแนวทางการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน

2. ควรศึกษาถึงการประกอบสร้างอัตลักษณ์ในงานศพที่ส่งผลต่อสังคมไทยในแง่ของความเข้มข้น ความ
 หลากหลาย ความสิ้นเปลือง และอื่นๆ ที่ส่งผลต่อเจ้าภาพในด้านค่าใช้จ่ายในงานศพที่สูงขึ้นในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่

6. บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *พิธีจัดงานศพแนวประเพณี*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

กาญจนา รัตนพันธ์. (2552). *ชุมชนชาวนาทำกลางกระแสบริโภคนิยม*. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ. (2554). *ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ กรณีศึกษาบ้านหมื่น*

ตำบลนาปรัง อำเภอบึง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ปราณี วงษ์เทศ. (2534). *พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.

वलันต์ ภูเกิดพิมพ์. (2550). *การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการทำโลงศพ เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ จังหวัด
 ร้อยเอ็ด*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติส่วนตัว

ชื่อ-นามสกุล	ธรรมพร สุขมี	
ตำแหน่งปัจจุบัน	นักศึกษาปริญญาโท คณะศิลปศาสตร์ สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	
วัน เดือน ปี เกิด	14 ตุลาคม พ.ศ. 2534	
ที่อยู่ปัจจุบัน	17 ซ.18 ถนนพืชรังสรรค์ 1 อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110	
เบอร์โทรศัพท์	074-237358	
เบอร์โทรสาร	-	
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	081-0943009	

2. ประวัติการศึกษา

ปี พ.ศ.ที่จบ	วุฒิการศึกษา	สาขาวิชา	สถาบันที่จบ
2556	ปริญญาตรี	ชุมชนศึกษา	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

3. ประวัติการทำงาน

ช่วงปี พ.ศ.	ตำแหน่ง	หน่วยงาน
-	-	-

4. ผลงานด้านการวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

งานวิจัยที่สำเร็จแล้ว

โครงการวิจัยเรื่อง งานศพ: การเปลี่ยนแปลงในสังคมบริโภคนิยม กรณีศึกษา วัดศรีสว่างวงศ์ (เกาะเสือ) อำเภอ
หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

งานวิจัยที่กำลังดำเนินการ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การเมืองเรื่องงานศพ :พื้นที่การต่อรองกับวัฒนธรรมบริโภคนิยม

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการตอบรับจากผู้ตีพิมพ์และประชุมวิชาการ

2. การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 26ในหัวข้อ “บูรณาการงานวิจัยเพื่อสังคม” ระหว่างวันที่ 26-29พฤษภาคม 2559ณ โรงแรมบุรีศรีภู บูติก อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
เรื่อง ประเพณีงานศพในกระแสนิโคมนิยมของเขตเมืองสงขลา

การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ
บูรณาการงานวิจัยเพื่อสังคม
INTERGRATING Research into the Society

ครั้งที่
26
ประจำปี 2559

ขอมอบเกียรติบัตรนี้เพื่อแสดงว่า
น.ส.ธรรมพร สุขมี
ได้เข้าร่วมนำเสนอผลงานวิจัยภาคบรรยาย
ประเพณีงานศพในกระแสนิโคมนิยมของเขตเมืองสงขลา

ณ โรงแรม บุรีศรีภู บูติก อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ให้ไว้ ณ วันที่ 27 พฤษภาคม 2559

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย ช่างดี)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยทักษิณ

063

ประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยมของเขตเมืองสงขลา
Funeral Traditions in Consumerism of Songkhla District

ธรรมพร สุขุม^{1*} และศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์²
Thammaporn Sukmee^{1*} and Srisuporn Piyaratanawong²

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยมของเมืองสงขลา พื้นที่ศึกษา คือ วัดสระเกษ วัดโรงวาสและวัดแหลมทราย ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 10 ราย

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบประเพณีงานศพของเมืองสงขลาในปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ผู้คนในชุมชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันมากน้อยตามกำลังของแต่ละคน สะท้อนสังคมที่มีความเอื้ออาทรและความสามัคคี แต่ในปัจจุบันประเพณีงานศพนับตั้งแต่แรกเริ่ม คือ พิธีอาบน้ำศพ การจัดหาโลงศพ การจัดดอกไม้หน้าศพ การจัดเลี้ยงอาหาร บริการล้างจาน การเผาศพและเก็บอัฐิอันเป็นขั้นตอนสุดท้าย เจ้าภาพสามารถจัดหาได้จากผู้ประกอบการเกี่ยวกับงานศพ เพื่อป้องกันฐานะทางสังคมของเจ้าภาพหรือผู้ช่วยขมึ้น ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ตอบสนองวิถีการดำรงชีวิตในกระแสบริโภคนิยมที่เน้นความสะดวกสบาย สำเร็จรูปและหรูหรา มากกว่าการให้ความหมายของการสูญเสีย ความเศร้าโศกของญาติมิตร และความเอื้ออาทร ความสามัคคีดั้งเดิม

คำสำคัญ: งานศพ การเปลี่ยนแปลง บริโภคนิยม

Abstract

The purpose of this qualitative study was to explore funeral traditions in consumerism of Songkhla Province. The area was Saket, RongWat, and LaemSai temple in Bo Yang Sub-district, Mueang District, Songkhla Province. Data were gathered from related documents and through interviews with 10 informants.

The study found that funeral traditions in Songkhla have changed from traditional practice when people in the community helped at whatever the amount each individual could afford, which indicated care and unity of the community, to consumeristic practice. Nowadays, funerals are managed by entrepreneurs hired by the funeral host from the ritual of bathing the dead until cremating the body. Hiring entrepreneurs can indicate the social status of the host or the deceased. The changes respond to the way of life in consumerism in which convenience are emphasized rather than the meaning of loss, grief, and unity among as it was in the past.

Keywords: Funeral, Change, Consumerism

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ สงขลา 90110

² ผศ.ดร., ภาควิชาสารพัดศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ สงขลา 90110

*Corresponding author: Tel.: 081-0943009. E-mail address: thammaporn.s09@gmail.com

บทนำ

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมมีรูปแบบและวิธีการดำรงชีวิตเป็นของตัวเอง ตามรูปแบบสังคมที่วิวัฒนาการปรับเปลี่ยนมา ยาวนาน ตั้งแต่เกิดจนตาย มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและค่านิยมที่ถือปฏิบัติกันมาของแต่ละบริบทพื้นที่ ความตาย เป็นที่สิ้นสุดแห่งชีวิตของทุกคน เหลือแต่ชื่อหรือประโยชน์คุณโทษที่ได้กระทำไว้ เมื่อเสียชีวิตแล้วผู้ตายก็ไม่สามารถทำอะไร ได้อีก จึงต้องเป็นหน้าที่ของคนที่อยู่เบื้องหลังในการจัดประเพณีงานศพให้กับผู้ที่เสียชีวิต

ย้อนอดีตไปเมื่อมีคนเสียชีวิตลง ในสังคมชนบทถือว่าเป็นงานใหญ่สำหรับชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยกัน รับผิดชอบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยจัดงานศพให้เรียบร้อยดีงามตามจารีตประเพณีของแต่ละชุมชน หรือท้องถิ่น [1] โดยเฉพาะในอดีตของชาวไทยพุทธ การมีส่วนร่วมในการจัดประเพณีงานศพจะมีมาก ผู้ใดสามารถทำอะไรได้ก็จะมาช่วยกัน เช่น การจัดการศพ จะมีสัปเหร่อเป็นผู้จัดการศพ งานจัดเลี้ยงแขกที่มาในงาน ใครมีอะไรก็จะนำมาช่วยภายในงาน ได้แก่ มะพร้าว ข้าวสาร และอาหารอื่นๆ เป็นต้น หรือแม้แต่ในช่วงระยะเวลาบางกิจศพ ไม่พินที่สำหรับใช้เผาศพ คนในชุมชน ต่างคนต่างนำสิ่งของมาให้โดยไม่คิดเป็นเงินหรือค่าจ้างแต่ประการใด แต่ในปัจจุบันได้เกิดการเปลี่ยนแปลงของงานศพที่ เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงของงานศพที่ไม่พร้อมกันโดยการเปลี่ยนแปลงของงานศพจะเริ่มการ เปลี่ยนแปลงจากการเป็นเมืองและขยายความเจริญไปยังภูมิภาคและท้องถิ่น จังหวัดสงขลาเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่เกิดการ เปลี่ยนแปลงของงานศพ เพราะเมืองสงขลาเป็นเมืองที่มีความเจริญจึงทำให้การจัดงานศพมีความเปลี่ยนแปลงไปตาม กาลเวลาเป็นการจัดงานศพแบบสำเร็จรูป สะดวกสบาย เพื่อสะดวกแก่ผู้ที่มาร่วมงาน และเจ้าภาพในการจัดงานศพ

จากสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลกระทบต่อมนุษย์ สิ่งที่มีผลได้เป็นรูปธรรมคือ วัตถุ ความเจริญของ เทคโนโลยี การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่ไร้ขีดจำกัดของมนุษย์ ทำให้กลืนกิน วัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมที่ตั้งมาโดยไม่รู้ตัว มนุษย์ในสังคมบริโภคนิยมทุกวันนี้จึงใช้การบริโภคเพื่อแสดงออกถึงตัวตน ออกมา โดยจะวางตัวเองไว้ในตำแหน่งทางสังคม เพื่อแสดงออกถึงรสนิยมและคตินิยมส่วนตัว [2] ปัจจุบันจึงพบเห็นได้ว่า แม้กระทั่งพิธีกรรมความตายของมนุษย์ ก่อนจะสิ้นชีวิตได้มีการสั่งเสียเป็นครั้งสุดท้ายของผู้ตายถึง ครอบครัว ญาติสนิท มิตรสหาย หรือคนใกล้ชิด เกี่ยวกับงานศพของตนเองที่สามารถออกแบบได้ตามความต้องการ หรือจัดงานศพให้เหมาะสม กับฐานะทางสังคมของตนเอง เพราะสังคมไทยเชื่อว่าการปฏิบัติตามความประสงค์ของผู้ตายถือเป็นหนึ่งในการทดแทน บุญคุณ จึงปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา

จากอดีตจนถึงปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่ยุคทุนนิยมที่ก่อให้เกิดกระแสบริโภคนิยมที่เน้นความสะดวกสบาย มากขึ้น ทำให้มนุษย์กลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจยุคที่คนในสังคมยึดมั่นกับวัตถุนิยมมากกว่าการใช้ประโยชน์ในตัวเอง โดยตรงของตัวเอง [3] โดยบริโภคนิยมค้ำท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมนั้น เป็นการเร่งเร้า การกระตุ้น ความอยากได้ อยากมีแบบคนอื่น ทำให้คนในสังคมบริโภคเฉพาะวัตถุ เพื่อต้องการมีภาพลักษณ์หรือความทัดเทียมกับคนอื่นในสังคม ด้วย อุปนิสัยของคนในสังคมไทยปัจจุบันที่ชอบความสะดวกสบาย ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย รวมไปถึงแรงผลักดันทางสังคมที่นิยมชมชอบ คนมีเงิน อำนาจและยศถาบรรดาศักดิ์ [4] ส่งผลให้เมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางด้าน เศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองและการพัฒนาประเทศจากเกษตรกรรมไปสู่การ พัฒนาทางด้าน อุตสาหกรรม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม จากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อ การค้า มีการแข่งขันทางการค้า และทำให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมตามคำโฆษณาซึ่งกลุ่มคนชั้นกลางมีส่วนสำคัญที่ทำให้ เกิดลัทธิบริโภคนิยม และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม และวัฒนธรรมไทย และได้มีการขยายวัฒนธรรม บริโภคนิยมไปจนถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น ทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จนรวมไปถึงประเพณีงานศพ สังคมไทยชาวไทยพุทธส่วนใหญ่เมื่อเสียชีวิตจะจัดงานศพที่วัด ใกล้บ้านผู้ตาย อย่างไรก็ตามภายใต้โลกปัจจุบันการงานศพเริ่มเปลี่ยนแปลงไปให้เห็นได้จากประเพณีการจัดงานศพของ พุทธศาสนิกชนชาวไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก แต่ละท้องถิ่นก็ยังจัดงานศพที่แตกต่างกันออกไปตามความนิยมและ

ตามฐานะของเจ้าภาพ เป็นที่น่าสังเกตว่า เจ้าภาพบางรายจัดงานศพให้ใหญ่โตเป็นเหตุให้สิ้นเปลืองทรัพย์สินเงินทองมากมายเกินความจำเป็น (5) จึงส่งผลให้งานศพ และตลอดจนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากเดิมที่ประกอบพิธีกรรมงานศพ โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันแบบให้เปล่า ให้อิมก็เริ่มเลือนรางหายไป เปลี่ยนมาเป็นการเช่าและจ้างเหมา หรือแม้แต่ศิลปะการตกแต่งโลงศพที่ได้รับการช่วยเหลืองานฝีมือ และใช้วัสดุธรรมชาติก็เปลี่ยนเป็นวัสดุที่ทันสมัยที่ไม่เป็นธรรมชาติ และต้องใช้เงินทุนมากขึ้นในการจัดงานศพ

การศึกษาเรื่องประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยมของจังหวัดสงขลา มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยมของเมืองสงขลา เพราะในปัจจุบันหรือในสังคมบริโภคนิยม มีรูปแบบการจัดงานศพที่แตกต่างกันออกไปจากอดีต ที่มุ่งเน้นความสะดวกสบาย ความรวดเร็วในการจัดงานศพ โดยการจัดงานศพในแต่ละครั้งจะมีการให้บริการความสะดวกในด้านต่างๆ ของงานศพ รวมไปถึงเจ้าหน้าที่ในวัดคอยให้บริการแก่เจ้าภาพงานศพ จนกลายเป็นธุรกิจบริการรูปแบบหนึ่งสำหรับการจัดงานศพ เพื่อเรียบริยงลำดับการจัดงานศพตามพิธีกรรมทางศาสนาพุทธที่พบเห็นได้ในสังคมปัจจุบัน ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาที่เข้าสู่สังคมบริโภคนิยม

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของประเพณีงานศพ พิธีกรรมงานศพ และแนวคิดบริโภคนิยม เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยอีกทั้งผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีงานศพในเขตเมืองสงขลา คือ พระสงฆ์ เจ้าภาพงานศพ และผู้ให้บริการเกี่ยวกับงานศพ เพื่อทราบถึงข้อมูลการจัดงานศพของเขตเมืองสงขลา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ที่จะศึกษาคือวัดที่ผู้คนในเขตเมืองสงขลานิยมตั้งงานศพ จำนวน 3 วัด คือ วัดสระเกษ วัดโรงวาส และวัดแหลมทราย ซึ่งเป็นวัดที่มีมรุภาพเพื่อประกอบพิธีกรรม จึงสะดวกสำหรับการจัดตั้งงานศพภายในบริเวณ 3 วัด ที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมงานศพเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการสังเกตการณ์บริเวณงานศพในเขตเมืองสงขลา อีกทั้งยังใช้การพรรณนาเพื่อวิเคราะห์การจัดประเพณีงานศพของคนในเขตเมืองสงขลา

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าประเพณีงานศพในปัจจุบันในจังหวัดสงขลายังคงประกอบพิธีกรรมแบบดั้งเดิมและมีพิธีกรรมบางอย่างที่ได้เปลี่ยนแปลงไปหรือลดขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความสะดวกรวดเร็วให้กับเจ้าภาพ หรือผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพอีกทั้งยังพบว่าปัจจุบันมีธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการงานศพมีจำนวนมากขึ้นในจังหวัดสงขลา ที่เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมงานศพอีกทั้งยังคงความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งผลการวิจัยออกเป็นหัวข้อดังนี้

1. การติดต่อดูวัดเพื่อประกอบพิธีกรรม

เมื่อมีผู้เสียชีวิตญาติจะนำศพไปประกอบพิธีกรรมที่วัดใกล้ที่อยู่อาศัย เพื่อความสะดวกในการจัดงานศพ พบว่างานศพทั่วไปจะมีการตั้งเต็นท์สำหรับรองรับผู้มาเข้าร่วมในงานศพ สถานที่ในการจัดงานศพประกอบไปด้วย ศาลาวัด เต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับไว้รองรับผู้มาเข้าร่วมในงานศพ การบริการที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ คือการบริการเกี่ยวกับการให้เช่าเต็นท์ ทางเจ้าภาพจะได้รับอุปการะทั้งหมด คือ เต็นท์ จะมีให้เจ้าภาพสามารถเลือกได้แบบเต็นท์เขียวธรรมดา ซึ่งบ่งบอกถึงการจัดงานศพขนาดกลาง และเต็นท์แบบโค้งขาว ซึ่งบ่งบอกถึงการจัดงานศพขนาดใหญ่ ราคาประมาณ 1,500-2,000 บาท ตลอดการจัดงานศพให้กับเจ้าภาพ อีกทั้งบางวัดยังมีบริการให้เช่าและยืมเกี่ยวกับภาชนะสำหรับใส่อาหารให้กับเจ้าภาพ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่ให้เป็นเพียงการทำบุญค่าน้ำ ค่าไฟ แทนค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ

“ทางวัดบริการมีเจ้าศาลาประจำศาลาทุกศาลา ทำพิธีกรรมให้ ทำนํ้ามนต์ และ
จัดดอกไม้ จัดธูปมาลัยมาใส่มือในชั้นตอนแรก”

(เจ้าอาวาสวัดสระเกศ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2558)

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้น การเข้ามาติดต่อดูวัดเพื่อจองศาลาเพื่อตั้งศพบำเพ็ญกุศลนั้นพบว่าผู้ที่ผู้วิจัยลงไปศึกษา
ได้มีเจ้าหน้าที่คอยบริการให้แก่เจ้าภาพ เรียกว่า เจ้าหน้าที่ประจำศาลา เป็นผู้ที่ได้รับมอบเรื่องพิธีกรรมงานศพให้กับ
เจ้าภาพ คอยให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพ รวมไปถึงหน้าที่หลักสำคัญคือพิธีกรในงานศพซึ่งเป็นบุคคลที่จะดูแลเรื่องพิธีกรรม
งานศพตั้งแต่วันแรกของการรดน้ำศพตลอดจนวันฌาปนกิจศพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสะดวกสบายในการจัดประเพณี
งานศพในปัจจุบันได้อย่างถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนาที่ทางวัดได้อำนวยความสะดวกให้แก่
เจ้าภาพ

2. การอาบน้ำศพ

ในอดีตกล่าวไว้ ประเพณีไทยในการอาบน้ำศพ หากเป็นผู้ที่เคารพนับถือถึงแก่กรรม ผู้น้อยหรือผู้ใหญ่ที่สนิทสนม
กันควรไปอาบน้ำศพและขอขมาศพ ไม่ว่าจะที่บ้าน ที่วัด หรือโรงพยาบาลควรเป็นเรื่องภายในวงญาติ หรือผู้ที่ใกล้ชิด
ผู้ตายเท่านั้น [5] ปัจจุบันการอาบน้ำศพ หรือการรดน้ำศพสำหรับผู้ที่มาเป็นแขก เพียงแต่นำน้ำอบรดที่มีศพเท่านั้น ทาง
เจ้าภาพจะจัดเตรียมน้ำอบไว้ให้เรียบร้อย และผู้ที่มาเป็นแขกจะกล่าวคำขอขมาศพ [6] ปัจจุบันได้โยกย้ายการทำพิธี
กรรมการอาบน้ำศพ ให้โรงพยาบาลเป็นผู้จัดการรับผิดชอบในการทำพิธีชำระล้างร่างกาย แต่งตัวให้แก่ศพและแต่งหน้าศพ
[7] ในส่วนของทางวัดทำหน้าที่เพียงแค่พิธีรดน้ำศพตามลำดับ ถือเป็นการลดขั้นตอนและเป็นการลดระยะเวลา ให้แก่ผู้ที่มา
เข้าร่วมงานศพ ได้ขอขมาลาโทษและอโหสิกรรมให้กับผู้ตาย ในส่วนขั้นตอนการอาบน้ำศพของเขตเมืองสงขลาพิธีรดน้ำศพ
จะเป็นช่วงเวลา 13.00 -14.00 น. เพื่อให้เจ้าภาพได้เตรียมอุปกรณ์ และดอกไม้สำหรับพิธีรดน้ำศพ และการบรรจุโลง

3. การนำศพลงหีบหรือโลงศพ

เมื่อมีคนตายของคู่กันคือ โลงศพ ในกรณีที่เจ้าภาพมอบหมายให้ทางวัด หรือฌาปนสถานขององค์การใดๆ จัดการ
เจ้าภาพจะมีภาระในการจัดงานน้อยลง [5] ในปัจจุบันพบว่าการผลิตโลงศพในปัจจุบันนั้นรวดเร็ว เพื่อให้ทันต่อความ
ต้องการของลูกค้า สังเกตได้ว่าในปัจจุบัน ศิลปะบนโลงศพยังคงใช้ลายไทยแบบดั้งเดิม แต่เปลี่ยนแปลงด้านการผลิต
ลดทอนโดยอาศัยเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการผลิตจากกระดาษ เปลี่ยนมาเป็นการใช้พลาสติกแบบสำเร็จรูป เพื่อสะดวกใน
การคิดลายนอกจากนี้มีการนำผ้าลูกไม้มาประดับตกแต่งโลงศพเพื่อให้มีสีสันมากขึ้น บางร้านมีหมอนและผ้าดิบ
สำหรับห่อศพ บริการให้พร้อมสำหรับลูกค้า ส่วนใหญ่ลูกค้าจะมาสั่งโลงศพและเลือกแบบโลงศพด้วยตนเอง หรือบางคนรู้
วันตายล่วงหน้าจะสั่งโลงศพไว้ล่วงหน้า ตามความต้องการของตนเองและให้ญาติมารับโลงศพ ปัจจุบันโลงศพแอร์เป็นที่
นิยมอย่างแพร่หลาย ทางวัดจะมีโลงศพแอร์ให้บริการกับเจ้าภาพพร้อมกับยอดโลงศพ โลงศพปัจจุบันมีให้เลือกซื้อ
หลากหลายประเภท เช่น แบบธรรมดา แบบติดแอร์และแบบสั่งทำ ราคาจะอยู่ที่ประมาณ 2,500-20,000 บาท [7] โลงศพ
ในปัจจุบันบ่งบอกถึงฐานะของผู้ตาย ยังมีลดทอน สีสิ้นหรือขนาดใหญ่ จะแสดงให้เห็นถึงความมีฐานะของบุคคลหรือ
ครอบครัว นอกจากนี้การบริการโลงศพตามความต้องการของลูกค้า สามารถเลือกได้ตามต้องการในเวลาอันเร่งด่วน ทำให้
ให้การเลือกซื้อโลงศพในปัจจุบันตอบสนองลูกค้าได้อย่างชัดเจนตามที่ลูกค้าต้องการ

4. การตั้งศพบำเพ็ญกุศล/ธรรมเนียมปฏิบัติ

สิ่งที่ยังพบในปัจจุบันการตั้งศพบำเพ็ญกุศลจะตั้งจำนวนวันเป็นเลขคี่ คือ 3 วัน 5 วัน 7 วัน และจะมีการสวดพระ
อภิธรรมในช่วงกลางคืน และคืนสุดท้ายก่อนจะนำไปเผา จะมีการสวดพระอภิธรรมพร้อมกับ มีการแสดงพระธรรมเทศนา

1 ก็นท์ หรือบางคนเจ้าภาพก็มีความประสงค์ที่จะมีการสวดพระอภิธรรมพร้อมแสดงธรรมเทศนา 1 ก็นท์ เป็นประจำทุกคืน เมื่อมีงานศพ ต้องมี พิธีกรรม พิธีการ และพิธีกร

4.1 พิธีกร

ปัจจุบันพิธีกรมีบทบาทมากขึ้นในงานศพ พิธีกรถือเป็นส่วนหนึ่งของงานศพ โดยทำหน้าที่เตรียมงานและบอกกล่าวขั้นตอนพิธีกรรมงานศพให้กับเจ้าภาพ มีหน้าที่เตรียมอุปกรณ์สำหรับใช้ในงานศพเกี่ยวกับพิธีกรรม หน้าที่หลักของพิธีกรคือ การสวดพระอภิธรรม โดยเตรียมโต๊ะหมู่บูชา ตู้พระอภิธรรม แจกันดอกไม้ รูป เทียน ก่อนจะทำหน้าที่กล่าวเชิญผู้เข้ามาเข้าร่วมสวดอภิธรรมศพ และเริ่มนำประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และนำสวดมนต์ให้พระ กล่าวอาราธนาศีล แผ่เมตตา ถวายปัจจัยไทยธรรม กรวดน้ำ และลาพระเป็นอันดับสุดท้าย พิธีกรจะทำหน้าที่จนถึงวันสุดท้ายคือวันฌาปนกิจ

“ถ้ามีศพมา เขาก็บอกว่าวันนี้ศพตั้งศาลา 3 ลูกก็จะมาเปิดประตูแล้วก็ปูผ้าให้เขาปักธูป ปักเทียน ถ้าเขาว่า สมมติว่าสัก3 โมง มีโรมิ่ง เราก็บอกว่าเขาบอกบัวมา เขาพวงมาลัยใส่มีอะไรอย่างนี้ แล้วก็ขึ้นรดน้ำศพ จากนั้นเสร็จก็เอาศพใส่โลงแล้วก็ยกวางบนฐานโลง แล้วก็ในระหว่างที่รดน้ำ เราก็บรรเทาว่าคืนนี้มีการสวดอภิธรรม 1เที่ยง เวลา 19 นาฬิกา 30 นาที”

(ลุงยุทธ นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2558)

คำสัมภาษณ์ข้างต้นเป็นหน้าที่ของพิธีกร หรือเจ้าหน้าที่ประจำศาลาตั้งศพบำเพ็ญกุศล โดยรับหน้าที่เป็นผู้ดูแลตั้งแต่เจ้าภาพนำศพเข้ามาเพื่อสวดพระอภิธรรม จนถึงขั้นตอนสุดท้าย คือการเก็บอัฐิ ส่วนพิธีกรรมการเผาศพจะส่งมอบหน้าที่ให้สัปเหร่อดูแลแทนในส่วนของการเผาศพพิธีกรจะเป็นคนดูแลทั้งด้านพิธีกรรม พิธีการ ภายในงานศพทั้งสิ้น

4.2 การจัดเลี้ยงในงานศพ

สิ่งที่ขาดไม่ได้เลยในปัจจุบัน คือการจัดเลี้ยงอาหารในงานศพเพื่อรับรองผู้เข้ามาเข้าร่วมงานศพถือว่าสะดวกสบายมากกว่าในอดีตที่ต้องเตรียมอาหารเพื่อรับรองผู้เข้ามาเข้าร่วมงานศพ ปัจจุบันนั้นพบได้ว่ามีร้านขายอาหาร ประเภทร้านขายข้าวแกงที่ให้บริการแก่งานศพ คือการให้บริการทำอาหารและของว่างให้กับผู้ที่เข้าร่วมในงานศพ โดยมีทั้งบริการทำอาหารแบบทั่วไปเป็นแกงหม้อ และแบบบุฟเฟ่ต์หรือการบริการด้วยตนเอง เป็นอีกจุดเด่นหนึ่งที่สำคัญของงานศพในจังหวัดสงขลาที่เริ่มเป็นที่นิยมในงานศพ โดยคิดค่าบริการอาหารต่อวันประมาณ 3,500-5,000 บาท นอกจากนั้นยังมีการบริการล้างจานพ่วงไปในตัวอีกด้วย อีกทั้งยังมีการให้บริการสำหรับร้านน้ำดื่มและน้ำแข็ง สำหรับรับรองแขกระหว่างวัน [7] ด้วยบริการต่าง ๆ ทำให้เจ้าภาพงานศพมีหน้าที่แค่รับแขกหรือต้อนรับผู้เข้ามาเข้าร่วมในงานศพเท่านั้น

“ไปทุกงาน เรหราค่าอยู่ที่ 3,500 บาท ต่อวัน ต่องาน รวมค่าแรง ค่าคนล้างจาน ลูกน้อง 6 คนต่องาน ก็จะมีคนหุงข้าว คนล้างจาน คนหั่นผัก ลูกมือแม่ครัว รับงานราคามากสุด วันละ 4,000 แล้วแต่เจ้าภาพ แขนงมาก แขนงน้อย รับทำกับข้าวทั้งแบบธรรมดา และบุฟเฟ่ต์ แขนงในงานส่วนใหญ่ที่ทำก็มี แขนงส้ม แขนงคว่ำ ไตปลา คั่วหมู หมูย่อง หมูผัดหวาน ต้มจืด น้ำพริก หลากอย่างลูก”

(พี่รวย นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2559)

4.3. การจัดดอกไม้ในงานศพ

ในปัจจุบันพบว่าการจัดดอกไม้ในงานศพ มีให้เลือกหลากหลายรูปแบบ คือการจัดดอกไม้เฉพาะหน้าโลงศพและบริเวณเมรุเผาศพ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็นตามราคา โดยมีราคาตั้งแต่ 5,000 บาท จนถึงหลักแสนแล้วแต่ความต้องการของเจ้าภาพ เพราะปัจจุบันในงานศพภายในเขตเมืองสงขลามีลูกเล่นเป็นเครื่องประดับตกแต่งที่เสริมเข้ามา มากกว่าการจัดประดับตกแต่งเฉพาะดอกไม้ เช่น การใช้พุ่มขาวหรือพุ่มดอกบานไม่รู้โรย ลายนกยูง ลายกระหนกที่แกะลายโดยใช้โฟมเป็นวัสดุ ส่วนการจัดดอกไม้แบบสวน และพวงหรีดก็จะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แบบผ้า ดอกไม้สดและดอกไม้ประดิษฐ์ ราคาอยู่ที่ประมาณ 500-1,000 บาท และดอกไม้ถวายพระ ราคาจะแตกต่างกันออกไปตามความต้องการของเจ้าภาพร้านดอกไม้จะเตรียมพร้อมตลอดเวลาสำหรับลูกค้างานศพที่ต้องการในเวลาเร่งด่วนเพื่อให้ทันพิธีรดน้ำศพและสำหรับพวงหรีดทางร้านดอกไม้จะมีการจัดพวงหรีดดอกไม้เตรียมเอาไว้ในแต่ละวันสำหรับลูกค้าที่ต้องการเร่งด่วนจะมีบริการส่งพวงหรีดถึงวัดภายในเขตเมืองสงขลาและนอกสถานที่สำหรับพวงหรีดจำนวนมากจะคิดค่าบริการเพิ่มเติมสำหรับนอกสถานที่ จะเห็นได้ว่าร้านดอกไม้มีการเตรียมความพร้อมเสมอสำหรับการบริการดอกไม้เพื่อความสะดวกรวดเร็วแก่เจ้าภาพดังกล่าว

“ให้เขามาสั่งแล้วบอกรวดเราก็ไปจัดให้เลยที่วัด เจ้าภาพไม่ต้องทำอะไรไม่ต้องมาขน ไม่ต้องอะไร วันกลับเราก็ไปเก็บของกลับมา ถ้าเหมือนเขาไว้ 7 วันเนี่ย ทุกวันเราจะต้องไปดูความเรียบร้อยไปฉีบน้ำ ถ้าดอกไหนเหี่ยว ให้ไปเอาดอกที่เหี่ยวออกมาแล้วไปเสริม คืออย่าให้มันเหี่ยวคาหน้างาน เพราะว่าแขกเวลาไป เขาก็จะไปนั่งดูที่หน้าศพ ตรงนั้น มันเป็นไอไลของงานเลย งานศพเราต้องดูแลเยอะมาก”

(พี่ลิน นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2558)

ในส่วนของการจัดงานศพทางร้านดอกไม้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในอีกแง่มุมหนึ่ง นอกจากการจัดดอกไม้หน้าโลงศพแล้ว ยังมีบริการเสริมเพิ่มเติมเข้ามาคือการช่วยออกแบบตกแต่งสถานที่จัดงานศพ คือศาลาวัด ให้มีความสวยงาม เช่น การตกแต่งศาลา เมรุเผาศพ ด้วยผ้าสีขาวดำ การปูพรมหน้าโลงศพ รวมไปถึงผ้าคลุมเก้าอี้ เป็นต้น สะท้อนให้เห็นถึง ความใส่ใจในการบริการ ความสะดวกสบายให้กับเจ้าภาพในทุกส่วนของการจัดงานศพ

5. การฌาปนกิจ

ในปัจจุบันการฌาปนกิจศพหน้าที่หลักคือพิธีกรและพระผู้ทำพิธี การกำหนดการเผาศพคือตั้งแต่เวลาเที่ยงเป็นต้นไป จะเริ่มพิธีประมาณ 13.00 น. – 15.00 น. เป็นต้นไป เนื่องจากในวัดมีการจัดงานศพหลายงาน จึงมีการลดหลั่นเวลาลงไป ในวันฌาปนกิจ 2 ศพภายใน 1 วัน ในส่วนของขั้นตอนของพิธีกรรมจะมีพิธีกรเป็นผู้ดำเนินการ พระสงฆ์และสามเณรจะสวดมนต์ภาวนาพร้อมเพรียงที่ศาลาบำเพ็ญกุศล ตัวแทนเจ้าภาพจุดธูป เทียน หน้าโต๊ะหมู่บูชา จากนั้นคณะเจ้าภาพและแขกผู้มีเกียรติ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยตามพิธีกรทำหน้าที่เป็นผู้นำในการกล่าวอาราธนาศีล (ขอศีล) และสมพทานศีล (รับศีล) พระสงฆ์องค์แสดงธรรมจึงเริ่มแสดงพระธรรมเทศนา จากนั้นเป็นพิธีทอดและชักผ้าบังสุกุล ทางพิธีกรประกาศเรียนเชิญแขกผู้มีเกียรติได้เป็นตัวแทนในการทอดผ้าบังสุกุล ต้องเป็นข้าราชการหรือนักการเมืองท้องถิ่นบ่งบอกถึงสถานะทางสังคมของผู้จัดงานศพ ดังคำสัมภาษณ์

“ส่วนมากก็มีทุกระดับ มีนักการเมืองท้องถิ่น มีข้าราชการ มีนักธุรกิจ แล้วก็มี
 คณะญาติพี่น้อง มีหลายระดับอยู่ที่ผู้เสียชีวิตจะมีชื่อเสียงขนาดไหน ถ้าผู้เสียชีวิตมี
 ชื่อเสียงคนก็จะมาร่วมงานเยอะ แต่ว่าอยู่ที่ผู้เสียชีวิตไปร่วมงานคนอื่นด้วยใหม่
 แต่ถ้าผู้เสียชีวิตไม่เคยไปงานศพอื่นก็สะท้อนคนที่ไม่ได้มา”

(ลุงรัต นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2559)

หลังจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์ได้ทำการพิจารณาชักผ้าบังสุกุลลำดับต่อไป มีการอ่านประวัติผู้วายชนม์ให้แก่ผู้ที่มี
 เกียรติมาร่วมงานได้ทราบ ต่อด้วยการยืนไว้อาลัยแก่ผู้ตาย ลำดับถัดไปให้แขกที่มาร่วมงานเข้าแถววางดอกไม้จันทน์หน้า
 หีบศพ นิมนต์โดยพระสงฆ์ที่มีอาวุโสแล้วตามด้วยแขกที่มาในงาน เป็นการแสดงไว้อาลัย ขณะที่เจ้าภาพคอยยื่นกล่าวคำ
 ขอบคุณและมอบของที่ระลึกแก่แขกผู้มีเกียรติที่มาร่วมงานศพแทนคำขอบคุณ เมื่อเสร็จขั้นตอนของการวางดอกไม้จันทน์
 หน้าศพแล้ว จะมีการหวนก่าพริกเป็นการโปรยทานเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ [8] ขั้นตอนสุดท้ายพิธีกรรมจะ
 หน้าที่กล่าวขอบคุณแขกแทนเจ้าภาพ เพราะเนื่องจากเจ้าภาพบางงานศพ พุดไม่เก่ง เลยมอบให้พิธีกรทำหน้าที่ตรงนี้แทน
 เจ้าภาพ

6. การเก็บอัฐิ/แปรธาตุ

ในปัจจุบันการเก็บอัฐิเจ้าภาพจะมาเก็บอัฐิเป็นเวลาเช้าวันรุ่งขึ้น หรือ ถัดไปอีก 2-3 วันตามประเพณีโดยมี
 พระสงฆ์ดำเนินการนำเอาเผ้ากระดูกออกมา จัดตั้งเป็นรูปคนนอน โดยให้ศีรษะหันไปทางทิศตะวันออก จากนั้นพระสงฆ์
 4 รูป ประกอบพิธีบังสุกุลเป็น กับกองเผ้ากระดูก 3 จบ จากนั้นเปลี่ยนทิศแดดเหล็กสำหรับรองกระดูก โดยหันศีรษะไปทาง
 ทิศตะวันตก และกล่าวพิธีบังสุกุลตาย รอบกองเผ้ากระดูกอีก 3 จบ เสร็จแล้วทางเจ้าภาพสามารถเก็บเผ้ากระดูกใส่ภาชนะ
 ที่เตรียมไว้ นำไปประกอบพิธีทำบุญตักบาตรเพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับผู้ตายต่อไป พบว่าขั้นตอนพิธีกรรมการเก็บอัฐิ
 นั้นประชาชนในจังหวัดสงขลานิยมนำขี้เถ้าและเศษอัฐินั้นห่อผ้าและนำไปลอยน้ำหรือเรียกว่า การลอยอังคาร การลอย
 อังคารเจ้าภาพที่มีฐานะทางการเงินจะนิยมเช่าเรือเพื่อออกไปลอยอังคารในทะเล ส่วนคนที่ไม่ค่อยมีฐานะ ก็จะลอยอังคาร
 ตรงท่าเรือ แอ หรือไม่กี่จ้างมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ราคาอยู่ที่ประมาณ 100-200 บาท เพื่อนำอัฐิไปลอยอังคารแทนเจ้าภาพงานศพ

สรุปผลการวิจัย

ประเพณีงานศพไทยพุทธการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ที่อยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยม การจัดประเพณีงาน
 ศพในลักษณะที่กล่าวมาในบทความนี้เรียกว่า สุขคติพหามิษฐ์ เป็นการจัดการงานศพแบบครบวงจรสำหรับเขตเมืองสงขลา
 อาจจะไม่เต็มรูปแบบมากนักภายในธุรกิจเดียว โดยมีการทำธุรกิจ จัดงาน จ้างเหมา เช่า และการบริการ แต่แยกออกเป็น
 การบริการในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการวัดที่มีการให้บริการสถานที่ อุปกรณ์รับรองผู้มาร่วมงาน และ
 เจ้าหน้าที่ที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพทั้งด้านพิธีกรรม และคอยชี้แนะการเตรียมตัวจัดงานศพ ดังที่กล่าว
 ข้างต้น เพื่อความสะดวก รวดเร็ว และสามารถเลือกออกแบบรูปแบบประเพณีงานศพได้ตามความประสงค์ของเจ้าภาพงาน
 ศพหรือการสั่งเสียของผู้วายชนม์แบบสำเร็จรูปซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมและสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเพราะ
 กระแสบริโภคนิยมที่เข้ามามีบทบาทในเขตเมืองสงขลาประมาณปีพ.ศ. 2539 วัดในเขตเมืองสงขลาเริ่มมีการก่อตั้งเมรุเผ
 ศพ ทำให้ผู้คนที่อยู่บริเวณรอบวัดหรือในเขตเมืองสงขลาเริ่มเข้ามาจัดงานศพภายในวัด ปัจจุบันยังพบอีกว่าการจัดงานศพ
 นั้น ยิ่งจัดยิ่งใหญ่เท่าไรถือเป็นการแสดงออกทางฐานะของคณะเจ้าภาพหรือผู้ตาย เพื่อการแข่งขัน ความมีหน้ามีตาใน
 สังคม ส่งผลให้คนในสังคมได้รับวัฒนธรรมที่เป็นสังคมบริโภคนิยมเข้ามาจนถึงปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้สะท้อนให้เห็น
 ถึง การจัดงานศพในปัจจุบันทำให้เกิดค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ในการใช้จ่ายเงินเพื่อแลกกับความสะดักสบาย ง่าย สำเร็จรูป

ในการจัดงานศพ โดยให้ความหมายงานศพเป็นการแสดงออกทางสังคม ค่านิยมที่ชี้วัดความหรูหรา มากกว่าความหมายของการสูญเสียและโศกเศร้าของญาติมิตร อีกทั้งยังลดขั้นตอนของพิธีกรรมตามแบบศาสนาพุทธในปัจจุบัน

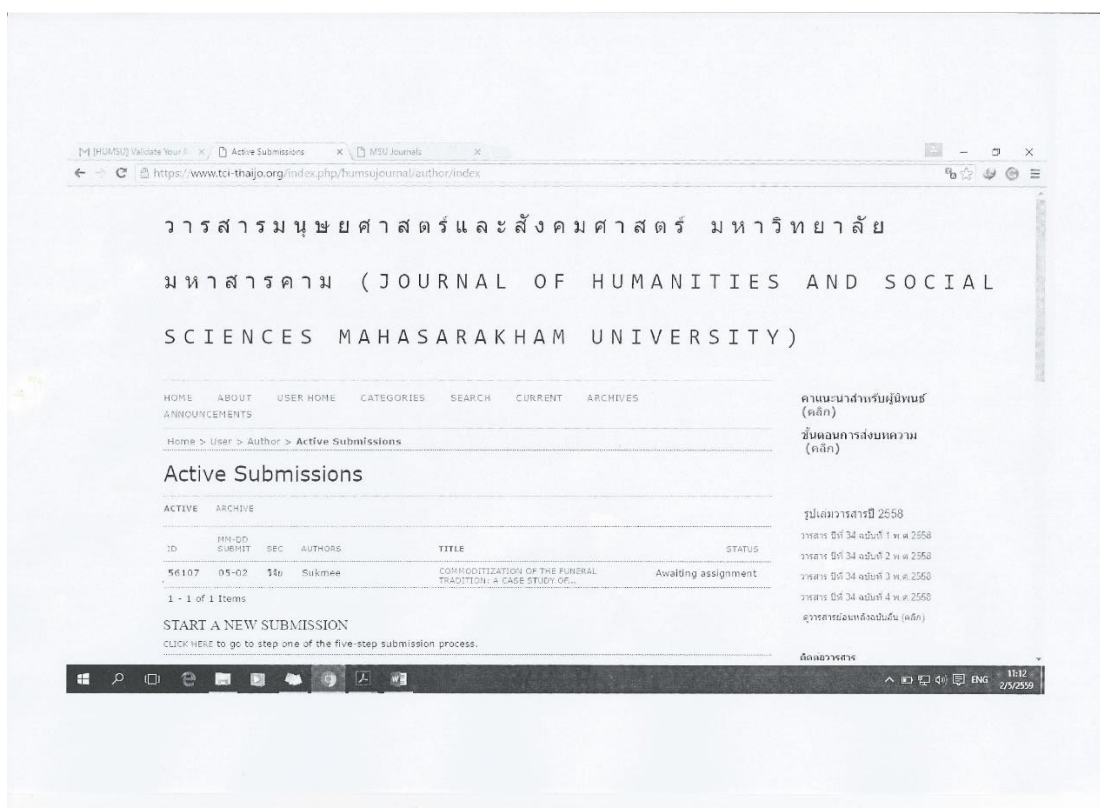
เอกสารอ้างอิง

- [1] พระพิพัฒน์พงษ์ ฐานวุฑโฒ. (2554). ศึกษาความเปลี่ยนแปลงการจัดงานศพของชาวพุทธ กรณีศึกษานบ้านหมื่น ตำบลนาปรัง อำเภอปง จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- [2] ธง อุคผล. (2542). ภาพสะท้อนสังคมบริโภคนิยม. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [3] สามารถ เดชะวงศ์. (2545). ค่านิยมและพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของข้าราชการครูที่มีหนี้สิน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [4] มาริสา จันทร์ฉาย. (2552). พฤติกรรมบริโภคนิยมของนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- [5] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). ประเพณีการจัดงานศพแนวประหยัด. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- [6] ลักขณา ศกุนะสิงห์. (2556). ความเชื่อและประเพณี: เกิด แต่งงาน ตาย. กรุงเทพฯ : ทราวเทรส (2002).
- [7] อารดา ฉิมมากูร. (2550). ธุรกิจรับจัดงานศพออนไลน์. โครงการวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- [8] คนศิตา พรหมสุวรรณ. (2551). ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ภาคผนวก ง.
รายการตีพิมพ์

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการยินยอมจากผู้ตีพิมพ์ผลงานวิชาการ

3. การตอบรับการได้รับบทความเพื่อเข้าสู่ขั้นตอนในการพิจารณาของกองบรรณาธิการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วันที่ 9 พฤษภาคม 2559 เรื่อง การกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพ กรณีศึกษาตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

การกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพ กรณีศึกษาดำบลบ่ออย่าง
อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

**Commoditization of the funeral tradition: A case study of Bo Yang Sub-
district, Mueang district, Songkhla Province**

ธรรมพร สุขมี,¹ ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์²

Thammaporn Sukmee,¹ Srisupon Piyaratanawong²

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในตำบลบ่ออย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยมีพื้นที่ศึกษาคือวัดแหลมทราย และวัดสระเกศ ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ร้านค้าผู้ให้บริการงานศพ สัปเหร่อ พระผู้ประกอบพิธีกรรม เจ้าภาพงานศพ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลมาจำแนกหมวดหมู่ ตีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่าการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในตำบลบ่ออย่างสัมพันธ์กับการตั้งเมรุเผาศพตั้งแต่ พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา ทำให้มีการจัดงานศพภายในวัด ทั้งนี้การประกอบประเพณีงานศพมี 2 องค์ประกอบคือ 1) วัด ในฐานะผู้ให้บริการจัดงานศพในด้านสถานที่ พิธีกร พระสงฆ์และสัปเหร่อ 2) ธุรกิจร้านค้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ อาทิ ร้านโลงศพ ร้านจัดดอกไม้และแม่ครัวผู้ประกอบอาหาร ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 2 นี้สะท้อนถึงการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในตำบลบ่ออย่าง เพราะแต่ละขั้นตอนดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบที่ชัดเจน และประการสำคัญในทุกขั้นตอนต่างใช้เงินตราเพื่อให้การประกอบประเพณีงานศพสำเร็จลุล่วงตามเจตนาารมณ์ของผู้จัดงานศพ

คำสำคัญ:งานศพ, การกลายเป็นสินค้า

Abstract

The purpose of the study was to explore commoditization of the funeral tradition in Bo Yang Sub-district, Mueang District, Songkhla Province. The study areas were Wat Laem Sai and Wat Saket. For this qualitative research documentary and field data were collected through non-participant observation and in-depth interviews with informants who were funeral business entrepreneurs, undertakers, Buddhist monks who perform funeral ceremonies, and funeral hosts. In data analysis, the data were classified, interpreted, concluded, and presented using descriptive analysis.

¹นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

0810943009 E-mail: thammaporn.s09@gmail.com

²ผศ.ดร., ภาควิชาสารพัดศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 0818305493E-mail:

Srisupon.c@psu.ac.th

The study found that commoditization of the funeral tradition in Bo Yang Sub-district has been related to the crematorium since it was built in 1999 facilitating cremations in the temple area. The tradition funeral has two components: 1) The temple which provides services in terms of venue, master of ceremony, monks, and undertaker; and 2) Funeral businesses which provide caskets, flower arrangements, and cooks. These two components reflect commoditization of the funeral tradition because they operate systematically with certain patterns, and most importantly is that each step requires money to make the funeral meet the objectives of the hosts.

Keywords: Funeral, Commoditization

บทนำ

สังคมไทยในยุคปัจจุบันที่รายล้อมไปด้วยวัตถุ สินค้า และเงินตรา จึงก่อให้เกิดค่านิยมที่พุ่งเพื่อขึ้นในสังคมไทย จนแทรกซึมอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในปัจจุบัน ก็คือสังคมบริโภคนิยมซึ่งเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นจากวิถีการผลิตของทุนนิยมสมัยใหม่โดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้คนต้องการบริโภคมากขึ้นส่วนผู้คนที่อยู่ในฐานะผู้บริโภคก็ย่อมมีความต้องการเพื่อรักษาการดำรงอยู่ของวิถีการผลิตของตนเองที่ได้ตอบสนองต่อความต้องการเพื่อเป็นการบริโภค หรือการแสวงหาความพึงพอใจผ่านวัตถุในรูปแบบของการบริการและสินค้า (ยศสันตสมบัติ, 2537) ประเพณีงานศพเป็นอีกหนึ่งประเพณีหนึ่งของไทยที่ได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์ครั้งนี้ร่วมไปด้วย เพราะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งและค่อยๆ แทรกซึมเข้าสู่สังคมอย่างเงียบๆ โดยคนส่วนใหญ่ไม่รู้ตัว คือปรากฏการณ์ของกระบวนการกลายเป็นสินค้า ซึ่งเห็นการศึกษาชีวประวัติของสิ่งของ โดยมองสิ่งของในฐานะการสร้างวัฒนธรรม ประเพณีที่ถูกนิยามความหมายเฉพาะเจาะจง จึงกลายเป็นสินค้าที่เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่เห็นได้ทั่วไปของการดำรงอยู่ของสินค้าที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและการบริการ จึงทำให้กระบวนการกลายเป็นสินค้าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อนขององค์ประกอบต่างๆ ในเรื่องของเวลา วัฒนธรรม และสังคม (Appadurai, 1989) ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ได้รับผลกระทบที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ต่อกระบวนการที่ทุกอย่างแปรสภาพกลายเป็นสินค้าภายใต้การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ด้วยเหตุผลที่ว่าวัฒนธรรมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตตามปกติของมนุษย์ การยอมรับและการดำรงชีวิตหรือพฤติกรรมใด ๆ ที่เป็นที่ยอมรับ จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการทำความเข้าใจกระบวนการกลายเป็นสินค้า (ริงสรร์ ธนพรพันธุ์, 2546)

เพราะการดำรงชีวิตในปัจจุบันของสังคมเมืองมีเวลาเป็นตัวกำหนดการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตอย่างเร่งด่วน ทุกสิ่งทุกอย่างจึงล้วนประกอบไปด้วยสินค้าและบริการที่เกิดขึ้น ที่เข้ามาช่วยส่งเสริมหรือเพิ่มความสะดวกสบายให้กับการทำงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีจึงทำให้มีธุรกิจเพิ่มขึ้นมากมายที่เข้ามารับใช้ประเพณีในปัจจุบัน

ประเพณีไทยคือประเพณีที่คนส่วนใหญ่ต่างร่วมกันเป็นเจ้าของปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน จนเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้ทราบถึงความเป็นคนไทย คือความประเพณีของสังคมที่กระทำซ้ำ จนเกิดความเคยชิน (ช่อทิพย์ จำนวนวงษ์, 2551) ประเพณีงานศพที่พบเห็นได้ในปัจจุบัน เป็นการจัดงานศพตามขั้นตอนประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณตามวิถีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เมื่อมีคนเสียชีวิตจึงจำเป็นต้องจัดงานศพให้แก่ผู้ที่ล่วงลับเพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีแก่ผู้เสียชีวิต และเป็นอนุสติเตือนใจแก่บุคคลที่ยังมีชีวิตให้ดำเนินชีวิตอยู่บนความไม่ประมาท ด้วยเหตุที่ความตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่พ้น จึงทำให้เกิดการจัดงานศพที่ได้รับการสืบทอด สันถมน จนกลายมาเป็นประเพณีงานศพดังเช่นทุกวันนี้ ประเพณีงานศพนั้นเป็นสิ่งที่คนในสังคมได้กำหนดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายคือเพื่อให้ผู้จัดหรือเจ้าภาพงานศพซึ่งเป็นสมาชิกในสังคมได้รับสิ่งที่เป็นสิริมงคลมีความสุขกายสบายใจ(สายทิพย์ นุกุลกิจ, 2533) ที่ได้จัดงานศพให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

สิ่งที่พบเห็นในประเพณีงานศพปัจจุบัน ในรูปแบบของความเป็นเมืองสะท้อนรูปแบบสังคมเมืองในกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่ เจ้าภาพงานศพจะได้รับความสะดวกสบาย ความรวดเร็ว หรรษา และสำเร็จรูปที่พร้อมใช้ตลอดเวลาตามความต้องการของเจ้าภาพ ทั้งในด้านระเบียบแบบแผนของพิธีกรรม สิ่งของเครื่องใช้ และการบริการของธุรกิจร้านค้าที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการจัดงานศพ แม้กระทั่งระยะเวลา

ในการดำเนินงานจัดงานศพที่เจ้าภาพสามารถกำหนดได้ด้วยตัวเอง เพื่อให้เกิดความสะดวกสบายต่อเจ้าภาพและผู้ที่มีส่วนร่วมงานศพ ในส่วนของเจ้าภาพงานศพ แจ้งความประสงค์ไปที่แผนกฌาปนกิจบริการของวัดว่าต้องการจัดงานศพแบบใด จะให้ใหญ่โตหรูหราเพียงใดก็ได้ ดั่งใจที่เจ้าภาพต้องการเพียงแค่เตรียมเงินให้พอเพียงสำหรับเป็นค่าใช้จ่าย นับว่าสะดวกมากสำหรับเจ้าภาพ และถ้าเจ้าภาพไม่รู้หรือไม่เข้าใจสิ่งใด เจ้าหน้าทีทางวัดก็จะเป็นผู้คอยแนะนำ หรือเป็นพิธีกรให้ด้วย อีกทั้งยังสามารถปฏิบัติหน้าที่แทนเจ้าภาพอีกหลายประการ จนลืมนำไปว่านั่นคือหน้าที่ของเจ้าภาพ ในส่วนนี้เองเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เสียเปรียบและเสียเงินเกินความจำเป็นสำหรับการจัดงานศพ (ลักขณา ศกุนะสิงห์, 2556) นอกจากนี้เจ้าภาพจะได้รับความสะดวกสบายจากการจัดงานศพแล้วผู้ที่มีส่วนร่วมงานศพเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับเจ้าภาพ และรำลึกถึงคุณงามความดีของผู้ตาย ก็ยังได้รับความสะดวกสบายจากการจัดงานศพภายใต้การควบคุมของเจ้าภาพงานศพ

จังหวัดสงขลาเป็นหนึ่งในจังหวัดของภาคใต้ตอนล่างโดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาดำรงฐานะความสำคัญเป็นศูนย์กลางการปกครองนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยเป็นที่ตั้งของหน่วยงานราชการทั้งจากส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น เป็นศูนย์กลางประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นศูนย์รวมของชุมชนที่มีวัดอันเป็นสถานที่พึ่งทางจิตใจจำนวนมากถึง 18 วัด (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา, 2556) รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการศึกษา ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันทางการศึกษาระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษาในภาครัฐและเอกชนทำให้ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองสงขลาเป็นแหล่งรวมของผู้คนที่หลากหลายโดยเฉพาะข้าราชการระดับต่างๆ เข้ามาอยู่อาศัยในอำเภอเมืองสงขลาจำนวนมาก ครั้นเมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิต จึงได้มีการจัดประเพณี

งานศพอย่างสมเกียรติ สมฐานะของผู้วายชนม์เพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีที่ได้สั่งสมไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต ดั่งนั้นการประกอบประเพณีงานศพจึงเป็นประเพณีหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่อำเภอเมืองสงขลา นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ด้วยบริบทพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นหัวเมืองใหญ่ในภาคใต้ตอนล่างที่มีความสำคัญมาแต่อดีตในฐานะศูนย์กลางการปกครองที่สืบทอดมาจนปัจจุบัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงการกลายเป็นสินค้าผ่านประเพณีงานศพที่สอดคล้องกับกระแสสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพในตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

วิธีการศึกษา

บทความวิจัยชิ้นนี้ศึกษาโดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม พื้นที่ศึกษา คือ วัดแหลมทราย และวัดสระเกศ ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participation observation) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ร้านค้าผู้ให้บริการแก่งานศพ สัปเหร่อหรือพระสงฆ์ผู้ประกอบพิธีกรรม เจ้าภาพงานศพ ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาจำแนกหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตีความ สร้างข้อสรุป และนำเสนอด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive content analysis)

ผลการศึกษา

เมื่อย่างเท้าเข้าไปในงานศพจะพบกับความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นตรงหน้ากับการเข้าร่วมงานศพเพื่อแสดงความเสียใจและให้กำลังใจกับเจ้าภาพงานศพ ถึงผู้วายชนม์ที่จากไป โดยทั้งคุณความดีที่สะสมมาไว้เบื้องหลัง เพื่อให้คนที่อยู่เบื้องหลังได้ระลึกถึงแม้ร่างกายจะสูญสลาย ภาพที่เห็นคือบรรยากาศงานศพที่เตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นดอกไม้ที่มีการจัดอยู่อย่างเพียบพร้อมอยู่หน้าโลงศพ เพื่อต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพในการไหว้เคารพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย อีกทั้งบริเวณงานยังมีอาหารเตรียมพร้อมรับรองผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ เพื่อขอบคุณผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ และวันสุดท้ายของการจัดงานศพคือวันฌาปนกิจ จะมีพิธีกรคอยบอกกล่าวถึงพิธีกรรมสุดท้ายของชีวิต นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ เพื่อสวดส่งท้ายให้กับผู้ตาย และเทศนาสั่งสอนคติธรรม เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้กับผู้ที่มาร่วมงานศพในการใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท ดำรงชีวิตอยู่บนความมีสติตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ทุกคน พิธีกรจะนำทุกคนสู่พิธีการต่อไปคือการนำโลงศพไปไว้ที่หน้าเมรุ ให้ครอบครัวและญาติได้ส่งศพผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย รวมถึงผู้คนที่มาร่วมงานศพได้ไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้าย โดยการวางดอกไม้จันทน์หน้าศพ หลังจากเสร็จพิธีผู้มาร่วมงานศพจะได้รับของที่ระลึกงานศพ เพื่อแสดงความขอบคุณที่มาร่วมไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้ายของช่วงชีวิตผู้ตาย จากที่กล่าวมาพบเห็นได้ว่าทุกขั้นตอน พิธีกรรม มีการเตรียมพร้อมมาเป็นอย่างดีเพื่อต้อนรับแขกที่เข้าร่วมงาน ขั้นตอนระหว่างการจัดงานนั้นเป็นไปอย่างรวดเร็ว สะดวกสบาย ถูกต้องตามพิธีกรรม และถูกใจเจ้าภาพหรือตามคำสั่งเสียของผู้ตาย ในระยะเวลาอันสั้นเพียงไม่กี่วันของการจัดประเพณีงานศพ การที่จะจัดงานศพแบบเพียบพร้อมทุกอย่างได้นั้น ถ้าหากย้อนไปในอดีตต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ

สละสิ่งของ เงินทอง สละร่างกาย แรงใจ เพื่อให้ทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ทว่าในสภาพปัจจุบันการจัดงานศพให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีเกิดจากธุรกิจร้านค้าที่ให้บริการและคอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเริ่มเกิดขึ้นในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลาเมื่อ พ.ศ. 2542 ที่เริ่มมีร้านค้าและบริการต่างๆ ททยอยเข้ามาให้บริการแก่งานศพ ถือเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการทำมาหากินของผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้วัดและในตัวอำเภอเมืองสงขลา นับได้ว่าเป็นภาพที่สะท้อนถึงการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพที่เกิดขึ้นภายในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพ

ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานศพที่เข้ามาในตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เริ่มเข้ามาเมื่อเริ่มมีการก่อตั้งเมรุเผาศพแบบปลดมลพิษภายในวัดพื้นที่ศึกษา ซึ่งอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2542 ที่เริ่มเปลี่ยนแปลง การจัดประเพณีงานศพจากการตั้งศพที่บ้านย้ายมาจัดตั้งประเพณีงานศพภายในวัด และเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดงานศพ จึงทำให้เกิดการบริการและธุรกิจที่อำนวยความสะดวกสบายให้กับเจ้าภาพตามมาเป็นลำดับ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ วัด และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพ

1. วัด

วัดถือเป็นสถานที่สำคัญในการจัดงานศพ ในปัจจุบันเมื่อมีคนเสียชีวิตมักนิยมจัดตั้งงานศพที่วัด วัดจึงมีหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่ญาติโยม เพื่อจัดงานศพให้สำเร็จด้วยความตั้งใจของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นวัดจึงมีพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ ในส่วนของสถานที่ และเจ้าหน้าที่พิธีกรรม ซึ่งได้แก่ พิธีกรและสัปเหร่อในการชี้แนะแนวทางในการประกอบ

พิธีกรรมทางด้านศาสนา เพื่อให้เกิดความ สะดวกสบายแก่เจ้าภาพที่เข้ามาจัดตั้งงานศพ ภายใต้วัด ดังคำสัมภาษณ์

“...สมมติว่าญาติใครตายก็มา จองพระ พระก็จะบอกว่าศาลาวาง ไม่วาง ถามเขา ตั้งกี่วัน เผาวันไหน รดน้ำศพตีเท่าไร ต้องถาม หมัด บอกหมัดว่าทำอะไรบ้าง แนะนำเขา บางคน เขามาตั้งศพ เขาไม่เคยรู้ว่าเป็นยังไงบ้าง เราเป็น พระเราต้องแนะนำเขา...”

(หลวงพี่พาส นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558)

1.1 สถานที่

การติดต่อนำศพมาจัดตั้ง บำเพ็ญกุศลภายใต้วัดนั้นทางวัดจะมีระเบียบการ ติดต่อกันแก่เจ้าภาพเพื่อเตรียมตัวและเตรียมงาน โดยจะมีรายละเอียดดังนี้ การที่เจ้าภาพจะนำศพ มาบำเพ็ญกุศลนั้น ให้นำใบมรณะบัตร และ ใบอนุญาตเผาศพนามามอบให้แก่เจ้าอาวาส หรือ ผู้ที่ได้รับมอบหมายก่อนวันเผาศพ ในส่วนของ สถานที่ทางวัดได้มีการจัดเตรียม และทำความสะอาด ศาลาตั้งศพ เมรุเผาศพ โดยคิดค่าใช้จ่าย เป็นทั้งการบริจาคให้แก่วัดตามแรงศรัทธาของ เจ้าภาพงานศพ โดยรวมไปถึงค่าใช้จ่ายทั้งน้ำและ ไฟ ที่ใช้ในงานศพ สำหรับบางวัดจะกำหนด ค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพไว้อย่างละเอียดเพื่อความ สะดวกให้แก่เจ้าภาพ โดยแบ่งค่าใช้จ่ายออกเป็น ค่าพิธีกร ค่าสัปเหร่อ ค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าน้ำมัน เผาศพ เพื่อนำเงินในส่วนของการจัดงานศพมาใช้ จ่ายในการบำรุงวัดและเมรุเผาศพ ดังคำสัมภาษณ์

“...ทางวัดมีบริการเจ้าศาลา ประจำศาลาทุกศาลาทำพิธีกรรมให้ ทำน้ำมันตีให้ ค่าพิธีกรเก็บคืนละสามร้อยคนเผาศพให้คนละพัน ยังไว้จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ วันละพัน เอามาบำรุงเมรุมั่ง เมรุมันอึ้งเอา ค่าน้ำมันเผาศพ ศพละสามพันทุก ศพ ศพนอกก็เหมือนกัน...”

(พระโต นามสมมติ, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2558)

1.2 พิธีกรรม

ในส่วนของด้านพิธีกรรมจะมี เจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในด้านพิธีกรรมคือ พิธีกรงานศพ ซึ่งเป็นผู้ที่คอยชี้แนะขั้นตอนการจัด งานศพให้กับเจ้าภาพ และอุปกรณ์ที่ต้องเตรียมใน การประกอบพิธีกรรมตั้งแต่วันแรกที่จัดงานศพ จนถึงวันสุดท้าย อะไรที่ขาดเหลือในงานศพ เจ้าภาพสามารถบอกกล่าวพิธีกรได้ดังคำ สัมภาษณ์

“...ถึงส่วนที่ทางเจ้างานหา ไม่ได้ เช่นว่า ไม่มีที่จะติดต่อแม่ครัว ถ้าเจ้างาน บอกไม่มีให้ช่วยหาให้หน่อย ก็จะติดต่อแม่ครัวให้ มาคุยกับเจ้างานเอง ก็จะอำนวยความสะดวก ถ้า จะปรึกษาอะไร ถ้างานนี้ไม่รู้จะเอาธูปดอกไม้ที่ ไหนดี พิธีกรช่วยแนะนำหน่อยธูปดอกไม้ที่ไหนดี ลองโทรมาร้านนี้นะคุยกับเขาก่อน ให้เข้าใจทั้ง สองฝ่ายราคาเท่านี้ เราจะซื้อได้ ไตใหม่ ถ้าไม่ได้ก็ ร้านอื่นแทน ที่วัดก็ไม่ได้ผูกมัด...”

(ลุงรติ นามสมมติ, สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559)

ถือได้ว่าพิธีกรจะเป็นผู้ที่คอย ดำเนินการงานศพด้านการอำนวยความสะดวก ให้แก่เจ้าภาพในเรื่องของคำปรึกษาในการจัดงาน ศพ อีกทั้งยังให้คำแนะนำเกี่ยวกับพิธีการ คือพิธี รดน้ำศพ การสวดพระอภิธรรมในแต่ละคืน จนกระทั่งถึงวันฌาปนกิจ ในขั้นตอนของการ ประกอบพิธีกรรมได้มีการทำหน้าที่ควบคู่ไปกับ สัปเหร่อในวันพิธีรดน้ำศพ ในส่วนของการมัดตรา สั่งขันธ์และการยกโลงตั้งบนฐานโลงซึ่งเป็นหน้าที่ ของสัปเหร่อ พิธีกรจึงส่งมอบหน้าที่ต่อให้สัปเหร่อ ในการเผาศพ จนถึงวันรุ่งขึ้นที่เก็บอัฐิ หน้าที่ของ สัปเหร่อนอกเหนือจากการประกอบพิธีกรรมที่

กล่าวถึงแล้วยังมีขั้นตอนในการ ชวนนำอุฐิไปฝัง กลบหรือลอยอังคาร ตามที่เจ้าภาพต้องการ

1.3 อุปกรณ์สำหรับงานศพ

อุปกรณ์เป็นอีกหนึ่งสิ่งสำคัญที่ จำเป็นต้องใช้ในงานศพ ซึ่งทางวัดมีจัดเตรียมให้ และในส่วนของเจ้าภาพที่ต้องจัดหาอุปกรณ์ด้วย ตนเอง ในส่วนของวัดจะมีการอำนวยความสะดวกใน เรื่องของการให้ยืมหรือให้เช่าข้าวของ เครื่องใช้สำหรับใช้ภายในงานศพ คือ จานข้าว ช้อน ส้อม หม้อหุงข้าว และอุปกรณ์เครื่องครัว ต่างๆ สำหรับใช้ภายในงานให้แก่เจ้าภาพ และ อุปกรณ์ในส่วนของพิธีกรรมที่จำเป็นต้องใช้ ทาง วัดจะมีระเบียบการ ในเรื่องของการเตรียม อุปกรณ์สำหรับทำพิธีกรรมให้แก่เจ้าภาพ เพื่อให้ เจ้าภาพได้จัดหาด้วยตนเอง อาทิ เช่น ดอกไม้ ฐูป เทียน ผ้าขาว ผ้าไตร เป็นต้น ในกรณีที่เจ้าภาพ จัดหาอุปกรณ์ไม่ได้ หรือไม่สะดวกในการจัดหา อุปกรณ์ทางวัดก็จะคอยให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพ ดังคำสัมภาษณ์

“...ทางวัดก็อำนวยความสะดวกในเรื่องของ สถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ ที่มีอยู่ จาน ถ้วย ชาม ของใช้ที่มีอยู่ก็จะอำนวยความสะดวกให้...”

(ลุงรติ นามสมมติ, สัมภาษณ์

เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2559)

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าวัดเป็น อีกหนึ่งช่องทางสำหรับการให้บริการแก่ผู้จัดงาน ศพ โดยเริ่มตั้งแต่การเตรียมสถานที่ไม่ว่าจะเป็น ศาลาตั้งศพ โต๊ะ เก้าอี้ สำหรับนั่งไหว้พระในศาลา อุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นแก่งานศพ และคอย ชี้แนะแนวทางในเรื่องของพิธีกรรม การเตรียม อุปกรณ์ และคำแนะนำหรือคอยประสานงาน ร้านค้าที่ให้บริการแก่เจ้าภาพจนถึงวันสุดท้ายของ การจัดประเพณีงานศพ ถือว่าในปัจจุบัน สะดวกสบายมากยิ่งขึ้นในการจัดงานศพ อีกทั้งยัง พวงหรือแถมค่าใช้จ่ายสำหรับงานศพเพื่อแลกกับ ความสะดวกสบายและประโยชน์ที่ได้รับทั้งที่เป็น

ในรูปของการบริจาคตามแรงศรัทธา หรือการ กำหนดค่าใช้จ่ายในส่วนต่างๆ ที่จำเป็นต้องจ่าย ให้กับวัด

1. ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพ

ปัจจุบัน มีร้านค้าบริการ มากมายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการแก่งานศพ เพราะถือว่างานศพเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ในการเพิ่มรายได้ให้กับร้านค้า ผู้วิจัยพบว่าร้านค้า ที่ให้บริการแก่งานศพ ประกอบไปด้วย ร้านขาย วัสดุศพ ร้านดอกไม้ แมคครัวรับจ้างทำอาหาร และ ร้านค้าอื่นๆ โดยมีช่องทางการให้บริการจากหน้า ร้าน การโฆษณาตามศาลาวัด หรือการบอกปาก ต่อปากของเจ้าภาพงานศพของผู้ที่เคยใช้บริการ มาก่อน ผลการวิจัยค้นพบว่า ร้านค้าต่างๆ ที่ ให้บริการแก่งานศพ มีการให้บริการเป็นแพ็คเกจ หรือการรับจ้างเหมาเฉพาะวันและตลอดช่วงการ จัดงานศพ อยู่ที่มีการตกลงของเจ้าภาพและร้านค้า ตามราคาและผลงานที่เจ้าภาพต้องการ

2.1 ร้านขายวัสดุศพ

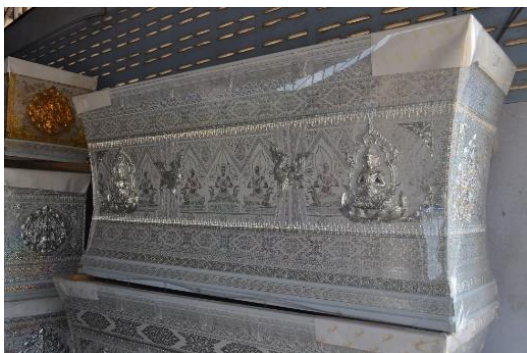
ในส่วนของร้านขายวัสดุศพใน อำเภอเมืองสงขลานั้นพบร้านที่ให้บริการเกี่ยวกับ วัสดุศพนั้นมีเพียงร้านเดียวในอำเภอเมืองที่คอย ให้บริการรับ ส่ง วัสดุศพให้กับลูกค้าตลอด 24 ชั่วโมง อีกทั้งยังมีบริการวัสดุศพบริจาคสำหรับศพ ไร้ญาติ หรือผู้ที่ไม่มีเงินซื้อวัสดุศพ สามารถรับได้ ตลอด 24 ชั่วโมงเช่นกัน ส่วนของโลงบริจาค นั้น ทางร้านได้ทำการผลิตขึ้นมาเอง ในส่วนของโลง ศพที่ร้านนั้น ทางร้านได้ซื้อมาจากร้านโลงศพใน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา นอกจากนั้นทาง ร้านยังมีบริการส่งโลงศพถึงวัด เพื่อความสะดวก แก่เจ้าภาพ ตามคำสัมภาษณ์

“...เขาก็มาส่ง เราก็ไปส่งให้ที่ วัด ถ้ามวัดไหนๆ เราก็เอาไปส่งให้...”

(ลุงสิทธิ์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16

กุมภาพันธ์ 2559)

นอกจากนั้นทางวัดได้มีบริการโรงศพให้แก่เจ้าภาพ โดยมีโรงศพแบบธรรมดา แบบมาตรฐาน หรือที่เรียกกันว่าโลงใน พร้อมทั้งฐานโลงแอร์ ที่เตรียมไว้สำหรับเจ้าภาพที่มีกำลังทรัพย์น้อย หรือเจ้าภาพสามารถสอบถามหาร้านโรงศพจากเจ้าหน้าทีวัดได้ตามต้องการ โรงศพที่ผู้วิจัยพบเป็นลักษณะโลงนอน รูปแบบของโรงศพที่พบมีด้วยกัน 3 แบบ ได้แก่ แบบแหวน (ภาษาถิ่นภาคใต้) หรือสูงโค้ง (ดังภาพที่ 1) คือรูปแบบเฉพาะของชาวใต้ แบบสูงตรงและแบบทรงต่ำรูปแบบโรงศพที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับจำนวนเงินของเจ้าภาพ ราคาโรงศพเริ่มต้นประมาณลูกละ 5,500– 9,500 บาท แล้วแต่ความสูงหรือใหญ่ของโรงศพ พร้อมกับลวดลายและสีต่างๆ มีทั้งสีเงิน และสีทอง สีขาว หรือ 3 สี ให้ลูกค้าได้เลือกสรร และมีอุปกรณ์เสริมคือผ้าดิบและหมอนให้แก่เจ้าภาพ เพื่อเพิ่มความสะอาด และประหยัดเวลาในวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน

ภาพที่ 1 โลงศพแบบแหวน หรือสูงโค้ง

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2559

2.2 ร้านดอกไม้

ร้านดอกไม้ที่ผู้วิจัยได้ค้นพบว่า นอกจากการจัดดอกไม้หน้าโรงศพแล้ว ยังมีบริการเสริมคือการรับออกแบบการจัดวางดอกไม้ให้กับลูกค้า หรือออกแบบให้ตามที่ถูกคำต้องการ หรือมีรูปแบบมาให้ร้านดอกไม้และราคาที่กำหนดไว้ ร้านค้าจะทำการช่วยออกแบบให้คล้ายคลึงกับที่เจ้าภาพต้องการ โดยอยู่ในงบประมาณที่

พอเหมาะพอควรตามที่ลูกค้ากำหนด นอกจากนั้นงานใหญ่ หรืองานข้าราชการชั้นสูง นอกจากจะรับจัดดอกไม้หน้าโรงศพแล้วยังมีการบริการจัดตกแต่งสถานที่งานศพให้ดูสวยงาม เช่น การตกแต่งศาลาด้วยผ้า การปูพรมหน้าโรงศพ ทำความสะอาดศาลา รวมไปถึงวันสุดท้าย ที่มีการตกแต่งดอกไม้ตั้งแต่หน้างานศพจนกระทั่งถึงบริเวณเมรุเผาศพ ด้วยดอกไม้ ผ้า และของตกแต่งต่างๆ ตามราคาที่เจ้าภาพกำหนดมา อีกทั้งยังมีบริการระหว่างวันจัดตั้งงานศพ โดยการบริการดูแลดอกไม้ทุก 3 วัน ก่อนถึงวันฌาปนกิจ นอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่า นอกจากร้านดอกไม้ยังมีบริการเหล่านี้ดังที่กล่าวมาแล้ว ยังค้นพบว่าบางร้านดอกไม้มีบริการจัดงานศพเป็นแพ็คเกจหรือเหมารวมในส่วนของการจัดดอกไม้ พวงหรีดดอกไม้จันทร์ ของชำร่วย และเรือเช่าคอยบริการสำหรับเจ้าภาพที่นำอัฐิไปลอยอังคารยังบริเวณทะเลสาบสงขลา ทั้งหมดนี้จะรวมอยู่ในแพ็คเกจเดียวโดยมีร้านดอกไม้เป็นผู้ดูแลและติดต่อประสานงานให้ หรือเรียกว่า ออกแกลนส์ เนื่องจากหน้าที่เจ้าภาพไว้วางใจร้านดอกไม้ให้เป็นผู้ดูแลงานศพ ดังคำสัมภาษณ์

“...งานหลักแสน เราต้องดูแลทุกวันเริ่มต้นตั้งแต่ตกแต่งศาลา ประดับผ้าอาคาร ดูแลเรื่องดอกไม้จันทร์ ผ้าไตร ดูแลเรื่องเรือสำหรับลอยอังคาร พาลูกค้าไปลอยอังคารให้เสร็จสรรพเรียบร้อย...”

(พี่ไก่ นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559)

ภาพที่ 2 การจัดดอกไม้หน้าโรงศพ

ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัย 29 กุมภาพันธ์ 2559

2.3 ร้านบริการเกี่ยวกับอาหาร

ร้านบริการสำหรับอาหารที่เลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่าแม่ครัว แม่ครัวจะมีหน้าที่รับผิดชอบทำอาหารเลี้ยงผู้ที่มาเข้าร่วมงานในแต่ละคืน ส่วนอาหารเจ้าภาพสามารถเลือกกับข้าวที่จะเสิร์ฟในงานศพได้ตามต้องการ ส่วนค่าใช้จ่ายจะคิดเป็นราคาเหมาในแต่ละวัน ผู้วิจัยได้ค้นพบว่าการจัดงานศพในเขตอำเภอเมืองสงขลา อาหารที่นิยมเลี้ยงส่วนใหญ่จะเลี้ยงอาหารแบบธรรมดา คือ แกงหม้อ และแบบบุฟเฟ่ต์ ตามที่เจ้าภาพต้องการ การเลี้ยงอาหารแบบบุฟเฟ่ต์นั้น ได้มีการริเริ่มแนวคิดนี้จากอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา เพื่อให้การจัดประเพณีงานศพในปัจจุบันมีความสะดวกสบายและช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในงานศพ และเริ่มเป็นที่แพร่หลายในจังหวัดสงขลา ประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา หรือในปีพ.ศ. 2549 ที่นิยมเลี้ยงอาหารบุฟเฟ่ต์ภายในอำเภอเมืองสงขลา นอกจากการบริการด้านอาหารที่เลี้ยงต้อนรับผู้ที่มาเข้าร่วมงานศพแล้ว ทางแม่ครัวจะมีผู้ช่วยในการทำอาหาร ประมาณ 5-6 คน ทั้งเป็นผู้ช่วยในการหุงข้าว และล้างจาน อาหารที่นิยมทำเพื่อรับรองผู้ที่มาเข้าร่วมงานจะประกอบไปด้วย แกงส้ม แกงคั่ว ไตปลา คั่วหมู หมูฮ้อง หมูผัดหวาน ต้มจืด น้ำพริกและอื่นๆ ตามที่เจ้าภาพต้องการ ส่วนราคาในการจัดจ้างแม่ครัวและทีมงาน จะคิดราคาเหมารวมต่อวัน ประมาณ 3,500 - 4,000 บาท ต่อวัน

“...ไปทุกงาน เรทราคาอยู่ที่ 3,500 บาทต่อวัน ต่องาน รวมค่าแรง ค่าคนล้างจาน ลูกน้อง 6 คนต่องาน ก็จะมีคนหุงข้าว คนล้างจาน คนหั่นผัก ลูกมือแม่ครัวเคยรับงานมากที่สุดวันละ 4,000 แล้วแต่เจ้าภาพ แยกมาก แยกน้อย ป้าไปทุกวัดเฉพาะภายในเมือง มีรับงานข้างนอก

บ้าง บางทีก็ไประโนด รับทำกับข้าวทั้งแบบธรรมดา และบุฟเฟ่ต์...”

(ป้ารววย นามสมมติ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2559)

เจ้าของร้านค้าธุรกิจที่ให้บริการเกี่ยวกับงานศพ ที่เป็นหลักในการจัดงานศพภายในเขตตำบลบ่ออย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ทำให้เห็นถึงการให้บริการที่สะดวกสบายแก่งานศพ โดยเริ่มให้บริการตั้งแต่มีการเริ่มเข้ามาของเมรุเผาศพ ประมาณภายในตำบลบ่ออย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ทำให้เกิดธุรกิจร้านค้าต่าง ๆ มากมาย เข้ามามีบทบาทกับงานศพจนถึงปัจจุบันที่สะดวกรวดเร็วในการบริการที่เพียบพร้อมให้กับเจ้าภาพ

วิจารณ์และสรุปผล

ประเพณีงานศพในตำบลบ่ออย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา มีหลายองค์ประกอบที่ทำให้ประเพณีงานศพกลายเป็นสินค้า นับตั้งประมาณปีพ.ศ. 2542 ซึ่งเกิดปรากฏการณ์ที่เริ่มมีร้านค้าและบริการต่างๆ ททยอยเข้ามาให้บริการงานศพ เนื่องจากงานศพในตำบลบ่ออย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ที่จัดขึ้นส่วนใหญ่เป็นงานศพของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นักการเมืองท้องถิ่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ตลอดจนบุคคลงานศพให้สมเกียรติและสมฐานะของผู้ตายหรือเจ้าภาพงานศพ จึงทำให้เกิดธุรกิจที่เป็นองค์ประกอบให้ประเพณีงานศพกลายเป็นสินค้าในตำบลบ่ออย่าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยประกอบไปด้วย 2 ลักษณะที่ทำให้ประเพณีงานศพกลายเป็นสินค้า คือ วัด ที่เป็นในเรื่องของสถานที่ พิธีกรรม และอุปกรณ์ต่างๆ ในงานศพทั้งที่เป็นสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการจัดงานศพ จนกระทั่งรวมไปถึงเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวกให้แก่เจ้าภาพคือ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการติดต่อเรื่องสถานที่การจัดตั้งงานศพและพิธีกรรมเกี่ยวกับประเพณีงานศพ อีกทั้ง

ยังมีพิธีกรที่คอยให้คำแนะนำขั้นตอนการจัดงานศพ การเตรียมอุปกรณ์ในการจัดงานศพ และสัปเหร่อ ที่คอยจัดการเกี่ยวกับเรื่องของการเผาศพในด้านพิธีกรรม ในส่วนของค่าใช้จ่ายจะพบว่าทางวัดมีทั้งกำหนดค่าบริการสถานที่ ค่าน้ำมันเผาศพ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอุปกรณ์ในการทำอาหาร และรวมไปถึงแรงศรัทธาสำหรับการบริจาคให้กับวัดในการจัดงานศพงานศพในฐานะที่เป็นสินค้ามีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองการบริโภคค่านิยมที่จัดงานใหญ่โตเพื่อแสดงออกถึงสถานภาพทางสังคมมากกว่าให้ความสำคัญต่อศาสนาอีกทั้งยังมีการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้งานศพมีมูลค่าการแลกเปลี่ยนสูงซึ่งเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อผู้ให้บริการวัดจึงมีบทบาทในด้านของศาสนาที่เป็นผู้ชี้แนะพิธีกรรมเพื่อให้เกิดคุณค่าทางศาสนาต่อเจ้าภาพกับการเป็นผู้ให้บริการพิธีกรรมงานศพที่อยู่ในเงื่อนไขความจำเป็นทางเศรษฐกิจ(ปัญญาเลิศสุข ประเสริฐ, 2548) ในส่วนของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับงานศพ แบ่งออกเป็นร้านโลงศพ ร้านดอกไม้ และแม่ครัวทำอาหารในงานศพ ธุรกิจร้านค้าที่เข้ามาให้บริการงานศพเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้งานศพกลายเป็นสินค้า เพราะธุรกิจร้านค้าเข้ามา มีบทบาท ทำให้งานศพในปัจจุบันดำเนินไปอย่างสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น เพราะในแต่ละกระบวนการต่างล้วนใช้เงินที่เป็นปัจจัยสำคัญ ในการดำเนินการของรูปแบบธุรกิจที่ใช้เงินตรา ประเพณีงานศพถูกทำให้กลายเป็นสินค้าจากการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมไทยปัจจุบันที่ได้เข้าสู่ยุคบริโภคนิยม ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมกระแสหลักที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยใหม่ และค่านิยม เพื่อตอบสนองรูปแบบวิถีชีวิตของคนใน

ยุคบริโภคนิยมที่นิยม ที่มีการดำรงชีวิตแบบปัจเจกบุคคลการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นการช่วยเหลือที่มีการหวังผลตอบแทนมากกว่าการช่วยเหลือโดยที่ไม่หวังผลสิ่งใดรวมถึงการที่คนในสังคมมีชีวิตที่เร่งรีบมากขึ้นทำให้การจัดงานต่างๆ ที่เกี่ยวพันกับการดำเนินชีวิตเกิดขึ้นในรูปแบบของการจัดทำเป็นรูปแบบสำเร็จรูปเช่นการจัดงานเกี่ยวกับงานศพการจัดงานเกี่ยวกับงานมงคล เป็นต้น (กาญจนารัตน์พันธ์, 2552) จึงทำให้การจัดงานศพในปัจจุบันมีความสะดวกสบาย รวดเร็ว และหรูหรา เพื่อการจัดงานศพให้สมเกียรติให้กับผู้ตาย หรือเจ้าภาพงานศพ

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาต่อในเรื่องของธุรกิจค้าขายที่เข้ามาตั้งร้านขายของภายในบริเวณวัด โดยเฉพาะวันที่มีการจัดตั้งงานศพ ไม่ว่าจะป็นร้านขายขนมท้องถิ่น ของแห้ง ของฝาก และอื่นๆ ในเรื่องของการเข้ามาตั้งร้านค้าภายในพื้นที่วัดได้กลายเป็นสินค้าอย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุนอุดหนุนการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยเรื่องการกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพ กรณีศึกษาตำบลบ่อทราย อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา รวมทั้งท่านอาจารย์ที่ปรึกษาผศ.ดร.ศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์ ที่ช่วยทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนารัตน์พันธ์. (2552). ชุมชนชาวนาท่ามกลางกระแสบริโภคนิยม. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).สงขลา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ช่อทิพย์ จำนงวงศ์. (2551). ประเพณีงานศพ. วารสารไทย ปีที่ 29 ฉบับที่ 108 ตค.-ธค 2551
- ปัญญา เลิศสุขประเสริฐ. (2548). กระบวนการกลายเป็นสินค้าของพิธีกรรมงานศพ. (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต).กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2537). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนพัฒนาท้องถิ่น
- รังสรรค์ ธนพรพันธ์. (2546). *ทุนวัฒนธรรม: วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก*. กรุงเทพมหานคร: มติชน 2546
- วินัย บุญลือ. (2545). ทุนทางวัฒนธรรมและการช่วงชิงอำนาจเชิงสัญลักษณ์ของชุมชนชาวปกาเกอญอ. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต).เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2533). *วรรณคดีเกี่ยวกับชนบประเพณี*. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสงขลา. (2556). วัดจังหวัดสงขลา. ค้นเมื่อ 11 สิงหาคม 2558, จาก:
<http://www.m-culture.go.th/songkhla>

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ -สกุล   นางสาวธรรมพร   สุขมี
 รหัสประจำตัวนักศึกษา   5711120008

วุฒิการศึกษา

วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (ชุมชนศึกษา)	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2556

ทุนการศึกษา

- ทุนอุดหนุนการวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ทุนสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยระดับชาติ จากการเข้าร่วมงานประชุมการประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “การพัฒนางานวิจัย บนฐานแนวคิดใหม่ เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน” ระหว่างวันที่ 7-8 พฤษภาคม 2558 ณ ศูนย์ประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ภูเก็ต: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

การตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงาน

ธรรมพร สุขมี และเก็ตถวา บุญปรากฏ. (2558). การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของโครงสร้างในสังคมไทยพุทธสมัยใหม่. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ครั้งที่ 4 ในหัวข้อ “การพัฒนางานวิจัยบนฐานแนวคิดใหม่ เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน”* ระหว่างวันที่ 7-8 พฤษภาคม 2558 ณ ศูนย์ประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตภูเก็ต: มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.

ธรรมพร สุขมี และศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์. (2559). ประเพณีงานศพในกระแสบริโภคนิยมของเขตเมืองสงขลา. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ ครั้งที่ 26 ในหัวข้อ “บูรณาการงานวิจัยเพื่อสังคม”* ระหว่างวันที่ 26-29 พฤษภาคม 2559 ณ โรงแรม บุรีศรีภูเก็ต อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสงขลา สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.

ธรรมพร สุขมี และศรีสุพร ปิยรัตน์วงศ์. (2559). *การกลายเป็นสินค้าของประเพณีงานศพ กรณีศึกษาตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา*. การตอบรับการได้รับบทความเพื่อสู่ขั้นตอนในการพิจารณาของกองบรรณาธิการเพื่อตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วันที่ 9 พฤษภาคม 2559.